

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM

IV

KNJIGA 7

REDAKCIJONI ODBOR

Iz Centralnog komiteta S K BiH
Boiko Ćiljegović, Vollmlr Složnić, IIIjč Došon

Iz Vojnoistorijskog instituta
Febijan Trgo, pukovnik, Blegoje Pejanović, potpukovnik,
Abduleh Serajić, potpukovnik

Odgovorni urednik
Febijan Trgo, pukovnik

PRIREDUJE ZA Štampu
VOJNOISTO RISKI Institut JNA
IZDAJE
vojnoizdavački ZAVOD „VOJNO DELO“

VOJNOISTORISKI INSTITUT JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMIJE

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNO-OSLOBODILAČKOM RATU
JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM

IV

KNJIGA 7

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1942 GOD.

BEOGRAD

1953

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1942

SEPTEMBAR - OKTOBAR

I

**DOKUMENTA PARTIZANSKIH JEDINICA
I PARTISKIH ORGANIZACIJA**

BR. 1

DOPIS OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 1 SEPTEMBRA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOPO HRVATSKE O KONCENTRACIJI NEPRIJATELJSKIH SNAGA OKO PSUNJA I PAPUKA¹

si. 430

1-IX-

GLAVNOM ŠTABU N.O.P.O. HRVATSKE

Položaj

Dostavljamo vam u prijepisu 2 pisma² od drugova iz vaše III Oper, zone, koja su upućena u Kozaru, a iz kojih vidite da neprijatelj koncentriše snage oko Psunja, Papuka. Mi smo o tome obavijestili Vrhovni štab.

Mi smo već prije toga preduzeli akcije prema Bihaću i Cazinu³. Mišljenja smo da jačanje akcija na tom terenu može uvelikо da omete ofanzivu na Slavoniju. Zato bi akciju, o kojoj je bilo govora u Vrhovnom štabu, na tome terenu trebalo ubrzati.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar⁴,

Komandant⁵,
otsutan

¹ Redakcija posjeduje kopiju originala. Original nije pronađen.

* Pomenuta pisma nisu pronađena.

' O čišćenju neprijateljskih uporišta oko Cazina i Bihaća vidi dok. br. 8 i 10.

* Osman Karabegović

^s Košta Nad

BR. 2

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE PROLETERSKE (CRNOGORSKE)
BRIGADE OD 1 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU
NOP I DV JUGOSLAVIJE O BORBAMA SA USTAŠAMA KOD
SELA BLAGAJ I O STANJU U BRIGADI¹

STAB IV UDARNE
NO BRIGADE
1 septembra 1942

VRHOVNOM ŠTABU
NAR.-OSL. PARTIZAN, i D.V.
JUGOSLAVIJE
t* rp { f Vf JUGOSLAVIJE t Al i

Dvadesetdevetog na 30 prfošlog] mfjeseca] neprijateljske snage, u jačini od oko 1000 ustaša, milicionara i domobranaca, sa naoružanjem od 2 topa, 2 tenka, 1 blindirani automobil i nekoliko motorcikla, napravile su ispad u pravcu s. Blagaj. Na položaju oko Blagaja nalazile su se 2 mještanske čete² i I bataljon naše Brigade. Istrenu poziciju pred Blagajem, k. Maglaj, branila je jedna četa Kupreškog bataljona, a položaj oko Blagaja držao je I bataljon naše Brigade. Držanje mještanskih jedinica na istrenim položajima bilo je saglasno posljednjoj odluci Vrhovnog štaba, odnosno, naredbi načelnika tog štaba, s ciljem da odbrana sela pada, uglavnom, na mještanske jedinice, time što bi mi učestvovali u većim operacijama. Prilikom neprijateljskog ispada mještanske jedinice su napustile istrenu k. Maglaj i time stavile naš bataljon u težak položaj, koji i onako ne bi mogao odoljeti toliko nadmoćnjim neprijateljskim snagama. Naš bataljon je uspio da lokalizuje neprijateljsko nadiranje u pravcu Novo Selo, uz pripomoć III bataljona naše Brigade, koji mu je bio poslat kao pomoć. Neprijatelj je zapalio oko 250 srpskih seljačkih domova, u kojima i dva starca, i uspio rastjerati sve stanovništvo ovoga kraja u brda.

Mi smo politički prilično izgubili, naročito prvih dana, jedno zbog toga što su jedinice II krajiške brigade, koje su bile tada u mogućnosti, dale ranije otpor neprijatelju i nisu popalili sela, a drugo, što seljaci ovih sela gledaju u nama silu koja, ako hoće da se bori, nepobjediva je³. Istina je da i oni kao glavnog krivca smatraju mještanske jedinice, no, njihova žalost za popaljenim domovima je toliko velika, da ne shvataju nemogućnost odbrane

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3288.

² Dvije čete Kupreškog bataljona Trećeg krajiškog NOP odreda
³ Ova je rečenica nejasna. Vjerovatno se htjelo reći: poslije prodora neprijatelja i paljenja sela oslabio je naš politički uticaj i vojnički ugled koji smo uživali kod seljaka u vrijeme kada su jedinice Druge krajiške brigade, na tim položajima, uspijevale da odbiju neprijatelja i ne dozvole mu da popali sela.

izvjesnih objekata pred osam, pa i deset puta nadmoćnijim neprijateljem, kako u ljudstvu, tako i u naoružanju. Mi radimo sve da politički popravimo položaj u ovim selima, koja su, istina, četnički zatrovana, i vjerujemo da ćemo u tome uspjeti.

Mi vršimo manje prepade na neprijatelja, no naše snage su i suviše male da bi neprijatelju mogle zadati jače udarce na komunikacijama i na neposrednim objektima oko samog grada. Neprijatelj danas ima u Kupresu posadu od oko 2800 vojnika, sa jakim naoružanjem i pojačanim utvrđenjima. Sa ovim treba računati, ako se ima namjera izvoditi neke operacije u cilju likvidacije Kupresa. Mi smo čak obaviješteni da neprijatelj ima ofanzivne namjere u pravcu Livna, što se vidi i iz koncentracije neprijateljskih trupa u jednom takom garnizonu.

Naše snage su razbacane, a i sami znate, brojčano dosta slabe, te ih ne možemo angažovati za neke ozbiljnije pothvate. Životni uslovi naših jedinica su dosta teški. Tako, napr., naš I i V bataljon nemaju vode; I bataljon zato što je dijelom na svom sektoru potrošio vodu, a dijelom neprijatelj ju je otrovaо prilikom svog posljednjeg ispada i samo se zahvaljuje pukom slučaju da se i naši drugovi nisu potrovali; V b.[ataljon] iskorištava snijeg, kojeg nema u dovoljnoj količini. Pitanje ishrane isto tako nenormalno funkcioniše, zbog toga što neprijatelj dosta jakim snagama osigurava nepožnjevena polja, s jedne strane, s druge strane, što seljaci ovih sela ne daju od sebe mnogo da bi žetvu mi obrali. Psihološki naši vojnici se vrlo slabo osjećaju na ovom terenu i želja je sviju, iako mi ne damo toj želji da dođe do izražaja, da se povuku sa ovog terena, te i da se odvoje od Kupresa. To je logično, kada se uzme u obzir karakter i mentalitet Crnogoraca, kojima pred očima stalno stoje njihovi skoro najbolji drugovi koje su izgubili kod Kupresa.

Naše je mišljenje da bi našu Brigadu trebalo prebaciti sa ovog terena, dati joj neki lakši zadatak, gdje bi imala uspjeha, jer, svakako, četiri neuspješne operacije⁴ imale su, ipak, i pored našeg političkog rada, izvjesnih posljedica na oduševljenje naših boraca. Boj [na] sposobnost naših jedinica umanjena je samo brojčano, no, mi mislimo da će time što će biti uzdignuti novi kadrovi, i ta strana biti nadoknađena.

U jednom od naših bataljona, koji je imao velike gubitke kod Kupresa, jedan neprijatelj narodno-oslobodilačke borbe pokušao je da vještom razbijajućkom parolom »vraćanje Crnoj Gori, jer se tamo sad popravila situacija« mobilise izvjestan broj drugova za povratak, ili, bolje reći, bježanje iz Brigade. Organi naše obavještajne službe na vrijeme su otkrili razbijajuće planove tog bandita,

⁴ Misli se: četiri neuspjela napada na Kupres; prvi 11/12 avgusta, drugi 13/14, treći 14/15 i četvrti 19/20 avgusta. Opširnije o tim borbama vidi Zbornik, tom IV, knj. 6, dok. br. 77, 101, 106, 108, 111, 117, 161 i 165.

i drugovi već vrše saslušanje u bataljonu, ali, kako se taj bataljon nalazi na prostoru s. Rilić, mi još nijesmo dobili stvar u svoje ruke i donijeli svoj sud. Vjerovatno je da će danas taj bandit biti sproveden našem štabu i mi ćemo po tom slučaju najenergičnije postupiti.

U našoj Brigadi, kao što vam je i drug Mitar⁵ naglasio, osjeća se velika potreba za prinovu u ljudstvu, jer česti gubici bez popuna, ma i na najbolju političku vojsku, moraju imati posljedica. Tako, da mi vjerujemo da ljudi misle kada se radi o operacijama, ili bolje reći, kada sjede i razmišljaju: »ne, sada je red i na mene«. Ako bi naše jedinice, po našem mišljenju, brojile 200—240 boraca, a naši kadrovi mogu ovladati tolikim brojem, onda bi se i svaki pojedinac u takvoj jednoj cjelini osjećao jačim, a tim samim i boj[na] sposobnost jedinice bila bi veća.

Zato vas molimo da popunu naše Brigade izvršite što prije, jer mi, faktički, ovako nijesmo u stanju izvršavati veće taktičke zadatke, a da i ne govorimo o nekim krupnjim operacijama.

Znamo da je to i za vas problem, pitanje municije, no, mi vas obavještavamo da je naša Brigada po pitanju municije tako slaba da i iz tih razloga ne smije se upuštati u neke veće operacije, te se i to odrazilo prilikom posljednjeg neprijateljskog ispada. No, ipak, mi vds molimo da, prilikom prve pljenidbe municije, ostavite dobar dio za borce naše Brigade. Vi znate da je naša Brigada, uglavnom, bila naoružana italijanskim automatskim oružjem. Municija tih oružja je istrošena, a do nove nismo došli, te su danas 8—10 puškomitrailjeza italijanskog tipa van upotrebe, a vjerovatno je da će u najskorije vrijeme biti 20, i više.

Naš I bataljon tako danas raspolaže sa jednim jugoslovenskim i jednim italijanskim puškomitrailjezom. Zato vas molimo da, ako mi ne bi uspjeli u najskorije vrijeme zaplijeniti neki italijanski puškomitrailjez, da nam i u tom smislu izadete ususret, tim prije, što je naše ljudstvo naučeno na automatska oružja, kojih smo, kao što znate, u Crnoj Gori imali u izobilju. Obaviješteni smo da bataljon »Pelagić⁶ ima 5 teških mitraljeza sistem »Švarcloze«, a naši teški mitraljezi sistem »Breda«, poslije još jedne bitke, biće izbačeni iz upotrebe. Zato mislimo da bi bilo dobro da preporučite bataljonu »Pelagić« da nam ustupi jedan ili dva od svojih teških mitraljeza »Švarcloze«.

Ishrana našeg ljudstva, kao što smo i gore napomenuli, svodi se na meso i krompir, kojih već i nema, i, ponekad, hljeb. Zita smo do sada ubrali 2—3000 kg, no to je većinom ovas i ječam, a mi nemamo sita itd. da bi ipak nekako spravili taj hljeb da se može jesti, te zato tražimo da nam Ekonomski otsjek u Glamoču,

⁵ Mitar Bakic
⁶ Trećeg krajiškog odreda

bez obzira na Kupreško Polje, isporučuje ako ne 1/2 kg, a ono barem 1/4 kg hljeba na borca.

Molimo vas da nam javite kad će biti popunjena naša Brigada, da bi u ishranbenom smislu donekle osigurali te drugove kad dođu. Ako nemate namjeru izvoditi izvjesne operacije u pravcu Kupresa, mi vas molimo da našu Brigadu prebacite na pravac gdje ćemo dobiti popunu, ili na nekom drugom sektoru.

III krajiškom odredu pomažemo u granicama mogućnosti u vojno-političkom podizanju njihovih boraca, pa smo im, unazad nekoliko dana, na zahtjev delegata PK⁷, dali 5 naših starih i dobrih komunista, za rad u vojsci i partiskim organizacijama.

Molimo vas da naše ranjene drugove prilikom ozdravljenja ne dodjeljujete drugim jedinicama, ili partiskim organizacijama, bez naše saglasnosti, jer će se provući, naše je mišljenje, male nepravilnosti, možda, ili će biti povučen neki drug koji je nama neophodno potreban u Brigadi. A najbolje je, pošto ćemo mi dobiti popunjeno, da nam nikoga ne uzimate.

U posljednje vrijeme ljekari su praktikovali da iz bolnica otpuštaju napola izlijecene borce, ili izlijecene, a još iznemogle, te smo mi redovno morali da te drugove zadržimo još 10—15 dana u našim oporavilištima. Zato bi bilo dobro da skrenete pažnju našim ljekarima, jer su oni i suviše strogi u odnosu na otpuštanje boraca iz bolnice.

Stanje u našoj Brigadi je dobro.

Ima prilično oboljenja i male iscrpenosti, no, ovo kod izvjesnih jedinica. Mi radimo sve da pomognemo našim borcima i oni to, faktički, i vide, no, to još nije dosta.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Mitar^s

Komandant,
Peko⁹

⁷ Lepa Perović

⁸ Mitar Bakić

⁹ Peko Dapčević

BR. 3

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE CRNOGORSKE NOU BRIGADE OD 3
SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU PRI PRVOJ
PROLETERSKOJ BRIGADI O RASPOREDU JEDINICA BRIGADE
I NJIHOVIM ZADACIMA¹**

**STAB
V PROLET. N.O.U. BRIG.
3.IX.1942 god.
položaj**

Povjerljivo:

OPERAT. ŠTABU PRI I PROLET. N.O.U. BRIGADI²

Položaj

Prema naređenju štaba podnosimo sljedeći izvještaj: Zadatak naše brigade jeste zatvaranje pravaca koji izvode od Travnika dolinom r. Bistrice — G. Vakuf — pa dalje ka Prozoru, od Bugojna dolinom r. Vrbasa — G. Vakuf — Prozor, pravaca koji izvode od doline r. Neretve i to dolinom r. Rame i dolinom r. Doljanke od Jablanice ka Prozorskoj kotlini, i najzad osmatranje i izviđanje pravca od pl. Bitovnje. Raspored pojedinih jedinica je sljedeći: 1 bataljon: nalazi se na položaju Strmica južno od G. Vakufa. Zadatak: zatvara i brani pravce od Travnika dolinom r. Bistrice — G. Vakuf — put Prozor u vidu zasjeda (Kauš Vrelo i Strmica), dok se glavnina nalazi prikupljena na jednom mjestu. U cilju prikupljanja podataka o neprijatelju od Bugojna ovaj bataljon vrši izviđanja na desnoj obali r. Vrbasa, dolinom r. Bistrice u pravcu Rastova — Travnik i teren ispod Vraniće. 2 bataljon: nalazi se u s. Pidriš na okupu sa zadatkom da se upotrebi kao udarna snaga u onom pravcu gdje se neprijatelj bude pojavio, inače vrši osmatranje i izviđanje terena u pravcu Vraniće pl., ka Fojnici, i Crnom Vruhu. 3 bataljon, bez jedne čete, nalazi se u Šćitu, u mjestu, sa zadatkom: izviđanje i zatvaranje pravca od Jablanice, dolinom r. Doljanke, u pravcu Prozora. 4 bataljon nalazi se u s. Ploči sa zadatkom: izviđanje i zatvaranje pravca od Bugojna, lijevom obalom r. Vrbasa, ka G. Vakufu, drži položaje u vidu zasjeda na položajima Humac i Plješevica, južno i jugozapadno od s. Gračanice,

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CKSKJ, pod br. 3303.

² Krajem avgusta 1942 god. donesena je odluka da se likvidira neprijateljsko uporište Bos. Grahovo. Radi priprema i izvođenja napada formiran je privremeni Operativni štab, u čiji su sastav ušli: štab Prve proleterske brigade i po jedan predstavnik Četvrte krajiske brigade i dviju ličkih brigada — jedinica koje bi učestvovale u toj akciji. Međutim, prodor neprijatelja u Ključ, 29. septembra, i upućivanje Prve proleterske brigade na taj sektor spriječili su izvršenje ovog plana.

kontroliše pravce putem izviđačkih patrola i to prelaze preko Škrte Planfine], sela Planinice i pravca koji izvodi od s. Gračanice — Prištevac, Glava (k. 1240) — Nišan — Šugine Bare. Kombinovani bataljon nalazi se na položaju s. Perići sa zadatkom da izviđa i osmatra pravac preko pl. Zec ka pl. Bitovnji i sprečava nadiranje neprijatelja sa te strane. Prozorska četa: nalazi se u s. Borovnici sa zadatkom: izviđanje i osmatranje doline r. Rame i sprečavanje nadiranja neprijatelja ovim pravcem. 1 četa 3 batalj. nalazi se u s. Ravno sa zadatkom: zatvaranje pravca u slučaju nadiranja neprijatelja od G. Vukovskog ka Rudom Polju — Duge Mekotine — s. Zahum na našu eventualnu ostupnicu pod jačim pritiskom iz doline r. Vrbasa (Bugojno) i doline r. Bistrice (Travnik) ka Prozoru.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Polit. kom.
Rad. Babić³

Komandant
Sava B. Kovačević

3-IX-42
u 2⁸⁰ po podne.

P.S.

1) Od prije 8 dana nalazi se jedan naš bataljon na prostoru: Rastovo — Jagodići — Komar — Zijamet — D. Vakuf — Bugojno, u cilju izvođenja demonstracija, izviđanja terena i organizovanja tam[ošnjih] domaćih srpskih snaga u jednu vojničku jedinicu. Bataljon se još nije povratio.

2) Do sada su imali prepade: na Rastovo, Bugojno, D. Vakuf a juče su imali zadatak da poruše put D. Vakuf — Travnik na mjestu Komar. Po obavljenom ovom zadatku trebaju se povratiti, a to će uslijediti danas. Domaće snage srpske polučetničke u svijem ovim akcijama učestvuju sa našim. Kod njih su naši vrlo dobro primljeni.

3) U momentu kad je neprijatelj napravio ispad u D. Vukovsko, taj naš bataljon je napravio jaku a blisku — odnosno sa bliskog otstojanja demonstraciju, tako da je neprijatelj povukao jedan dio svojih snaga ka Bugojnu i napanuo naše 29 prfošlog] mj. u jačini od 600 oružnika u pravcu Zijameta. Naši su ih sa domaćim napuštali sve do brda Kalina, tamo ih dočekali, razbili i načerali u bjekstvo nanijevši im žrtve. U ovim akcijama naši su imali samo jednog ranjenog do sada.

4) Pismo Vrhov. štaba (drug Arso) od 2-og ovog mj. primili smo danas. Sa ovijem prijem potvrđujemo. O tome ih obavijestite i ovaj izvještaj molim vas uputite da ne bi drugi šiljali. Vrhovni štab nas je izvijestio da će ga na ovom području pretstavljati

" Radomir Babić

drugovi: Koča,⁴ Marko⁵ i Ratko,⁶ kojima se trebamo obraćati, a vi u svojem pismu kažete da Operativni sačinjava štab I-ve brigade. Dajte objašnjenje. Drug. pozdr. **Sava.**⁷

BR. 4

PREGLED BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA PETE CRNO-GORSKE NOV BRIGADE NA DAN 3 SEPTEMBRA 1942 GODINE¹

STAB
V PROL. N.O.U. BRIGADE
3.IX.1942. god.
Položaj

• Povjerljivo:

OPERAT. ŠTABU PRI I PROLET. N.O.U. BRIGADI
Položaj

U vezi naređenja toga štaba od 30. VIII t. god. podnosimo izvještaj.

Ljudstvo:

Na licu:	U rashodu:				
boraca	552	boraca	70	svega boraca	622
neboraca	47	neboraca	26	- „ - neboraca	73
				Ukupno	695

Oružje i municija:

mitraljeza	6	sa	2.680	metaka
p. mitraljeza	21	sa	4.780	metaka
pušaka	552	sa	20.765	metaka
pištolja	125	sa	981	metaka
bombi	268			

Stoka:

tovarnih konja	58
jahačih konja	18

SMRT FASIZMJJ — SLOBODA NARODU!

Polit. kom.	(M. P.)	Komandant
Rad. Babić		Sava B. Kovačević

* Koča Popović

⁵ Aleksandar Ranković

" Redakcija nije mogla ustanoviti prezime.

⁷ Narodni heroj Sava Kovačević. Poginuo za vrijeme Pete neprijateljske ofanzive, 1943 godine, kao komandant Treće divizije NOV Jugoslavije.

¹ Original izvještaja, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3302.

BR. 5

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PETOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 3
SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O FORMIRANJU DVA UDARNA BATA
LJONA I O STANJU OKO BOSANSKOG GRAHOVA I BIHAĆA**

STAB
V KRAJIŠ. NARODNO-OSLOBODILACKOG
PARTIZANSKOG ODREDA
BR. si.
DNE 3-IX-1942 G.

OPERATIVNI STAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 452
4-IX-1942

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU

Izvještavamo Vas o sljedećem:

1) U toku je formiranje dva udarna bataljona od bataljona »G. Princip«, »Starac Vujadin« i »Budućnost«. Formiraće se šest četa sa oko sto boraca u svakoj četi. Bataljon »Budućnost« ima tri čete sa 330 pušaka, 8 puškomitraljeza i 3 teška mitraljeza (italijanska). Iz bataljona će u udarni bataljon ući dvije čete sa osam puškomitraljeza (1 od njih »Šoša«). Stanje kod bataljona »Starac Vujadin« je sljedeće: imao je 4 čete sa 340 pušaka, 11 puškomitraljeza i 3 teška mitraljeza. Prijе nego što je stiglo naređenje o formiraju udarnih bataljona, iz ovoga bataljona otišlo je u Prvu proletersku udarnu brigadu 100 boraca; po naredbi Vrhovnog štaba komandant toga bataljona C. Oraščić¹ određen je za zamj. komandanta bataljona u Prvoj proleterskoj brigadi. U Udarni bataljon III krajiške brigade iz ovoga bataljona ući će oko 120 boraca sa 11 p. mitraljeza. Iz bataljona »G. Princip« uzeće se dvije čete sa 9 p. mitraljeza.

Ostatak boraca iz ova tri bataljona ući će u čete koje će ostati na položaju i popuniće mjesta kad stigne naredba o organizovanju područja.

Dva udarna bataljona logorovaće u M. Tičevu, gdje će se sa njima raditi vojnički i politički do daljnje naredbe. Ovi bataljoni biće organizovani kroz tri do četiri dana od danas. Na tome rade

¹ Cvijo Oraščić. Poginuo za vrijeme Pete neprijateljske ofanzive, 1943 godine.

politkomesar III kraj. brigade⁵ i zamj. politkomesara V KNOP odreda.³ Štabovi bataljona određiće se od sva tri štaba bataljona.

Na položajima prema Grahovu ostaće svega dvije čete. Bilo bi nezgodno, ukoliko udarni bataljoni dobiju naređenje za pokret, da ovakvo stanje ostane duže oko Grahova jer se sa ove dvije čete ne bi efikasno ništa moglo preduzeti pri nekoj neprijateljskoj ofanzivi. Naime, četničke bande mogle bi da koriste ovakvu situaciju, da upadaju u obližnja oslobođena sela, da ih pale i pljačkaju. Mišljenja smo da bi trebalo što prije preduzeti akciju na Grahovo jer se četnici svaki dan sve više organizuju i u tom smislu dobijaju pomoć od okupatora u oružju i hrani. Izvješteni smo da će [četnici¹] formirati četiri bataljona oko Grahova i u Strmici i dobije od Italijana nekoliko bacača. Italijani im daju i hranu a dobijaju pomoći i u odjeći.

Stanje neprijatelja u Grahovu nije se izmijenilo. Jedino je banda popa Dujića došla u Donji Tiškovac i zauzela desnu stranu povrh pruge. Dobro će doći bataljon Sjevernodalmatinskog odreda. Naime, danas je ovdje bio zamj. politkomesara toga Odreda⁴ i sporazumjeli smo se da oni sa štabom pređu u Trubar a da bataljon zauzme položaje na Uilici i prema Stožištima, to jest da otjera četnike iz D. Tiškovca. Drug je rekao da će nas o pokretu bataljona izvjestiti, te ne znamo tačno kada će preći na naš sektor. Mi ćemo ih snabdijevati sa hranom.

2) Stanje kod Bihaća je nepromijenjeno. Po izvještaju od 1. o. m. stanje neprijatelja u Bihaću i okolini je 4.700 vojnika. Toga dana stiglo je u grad 17 kamiona sa municijom sa po 63 sanduka u svakom. U izvještaju O.fbvještajnog] oficira Omladin. bataljona kaže se da neprijatelj priprema ofanzivu na Grmeč.

3) Ovaj štab ostao je bez novaca. S. N. O.⁵ odbori tražili su pozajmice za nabavku soli i drugih potrebnih stvari i dali smo im pozajmicu od 50.000 dinara. Danas smo izdali 30.000 dinara sa otkup meda za bolnice. Molimo Operativni štab da nam dodijeli izvjesnu sumu kako bi mogli podmiriti buduće potrebe. III K. N. O. U. brigadi dali smo pozajmicu od 20.000 a drugu Iliji Došenu od tri hiljade.

Uz drugarski i borbeni pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Politkomesar,
otsutan

Komandant,
Mil. Morača

² Simo Tadić

³ Milan Trninić

⁴ U to vrijeme Sjevernodalmatinski odred nije imao zamjenika političkog komesara, nego je tu dužnost pored redovne dužnosti vršio politički komesar batajiona »Branko Vladušić« Slobodan Macura.

⁵ Seoski narodni odbori

Ovu sam poštu otvorio na putu, odmah ću krenuti prema Grahovu, tamo se nalazi drug Simo Tadić, polit komesar III brigade. Te ćemo Vas naknadno izvijestiti o stanju na Grahovu. Poštu za III brigadu sam uputio za štab Brigade, oko Cazina, po kuriru našem.

Drug Miloš Bauk probao je svoj **bacač**, koji je on lično pravio lanjske godine u Drvaru, te mu je mina eksplodirala u baicaču, tako da mu je odnijela desno uvo i ozlijedila glavu i ruke, nakon 2 dana je umro.

O tome će Vas štab Brigade detaljnije izvijestiti.

Sa borben pozd.

SMRT FAŠIZ. — SLOBODA NARODU!

3-X-42

Kotle⁶

BR. 6

IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 3 SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O STANJU NA TERENU ODREDA

**ŠTAB
VI. K.N.O.P. ODREDA**
3. septembra 1942 god.

**OPERATIVNI STAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 456**

Drugarskom

Od 5/IX-1942

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Položaj

Potvrđujemo prijem Vašega dopisa od 1-IX-1942? kao i cigarete 10 kut. Drugovi iz štaba vratili su se od druga komandanta Koste,¹ iz Mrkonjića. Sa drugom komandantom Kostom donijete su odluke da za sada Mrkonjić Grad pripada III K.N.O.P. odredu, koji je već postavio komandanta mjesta; zaključeno je da do dalnjeg naša dva bataljona, i to I i II, drže položaje oko Vrhopolja, što je potrebno

" Nikola Kotle, politički komesar Petog krajiškog odreda

¹ Košta Nad

da se osigura naše lijevo krilo, radi skorih akcija, prema naredjenju Vrhovnoga štaba, u pravcu J.² i centralne Bosne. Taj položaj bi trebale pojačati i neke snage I K.N.O.P. odreda. Mi smo uputili druga zamj. komandanta³ na taj sektor da uhvati čvrstu vezu sa tim odredom, i da se sredi taj dosta labilan položaj. Također je govoreno o mogućnosti akcije na tome položaju; naše je bilo stanovište, a i druga Koste, da je tu moguće jedino zaobuhvatni manevr odozdo, gdje su potrebne veće snage.

Drug Ilija⁴ sa drugom Moračom⁵ otišli su na teren bivšega Drenovićeva sektora gdje operiše III proleterska brigada,⁶ koja održava odmah konferencije i bira NO odbore također i mobiliše za vojsku.

Na ovome sektoru vrlo mali [broj] četnika je prešao nama, dok ih se većina krije po brdima. Za sada je postupak Brigade: kferencije.

Jučer smo vam javili za slučaj sa štabom I K.N.O.P. udarne brigade⁷ prema izjavi vodnika kojega su oni poslali nama. Trebali su da dodu ranjenici ovamo, mi smo im bili spremili za jelo i odmor, međutim, kako smo čuli, jutros [su] osvanuli u Ključu i produžili za Bos. Petrovac, (pravac kretanja tačno ne znamo).

Novosti zasada nema, ukoliko bude izvijestićemo Vas.

U nedelju 6 ov. mj. održaćemo odredsku konferenciju politkomesara, komandira i komandanata u Ključu u 8 sati. Mi bi željeli da neko od Vas može da prisustvuje ovoj konferenciji Izvjestili smo i druga komandanta Kostu.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Politkomesar,
na terenu

Komandant,
Drago⁸

* Jajca

* Milan Zorić

* Ilija Došen, politički komesar Šestog krajiškog NOP odreda

⁸ Petar Morača, komesar bataljona »Soko« Šestog krajiškog odreda

○ Treća sandžačka NOU brigada

^T Tih dana, jedan neprijateljski avion je bombardovao štab Prve krajiške brigade. Tom prilikom teško je ranjen komandant brigade Ivica Marušić, koji je poslije nekoliko dana umro. Osim njega ranjeno je još nekoliko članova štaba i osoblja pri štabu. Opširnije o tome vidi dok. br. 21.

* Drago Mažar

BR. 7

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 4 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU. NOP I DV JUGOSLAVIJE O BOMBARDOVANJU ŠTABA PRVE KRAJIŠKE BRIGADE OD STRANE NEPRIJATELJSKIH AVIONA

**OPERATIVNI ŠTAB N.O.P. i D.V.
ZA BOSANSKU KRAJINU**
dne 4 septembra 1942 g.
u 8.30 časova

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i-D.V. JUGOSLAVIJE

na položaju

Obaviješteni ste već o bombardovanju štaba I krajiske u.[darne] brigade.¹ Tom prilikom ranjeno je 18 drugova, a poginulo je troje. Među ranjenima je komandant brigade², politički komesar³, zamjenik političkog komesara⁴ i drugarica Beška. Komandant je teže ranjen, a politički komesar i njegov zamjenik lakše su ranjeni. Štab brigade je bio smješten pored jedne markantne kuće, tako da je avion pomoću špijunaže tačno znao gdje se oni nalaze. Bombardovanje je izvršeno tromotornim avionom ujutru u 5 sati. Postavljen je privremeni štab brigade i to komandant drug Kušić⁵, zamjenik komandanta isti⁶, politički komesar II bataljona drug Kačar.⁷ Mi smo došli do zaključka da je za uspješnu borbu protiv četničkih bandi potrebno da im zadamo jedan snažan udarac i time izazovemo kod njih demoralizaciju, a isto tako, da moramo preduzeti oštire repre salije prema četnička sela koja se nalaze usred šume Manjače i služe četničkim bandama kao ekonomski baza. Stoga je izdato naređenje svim brigadama da danas pređu u opšti napad na svim sektorima. Ta akcija mora biti brza tako, da možemo uskoro preduzeti predviđenu akciju⁸.

Iz svih gore navedenih razloga predviđena akcija biće odložena za dva-tri dana. Stoga je potrebno da se izvijeste jedinice

¹ Vidi dok. br. 21.

² Narodni heroj Ivica Marušić. Uskoro je umro od zadobijenih rana.

^{*} Ilija Materić

['] Sava Kesar

["] Narodni heroj Milinko Kušić, politički komesar Četvrte divizije NOVJ. Izvršio samoubistvo u agoniji kao tifusni bolesnik, marta 1943 godine.

^{*} Vojo Todorović

['] Svetko Kačar

['] Napad na Jajce je izvršen 24 septembra 1942 godine. Opširnije o tome vidi dok. br. 54 (prim. 2) i dok. br. 72.

koje su predviđene da napadaju komunikaciju Travnik — G. Vakuf, da započnu svojim akcijama 6 na 7 ov. mj.

Čim primim izvještaj od brigada o borbama ovih posljednjih dana poslaću Vam detaljniji izvještaj.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant,
Košta

BR. 8

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 4
SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O NAPADU NA SPAHIĆE, JEZERO, SRB-
LJANE, BRKIĆE, CAZIN I OSTROZAC I O BROJNOM STANJU I
NAORUŽANJU BRIGADE**

S T A B
**III KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILACKE
PARTIZANSKE
UDARNE BRIGADE**
BR 5.
dana 4-VTII¹-1942 god.

OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. ZA BOS. KRAJINU

. U vezi Vašeg naređenja br. 404 i 410 od 2 ov. mj. podnosimo izvještaj u sljedećem:

1.— Sadanja formacija III krajiska narodno-oslobodilačke partizanske udarne brigade jeste: dva bataljona i četa pratećih oruđa. Brojno stanje ljudstva ovih jedinica je 704 čovjeka. Vojnici ovih jedinica su vojnički i politički zreli za udarne jedinice, a to su pokazali i na akciji u Pounju izvedenoj 2 i 3 ov. mj. Prema tome Brigada nema tri bataljona kako se u Vašem izvještaju navodi.

Na sektoru Grahova, od snaga bataljona »Starac Vujadin«, »Budućnost« i »Gavrilo Princip« formiraju se sada dva bataljona, na čemu ispred naše brigade učestvuje drug Simo Tadić, politkomesar štaba brigade². Sem toga, tamo je po ovom istom pitanju — odmah iz V krajiskog odreda — otisao i zamjenik politkomesara brigade drug Kotle³, o čemu nas je obavijestio. Obaviješteni

¹ Omaškom napisano 4-VIII umjesto 4-IX, što se može zaključiti po događajima o kojima se govori u ovom dokumentu.

² Posle izvršene reorganizacije, formirana dva bataljona ušla su u sastav Treće krajiske NOU brigade.

³ Nikola Kotle

smo od druga Tadića da su pomenute jedinice (borci u jedinicama) zadovoljne ulaskom u Udarnu brigadu i da će posao na tome ići vrlo brzo, o čemu da će nam podnijeti izvještaj. Drugih podataka sa te strane za sada nemamo. Napomenuo je da će tamo poslje formiranja bataljona ostati još 400 naoružanih ljudi.

Brojno stanje i naoružanje ovih dvaju bataljona i čete pratećih oruđa jeste:

Ljudi	—	—	—	—	704,
Pušaka	—	—	—	—	500,
P. mitraljeza	—	—	—	—	26,
T. mitraljeza	—	—	-	—	6,
Bacača 81 mm	—	—	—	—	1,
Metaka oko	—	—	—	—	40.000,
Granata za bacač	—	—	—	—	7.

Hranu za ljudstvo dobivamo na terenu na kome se nalazimo. Odjeća dosta dobra a obuća prosječno slaba (veći dio boraca nosi opuštaše⁴).

Brigada raspolaže jednim ljekarom, sa njim-jedan bolničar i jedna bolničarka, dok sve jedinice ovih dvaju bataljona i čete pratećih oruđa imaju po jednog dobrog bolničara. Bolničkog materijala za sada imamo dovoljno. Opširniji izvještaj referent saniteta ove brigade,⁵ po pitanju sanitetske službe, podnio je referentu saniteta toga štaba.

U Vašem izvještaju navodi se da su sadanje snage brigade tri bataljona, pa prepostavljam da ste vjerovatno mislili i na Omladinski bataljon,⁶ za koji mi nemamo nikakvih podataka, tj. da li će ući u sastav Brigade ili ne, ako bude ušao—da li će kao bataljon ili će se omladinske čete uklopiti u čete sadanjih bataljona. Mišljenja smo da bi se ljudstvo omladinskih četa trebalo uklopiti u jedinice, a nikako da budu u Brigadi kao posebne čete, jer se u akciji na Ponjnu pokazalo—vjerovatno zbog toga što im je to prva akcija — da ih je potrebno izmiješati sa prekaljenim borcima.

2.— Pošto je drug Kotle već stupio na rad u pogledu organizacije jedinica dvaju bataljona na grahovskom sektoru, koji će ući u sastav Brigade, a sem toga Brigada se nalazi van teritorije bivšeg V krajiškog odreda, molimo Vas da organizaciju komande područja sproveđe drug Morača⁷ koji se sada nalazi prema Grahovu.

3.— Podnijeli smo Vam izvještaj da je drug Bauk⁸, probajući bacač koji nam je prošle godine konstruisao i napravio, ranjen a poslije 24 sata i umro. Probu ovoga bacača trebao je izvršiti (po njegovom zahtjevu) još dok je bio na Kamenici, ali mu je rečeno

* Opanci napravljeni od neizradene govede kože.

⁵ Marjan (Redakcija nije mogla ustanoviti prezime.)

* Omladinski bataljon Petog krajiškog NOP odreda

⁷ Milutin Morača

⁸ Miloš Bauk

od strane komandanta Brigade da je taj bacač nesiguran i da to ne treba uraditi; ali je kasnije pri prebacivanju ovih dijelova Brigade u Suvaju Petrovačku, sam bez da je ikoga pitao po tome, odnio bacač u jedan gaj, ispalio iz njega jednu granatu i kad je drugu pokušao da ispalji ranila ga je, od čega je umro.

4.— Sa podacima [o neprijatelju] u Grahovu i oko Grahova za sada ne raspolažemo. Pisali smo drugovima [iz] štaba ove Brigade, koji se tamo nalaze na formiranju i organizaciji bataljona za ulaz u Brigadu, da te podatke prikupe i prema tome ocijene kolike su snage potrebne za likvidaciju Grahova, i ovako sredene podatke dostave neposredno tome štabu u najkraćem vremenu.

5.— Kad sve predviđene jedinice uđu u sastav Brigade i organizacija bude sprovedena u potpunosti, kako u vojnog tako i u političkom pogledu, na čemu radimo najhitnije, podnijećemo opširan izvještaj tome štabu.

6.— Prema naredenju Operativnog štaba, sadanje jedinice ove Brigade, u zajednici sa III bataljonom I krajiškog odreda i I bataljonom V krajiškog odreda (bihaćkog), 2 ov. mj. u 3 sata dobine su zadatak i napale su na neprijateljska uporišta: Spahiće, Jezero, Srbljane, Brkiće — sa desne strane Une, Miostru, Stijenu, Cazin i Ostrožac — sa lijeve strane Une. Borba je vođena 8 sati za koje vrijeme su bila likvidirana sva navedena uporišta. Ovom prilikom naši borci kao i štabovi, s obzirom na jačinu neprijatelja, njegovu veliku teritoriju i prelaze preko vode, pokazali su veliku hrabrost i natčovječansku izdržljivost. Sa operacijom je rukovodio i u sastavljanju plana učestvovao zamjenik komandanta Operativnog štaba drug Slavko Rodić, koji raspolaže svim podacima o ovoj akciji. Pod jačom navalom neprijatelja iz više pravaca, naše su se jedinice po izvršenom zadatku kasnije povukle pod borbom i sada se nalaze na odmaranju na sektoru Vel. Radić—Krupska Suvaja⁹. U ovoj akciji jedan nam je drug poginuo a tri su ranjena, od ovih dva lakše a jedan teže. Ostaće živi.

Oružje, municija i razna sprema je u prebrojavanju i kada se prikupe podaci podnijeće se izvještaj. Uglavnom plijen je 9 puškomitrailjeza, oko 12.000 metaka i dosta pušaka kao i drugog raznog vojnog materijala.

Uz drugarski i borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. komandanta,
Bajić¹⁰

Komandant,
Karanović¹¹

⁹ Opširnije o rezultatu čišćenja neprijateljskih uporišta u Pounju
vidi dok. br. 9 i 10.
¹⁰ M. Vlado Bajić
¹¹ Nikola Karanović

**IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA KOMANDANTA OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 5 SEPTEMBRA 1942
GOD. KOMANDANTU OPERATIVNOG ŠTABA O USPJELIM AKCIJAMA NA NEPRIJATELJSKA UPORIŠTA U POUNJU I O SNAZI NEPRIJATELJA U BIHAĆU I DRUGIM GARNIZONIMA**

OPERATIVNI STAB N.O.P.O. ZA
BOSANSKU KRAJINU
Br. 458 5-IX-
Od. 1942

DRUGU KOSTI

**KOMANDANTU OPERATIVNOG ŠTABA N.O.P. i D.V.
ZA BOSANSKU KRAJINU**

Druže Košta,

od vremena kako si ti otišao na taj sektor¹ formirali smo III krajisku brigadu od 2 bataljona, u koju će unići i Omi. bataljon V odreda. Od bataljona »Starac Vujadin«, »Gavrilo Princip« i »Budućnost« formirali smo 2 bataljona, koji bi mogli biti osnova za IV krajisku brigadu. III k.frajišku] brigadu prebacili smo na sektor I odreda, a 2 bataljona koji bi ušli u sastav IV brigade koncentrisali smo na Tičevu.

U cilju rasterećenja vašeg fronta i razvlačenja nepr. snaga preduzeli smo akciju u zap. dijelu Krajine, na Pounje, izm. Bihaća i Krupe. Akcija je izvedena 2-IX uz učešće III krajiske brigade, 3 bat. I krajiskog odreda i Omi. bataljona V odreda. 2 bataljona imali su se prebaciti na lijevu obalu Une i jedan od ovih, ne primajući borbu, probiti se do Cazina i likvidirati ga. Drugi bataljon, koji se je prebacio, imao je likvidirati sela na lijevoj obali Une, do Ostrošca, a potom sa snagama krenuti prema Krupi i Otoci. Jedan bataljon je imao za zadatak da likvidira nepr. uporišta Brkiće, Srbljane i Jezero i da sa jednom četom zaposjedne čupriju u Otoci, po likvidaciji ovih sela da prede na lijevu obalu Une i da produži čišćenje sela prema Bihaću. Omladinski bataljon imao je za zadatok na cesti od Bihaća do Pokoja i da likvidira nepr. uporište Spahiće. Sve su jedinice izvršile svoje zadatke u potpunosti i sva nepr. uporišta izmedu Krupe i Pokoja kod Bihaća, sa Cazinom, bila su već do 10 sati prije podne u našim rukama.

¹ Košta Nad se tih dana nalazio kod Sitnice i u Manjači. Vidi dok. br. 14.

Zaplijenjeno je 106 karabina, 8 p. mitraljeza, 16000 metaka, 3 sanduka bombi, dosta ratne spreme, apoteka, 1500 kg šećera, namirnica i stoke.

Imali smo zarobljenih 70 domobrana. Neprijatelj je imao mrtvih 140 ustaša i razbojnika — Krajišnika.² Broj ranjenih ne može se tačno utvrditi. Kod nas 4 mrtva i 8 lakše ranjenih.

Naše snage po završenoj akciji prebacile su se na desnu obalu Une, kako je bilo predviđeno³.

Neprijatelja je ova akcija iznenadila. U Bihaću i okolnim mjestima zavladao je strah i panika.

Sutradan došli su njemački avioni i tenkovi i jače snage neprijateljske, i uzalud bombardovali Gomile⁴ i mitraljirali po mjestima odakle smo se mi već ranije povukli.

Ova akcija imala je za cilj da i politički pripremi teren za onu drugu akciju⁵ koja će se izvesti na ovom klinu sa većim snagama. U akciji su se dobro pokazali svi bataljoni, a naročito se je istakla 1 četa I bat. III krajiške brigade, na čelu sa zamj. komandanta bataljona Dokom Čubrilom, koji je doveo četu na Ostrožićki most probivši se između nepr. gnijezda s obje strane Une.

Akcijom je rukovodio Operativni štab.

Izvršićemo još akcija na ovome terenu, kako bi razvukli neprijatelja da ne bi mogao koncentrisati sve svoje snage prema terenu na kome vi vršite akcije.

Neprijateljske snage u Bihaću su 4700. U Bihać neprijatelj dovlači velike količine municije. U Krupi stanje nepromijenjeno. Od Novog se ne osjeća nikakav pritisak. Kod Sane neprijatelj ne preduzima nikakve ofanzivne mjere. Na Grahovu četnici pokušavaju formirati regularne bataljone od dosada razbacanih četnika po selima i Talijani ih u tom pomažu, snabdijevaju sa hranom i obućom, a navodno će ih i naoružati.

Ja će obići Sanski sektor i VI odred i učvrstiti naše pozicije na ovome dijelu, kako bi vama osigurali leđa. Izvršićemo prodore prema Ljubiji pošto ispitamo stanje neprijatelja na ovome dijelu.

O ovoj akciji na Cazinsku Krajinu izvijesti Vrhovni štab, pošto mi nećemo posebno izještavati.

Drug Osman® otisao je jučer na sahranu druga Ratka⁷, i još se nije povratio.

² Ustaška milicija formirana u muslimanskim selima oko Cazina.

* O akciji u Pounju vidi dok. br. 8 i 10.

³ Na sekciiji: Gomilica

⁵ Radi se o napadu na Bihać, koji je oslobođen 4 novembra 1942 godine.

* Osman Karabegović

⁷ Riječ je o sahrani narodnog heroja Ivice Marušića koji je podlegao teškim ranama zadobijenim prilikom bombardovanja štaba Prve krajiške brigade od strane neprijateljske avijacije. Vidi dok. br. 7 i 21.

Zaboravili smo napomenuti da u akcijama na Cazinskoj Krajini nije sarađivala I operativna zona, jer kaže da smo ih prekasno obavijestili i da nisu imali vremena da prebace snage. Mi smo im po toj stvari uputili hitnog kurira 29 pr. mj. a akcija je počela između 2 i 3 o. mj.

Onih 7 kom. »Političkih pregleda« koje ste pisali da šaljete nismo primili. Kurir kaže da ih nije primio.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. komandanta⁸,

BR. 10

SAOPŠTENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD SEPTEMBRA 1942 GOD. O ČIŠĆENJU NEPRIJATELJSKIH UPORIŠTA IZMEĐU BIHAĆA, KRUPE I CAZINA¹

**OPERATIVNI STAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU**
Br. 472
Od

**OBAVJEŠTENJE
OPERATIVNOG ŠTABA N.O.P i D.V. ZA BOSANSKU KRAJINU O AKCIJI NA CAZINSKU KRAJINU, IZVRŠENOJ 2 — 3 SEPTEMBRA**

U cilju rasterećenja našeg fronta, prema B[anjoj] Luci i razvlačenja neprijateljskih snaga jedinice III krajiške udarne brigade uz učešće 3 bataljona III krajiškog odreda i Omladinskog bataljona V krajiškog odreda preduzele su akciju na neprijateljska uporišta u Pounju, između Bihaća, Krupe i Cazina, i na sam Cazin. Akcija je obuhvatila ukupno 14 sela i mjesto Cazin, i započela je u noći od 2 na 3 septembra u 3 časa, a do 10 časova 3 septembra bilo je likvidirano i posljednje neprijateljsko uporište, tačno po predviđenom planu. Sve jedinice u potpunosti izvršile su svoje zadatke.

• Slavko Rodić

¹ Original se nalazi u arhivi CK SK BiH. Dokument je pisan, vjerovatno, 5 septembra 1942 godine.

Zaplijenjeno je 106 karabina, 8 puškomitraljeza, 16000 metaka, 3 sanduka bombi, dosta ratne spreme, 1 apoteka, 1500 kg šećera, namirnica i stoke.

Zarobljeno je 70 domobrana. Neprijatelj je imao mrtvih, što ustaša, što legionara, preko 140, dok se broj ranjenih nije mogao tačno utvrditi. Naši gubici: 4 mrtva i 8 lakše ranjenih².

Nakon završene akcije naše snage po utvrđenom planu prebacile su se na desnu obalu Une.

Ova akcija silno je iznenadila neprijatelja, i u Bihaću i okolnim mjestima zavladala je prava panika.

Sutradan neprijatelj je navalio sa jakim snagama od Bužima, uz pomoć tenkova i aviona, i uzalud je bjesomučno bombardovao položaje koje su naše snage ranije napustile.

U akciji dobro su se pokazali svi bataljoni i čete, a naročito se je istakla svojom borbenošću i političkom svijesti 1 četa I bataljona III krajiške udarne brigade koju je predvodio zamjenik komandanta I bataljona, drug Đoko Cubrilo.

Akcijom je rukovodio Operativni štab.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Politkomesar,

Zamj. komandanta,
S. Rodić³

^s O čišćenju neprijateljskih uporišta u Pounju vidi opširnije dok.
br. 8 i 9.

* Narodni heroj Slavko Rodić. Umro 1949 godine u Beogradu,
kao general-potpukovnik JA.

BR. 11

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE PROLETERSKE (CRNOGORSCHE) BRIGADE OD 5 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O NAPADU NA NEPRIJATELJA NA PUTU BUGOJNO — KUPRES¹

ŠTAB
IV UDARNE N.O. BRIGADE
5 septembra 1942

VRHOVNOM ŠTABU NAR. OSL. PARTIZ. i DOBR. V.
JUGOSLAVIJE

Prema Vašem naredenju uputili smo jednu jedinicu naše Brigade u zasjedu na putu Bugojno—Kupres dana 4 o. mj. sa zadatkom da napadne neprijatelja na ovom pravcu. Jedinica je izvršila zadatak i podnijela slijedeći izvještaj:

Napadnuta su dva neprijateljska kamiona u kojima su bili oko 40 ustaša i domobrana. Ustaše i domobrani su izšli iz automobila prije nego što su došli do naše zasjede, tako da se borba razvila u neposrednoj blizini druma. Poslije snažnog vatretnog prepada od naše zasjede ustaše i domobrani počeli su da bježe. Naši su ih gonili sve dok ovi nisu zašli duboko u šumu bježeći u pravcu Bugojna. Na bojištu nađeno je 6 mrtvih ustaša, a nekoliko lakše ranjenih uspjelo je da pobegne. Uništena su i zapaljena oba neprijateljska kamiona. Ratnog plijena bilo je vrlo malo: 6 pušaka, sa nešto municije i nekih manjih sitnica. Sa naše strane nije bilo ni mrtvih ni ranjenih.

I danas je upućena jedna druga jedinica sa istim zadatkom zasjede na komunikaciji Kupres — Bugojno, no rezultat ove akcije još nam nije poznat. Cim dobijemo izvještaj o rezultatu akcije izvijestićemo odmah Vrhovni štab.

Kod mrtvih ustaša nađeno je nekoliko pisama u kojima se opisuje strašno stanje u Kupresu, glad, i uopšte nesnosan život u njemu. Šaljemo ih da bi ih iskoristili za »Slobodnu Jugoslaviju«. Najinteresantnije je pismo pisano Ivanu Lukoviću, prip. oružničke straže u Dvoru na Uni.

O svima ostalima stvarima u Brigadi izvijestiće Vas drug komandant² usmeno, pošto je jutros otišao da obide naš II i IV bataljon, koji se nalaze u okolini Livna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab Brigade,
Načelnik štaba:
Ljubo Vučković

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3289.
² Peko Dapčević

BR. 12

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O PROTEKLIM BORBAMA I O POLITIČKOM RADU U BRIGADI ZA VRIJEME OD 16 AVGUSTA DO 5 SEPTEMBRA 1942 GODINE¹

**STAB II KRAJIŠKE NOP
UDARNE BRIGADE**
Br.

.194____g.

Vojno-politički izvještaj dostavlja

DRUGARSKOM OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU

Dostavlja se drugarskom štabu vojno-politički izvještaj ove brigade za vrijeme od 16.8.1942 godine do 5.9.1942 godine.

Dana 16.8.1942 godine formirana je II kраjiška udarna brigada, sastavljena od Udarnog bataljona I kраjiškog NOP odreda, Udarnog bataljona II kраjiškog NOP odreda, 4 bataljona II kраjiškog NOP odreda, prateće čete i antitenkovskog topa.

Iako potpuno nesređena, brigada je krenula na određene zadatke, tj. u akciju na Vrhopolje². Bataljoni koji su ušli u sastav II kраjiške udarne brigade prethodno su bili pročišćeni od bolesnih i fizički slabih boraca koji nisu odgovarali za brigade, kao za udarne i pokretne jedinice. Najveće čišćenje je izvršeno u 2 bataljona ove brigade, tj. u bivšem 1 udarnom bataljonu I kраjiškog NOP odreda, a osim toga masovno su se javljali da nisu sposobni za udarnu brigadu. Ljudstvo u bataljonu još u prve dane bilo je slabo obučeno i odjeveno, specijalno I bataljon, odnosno Udarni bataljon II kраjiškog NOP odreda, koji je prije ulaska u brigadu bio na čišćenju terena četničkih bandi na Manjači, Jošavki, Boriji itd., a poslije toga u ofanzivi na Kozari. Ljudstvo koje je sačinjavalo udarnu brigadu, još u prve dane upoznato je preko mnogih sastanaka sa značenjem udarnih brigada, ulogom i zadaćama koje se postavljaju pred udarnu brigadu. Borci koji su sačinjavali udarnu brigadu uglavnom su do formiranja udarne brigade držali položaje, i oduševljenje koje se ispoljavalo što ulaze u udarnu brigadu bilo je dobro!

¹ Original u arhivi CK SK BiH.

* Druga kраjiška brigada napala je 19 avgusta snažno neprijateljsko uporište Vrhopolje.

Brigada je krenula na put i na određene zadatke sa mnogo neriješenih i nedovršenih problema (kao naprimjer: intendantura, sanitet, kulturni rad, stoka za nošenje teškog oružja), koji se danas postepeno rješavaju.

Političko stanje boraca kao i njihova svijest nije se mogla u prve dane dobro da upozna, ali sada, nakon dvadesetdva dana života, rada i borbe ove brigade, politička svijest i borbenost samih boraca nama je dobro poznata, koju ćemo u izlaganju iznijeti.

Brigada kreće na put 16.8.1942 godine, sa zadatkom da likvidira ustaško uporište Vrhpolje i da se poslije likvidiranja istog prebaci na desnu obalu Sane prema Sasini. Već u prvim danima pojavljuju se pojedini znaci malodušnosti i slabe političke svijesti kod pojedinih boraca 2 bataljona, koji se već na putu počeše razboljevati.

Akcija na Vrhpolje izvršena je 18.8.1942 godine; djelomično je uspjela, a uspjela bi potpunoma da su svoj zadatak ispunili bataljon druga Zorića³ i 2 bataljon ove brigade. Bataljon druga Zorića uopšte nije učestvovao u akciji, a 2 bataljon ove brigade učestvovao je samo sa jednom četom, koja je izvršila svoj zadatak. Dok druge dvije čete nisu izvršile (nisu učestvovale). 1 i 3 bataljon ove brigade svoj zadatak su izvršili, zauzeli i spalili Vrhpolje, ali u protivnapadu koji je neprijatelj u zoru vršio nisu uspjeli da zadrže neprijatelja. Neprijatelju je bilo omogućeno da izvrši protivnapad iz razloga: što gore pomenuti bataljoni nisu učestvovali u toj borbi. U toj akciji ubijeno je oko 100 ustaša, zarobljeno 5 karabina i oko 200 goveda, kao i nešto ovaca. Naše gubitke ćete vidjeti iz priloženog spiska.⁴

Borbenost boraca 1 i 3 bataljona bila je na visokom stupnju, kao i politička svijest. Najbolji dokaz je to da su borci u roku od pola sata na juriš istjerali neprijatelja iz rovova, kojih je bilo oko 150, a drugo da žene i djecu koji su se nalazili u kućama nisu ubijali iako je iz istih pucano.

Poslije akcije odmah je sazvana konferencija cijelokupnog komandnog osoblja bataljona, na kojoj su pretresani detaljno podaci pojedinih bataljona o ovoj akciji. Oštro je kritikovano komandno osoblje 2 bataljona i prikazane posljedice za neučestovanje 2 bataljona u akciji. Drugovima je skrenuta pažnja da će ubuduće za neizvršenje svojih zadataka biti uzeti na najstrožiju odgovornost.

Razlog kojim se oni pravdaju nije uvažen, a to je: da nisu mogli preći rijeku Sanicu što je duboka i prema tome da nijesu mogli učestvovati u akciji. Drugovi iz bataljona 2 priznali su pred cijelom konferencijom potpuno neizvršenje ovoga zadatka, kao i

³ Milan'Zorić, komandant Drugog bataljona Šestog krajiškog NOP odreda

' Redakcija nije pronašla ovaj spisak.

posljedice koje su proizašle iz istoga i obećali su da se ubuduće to neće desiti.

Druga akcija koja je vršena na Vrhopolje⁵ ponovo, nije uspjela jer se neprijatelj mnogo jače utvrdio, ogradio bodljikavom žicom i dobio pojačanje iz Sanskog Mosta. Bataljoni su dali sve od sebe da izvrše svoje zadatke, ali ni pored toga nisu uspjeli. Stab brigade, rukovodeći se čuvanjem naše žive snage, odustao je od juriša, jer bi nam progutao mnoge ljude, iako su to borci tražili.

Od zaplijenjene stoke iz toga sela podijeljeno je 24 komada vlasnicima istih sela Sokolova i Donjeg Ratkova, kojima su ustaše ta goveda oduzele. Ista su goveda poslije oduzeta od strane četničkih bandi. Ovaj postupak je još više zbližio seljački narod sela Sokolova i Donjeg Ratkova našoj Narodno-oslobodilačkoj vojsci, možemo reći da u pomenutim selima imamo veliki broj simpatizera. Sa istim seljacima održano je par manjih sastanaka na kojima su politički komesari bataljona govorili o ciljevima naše borbe, kao i ulozi četničkih bandi koju oni danas vrše sa ustaškim razbojnicima.

Druga akcija na Vrhopolje vršena je noću 28.8.1942 godine.

Dana 23.8.1942 godine jedinice ove brigade se kreću prema Ključu, gdje zanoćavaju.

Dana 24.8.1942 godine vrši se odmor, pranje boraca i popravka stvari koje se upotrebljavaju za pokret, kao i potkov konja. Istoga dana brigada se u tri pravca kreće prema Sitnici i Čadavici, na likvidaciju četničkih bandi kao i na zaštitu Mrkonjić Grada od Banja Luke. Prije odlaska politički komesar brigade' kao i komandant⁷ govorili su o političkom značenju likvidacije četničkih bandi na ovome terenu, razgolitivši sramnu ulogu koju vrše četničke bande, kao i vojnog značenju prodiranja naših snaga ka srcu Bosanske Krajine.

Dana 24.8.1942 godine, u noći, jedinice izvršavaju svoje zadatke. 1 i 3 bataljon obuhvatnim manevrom i jurišom čiste Sitnicu u kojoj se nalaze dvije čete četnika koji su pobegli na prvi sudar naših patrola sa njihovom stražom. Ostavili iza sebe kazane, kape, fišeklike, cipele i ostale stvari. Zarobljeno je sedam četnika koji su razoružani. Isti nisu pucali i koji su bili nasilno mobilisani. Mi smo ih kući pustili. 2 bataljon goni četnike iz Čadavice i izbjiga na Ponoru i zauzima položaj. 1 i 3 bataljon produžuju poslije likvidiranja Sitnice, čiste selo Babiće, Iliće i u samu zoru izbjaju na položaje prema Bunarevini, gdje se sudaraju sa neprijateljem koji je pošao iz Banja Luke ka Mrkonjiću.⁸ Neprijatelj je učestvovao u kamionima, u jačini 40 kamiona, 5 tenkova i tri aviona. Na prvom

* Drugi napad na Vrhopolje izvršen je 28 avgusta 1942 godine.

⁵ Niko Jurinčić

⁷ Ratko Martinović

" Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 123.

sudaru uništeno je protivtenkovskim topom tri tenka, dva kamiona i luksuzni auto, oboren dva aviona, ubijeno preko 100 neprijateljskih vojnika sa bacačima i puškama. Neprijatelj se povlači u Kadino Vodu. Od toga dana pa sve do današnjeg dana na ovome sektoru vode se stalne borbe. Neprijatelj u toku borbe dobija pojačanja gdje mu uspijeva par puta da se probije do Sitnice. Prva tri dana borbi na ovome sektoru naša brigada izdržala je velike terete i ispunila svoje zadatke sa uspjehom, ne dozvolivši neprijatelju da prodre ka oslobođenom Mrkonjiću. Dolaskom na ovaj sektor I krajiške brigade i I proleterske brigade situacija se mijenja, u saradnji sa ostalim brigadama uspijeva se po četvrti put protjerati neprijatelja prema Banja Luci. Sa uspjehom je vršeno čišćenje Manjače od četničkih bandi, u kojoj je akciji učestvovao i naš 1 bataljon, koji je zarobio 7 četnika i 15 ubio u borbi. 2 i 3 bataljon vršili su osiguranje ceste Sitnica — Banja Luka. Najkrvavije borbe vodile su se 4 i 5 ovog mjeseca kada je neprijatelj u jačini oko 2000 udruženih bandita pokušao da se prebaci prema Mrkonjiću. Cio dan 4 i 5 do podne naš 2 i 3 bataljon vodili su borbu sa ovim neprijateljskim snagama. Neprijatelj je uspio aviacijom i artiljerijom osvojiti ponovo Sitnicu. Paralelno našoj borbi na samome drumu, naše snage kroz Manjaču produžile su prema Kadinoj Vodi gdje su neprijatelju došle za leđa. Osjetivši naše snage iza leđa neprijatelj se povukao prema Kadinoj Vodi.⁹

Ovom borbom kroz 15 dana naša brigada dala je sve od sebe i izvršila je svoj zadatak, ne dozvoljavajući neprijatelju da ostvari svoj plan. Sa druge strane, u zajednici sa brigadama ostalim, nainjeli smo osjetne gubitke neprijatelju, svojim manevrisanjem ugrozili smo Banja Luku i prisilili ga na koncentraciju svojih snaga na Banja Luci. I kao najvažnije, razbili četničke bande koje su se bile skoncentrisale na ovom sektoru sa svih terena koje drže oni. U ovim borbama naša brigada je imala priličnih gubitaka, koje ćete vidjeti iz priloženog spiska.

Prije ulaska i nastupanja na četničke terene, partizanima je prije sastanka objašnjeno vojničko i političko značenje osvajanja ovog terena od četničkih bandi, naš stav prema četnicima kao i prema masama koje su četnički raspoložene. Ove linije borci su se strogo pridržavali, tako da mase, koje su bile krivo obaviještene o nama, brzo su se uvjerile ko smo mi i zašto se borimo. I pored toga pravilnog držanja naših boraca, te mase uvjerile su se našim držanjem i životom i borbom koju vodimo. Ipak su prikriveno željeli i dobrim dijelom učestvovali da se mi sa ovog terena ukloнимo. Dešavalо se to da su prokazivali naše položaje i vodili okupatore i četnike protiv nas. U jednom momentu poslije bombardovanja

' O borbama na Banjalučkom sektoru vidi dok. br. 14, primjedu 3.

dovanja štaba I krajiške brigade,¹⁰ učestvovali su u borbi sa vilama i koljem. Nisu nam ništa htjeli prodati, vodu iz bunara izpraznili itd. I pored svega ovoga naši borci strogo su se pridržavali linije Narodno-oslobodilačke borbe, ubedujući te mase da su na krivom putu. Oni su javno izražavali zadovoljstvo sa nama, potajno su faktično služili okupatoru. U ovom periodu, tj. u noći između 29 i 30.8.1942 godine, izvršili su deserterstvo deveterica partizana 2 bataljona ove brigade, na čelu sa komandirom 3 čete 2 bataljona ove brigade. Ne znamo kuda su pobegli, ali je malo vjerovatno da su pobegli u četnike. Uzrok bjekstva (glavni) je nikakva politička svijest, malodušnost, nevjera u našu pobjedu i strah od četnika. Sa ovakvim drugovima je prožeto dosta partizana ovog bataljona čija se tradicija povlači još iz života samoga odreda. U vezi toga mi smo poduzeli sve da se bataljon očvrsti, stabilizuje. Odmah je poslije bjekstva bataljon povučen sa položaja, održan sastanak sa štabom bataljona, poslije njega konferencije vojnog i političkog rukovodstva četa. Poslije njih održani sastanci, gdje se najoštire istupilo protiv izbjeglih drugova i proglašeni kao izdajice, gdje većina partizana osudila ih izdajicama. Na sastancima vojnih i političkih rukovodilaca četa, kao i samog štaba bataljona, uočeno je labavo stanje u samom bataljonu, slaba disciplina i politička svijest boraca.

U vezi ovoga iz 1 bataljona ubacili smo jednog komandira čete (Radomira Vujičića), koji je nakon tri dana borbe odmah poginuo. Postavili Muniba Manujblića¹¹ za zamjenika političkog komesara bataljona, druga Slobodana Indića za komandira 3 čete, tako da ovog momenta u ovom bataljonu nedostaje jedan komandir čete, koji je poginuo, i politički komesar 1 čete, koji je ranjen. Ovo popunjavanje mislimo izvršiti na ovaj način: i to za komandira 2 čete ovog bataljona postaviti Vučenović Milana, a dužnost političkog komesara 1 čete vršiće politički delegat iz 1 čete dok komesar ne ozdravi, jer je isti lakše ranjen. U prošlom izvještaju dostavili smo vam detaljnije. Političko stanje 1 bataljona kao i njegova borbenost je odlična!

Političko stanje 3 bataljona kao i njegova borbenost je dobra.

Političko stanje prateće čete kao i njena borbenost je zadovoljavajuća.

Prateću četu smo rasformirali na ovaj način: 3 mitraljeza pridali 2 bataljonu, 3 mitraljeza 3 bataljonu, a 2 mitraljeza 1 bataljonu, koji su se formirali u vodove pri bataljonima.

Ovo smo učinili iz razloga: što je dosadašnja prateća četa onemogućavala pravilan vojni i politički rad među borcima, kao

¹⁰ O bombardovanju štaba Prve krajiške brigade vidi dok. br. 7, 9 i 21.

¹¹ Munib Maglajlić. Poginuo 1943 u Centralnoj Bosni, kao zamjenik komesara brigade.

i samu ishranu. Ovaj način je uveden i kod ostalih brigada. Sadašnja prateća četa sastoji se iz minobacača i protivtenkovskog topa, koji su pod neposrednom komandom štaba brigade.

Politički rad od 25.8. do 5.9.1942 godine nije se odvijao onako kako bi trebalo, jer je to sprečavala borba, koja se vodila neprekidno na ovom sektoru. I pored toga koristio se svaki momenat slobodnog vremena, koji je iskorištavan za podizanje političke svesti boraca.

Od političkih časova najviše je rađeno u 1 bataljonu, gdje je do sada održano u sve tri čete 39 političkih časova na kojima je većinom učestvovao politički komesar bataljona.

I N T E N D A N T U R A : Intendantura je organizovana ovako: intendant drug Savo Trtica¹² je stalno uz brigadu sa svojim pomoćnikom. Njegov zamjenik Nikola Čubrilo sa svojim pomoćnikom je na terenu i organizuje pravljenje magacina i prikupljanje potrebnih stvari u magacine, kao i otpremu istih za brigadu. Organizovana je pekara u Ključu, koja nam dostavlja gotov kruh skupa sa saničkom pekarom.

Imademo jednu krojačku radionicu koja nam je dostavila dosada 39 pari veša i preko 100 kapa partizanki. Nedostaje nam materijal za izradu. Organizovali smo opančarsku radionicu koja je istom otpočela sa radom, dostavila nam je 30 pari opanaka.

Organizovali smo dvije sušane i čim budu šljive sazrele pristupiti radu.

Naručili smo pravljenje buradi, koja se već rade i koja će se upotrebiti za pekmez. Prikupili smo kaca u koje se može smjestiti 12000 kila šljiva za pečenje rakije.

Dobili smo bivši magacin broj 9¹³ od I krajiškog NOP odreda, u koji ćemo smjestiti žito, koje je već prevezeno iz centralnog magacina, i to 11700 kg kukuruza, 3937 kilograma zobi, 300 kilograma graha, 200 kilograma željeza, paketa eksera itd.

Naredili smo kupovinu debelih svinja za mast: sve stvari koje dolaze i odlaze idu preko brigadnog intendanta, koji je povezan sa bataljonskim intendantima.

SANITETSKO ODJELJENJE: Cete imaju po jednog bolničara, koji idu direktno u borbu i koji imaju voditi računa o zdravstvenom stanju boraca i davanju prve pomoći ranjenim drugovima.

Pri štabovima bataljona nalaze se bataljonske bolničarke koje obrazuju bataljonsko previjalište, te upućuju ranjene drugove u bolnice ili u brigadu. Bolničara ima devet.

Bolničarki dvanaest.

" Poginuo 1944 god. u Šestoj neprijateljskoj ofanzivi, kao intendant Jedanaeste divizije NOV Jugoslavije.

* Magacin se nalazio u Grmeču.

Jedan bolničar je poginuo, jer nije znao znakove; na pitanje stražara šta su znakovi, on je počeo da bježi i ovaj ga je ubio. Ovo se desilo neposredno iza borbe po noći.

U brigadi ima veći broj oboljenja nogu (reum), teže i lakše prehladena uslijed jako loše odjeće. Partizani spavaju na vani, a noći su već dosta hladne.

Sanitetskog materijala skoro uopšte nema, i to se već par puta tražilo, ali bez odgovora.

Takođe nam nedostaju najvažniji lijekovi.

VEZE: Svagdje gdje je brigada dejstvovala imala je redovne i normalne veze sa susjednim jedinicama. Takođe normalne veze imamo sa O.Š.¹⁴

FINANSIJALNO STANJE: Od dobivenih 100000 kuna, brigada raspolaže sa još 40800 kuna. Isti novac je utrošen na kupovinu blaga, sijena, zobi, kao i podjelu štabovima bataljona, koji ćemo novac pravdati propisnim prizanicama. Zarobljivanja novca nije bilo.

Odjeća i obuća vrlo slaba i koja je glavni uzrok čestih oboljenja partizana. U dosadašnjim akcijama, uglavnom protiv četnika, nije se moglo ništa skoro zarobiti.

Hrana prilična.

Dostavlja se spisak ranjenih, poginulih, nestalih u borbi, nestalih zarobljenih, pobjeglih iz redova, kao i spisak koji su od raznih bolesti upućeni u bolnice ili na otsustvo i liječenje, te spisak koji su docnije od rana umrli.

Takođe se dostavlja spisak drugarica, kao i spisak konja u ovoj brigadi, jahačih i tovarnih.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, **Niko**

Komandant, **Ratko**

¹⁴ Operativni štab za Bosansku Krajinu

BR. 13

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG BATALJONA PRVOG KRAJIŠKOG
NOP ODREDA OD 5 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU ODREDA
O REZULTATU NAPADA NA CAZIN¹

P R E P I S

III BATALJONA I KNOPO
broj 536/42.
5-IX-1942.

N . O . P . O ° Ä S Ä J I N U
Br , 47Q
OD 7/IX-1942

DRUGARSKOM ŠTABU I KRAJIŠKOG N.O.P. ODREDA

na položaju

Noću 1. na 2. IX izvršen je prelaz preko Une za napad na neprijateljsko uporište Cazin i okolicu.² Sam prelaz je bio vrlo težak, ali se ipak uspjelo prebaciti po predviđenom planu. Nastupanje od Gomile³ do Cazina bilo je onako kako smo predviđali. Uspjeli smo se sa čitavim bataljonom probiti kroz neprijateljska sela i doći [u] samo predgrađe Cazina. Na Gnjilovcu razvijeni u strijelce primili smo borbu sa neprijateljem, kojega smo poslije 10 minuta borbe protjerali na druge položaje. Sa novih položaja bili su protjerani također samo poslije kratkog vremena. U sam Cazin smo ušli u 6 sati ujutro bez otpora. Stanovništvo se nije vidilo na ulicama.

Na čitavom putu kao i u samoj borbi nije bilo žrtava, ni ranjenih ni mrtvih.

Odmah se pristupilo evakuaciji i evakuisano je:

6 sanduka lijekova iz apoteke (otpremljeno u centralnu bolnicu)
1 kutija lijekova
28 sanduka šećera po 50 kg
1 bure ulja za jelo (50 litara)
2 kante ulja za jelo (40 litara)
8 komada pisačih mašina
1 roto-aparat ispravan
2 šapirografa
5000 araka papira
100 komada indigo-papira
15 matrica
3 pantlike za pisaće mašine

¹ Pronaden je prepis izvještaja, koji je štab Prvog odreda uputio Operativnom štabu za Bos. Krajinu. Original nije pronađen.

² Opširnije o borbama u okolini Cazina vidi dok. br. 8, 9 i 10.

* Na sekciji: Gomilica

2 radio-aparata
1500 kuyerata
16 peća⁴ raznog štofa (načeto)
4 peće razne svile (načeto)
5 komada restli
30 majica
7 pari dječjih cipela
5 pari ženskih cipela sa drvenim đonom
10 pari dječjih čarapica
35 madraca
2 gasmaske
3 para konja i troja kola
53 kg soli
2 bunde.

Ovih stvari bilo je mnogo više ali su u putu i u samim magazinima razgrabljene i ne znamo gdje se šta nalazi.

Za čitavo vrijeme evakuacije grad je bio obezbjeden snagama ovog bataljona. 3 četa ovog bataljona, po ulasku u Cazin, upućena je u Ostrožac.

Putem telefona saznali smo iz Kladuše i Tršca da je neprijatelj poslao jača pojačanja protiv nas. Oko 11 sati neprijatelj je napao na Cazin a u 12 sati smo izdali naređenje za otstupanje. Od ulaska u grad pa do napuštanja grada dobili smo samo jedan izvještaj da se naši nalaze u Ostrošcu. Kurir koji je išao u Stijenu (civil na biciklu) nije se bio još vratio. U otstupanju kao i u nastupanju, te u samom gradu partizani su pokazali da su prava narodna vojska a ne pljačkaši i razbojnici. Analogno tome, stanovništvo u gradu izlazilo nam je na svakom koraku u susret i pokazali su da nisu naši neprijatelji.

Neprijatelj koji je nastupao išao je za nama. Pred samim Ostrošcem napravili smo jednu zasjedu i dočekali neprijatelja. Jaka plotunska vatrica i juriš donijeli su nam uspjeh. Kad se neprijatelj razbjegao našli smo 15 mrtvih i mnogo krvi, što dokazuje da je neprijatelj imao još više mrtvih i ranjenih. Neposredno iza toga neprijatelj je navalio iz Cazina, Osretka, Brekovice i Prošića. Mi smo zauzeli položaje s namjerom da po drugi put neprijatelja dočekamo. Međutim, kad se neprijatelj već približio, obavijesteni smo da su snage Udarne brigade⁵ otstupile iz Ostrošca. Mi smo odmah izdali "naređenje za povlačenje. Povlačenje je izvršeno u dva pravca. Dio bataljona koji je otstupao niz brinu u pravcu Ostroškog mosta bio je izložen jakoj vatri i pretrpio je znatne gubitke. Tu u borbi neprijatelj je izgubio preko 100 mrtvih a mnogo više ih je bilo ranjenih. Kad je pala noć počelo je prebacivanje preko vode na naš teritorij.

* Bala
³ Treća krajiška brigada

U ovoj akciji naši gubici su slijedeći:

- 1) poginulih 6
- 2) nestalih 6 (među kojima drug Mihailo Šurlan, zamjenik pol. kom. bataljona)
- 3) ranjenih 8 lakše i 1 teže.

Zarobljeno 28 domobrana i jedan žandar, 28 karabina, jedan puškomitraljez, pet sanduka municije i nešto malo druge ratne spreme. U borbi izgubljeno je 7 pušaka.

U ovoj teškoj i napornoj borbi partizani su pokazali veliku borbenost i požrtvovanje. Naročito su se istakli slijedeći partizani: Milan Jeličić, desetar, Ćiva, te komandir 1 čete drug Dane Agbaba, koji je iz najteže situacije uspio da izvede četu sa dosta malim gubicima. U 2 četi istakli su se Branko Šrbac, desetar, Dušan Škorić, Lazo Kovačević, Rade Vukašinović, Branko Lukić, desetar, Andrija Pozajić, desetar, Stojan Jeličić, desetar, Mandarić Ilija, vodnik, i Pejo Gvozdenović, vodnik, a naročito Simo Savić koji je izneo 4 karabina i puškomitraljez; u 3 četi Knežević Mihailo, desetar, koji je pod žestokom vatrom preplivao Unu i nekoliko puta prevezao veći broj partizana i ranjenika, Kalauzović Ibrahim, zvani Gurda je za vrijeme povlačenja iz Cazina upao među ustaše, bacio dvije bombe, zarobio jedan karabin i pobegao, Delić Ibrahim je pod najvećom vatrom iznio tri karabina te naoružao sebe i svoja dva druga, Rakić Vidosav, vodnik 1 voda je pod žestokom vatrom spasio svog druga koji je pao pod sedru i počeo se daviti i Majkić Milan, vodnik 3 voda, iako teško ranjen, pozivao drugove da nastave borbu, uspio se sam izvući iz neprijateljske vatre, a kad je iznemogao, obratio se komandiru riječima: »Ako umrem, pozdravi mi našu Partiju i drugove partizane«.

Pored ovih naročito treba pohvaliti i odati svako priznanje drugovima iz pozadine koji su pod najtežim okolnostima snijeli materijal i postavili most za prelaz partizana i to: Vejnović Mićo, Jeličić Ilija, Jeličić Dušan, Zmijanjac Stevo, Mandarić Vlado, Šakić Nikola, Šolaja Dušan, Šolaja Lazo, Šrbac Đuro, Mandić Lazo, Jeličić Mićo, Mazalica Đuro, Nedimović Nikola, Santrač Marko, Ružičić Đuro, Malinić Marko, Radinović Lazo, Brkljač Sava, Stanković Marko, Kovačević Nikola, Jovan Beronja, Radonić Mićo, Miloš Škorić, Dušan Kantar i Branko Zmijanjac.

Moral kod partizana poslije ove akcije nije ni najmanje opao. Oni su željni borbe i željni osvete za pale drugove.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar:
Roca⁶ s. r.

Komandant:
Hamdija⁷ s.r.

⁶ Uroš Bogunović
⁷ Hamdija Omanović

2 radio-aparata
1500 kuverata
16 peća⁴ raznog štofa (načeto)
4 peće razne svile (načeto)
5 komada restli
30 majica
7 pari dječjih cipela
5 pari ženskih cipela sa drvenim đonom
10 pari dječjih čarapica
35 madraca
2 gasmaske
3 para konja i troja kola
53 kg soli
2 bunde.

Ovih stvari bilo je mnogo više ali su u putu i u samim magazinima razgrabljene i ne znamo gdje se šta nalazi.

Za čitavo vrijeme evakuacije grad je bio obezbjeden snagama ovog bataljona. 3 četa ovog bataljona, po ulasku u Cazin, upućena je u Ostrožac.

Putem telefona saznali smo iz Kladuše i Tršca da je neprijatelj poslao jača pojačanja protiv nas. Oko 11 sati neprijatelj je napao na Cazin a u 12 sati smo izdali naređenje za otstupanje. Od ulaska u grad pa do napuštanja grada dobili smo samo jedan izvještaj da se naši nalaze u Ostrošcu. Kurir koji je išao u Stijenu (civil na biciklu) nije se bio još vratio. U otstupanju kao i u nastupanju, te u samom gradu partizani su pokazali da su prava narodna vojska a ne pljačkaši i razbojnici. Analogno tome, stanovništvo u gradu izlazilo nam je na svakom koraku u susret i pokazali su da nisu naši neprijatelji.

Neprijatelj koji je nastupao išao je za nama. Pred samim Ostrošcem napravili smo jednu zasjedu i dočekali neprijatelja. Jaka plotunska vatra i juriš donijeli su nam uspjeh. Kad se neprijatelj razbjegao našli smo 15 mrtvih i mnogo krvi, što dokazuje da je neprijatelj imao još više mrtvih i ranjenih. Neposredno iza toga neprijatelj je navalio iz Cazina, Osretka, Brekovice i Prošića. Mi smo zauzeli položaje s namjerom da po drugi put neprijatelja dočekamo. Međutim, kad se neprijatelj već približio, obavijesteni smo da su snage Udarne brigade⁵ otstupile iz Ostrošca. Mi smo odmah izdali "naređenje za povlačenje. Povlačenje je izvršeno u dva pravca. Dio bataljona koji je otstupao niz brinu u pravcu Ostroškog mosta bio je izložen jakoj vatri i pretrpio je znatne gubitke. Tu u borbi neprijatelj je izgubio preko 100 mrtvih a mnogo više ih je bilo ranjenih. Kad je pala noć počelo je prebacivanje preko vode na naš teritorij.

⁴ Bala
⁵ Treća krajiška brigada

U ovoj akciji naši gubici su slijedeći:

- 1) poginulih 6
- 2) nestalih 6 (među kojima drug Mihailo Šurlan, zamjenik pol. kom. bataljona)
- 3) ranjenih 8 lakše i 1 teže.

Zarobljeno 28 domobrana i jedan žandar, 28 karabina, jedan puškomitrailjez, pet sanduka municije i nešto malo druge ratne spreme. U borbi izgubljeno je 7 pušaka.

U ovoj teškoj i napornoj borbi partizani su pokazali veliku borbenost i požrtvovanje. Naročito su se istakli slijedeći partizani: Milan Jeličić, desetar, Civa, te komandir 1 čete drug Dane Agbaba, koji je iz najteže situacije uspio da izvede četu sa dosta malim gubicima. U 2 četi istakli su se Branko Šrbac, desetar, Dušan Škorić, Lazo Kovačević, Rade Vukašinović, Branko Lukić, desetar, Andrija Pozajić, desetar, Stojan Jeličić, desetar, Mandarić Ilija, vodnik, i Pejo Gvozdenović, vodnik, a naročito Simo Savić koji je izneo 4 karabina i puškomitrailjez; u 3 četi Knežević Mihailo, desetar, koji je pod žestokom vatrom preplivao Unu i nekoliko puta prevezao veći broj partizana i ranjenika, Kalauzović Ibrahim, zvani Gurda je za vrijeme povlačenja iz Cazina upao među ustaše, bacio dvije bombe, zarobio jedan karabin i pobegao, Delić Ibrahim je pod najvećom vatrom iznio tri karabina te naoružao sebe i svoja dva druga, Rakić Vidosav, vodnik 1 voda je pod žestokom vatrom spasio svog druga koji je pao pod sedru i počeo se daviti i Majkić Milan, vodnik 3 voda, iako teško ranjen, pozivao drugove da nastave borbu, uspio se sam izvući iz neprijateljske vatre, a kad je iznemogao, obratio se komandiru riječima: »Ako umrem, pozdravi mi našu Partiju i drugove partizane«.

Pored ovih naročito treba pohvaliti i odati svako priznanje drugovima iz pozadine koji su pod najtežim okolnostima snijeli materijal i postavili most za prelaz partizana i to: Vejnović Mićo, Jeličić Ilija, Jeličić Dušan, Zmijanjac Stevo, Mandarić Vlado, Šakić Nikola, Šolaja Dušan, Šolaja Lazo, Šrbac Đuro, Mandić Lazo, Jeličić Mićo, Mazalica Đuro, Nedimović Nikola, Santrač Marko, Ružičić Đuro, Malinić Marko, Radinović Lazo, Brkljač Sava, Stanković Marko, Kovačević Nikola, Jovan Beronja, Radonić Mićo, Miloš Škorić, Dušan Kantar i Branko Zmijanjac.

Moral kod partizana poslije ove akcije nije ni najmanje opao. Oni su željni borbe i željni osvete za pale drugove.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar:
Roca⁶ s. r.

Komandant:
Hamdija⁷ s.r.

⁶ Uroš Bogunović
⁷ Hamdija Omanović

STAB
I KRAJIS. NARODNO-OSLOBODILACKOG
PARTIZANSKOG ODREDA
Br. SI.
DNE 8/IX.1942 g.

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU,
na položaju

Dostavljamo vam u prilogu prepis izvještaja III bataljona ovoga Odreda o akciji na Cazin i druga neprijateljska uporišta.

Ujedno vam dostavljamo u prilogu i kopiju pisma upućenog svim štabovima bataljona i opština Suvaja i Srp. Jasenica,⁸ koje smo uputili povodom akcije na Cazin.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Pol. komesar:
Veljo Stojnić

Komandant:
Milorad"

BR. 14

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 6 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O BORBAMA KOD SITNICE I O CIŠCENJU MANJACE OD ČETNIKA¹

OPERATIVNI STAB N.O.P. i D.V.
ZA BOSANSKU KRAJINU
dne 6 septembra 1942 g.
u 20 časova

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE
na položaju

4, 5 i 6 ov. mj. vodile su se žestoke borbe sa kulturbundovcima, ustašama i četnicima. Najžešće borbe bile su kod Sitnice, koja je četiri puta išla iz ruke u ruku. Neprijatelj je iz Banja Luke nastupao cestom prema Sitnici u jačini od 1.400 vojnika, 6 tenkova i više aviona, a upotrebio je dvije haubice i dva protivkolska topa. 5 ov. mj. neprijatelj je uspio ući u Sitnicu. Snage II krajiške

¹ Pravoslavna Jasenica
" Milorad Mijatović

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2884.

brigade morale su se povući uslijed jake neprijateljske artiljerske vatre. II proleterska i I krajiska brigada, koje su vršile čišćenje Manjače, krenule su odmah sa izvjesnim svojim dijelovima u pravcu Kadine Vode i tako ugrozile neprijatelja sa leđa. Naše snage zaposjele su dominantne položaje kod Kadine Vode. Neprijatelj u Sitnici, čim je osjetio kretanje naših snaga prema Kadinoj Vodi, u paničnom bjekstvu otstupio je prema Banja Luci. Dva bataljona III proleterske brigade² upućena su cestom Mrkonjić — Sitnica, da bi olakšali II krajiskoj brigadi. Naše snage opet su zaposjele Sitnicu i produžile su sa gonjenjem neprijatelja.³

II proleterska i I krajiska brigada uspešno su izvršile čišćenje Manjače i razbile četničke bande koje su tu bile skoncentrisane. Sam Drenović pobjegao je na dvadeset metara ispred naših snaga. Ubijeno je više četnika i ranjen je veći broj. Sa naše strane nije bilo gubitaka. Četnici su u paničnom bjekstvu bježali na sve strane. Ovaj pokret ovih dviju brigade izvršen je baš u momentu kad je neprijatelj vršio ofanzivu u pravcu Sitnice i razbijanjem četničkih bandi u Manjači doveo je neprijateljsku kolonu koja je ušla u Sitnicu da bude potpuno opkoljena.

Jedan bataljon III proleterske brigade izvršio je čišćenje sela Podrašnica, Graci i Krivokuće od manjih četničkih grupica koje su postale agresivne neprijateljskim prodiranjem u Sitnicu. Taj bataljon je uspio da razjuri te grupice, i tom prilikom zarobljeno je 7 četnika, 2 p. mitraljeza, 5 pušaka i oslobođeno 5 partizana koji su bili zarobljeni od četnika.

Izdao sam naređenje svim jedinicama da se pooštire represalije protiv svih onih sela iz kojih se bude pucalo na partizanske jedinice, a isto tako, da se konfiskuje imovina od četnika koji se bore protiv nas.

³ Treće sandžačke NOU brigade

' Poslije oslobođenja Mrkonjić Grada (23/24. avgusta) i Sitnice (24. avgusta) i rušenja komunikacija ka Banjoj Luci i Jajcu, neprijateljske posade u okolnim garnizonima, naročito u Jajcu, osjetile su se ugroženim. Zato je komanda 704 njemačke divizije uputila iz Banje Luke takozvanu »Putlicovu grupu«, sastava: Treći bataljon 721 njemačkog pješadijskog puka, dvije satnije Prve doknadne domobranske bojne, jedan vod haubica, osam tenkova, šest aviona, sa zadatkom da povrati Mrkonjić Grad i uspostavi vezu sa Jajcem i Ključem. Nastupanjem ove grupe otpočele su borbe na Manjači i duž komunikacije Mrkonjić Grad — Banja Luka i trajale skoro cio mjesec dana. Pošto ova grupa nije uspjela da izvrši postavljen zadatak, ona je, početkom septembra, ojačana sa dvije bojne Petrinjskog zdruga ustaškog pukovnika Mraka, ostatkom Prve doknadne domobranske bojne iz Banje Luke, Drugom baterijom 661 njemačkog artiljeriskog diviziona, inžineriskom četom i dijelovima čete za vezu 741 njemačkog puka, jednom četom 202 oklopног puka i jednom četom autobataljona. Pored toga, četničke snage Radića i Tešanovića stavile su se pod komandu štaba 704 divizije i učestvovali u borbi protiv partizanskih jedinica. Nakon žestokih borbi oko Kadine Vode, Bojanica Visa i Krupe, neprijatelj je bio prinudeni da se 20. septembra povuče prema Banjoj Luci.

Pošto je ovaj sektor postao veoma aktivan i neprijatelj stalno pokušava da prodre, to bi bilo potrebno da se uputi ovamo i IV brigada, tako da bi mogli na ovom sektoru ostaviti dvije brigade i nešto mještanskih snaga, a ostale sve snage upotrijebiti za predviđene akcije, pošto prijeti opasnost da, ako ne osiguramo dobro ovaj sektor za vrijeme akcije, neprijatelj prodre u Mrkonjić i ugrozi nas s leđa. Sa dvije brigade mogli bi uspješno osigurati taj sektor a isto tako imali bi dovoljno snaga za akciju. Odgovorite po tome najhitnije, da bi se znali ravnati.

Ćudi me da haubica još nije stigla u Glamoč, naređeno je da se najhitnije uputi. Trebalо bi urgirati preko V k[rajiškog] odreda.

Ovdje je bio prije nekoliko dana majstor, koji je uzeo kalup za one dijelove koji fale na protivkolskom topu i uputio se u našu radionicu (Grmeč) da te dijelove izradi.

U svim tim borbama koje su se vodile tih dana neprijatelj je imao velike gubitke i osjeća se demoralizacija kod neprijatelja.

Drugih novosti na ovome sektoru nema.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant,
Košta

BR. 15

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE CRNOGORSKE NOU BRIGADE OD
6 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JU-
GOSLAVIJE O IZVEDENIM AKCIJAMA I STANJU NA TERENU
BUGOJNO—MRKONJIĆ GRAD¹**

**STAB
V PARTIZ. N.O.U. BRIGADE**
6. IX. 1942 gd.
Položaj
14. 30 h

**VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODIL. PARTIZ. I DO-
BROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

(Preko štaba I prol. N.O.U. brigade)

Prema naređenju Vrh. štaba od 1. IX tek. god. podnosimo
sljedeći izvještaj: a) Na dan 27. VIII tek. god. vršen je demonstrativ,
napad na položaje istoč. i sev. istočno od Bugojna. Akciju je izvela

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3304.

jedna kombinovana četa protiv ustaških i domobranskih posada, smišljeno prilazeći na 300 m neprijatelju. Gubitaka na našoj strani nije bilo a kod neprij. nekoliko mrtvih i ranjenih. Napad je planski izveden, jer se je napadom otkrio neprij[atelj] naročito autom, oruđa na položaju, izazvan veliki utrošak municije i stvorena pometnja u gradu. Na našoj strani utrošeno na borca po 5 a p. mitraljez 10 metaka.

Na dan 29. VIII neprijatelj je izašao iz Bugojna u jačini 500—600 vojnika pravcem ka Kalinu. Na Kalinu, u toku uporne borbe koja je trajala dva časa, naš komb. bataljon u sadejstvu mještana iz mještan. batalj., neprijatelj je razbijen i naneti mu znatni gubici, te se neprijatelj u neredu povukao ka Bugojnu. Na našoj strani nije bilo gubitaka. Na borca utrošeno po 20 metaka. Komandni kadar bio je na visini; borci dorasli za sve borbene momente, izuzetak čine borci mještan. bataljona koji se tek formiraju.

Na dan 31. VIII t. god. jedna ojačana četa izvela je temeljito rušenje pruge i paljenje 3 mosta na šumskoj pruzi Rastovo—Travnik i ovu konačno i za dugo vrijeme onesposobila. Sukoba sa neprijateljem nije bilo.

Na dan 1. IX vršen je napad na željez. stanicu Komar i Goleš, bataljonu je sudejstvovao jedan vod mještanskog bataljona. Podlaženje je izvedeno sa zakašnjnjem usljet velike dužine puta, te se nije imalo vremena na rušenju pruge. Napad je planski izveden i u borbi su naneti znatni gubici neprijatelju. Naročito su bila efikasna l.[aka] automatska oruđa na neprij. koji je gomilama bjegao iz stanica. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Sve ove akcije izvodio je jedan naš komb. bataljon u sadejstvu jedinica mještan. bataljona. b.) Prema dobivenim podacima iz Mostara, do pre 15 dana u Mostaru je bilo oko 30.000 tal. vojnika a sada se nalazi oko 5.000. Ovi Italijani otputovali su u raznim pravcima a najviše u pravcu Imotskog. Napredna omladina iz Mostara digla je u vazduh 300 buradi benzina i upalila 6 kamionskih prikolica. Prostoriju od želj. st. Čapljina—Huma drže četnici, zatim Blagaj i Bijelo Polje sjev. od Mostara. Prema pričanju došlo je do konflikta između četnika i Talijana u Trebinju. Prema nepotvrđenim vijestima (izjava jednog piljara), u Metkoviću je dovezeno 80 kamiona četnika koji su u Metkoviću razoružani i upućeni u nepoznatom[^] pravcu. Nepoznatog datuma izvršili su partizani upad u dubrovačku bolnicu, gdje su se nalazili 16 naših drugova, od kojih su 14 drugova izbavljeni, 2 su bili ranije strijeljani. Prema dobivenim podacima L Nevesinju se nalazi veći broj četnika koji vrše teror na musliman. dio življa koji se seli u pravcu Sarajeva. — v) Rezer. poručnik biv. jug. voj., inače učitelj, vođa četnika Drenović prilikom vođenja borbi oko Mrkonjić Grada prebjegao je sa oko 40—50 četnika u pravcu Banja Luke. Izvještaj dobijen od mještan-

² Zjametski bataljon

skog bataljona iz s. Zijameta, sa kojim je Drenović u svoje vrijeme održavao veze. g.) Prema podacima kojim raspolažemo, u Fojnici se nalaze slabe neprijatelj, snage, u projektu smo imali izvršiti napad na ovo mjesto ali nas je po ovom omela vaša direktiva od 2. IX tek god³. Po povratku naših snaga sa određenog zadatka ovaj ćemo zadatak izvesti. Prije izvršenja ovog zadatka organizovana je izviđačka služba kao i obavještajna u cilju prikupljanja tačnih podataka i sastavljanja plana za napad.—

d) Dana 5/6 noću izvedena je akcija po direktivi štaba;⁴ rezultat iste bio je da je napadno odjeljenje koje [je] imalo zadatak da sruši i uništi električnu ^centralu koja osvjetljava Bugojno, [— izvršilo zadatak:] centrala je potpuno uništena i zapaljena. Iz centrale je dignut sat i dva l[itra] mašinskog ulja. Gubitaka nije bilo mada je zadatak izvođen pod jakom vatrom iz svih vrsta oruđa. Nedostaju nam podaci od jedinice koja je vršila napad desnom obalom r. Vrbasa na položaje istočno i sjever. istočno od Bugojna i podaci od štaba koji izvodi akciju na pruzi D. Vakuf—Travnik.— Kad se dobiju podaci o rezultatu ćemo naknadno izvijestiti.— Na stanicu Komar — pošto se vratio kombinovani bataljon sa terena — upućena su dva naša bataljona sa zadatkom da u sadejstvu mještanskog bataljona likvidiraju neprijat. posade u stanci Komar i stanci Goleš, kao i da prekinu, odnosno razruše želez. prugu i drum oko stanice Komar. — Jedan od ova dva bataljona po izvedenoj akciji, ostaće na terenu s. Zijameta radi formiranja mještanskih jedinica i političkog uzdizanja. Štabu je data direktiva za rad prije polaska na zadatku.—

S.F.S.N.!

Polit. kom.
Rad. Babić

Komandant,
Sava B. Kovačević

P. S. Prilaže se zapisnik o sporazumu četničkog vođe Drenovića sa ustašama radi znanja. — Prema obavještenju kojim raspolažemo, snage neprijateljske u Bugojnu i Travniku su male, ali ovo provjeravamo. Primili⁵ smo pismo načelnika štaba I brigade od 3 IX 42. koje je kontradiktorno sa pismom Vrh. štaba od 2/IX 42.

³ Odnosi se na direktivu Vrhovnog štaba za vršenje demonstrativnih napada na Kupres radi olakšanja likvidacije Jajca.

⁴ Staba Pete crnogorske NOU brigade

⁵ Ova rečenica dopisana je naknadno drugim rukopisom.

BR.'16

IZVJEŠTAJ REFERENTA SANITETA PRVOG KRAJIŠKOG NOP
ODREDA OD 6 SEPTEMBRA 1942 GOD. SANITETU OPERATIV-
NOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O IZGRADNJI
BOLNICA I STANJU SANITETA U ODREDU

IZVJEŠTAJ SANITETA I KRAJIŠKOG ODREDA OD 15—31 VIII

Stanje bolnica ovoga Odreda na 31 VIII 1942 god. izgledalo je ovako:
Centralna bolnica u Grmeču ima 79 ranjenika, 18 pomoćnog osoblja,
3 ljekara, 20 partizana u zaštitnici.

Invalidski dom (Bolnica I) ima 35 ranjenika, 14 pomoćnog osoblja,
1 ljekara i 10 zaštitnica.
Bolnica br. II i III imade 69 ranjenika, 28 osoblja, 1 ljekara, 10
zaštite.

Bolnica br. IV ima 37 ranjenika, 15 osoblja, 2 ljekara, 6 zaštite.
Bolnica V ima 52 ranjenika, od kojih su 10 tifus abdominalis, 10
pomoćnog osoblja i 1 ljekara, 14 zaštite.

Sve bolnice podmiruju svoje potrebe iz intendanture Saniteta.
Svaka bolnica ima i svoju malu bolničku ekonomiju.

Izgradnja naših bolnica teče sada prilično normalnim tokom,
jer je svršila žetva i vršidba, dobivamo sa sela više radne snage.
Centralna bolnica smještena je u 4 paviljona a u izgradnji se nalaze
još dva velika paviljona od 25 mtr-a na kat, tako da će Centralna
bolnica moći primiti preko 200 ranjenika i bolesnika. U sklopu bol-
ničkih zgrada izgrađena je i društvena zgrada gdje će se osoblje
koje nije na dužnosti moći preko dana zadržavati a služit će **ujedno**
kao učiona i zgrada za održavanje sastanaka.

Bolnica u Korićenici je posve dogotovljena a uskoro će biti
dogotovljena, u blizini te bolnice, bolnica I krajške udarne brigade.
Uz dogotovljeni paviljon gradit će se još jedan paviljon iste veli-
čine, a ovih dana dogotovljena je zgrada za personal i liječnike.
Tako da će sada liječnici građani moći imati potpuni komfor.

Bolnica br. IV u Risovcu načinila je svoj paviljon u Među-
gorju ali taj ne odgovara svojoj svrsi, jer to nije bolnica nego prije
štala, mračna, malena i niska. Uopšte, mjesto nije dobro izabranо.
Zato kada sam obišao bolnice u Risovcu izdao sam direktive drugu
dr-u Mađaru¹ kako i gdje treba da se izgradi ta bolnica i to u naj-
kraćem roku. Prema njegovim izvještajima radovima se već pri-
stupilo.

Što se tiče bolnice u Lastvi dobio sam od štaba I krajškog
odreda naređenje da se ta bolnica odande prebací u školu u Riso-

¹ Dr Dane Mažar

vac i još neke obližnje zgrade. Po tom naređenju htio sam postupiti, ali kada sam stupio u vezu sa Nar. oslobođ. odborom u Risovcu, rečeno mi je da su te zgrade zauzete za izbjeglice Crnogorce, tako da nismo mogli preseliti. Stoga sam naredio komandantu te bolnice da u što kraćem roku dade popraviti sve i da bolesnike smjesti kako najbolje može.

Bolnica I, tj. Invalidski dom, ponovno je pretvorena u bolnicu i zgrade se renoviraju, a Invalidski dom bit će organiziran u Srednjem Duboviku i već je pristupljeno radnjama oko popravka zgrada i pravljenju kreveta. Jedina poteškoća je to što nema dovoljan broj pokrivača i kuhinjskog posuda.

Sve više se pokazuje potreba jedne civilne bolnice, jer ima vrlo mnogo civila koji su ranjeni prilikom prodora neprijatelja na oslobođeni teritorij i koje mi moramo primati u naše bolnice, a oni tu zauzimaju mjesto našim ranjenim drugovima partizanima.

Akcije su sve veće, ranjenici neprestano dolaze, pa će doći do toga da ćemo opet imati bolnice pretrpane, a to će se moći izbjegći ako osnujemo jednu civilnu bolnicu, tako da u našim vojnim bolnicama uopšte nemamo civila. Stoga ću stupiti u vezu sa predsjednicima opština, iznijeti im to na konferenciji, pa neka oni odrede mjesto te bolnice i neka se pobrinu za namještaj i sve ostalo a mi ćemo im dati bolničko osoblje.

Posljednje vrijeme počeo se je sve češće pojavljivati trbušni tifus, tako mi je pred neki dan javljeno iz Sanice da se pojавio i tamo i odmah sam uputio tamo jednog ljekara da slučaj ispita, po mogućnosti lokalizira i dade detaljna uputstva o čuvanju od dalnje zaraze. Ti slučajevi su u ovom vremenu vrlo česti a naročito sada kada se nalazi u ratu. Vrlo ih je teško lokalizirati i staviti karantenu na jedan kraj jer se narod neprestano seli iz mjesta bojeći se prodora neprijatelja. Do sada se nije pojavio u epidemiološkom smislu nego samo sporadično tu i tamo.

U našim bolnicama također se pojavio u nekoliko slučajeva, ali ti su odmah izolirani. Po mom mišljenju došlo je do toga tako da kada narod dođe u posjetu bolesnicima donosi im kao poklon voće koje daje direktno bolesnicima i tim voćem koje su dobili vjerojatno su se neki zarazili.

Po tim slučajevima izdao sam naređenja svim komandantima bolnica da naročito paze na to da bolesnici ne dobivaju direktno to voće nego da se preda u kuhinju gdje će biti najprije oprano i odavde podijeljeno bolesnicima.

U akciji na Vrhpolju imali smo 8 ranjenih drugova od kojih su dva bila teža slučaja.

Od 31 VIII — do 3 IX bio sam u akciji na Cazin i okolinu. I u toj akciji bilo je 8 ranjenih drugova, sve samo lakše ranjenih. Iz cazinske apoteke uspjelo nam je evakuirati nešto sanitetskog materijala, uglavnom injekcija i nešto malo zavojnog materijala,

ali više nije moglo biti izvučeno zbog navale neprijatelja i povlačenja naših snaga iz grada. Iz poljoprivredne škole izvučeno je 34 madraca za krevete, iz bolnice se nije moglo izvući ništa.

Pristupljeno je izradbi prvih zavoja po naređenju Glavnog saniteta pri Operativnom štabu i rečeno mi je da tih zavoja treba da bude što više i obećana veća količina gaze, ali na moje trebovanje u slagalište u Skakavcu na 200 mtr-a gaze (Glavni sanitet mi je rekao da ima 500 mtr) dobio sam 20 mtr-a od čega ja ne mogu napraviti niti 200 zavoja. Nego ću se morati služiti s platnom koje imamo na raspolaganju, ali i toga imamo vrlo malo.

Po naređenju Glavnog saniteta pri Operativnom štabu primili smo u naše bolnice na kurs (četni) 25 drugarica, kurs će trajati 15 dana i poslije svršenoga kursa bit će stavljene na raspoloženje Glavnom sanitetu pri Operativnom štabu da ih raspodijeli gdje treba.

U posljednje vrijeme osnovane su dvije ambulante u selima i to jedna u Palanci i jedna u Benakovcu, a ovih dana osnovat ću još jednu i to u Srpskoj Jasenici. Po naređenju Gl. saniteta pri OP. štabu napravili smo trebovanje drugarskom štabu I K.N.O.P-a za materijal koji nam je potreban za drugarice, koje su gotovo sve vrlo loše obučene (Gl. san. pri Operativnom štabu predvidio je da svaka drugarica dobije partizanski kaput i suknu). Mi smo dobili 80 mtr laganog ženskog štofa i 10 kaputa i od toga štofa skrojiti ćemo drugaricama haljine, i to onima koje su najpotrebnije.

Ovaj izvještaj je u zakašnjenju stoga jer sam bio otsutan pet dana pa ga nisam mogao na vrijeme poslati.

Uz borbeni i drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

P.S. U posljednje vrijeme imamo u bolnicama tri slučaja poremećenja uma od kojih su dva vrlo agresivna, tako da im [je] jedan ispremlatio bolničarku da je ležala dva sata u nesvijesti, a drugi provadio vrata sobe gdje je bio zatvoren, bolničkog kuvara skoro zadavio i napadao dr Kralja² tako da je morao biti svezan i u svezanom stanju držan na krevetu. Mole se odgovorni drugovi da me hitno obavijeste što da sa ta dva slučaja učinim.

6. IX. 1942

Referent saniteta
Dr Barila³

¹ Dr Ivo Kralj
³ Dr Kazimir Barila

BR. 17

NAREDBA OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 7 SEPTEMBRA 1942 GOD. O FORMIRANJU KOMANDE PODRUČJA NA TERITORIJI PETOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA

**OPERATIVNI STAB N.O.P.O. ZA
BOSANSKU KRAJINU**
Br. 475
Od 8/IX 1942

NAREDBA

**OPERATIVNOG ŠTABA N.O.P. i D.V. ZA BOSANSKU KRAJINU
OD 7.IX.1942 GODINE**

Prema uputstvima Vrhovnog štaba za Jugoslaviju, na teritoriji V krajiškog odreda, uključujući tu i Prekajsku opštinu, organizuje se KOMANDA PODRUČJA.

Za komandanta područja postavlja se drug GOJKO LATINOVIĆ,

za zam. komandanta područja drug JOVOVIĆ BRANKO,

za intendanta područja drug MILJEVIĆ ILIJA.

Pomoćno osoblje odrediće se naknadno.

Pod komandu područja potpadaju komanda mjesta u Drvaru i Petrovcu, sve opštinske narodne straže, straže kod magacina i bolnica i sve naoružano ljudstvo koje je u službi na teritoriji područja.

Zadaci komande područja jesu:

da pravilno rasporedi naoružanje kojim raspolaze,

da osigura bezbjednost stanovništva područja od neprijatelja narodno-oslobodilačke borbe,

da vrši mobilizaciju ljudstva za potrebe pokretnih jedinica brigada,

da na svom području organizuje obavještajnu službu i vodi borbu protiv neprijatelja narodno-oslobodilačke borbe,

da preko svoga intendanta, u saradnji sa narodno-oslobodilačkim vlastima, prikuplja na sektoru područja namirnice i ostale stvari za potrebe vojske,

da organizuje smještaj i čuvanje vojnog žita i svih ostalih životnih namirnica za vojsku,

da na svom području vodi nadzor i pomaže organizovanje saniteta,

da pri prolazu ili zadržavanju jedinica narodno-oslobodilačke vojske vodi računa o ishrani i smještaju istih.

Komande područja na teritoriji Bosanske Krajine potpadaju direktno pod komandu Operativnog štaba N.O.P. i D.V. za Bos. Krajinu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polikomesar
Osinan¹

Zamj. komandanta,
S. Rodić²

BR. 18

ZAPOVIJEST OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 8 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABOVIMA PRVE I DRUGE KRAJIŠKE I DRUGE PROLETERSKE BRIGADE ZA NAPAD NA KADINU VODU, KLISINE I OKOLNA UPORIŠTA¹

**OPERATIVNI STAB N.O.P. i D.V.
ZA BOSANSKU KRAJINU**
dne 8. septembra 1942 g.
u 21 čas

ŠTABU I, II KRAJIŠKE BRIGADE i II PROLETERSKE BRIGADE
na položaju

S obzirom da u današnjim akcijama neprijatelju nije nanesen jedan jači vojnički udarac, potrebno je da se izvede akcija (napad) na neprijatelja na Kadinoj Vodi, Klisine, i na visovima okolo Kadine Vode, te na Vujnovac kota 665 (Vodički Vrh).²

Plan napada

II proleterska brigada:

Sa jednim bataljonom i Manjačkom četom nastupiće preko Bojanica Visa sa zadatkom da protjera neprijatelja i očisti teren u pravcu Viševca do rijeke Rekavice, upućujući izvjesne snage ka Han Kolima, i time ugroziti neprijatelja u dubokoj pozadini.

IV bataljon II proleterske brigade u zajednici sa snagama I kраjiške brigade (jednim bataljom) očistiće kose iznad puta kod Cvjetića i to: IV bataljon II proleterske očistiće kotu Cvjetiće, kotu 552 u Vujnovcu. Oba ova bataljona imajuće zadatak da onemo-

¹ Osman Karabegović

² Narodni heroj Slavko Rodić

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, ood br. 3587.

² Ova akcija je izvedena 10. septembra i završena sa punim uspihom. Vidi dok. br. 24.

guće neprijatelju bjekstvo iz Kadine Vode, a isto tako, da ne dozvole dolazak pojačanja iz Han Kola.

I krajiška udarna brigada:

Sa ostala dva bataljona izvršiće napad na neprijatelja u Kadinoj Vodi, i to sa jednim bataljonom preko Lunjevca, a sa drugim bataljom likvidirajući neprijatelja u Klisinama produžuje sa svojim nastupanjem prema Kadinoj Vodi. Bataljon koji ima da likvidira Klisine sa drugom Kušićem³ treba da krene pravcem: Sladojevići—Pajići—Palež i iznad Lusića šumom doći do samih Klisina.

II krajiška udarna brigada:

Ima zadatak da napadne neprijatelja u Kadinoj Vodi sa sjeverozapadne strane ceste i to sa dva bataljona preko Grčke Gradine i Šuplje Stijene, kota 857, likvidirajući neprijatelja koji se nalazi na kosi iznad Kadine Vode i na padinama te kose, kao i u samoj Kadinoj Vodi, a jedan bataljon neka bude u rezervi, i to na cesti—Kočića Glavica.

Svi štabovi treba da nastoje i obavezno moraju biti sa svojim jedinicama u toku sutrašnjeg dana na polaznim položajima za napad i tako, da bi se mogao sav komandni kadar još za vrijeme dana upoznati sa terenom i zadatkom. Jedinica koja bude zakasnila biće pozvana najstrožije na odgovornost i to štab dotične jedinice.

Posljednji podaci o neprijatelju:

Nastupanjem II proleterske brigade, koja je doprla duboko u neprijateljsku pozadinu, i to: dalje od Bojanica Visa u pravcu Viševca i Cvjetića, neprijatelj se je našao ugrožen. Ovo nadiranje II p[roleterske] brigade nije iskorisćeno od strane I, a naročito II K.U. brigade. Neprijatelj je bio prisiljen da se povuče iz Sitnice u paničnom bjekstvu prema Kadinoj Vodi — Han Kola, ostavivši izvjesne snage u Han Kolima i Kadinoj Vodi. Prema posljednjim izvještajima neprijateljske snage u Kadinoj Vodi i okolini jake su 400—500, sa četiri topa i 1 bacačem (to se sve nalazi u Kadinoj Vodi sa sjeverozapadne strane iznad samog puta). Na Klisinama, kod crkve, nalazio se jedan brdski top.

Napad ima se izvesti tačno u 23 časa 9 ov. mj. (srijeda navečer). Borbeni znaci: UDRI—ŠVABU.

Hirurška ekipa nalaziće se u Čađavici, gdje treba upućivati ranjenike I i II K.U. brigade cestom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant,
Košta

* Narodni heroj Milinko Kušić, tada komandant Prve krajiške brigade

BR. 19

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE CRNOGORKE NOU BRIGADE OD 8
SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGO-
SLAVIJE O IZVRŠENIM AKCIJAMA I O POTREBI POPUNJA-
VANJA JEDINICA BRIGADE AUTOMATSKIM ORUŽJEM¹**

STAB
V PARTIZ. N.O.U. BRIGADE
8. IX. 1942 g.
Položaj

VRHOVNOM ŠTABU N.O. PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE
VOJSKE

(preko Operativ, štaba I prolet. N.O.U. brigade)

Položaj

S obzirom na veliku prostoriju koju držimo i važnost pravaca koji izvode na istu, potrebno bi nas bilo ojačati sa jednim teškim bacačem kao i sa municijom za isti. Istovremeno izvještavamo da naši bataljoni nemaju dovoljan broj automatskih oruđa. Na primjer imamo bataljona sa po jednim mitraljezom i 4 p. mitraljeza, što pretstavlja minimum s obzirom na brojno stanje bataljona, gdje ljudstvo treba da zamjeni vatra. Prema zadacima koji nas iščekuju, neophodno je potrebno da nam dodijelite i koje automatsko oruđe radi kompletiranja bataljona. Dodjeljivanjem bacača, pošaljite nam druga Grgurevića, koji se sada nalazi u sastavu IV brigade, kao stručnjaka za bacač.

Izvještavamo Štab da naša brigada nema ljekara, te nam je najhitnije potreban ljekar, ovo tim prije, jer se u Prozor.[skoj] partiz. N.O. četi pojavio pjegavi tifus (dva slučaja), te je intervencija ljekara potrebna svaki čas.

Dim koji je primijećen 4. IX t.g. u rejonu s. ustaške Gračanice i Donjeg Vakufa, to seljaci pale krečane. Dim ukoliko je primijećen noću 30/31. Vin u m[uslimanskom] s. Gračanici nastao je paljenjem 12 kuća aktivnih ustaša. U ovo selo su bile upale ustaše uz pomoć domaće milicije dana 27. VIII t.g. Jedna naša četa imala je zadatak da protjera ustaše iz sela Gračanice, sruši most u Gračanici, zapali ustaške kuće i konfiskuje njihovu pokretnu imovinu. Ustaše su noću 29/30 same napustile Gračanicu, te je naša četa izvela svoj zadatak u potpunosti.

¹ Original izvještaja nalazi se u arhivi CK SKJ.

Naš 2 i 4 bataljon izveli su akciju 6/7.LX t.g. na željez. stanicu Goleš i Komar. Rezultat ove akcije bio je: porušeno nekoliko mostova na putu, put na više mjesta prekopan. Dalje, dignuto je u dužini od 100 m željezničke zupčane šine, pokidano nekoliko telefonskih stubova, zapaljena škola kod stanice Goleš koja je služila domobrancima kao kasarna. Prilaz stanicama Komar i Goleš bio je nemoguć usljud velikog broja automatskih oruđa i gustih gvozdenih rešetki na vratima i prozorima, te je bombašima bilo nemoguće ubaciti bombe.

Istovremeno je izvršen napad na ustašku posadu na Mravinjcu, te je neprijatelj sa položaja protjeran. Ovom prilikom je zaplijenjeno: 900 puščanih metaka, 14 čebadi, nekoliko vojničkih šinjela i ostale spreme. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Bataljoni su poslije ovih akcija u pokretu ka Travniku, Rastovu i Šebešiću u cilju vršenja demonstracija (Travnik) i napada na Rastovo i Šebešeć. O rezultatu izvijestićemo. Za vrijeme izvođenja ovih akcija neprijatelj je dejstvovao iz D. Vakufa teškom haubicom.

Sa našim bataljonima u ovim akcijama učesttvovale su domaće jedinice iz s. Zijameta. Tamošnji srpski živalj neobično dobro dočekuje naše partizanske jedinice. U izgledu je da će se tamo formirati jedan dobar partizanski bataljon, čije ćemo rukovodstvo popuniti našim snagama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODĀ NARODU!

(M. P.)

Za štab,
Komandant,
Sava B. Kovačević

IZVJEŠTAJ KOMANDE MJESTA GLAMOČ OD 8 SEPTEMBRA
1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O
ČETNIČKIM BANDAMA NA TERITORIJI KOMANDE¹

KOMANDA MJESTA GLAMOČ
Br. 73.

8 septembra 1942 god.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V.J.[UGOSLAVIJE]
(ZA NAČELNIKA ŠTABA)

Položaj

U svome dopisu od 5 o.m. tražili ste od nas da vam dostavimo podatke o četničkim bandama koje se nalaze na našem području, pa vas izvještavamo u sljedećem:

Na čardačkim livadama (granica između Glamočkog i Jajačkog sreza) nalazi se 35 četnika, koji svake nedjelje održavaju pijacu na tome mjestu koje se zove Presedlo (blizu mjesta Čardaka). Oni također održavaju svoje sastanke na mjestu Vučja Poljana — kod košare Ubiparipa. Ova grupa četnika održava svoje sastanke ponekad i na Mliništima, po košarama koje se tamo nalaze. Komandir te četničke grupe je »Noktaš«, njegovo ime nam je nepoznato. Četnici iz te grupe su pretežno iz sela Podgorija i Pljeva.

Druga grupa četnika, u jačini njih 20, sa komandirom Savićem Mirkom, bivšim žandarom, nalazi se u šumi oko Mliništa i ima vezu sa čardačkom grupom. U ovoj grupi ima četnika iz glamočkih sela i mrkonjičkih.

Treća grupa četnika nalazi se na mjestu Lazari više Crnog Vrha. Njih ima oko 15. Najčešće se vidaju na ivici šume Strbina. Komandir te grupe jeste Ilija Čulum, iz sela Crnog Vrha kao i ostali četnici te grupe. Hranom se snabdijevaju iz sela Crnog Vrha, preko svojih simpatizera, od svojih kuća.

Četvrta grupa četnika nalazi se u Bunduši (mjesto između sela Popovića i Staretine). Ova grupa je jaka 8 četnika. Komandir te grupe je Bogdan Ivić. Svi su iz sela Glavice. Hranom se snabdijevaju iz sela Glavice.

Sve prednje grupe sastavljene su od najvećih bandita četnika iz ovih krajeva, koji se na naše pozive nisu htjeli predati i preći u naše redove, jer su ranije ubijali naše drugove i boje se kazne za ta svoja djela. U posljednje vrijeme sve te grupe miruju, izuzev treće koja je prije kratkog vremena napravila zasjedu omladini

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3640.

koja se vraćala iz Prekaje za Glamoč. Zasjeda je napravljena na mjestu Lazari.

Sto se tiče preduzimanja mjera za likvidiranje navedenih četničkih bandi, ova komanda do sada nije ništa preduzimala iz razloga što je to dobio u zadatku bataljon »Budućnost« V K. N.O.P.O., koji je raspolagao vojničkim snagama, potrebnim za to. Taj bataljon je dijelom uspio da razoruža neki dio četnika, ali uslijed njegova odlaska na položaj prema Grahovu, a potom ulazak u sastav IV krajiš. udar. brigade, on se udaljio od sela u kojima se nalaze četnici.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant mesta:
(Potpis nečitak)

(M.P.)

BR. 21

OBAVJEŠTENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BO-SANSKU KRAJINU OD 9 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU DRUGOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA O BORBAMA NA MANJACI I U CAZINSKOJ KRAJINI I O FORMIRANJU ČETVRTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE¹

9-IX-42

ŠTABU II KRAJIŠKOG ODREDA

Položaj

Dragi drugovi,

dobili smo izvještaj vašeg štaba i vidjeli smo da ste okupili dobar dio ljudstva i oružja. Također je bilo potrebno da malo podignite moral ljudstva, i dobro je došla ona zajednička smotra². Vi opet imate dosta veliku oružanu snagu, samo što ona u danom momentu nije upotrebljiva toliko. Govorite o polovini slabog ljudstva, dok mi mislimo da je to ljudstvo spremno za borbu, samo su izuzetne prilike. Razmišljali smo o položaju vašeg odreda. S jedne strane, Kozara je na važnom mjestu obzirom na komunikacije i okolne gradove. Trebalo bi, u malo oslabljenoj pažnji neprijatelja, iznenaditi jednim snažnim udarcem i privezati izvjesne nje-

¹ Redakcija posjeduje kopiju originala.

² Smotra jedinica Drugog krajiškog NOP odreda održana je 19 avgusta na Paležu. Sire o tome vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 104.

gove snage za Kozaru. Ali, s druge strane, jače borbe koje bi vi poveli s Kozare, a da nemate mogućnosti povlačenja prema našim snagama, dosta su rizične. Napustiti opet taj teren i napustiti i izgubiti iz ruke takav strategiski položaj vrlo je gadna stvar. Stoga mislimo da vi svoje veće akcije dobro izmjerite, i da budete postepeno aktivni, obzirom na našu opću vojnu djelatnost u Krajini. Vaša jača aktivnost trebala bi se već osjećati jer mi prodiremo sve dublje u Manjaču, a uskoro ćemo se spustiti u područje ispod pruge, te ćemo zajedničkim udarcima na neprijatelja nastojati povezati naše snage. Radi vaše pravilne vojne orijentacije, mi ćemo vas obavijestiti o stanju u ovom dijelu Krajine.

Naše snage trebale su da očiste Manjaču, i u tom cilju napale su 24-VIII Mrkonjić Grad i zauzele su ga bez ijednog mrtvog ili ranjenog. Mi smo neprijatelja potisli sve do Han Kola. Ali kako je Mrkonjić ustaško-četnički centar odakle se širi otrovna propaganda na mase u onim krajevima, kako je on zajedno sa drugim uporištima stvarna pretstraža Banja Luke, to se ustaški i četnički razbojnici napeli iz petnih žila da održe položaje oko Banja Luke, kao i da povrate Mrkonjić. Vodene su vrlo velike borbe oko Sitnice, koja je nekoliko puta prelazila iz ruke u ruku, oko Bunareva, Stričića, Lokvara, Kadine Vode. Naše snage izašle su na Vrbas oko Surjana i ruše cestu u Tijesnom. Nijemci, ustaše i četnici artiljerijom, avijacijom i tenkovima nastupaju skoro svakog dana cestom Han Kola — Sitnica i Sitnica — Mrkonjić. Vodene su borbe. Oboren je nekoliko aviona, uništeno nekoliko tenkova i stotine fašista,¹ ali i mi smo od artiljerije i avijacije imali osjetne gubitke. Sela su se oko Banja Luke držala potpuno neprijateljski i špijunirala su za neprijatelja. Negdje je stanovništvo, u planinskim selima Manjače, prodavalo vodu našim vojnicima, litru mlijeka po 50 kn, i to sve po instrukcijama četnika. Četnici Drenović, Azarić, Marčetić, Tešanović i ostali organizovali su front zajedno sa Nijemcima protiv nas. U prvi mah mislili smo da postupimo što opreznije sa četnicima i selima zaraženim četničkom propagandom, kako bi ih politički neutralizirali, a to sve u cilju našeg prodiranja prema Banja Luci. Međutim neće moći ići tako. Četnici imaju utjecaja na mase tog kraja kojima godi oportunistička politika četnika, politika mirovanja, politika trgovanja sa gradom. Sve to od njih čini, pored velikosrpske orijentacije, poslušne sluge četnika, i zato Drenović poslije zauzeća Mrkonjića sa naše strane uspijeva pobjeći i prevesti 150 ustaša do Banja Luke a da ga nitko od seljaka ne napadne. Ni Pljeva, ni Drenovićev sektor nisu zločinačke nastrojeni od Manjače u kojoj je djelovao Azarić, Marčetić, Lazić i ostali. Mi ćemo izgleda morati promijeniti stav prema tim četnicima, a i njihovim selima, i ako ništa ne pomogne, sve te otrovne špijunske porodice otjerati prema Banja Luci, pa eto im ustaša, neka s njima žive...

Mi smo se pokazali kao ljudi, mi smo nastupali mirno i pošteno, naši vojnici nijesu htjeli ni šljive uzabrati bez pitanja, a ako neće te hulje i ta zatucana masa tako, mi ćemo po njima muški udariti.

Djelo četničke špijunaže i njihove vezanosti za četničke vođe bilo je bombardovanje štaba naše I krajiške brigade³ koja je operisala na tim terenima prema Han Kolima. Od zadobivenih rana umro je i naš drug Ratko,⁴ komandant I krajiške udarne brigade, a ranjen Materić Ilija i Sava Kesar, ali ova dvojica preboljeće. Poginula je i Ratkova drugarica, koja je pogodjena bombom u prsa, teže je ranjen Boško Baškot, kao i veći broj zaštitnice. Mrtvih ima 5 drugova. Niko drugi nego četnički špijuni koji žive u selima zauzetim od naše vojske pokazali su gdje se nalazi naš štab. Poslije su htjeli da iskoriste taj udarac, te su navalili cestom koja ide prema Mrkonjiću od Sitnice. Borba je bila vrlo teška, ali se je neprijatelj ipak morao povući, jer su ga naši tukli s obje strane ceste.

Naše snage nadiru opet prema Han Kolima i Banja Luci. Ukoliko stabiliziramo front prema Banja Luci, mi ćemo nastojati da se povežemo sa vašim snagama. Svjesni smo da četnici braneći svoje položaje u Manjači brane svoj opstanak u čitavoj Krajini, jer kada izgube Manjaču i mi se prebacimo preko Vrbasa, oni su mrtvi i politički i vojnički.

Druga živa fronta jeste prema Bihaću i Cazinu. Snage naše in kr. narodno-oslobodilačke brigade, zajedno sa snagama 3 bat. I krajiškog odreda i Omladinskog bataljona V odreda, zauzele su Cazin i očistile 14 sela s ovu i onu stranu Une, između ostalih Jezero, Spahiće, Ostrožac, Miostru i druga.⁵ Nakon izvršene akcije, veće neprijateljske snage krenule su od Bužima, Novoga, Kladuše, Bihaća, i naše su se snage povukle preko Une. Mi nijesmo ni mislili držati Cazin; jer nije bilo mnogim nepr. uporištima Baniskog odreda iza leđa, jer se je ovaj povukao prilikom neprijateljske ofanzive u Petrovu Goru. Akcija je vrlo uspjela. Ustaše su bile iznenadene, skakale su u vodu, a mnogi su i zarobljeni.

Naša IV krajiška brigada angažovana je na terenu Grahova, i vodi borbe sa manjim talijanskim i četničkim snagama. Kako vidite, drugovi, mi smo pored I, II i III stvorili i IV krajišku brigadu. Mi naše odrede pretvaramo u mobilne jedinice. Ondje gdje je još potrebno stvaranje oružanih jedinica, ostaje odred kao vojna formacija, ali gdje je vojska već dugo na položajima, mi tu vojsku organizujemo u brigade. To radimo radi lakše i efikasnije odbrane oslobođene teritorije, radi jače koordinacije naših jedinica, radi lakšeg političkog rada.

• 'O bombardovanju štaba Prve krajiške brigade vidi dok. br. 7, 9 i 21.

³ Narodni heroj Ivica Marušić

⁴ Opširnije o ovoj akciji vidi dok. br. 8, 9, 10 i 13.

Danas neprijatelj nastupa jačim snagama, neprijatelj vrši koncentrične napade na naše pojedine odrede, a mi u formaciji odreda, nepokretni, vezani uz frontove, ne možemo da se othrвemo neprijateljskom napadu, i tako se u težim situacijama dogada da naši frontovi propadaju, vojska se demoralиše, i mi gubimo i teritoriju i vojsku. Stoga mi danas stojimo na stanovištu stvaranja mobilnih jedinica koje neće biti vezane za frontove, koje će vršiti akcije gdje bude zgodno, i uz koje će stalno biti štabovi, kretati se sa vojskom i vidjeti sve dobre i loše strane svoje vojske. Mi danas stojimo pred većim i koordiniranim akcijama, a ako zato moramo kupiti vojsku sa frontova, mi to ne možemo izvršiti. Ne samo to, kod brigada ići će se i dalje u organizaciji vojnoj, formiraće se divizije. Stoga smo mi mišljenja da ste vi stvarno sadanjom svojom vojnom organizacijom, koncentrisanom vojskom u bataljonima i nevezanošću sa frontom mobilna jedinica i da se vi trebate politički i vojnički organizovati kao Udarna kozarska brigada, koja će za izvjesno vrijeme imati izrađen plan i djelovati u vezi sa akcijama svih naših brigada. Vi ćete reći, uostalom, svoje mišljenje, ali ukoliko vi vidite da su vaše snage na terenu Kozare uobručene neprijateljskim snagama i da vi radi nemanja direktne veze sa nama ne možete vršiti akcije, onda vi izvucite svoje snage iz Kozare i djelujte ondje gdje je moguće, a poslije ćete se opet moći prebaciti na taj teren. Ali mi vjerujemo da su na tom terenu moguće akcije, i one su od velike važnosti. U Slavoniju mi zasada ne mislimo da bi vi trebali ići, baš s obzirom na takvo stanje te vojske a i obzirom na ofanzivu neprijatelja u tom kraju. U dogledno vrijeme vidjećemo hoće li se naše snage tamo prebacivati.

Sve u svemu, naše je gledište ovo: vi vršite manje, a po mogućnosti i veće, akcije. Ujedno spremajte teren i vršite vojničke i političke pripreme za obrazovanje Kozarske brigade. Vodite računa o kretanju i namjerama neprijatelja. Bude li se pokazalo da će on vršiti jače napade na vas, pripremite vojsku i izvršite proboj do nas. Kada se stanje opet promijeni, mi možemo opet doći u Kozaru. Važno je da vi tim taktiziranjem prema neprijatelju ne pretvorite iu vojsku u jedan balast koji samo živi i hrani se u šumi, a ne vodite nikakve borbe.

Što se tiče vaše obavještajne službe, vrlo slabo ona djeluje. Brzo učinite preokret po tom pitanju, jer iz priloženog naređenja Vrh. štaba vidjećete kako treba u tom pogledu raditi. Vi morate pružiti nama bolja obavještenja, jer se vi nalazite takoreći za ledima neprijatelja. Treba da znate snage okolnih garnizona: Novog, Koštajnice, Prijedora, Sanskog Mosta, Gradiške, Dubice, kao i raspored njihovih snaga na tom čitavom području. Treba da znate sve o stanju u Banja Luci i da češće šaljete i svoje specijalne kurire nama. Po onim obavještenjima koje ste nam poslali vidi se da se vi dosta pasivno odnosite prema tim toliko važnim pitanjima za

nas. Odredite specijalnog čovjeka, obavještajnog oficira štaba, koji će se specijalno baviti tim pitanjima. Pokupite sve podatke šta radi i kakve mjere političke, vojne i privredne preduzima okupatorska vlast u tom kraju.

Što se tiče svih aktuelnih političkih pitanja, a posebice izbjegličke vlade u Londonu, ta pitanja morate dobro objasniti vojsci. Mi vam šaljemo dosta materijala u vezi tih pitanja.

Nastojte koliko je god moguće da se iz Slavonije prebací i otpremi ovamo drug Vojo Stupar, politkomesar bivšeg IV krajiskog odreda.

Šaljemo vam din. 100.000.
Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,

Zamj. komandanta,

BR. 22

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE PROLETERSKE (CRNOGORSCHE)
BRIGADE OD 9 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU
NOP I DV JUGOSLAVIJE O AKCIJI NA KOMUNIKACIJI KU-
PRES — BUGOJNO I O POLITIČKOJ SITUACIJI U SELIMA
OKO KUPRESA¹**

**STAB IV
NOU BRIGADE
9 septembar 1942**

**VRHOVNOM ŠTABU
NAR-OSL. PARTIZ. i D.V.
JUGOSLAVIJE**

Vaš izvještaj od 8 o.m. primili smo u toku istoga dana uveče. Postupićemo u potpunosti prema vašem naređenju, kako u pogledu napuštanja ovog položaja, tako i u samom pokretu.

Tokom jučerašnjeg dana, naročito oko 11 sati prije podne, čula se jaka artiljeriska vatrica iz pravca s. Rilić. Nikakvih podrobnijih podataka niti izvještaja nismo dobili od štaba I proleterske brigade, iako smo to očekivali. Mi smo juče ujutro uputili pismo načelniku štaba Prve brigade, u kome smo mu ukazali da, pošto se on nalazi u neposrednoj blizini neprijatelja, odnosno njegovih snaga koje vrše ispadne u pravcu s. Rilića, da T- prema potrebi — upotrijebi i naš I bataljon, koji se nalazi na Omarima, u blizini Malovana. Isto takvo naređenje dali smo i našem I bataljonu. Izgleda nam da I bataljon I brigade, kod kojeg se nalazi i drug Stanko,²

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3290.
^{*} Branko Poljanac, načelnik štaba Prve proleterske brigade

nije poduzimao nikakve napade s boka, a za naš I bataljon znamo da nije učestvovao u nikakvoj borbi, dok se vodila borba prema Riliću.

Prvi ispad neprijatelja, paljevina sela Blagaja,³ kao i ovaj posljednji ispad prema Riliću, ranije paljevina Vukovskog, stvorio je tešku političku atmosferu kod ovog stanovništva i gotovo je onemogućio svaki politički rad među stanovništvom, pa i samim mještajskim partizanima. Mi nastojimo svim mogućim sredstvima da politički popravimo svoj položaj na ovom dijelu terena, gdje se nalazi naša brigada, ali to je teško. Prvo zbog paljevine sela, a drugo, što je tu stanovništvo prilično četnički nastrojeno, a i sami njihovi odgovorni politički drugovi idu na repu tog raspoloženja, tako da smo mi bili u vrlo teškom položaju u pogledu političkog rada.

Ovakva politička situacija još oštire pred nas postavlja pitanje Kupresa, jer bez njegove likvidacije mi sumnjamo da se može izvršiti uspješna mobilizacija ljudstva za partizane, kao i politička mobilizacija naroda za narodno-oslobodilačku borbu.

Mi, sa svoje strane, nismo mogli izvršiti nikakav bočni napad na neprijateljski ispad prema Riliću, jer je teren vrlo nezgodan — ravno polje i neprijatelj je u mogućnosti da tenkovima i blindiranim kolima cnemogući kontradejstvo naših bataljona. Pogotovo nismo mogli TO poduzeti jer, pored toga, nismo bili detaljno ni obaviješteni o neprijateljskom ispadu u pravcu s. Rilića.

Naši bataljoni mogu dejstvovati bočno samo u tom slučaju ako neprijatelj pokuša napad u pravcu Malovana. To ćemo i uraditi i u tom smislu izdato je striktno naređenje našem susjednom bataljonu.

Ovakva opsada Kupresa, koja je do sada sprovedena, ne može da izvrši u potpunosti svoj zadatak, tj. da odbrani okolna sela i da onemogući komunikaciju između Bugojna i Kupresa. Jer, neprijatelj raspolaže velikim snagama i uvijek je u mogućnosti da u jednodnevnom ispadu u jednom pravcu popali izvjesna sela i vrati se natrag. Naše snage nisu u mogućnosti da zadrže njegovo nadiranje u jednom pravcu zbog nedovoljne jačine, a i zbog samog terena.

Na komunikaciji Kupres — Bugojno neprijatelj stalno komunicira uz pojačane snage i na svim mjestima pogodnim za zasjedu postavio je jača obezbjedenja. Uslijed toga i naša druga zasjeda nije imala naročitog uspjeha — svega je uništila jedan motocikl, i ubila motociklistu. Odmah iza toga naišao je jedan blindirani automobil i naši nisu bili u mogućnosti da upotrijebe benzinske flaše, jer su u neposrednoj blizini bile zasjede neprijatelja, koje su na prvi naš pucanj otvorile puščanu i mitraljesku vatru.

^a Opširnije o tome vidi dok. br. 2.

Baš ovog momenta dobili smo izvještaj od štaba I bataljona naše Brigade da je s. Rilić popaljeno. Vi ćete preciznije informacije o tome dobiti od štaba I proleterske brigade.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab Brigade,
politički komesar
Mitar⁴

BR. 23

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 10 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O IZVRŠENIM PRIPREMAMA ZA NAPAD NA KADINU VODU¹

**OPERATIVNI STAB N.O.P. i D.V.
ZA BOSAN. KRAJINU**
dne 10 septembra 1942 g.
u 8 časova

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

na položaju

Prilažemo Vam kopiju plana² napada na Kadu Vodu i ostala neprijateljska uporišta.³ Po završetku akcije poslaćemo Vam detaljniji izvještaj. Neprijatelj je ovih zadnjih dana više u defanzivi. Poslije ovog napada počećemo sa koncentracijom naših snaga za J.⁴

Dobro bi bilo kad bi mogla IV brigada⁵ da dođe ubrzo ovamo, ona bi služila kao rezerva. Drugih promjena ovdje nema. Ishrana jedinica teće normalno.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

K o m a n d a n t ,
Košta⁶

¹ Mitar Bakić

² Original izvještaja nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 2886.

³ Vidi dok. br. 18.

⁴ Tom prilikom neprijatelj je protjeran sa Kadine Vode. Vidi dok. br. 24.

⁵ Jajce

⁶ Četvrta proleterska (crnogorska) brigada

⁰ Košta Nad

BR. 24

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 10 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU
NOP I DV JUGOSLAVIJE O REZULTATU AKCIJE NA KADINU
VODU I Ö PRIPREMAMA ZA NAPAD NA JAJCE¹**

**OPERATIVNI STAB N.O.P. i D.V.
ZA BOSAN. KRAJINU**
dne 10 septembra 1942 g.
u 22 časa

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

na položaju

Akcija na Kadinu Vodu je izvršena. I krajiška i II proleterska brigada izvršile su zadatak i istjerale neprijatelja iz svih njegovih uporišta, nanijevši mu velike gubitke. Dva bataljona II krajiške nisu u potpunosti izvršila zadatak i zbog toga akcija nije u potpunosti uspjela. Naše snage zauzele su položaje pred [Han] Kolima. Ovdje je stigao drug Peko² i jedan njegov bataljon biće sutra prebačen u Podrašnicu.

Po dolasku IV brigade odmah će biti izvršena predviđena akcija.³ Za ovaj sektor mi smo već pristupili organizovanju bolnica 1 to na terenu III k. odreda i na takvom mjestu, da ne bude suviše udaljeno od mjesta akcije.

Za akciju upotrebimo od teškog oruđa 12 teških bacača, 2 protivkolska topa i jedan top »PITO«. Haubica izgleda, iz tehničkih razloga, neće moći stići na vrijeme (zbog prekidanih puteva), ali smatram, pošto imamo dosta bacača, da nam neće niti biti potrebna, a svakako ćemo akciju pripremiti, da ta akcija sigurno uspije. Borba će se svakako produžiti duže, ali imamo dovoljno snage da tu borbu izdržimo. O svemu ćemo Vas blagovremeno obavještavati.

Drugih novosti na ovome sektoru nema. Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

K o m a n d a n t
Košta

¹ Original izvještaja nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 2885.
² Peko Dapčević, tada komandant Četvrte proleterske (crnogorske) brigade

³ Misli se na napad na Jajce, koji je izvršen 24 septembra. Opširnije o tome vidi dok. br. 54 (prim. br. 2) i dok. br. 72.

P.s

Ovdje u Mrkonjiću imade 14 ranjenika koje bi trebalo evakuisati u centralnu bolnicu, stoga bi bilo potrebno da se pošalje autobus koji bi ih odveo do Glamoča.

BR. 25

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE KRAJISKE NOU BRIGADE OD
10 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVnom ŠTABU NOP I DV JU-
GOSLAVIJE O FORMIRANJU BRIGADE I O BROJNOM STANJU
TALIJANA I ČETNIKA U BOSANSKOM GRAHOVU**

S T A B
IV KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
— PARTIZANSKE —
UDARNE BRIGADE
BR 2
DNE 10-IX-1942 GOD.

**VRHOVnom ŠTABU NARODNOOSLOBODILAČKE PARTIZAN.
I DOBROV. VOJSKE JUGOSLAVIJE**

1.) O formiranju Brigade izvještavamo Vas sljedeće:¹

Brigada se sastoji od tri bataljona. Svaki bataljon ima 3 čete sa po 80 karabina i 3 puško-mitraljeza, što znači u svakom bataljonu ima 240 karabina i 9 p. mitraljeza. Štabove bataljona imenovali smo od drugova koji su bili ranije članovi štabova bataljona. U svemu Brigada raspolaže sa 720 karabina, 27 p. mitraljeza. Brigada raspolaže sa 35.000 metaka, što znači za puške prosječno po 35 metaka, za p. mitraljeze 300 metaka, a za teške jugoslovenske mitraljeze nemamo municije (imamo ih 2 kom.).

2.) Prateća četa ima 6 teških mitraljeza, od toga 4 talijanska sa po 450 m. i 2 j[ugoslovenska]. — Konje za prateću četu za

¹ Prvog septembra 1942 godine, od jedinica Petog krajiškog odreda koje su preostale poslije formiranja Treće krajiške brigade, formirana je Četvrta krajiška NOU brigada. U Stab brigade su ušli: komandant Milutin Morača, politički komesar Nikola Kotle, zamjenik komandanta Cvijo Oraščić, zamjenik političkog komesara Milan Trninić.

sada još nemamo, te smo pisali komandi područja da ih mobilise iz onih sektora gdje ima dovoljan broj konja. Brigada raspolaze 31-im brdskim kazanom, te nam fali još 9 kom. kako bi svaka četa imala po 4 brdska kazana.

- 3.) U Brigadi je organizovana intendantura sa intendantom brigade i intendantima bataljona. Za sada Brigada se snabdijeva iz magacina komande područja i sa sektora bivšeg bataljona »Starac Vujadin« gdje se hrana kupi dobrovoljnim prilozima preko N.O. opštine. Poslali smo našeg intendanta na ključki sektor da pribavi za našu Brigadu krompira i pasulja.
- 4.) Borbenost ljudstva u Brigadi je prilična, samo politička svijest u bivšem bataljonu »Starac Vujadin« je vrlo slaba, a pogotovo kada je iz ovog bataljona otišao jedan broj boljih ljudi u I proletersku brigadu. Politička svijest kod bivšeg bataljona »Budućnost« je dosta slaba, te smo morali na osnovu toga izmiješati ljudstvo iz bivših bataljona u novim bataljonima, tako da je sada svaki bataljon sastavljen sa po jednom četom iz bivših bataljona. S obzirom da je ovoj Brigadi potrebna politička pomoć, molimo Vas da nam po mogućnosti pošaljete nekoliko političkih radnika koje bi razvrstali po pojedinim slabijim četama.
- 5.) Sadanje stanje neprijatelja na Grahovu je sljedeće: Talijana oko 600 u. gradu; raspolazu sa 4 topa brdska i jednom haubicom, 6 bacača i oko 13 teških mitraljeza. Na koti Cigelj (1075) ima ih 80 sa 2 bacača. U Strmici ima ih 150—200 Talijana sa 2 teška i 2 brdska topa koja se nalaze na »Grabu« (stare kasarne). Stanje četnika u Grahovu i okolini: 670 pušaka, 15 p. mitraljeza, 4 teška i 1 laki. Broj ljudi se povećao sa puškama, jer su naoružali skoro oko 200 ljudi sa onim puškama koje su imali u rezervi. Na sektoru između Strmice — Tiškovca — Plavna ima ih oko 250 sa 5 p. m. i 2 teška.
- 6.) Naš prvi zadatak sa Brigadom izvećemo na četnička sela Obijaj i Luku- gdje su naoružani seljaci i gdje se nalaze izbjegle familije iz Drvara. Poslije ove akcije naše snage bi prebacili prema Deralama.
- 7.) Naše je mišljenje da bi za uspješnu likvidaciju Grahova i okoline, Derala i Strmice bile potrebne tri brigade. Bio bi potreban neki bacač i brdski top. Akcija bi trebalo da se izvede što prije da bi spriječili dalje učvršćivanje okupatorских i četničkih snaga, i kako bi zatvorili vrata od Knina prema Bosni. Ovo je hitno i radi toga što se, kako izgleda, na oslobođene krajeve Bosanske Krajine priprema neprijateljska ofanziva.

³ O rezultatu napada vidi dok. br. 38.

8.) Pisali smo IV operativnoj zoni i štabu III ličkog odreda u pogledu zajedničke saradnje u akcijama oko Grahova i u Kninskoj Krajini.

Uz drugarski i borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Kotle

(M. P.)

Zamjenik
M. Trninić

Komandant
Mil. Morača

Zamjenik
C. Oraščić

BR. 26

PISMO ŠTABA ČETVRTOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 10 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU DRUGOG KRAJIŠKOG ODREDA O STANJU NA TERITORIJI ČETVRTOG ODREDA I O POTREBI UPUĆIVANJA POMOĆI U CILJU ČIŠĆENJA TERENA OD ČETNIKA¹

**STAB
IV KRAJIŠKOG NAR.-OSLOB. PARTIZ. ODREDA
»NOVAK PIVASEVIĆ«
Br. službeno
10-EX-42 god.
Na Motajici**

ŠTABU II KR. N.O.P. ODREDA

Kozara

Dragi drugovi,

Koristim ovu prvu vezu da vas ukratko izvijestim o situaciji kod nas.

Od drugova iz Slavonije izviješteni ste vjerovatno da smo kod njih bili oko mjesec i po dana.² Ponovo smo prešli na sektor našega odreda 26 VIII o.g. Od toga dana do danas imali smo nekoliko akcija, od kojih kao najveću zauzeće neprijateljskog uporišta Kobaš na Savi. Kobaš je branilo 55 domobrana, 10 žandara i nekoliko ustaša. Borba je trajala 3 sata obzirom da je banda iz Slav. Kobaša pomagala svojima preko Save. Uspjeli smo protjerati ne-

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

² Usljed četničkog previranja u jedinicama Četvrtog krajiškog odreda u toku aprila, maja i juna, ovaj se odred skoro sav raspao i prešao u četnike. Onaj manji dio boraca koji nije prišao četnicima prebacio se, krajem juna, preko Save u Slavoniju i sa slavonskim partizanima vršio akcije do 26 avgusta, kada se ponovo vratio na svoj teren.

prijatelja i spaliti sve vojničke objekte kao i ustaške kuće. Na strani neprijatelja bilo je 19 mrtvih, nekoliko ranjenih i jedan zarobljen. Zaplijenjeno je dosta vojničke i druge spreme. Poslije toga neprijatelj na mahove topovima i bacacima a puškama stalno puca na naša sela pod Motajicom, ali još nije pokušao prebacivanje preko Save. — Toliko o tome.

Sto se tiče raspoloženja naroda i boraca kod četnika ono je drukčije nego u ono vrijeme prije 3 mjeseca. Svakodnevno dobijamo pisma i poruke da su svi uz nas, osim komandanata četničkih i onih četnika koji su došli iz Srbije kao agenti gestapoa. Ipak ove bande još uvijek uspijevaju da drže u pokornosti i pod svojom komandom čitav onaj kraj od Motajice prema Vrbasu. Nekoliko naših drugova koje su četnici bili zarobili došli su već k nama. Ostali nam poručuju da rade tamo za nas, ali taj njihov rad je uveliko nepravilan i nepotpun. Zbog toga sam ih pozvao da dolaze direktno pod našu komandu. Oni su strašno neodlučni. Četnički banditi su izgleda uspjeli i njih da zastraše i zavedu.

Naš politički rad na ovome (četničkom) terenu ograničen je strogo zbog nedostatka kadra i tehničkih teškoća. Pored toga i zbog užasnog terora gestapoa. Naši simpatizeri bacaju se u logore, a oni najbolji i najhrabriji strijeljaju se. (Slučaj Novaka Pivaševića³ Miloša Dujića⁴ i dr.) Na nas su osobito ljuti ali nas nisu uspjeli još napasti. Izgleda da to neće ni moći jer je narod svakodnevno sve više uz nas.

Nama bi zapravo trebalo još samo nešto naših vojničkih snaga i mi bismo pošli u otvoreno čišćenje okupatorskih agenata na ovome terenu. Naravno da bi veće snage bile efikasnije. Raditi bi se moralno brzo jer okupator i ustaše odmah polaze u pomoć svojim agentima i saveznicima.

Od drugova iz Slavonije tražili smo izvjesne snage (1 bataljon) ali nam još nisu ništa odgovorili.

Mi smo mišljenja da bi nam od vas trebala stići pomoć, obzirom na mogućnost prebacivanja. Zbog toga molimo vas da sa snagama od 1 batalj. predlete preko Vrbasa, i na kome god dijelu sektora započnete čišćenje, brzo ćemo se sastati. —

Ovo pismo pišem vam na putu, u mraku i pod uvjerenjem da će vas naći kasno ili nikako. Zbog toga je i kratko i neubjedljivo.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Vojo⁵

* Narodni heroj; bio komandant Četvrtog krajiškog odreda poslije pogibije narodnog heroja Danka Mitrova. Četnici ga uhvatili i strijeljali avgusta 1942 godine.

⁴ Strijeljali ga četnici avgusta 1942 godine.

⁵ Vojko Stupar

BR. 60

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE PROLETERSKE (CRNOGORSKE)
BRIGADE OD 11 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU
NOP I DV JUGOSLAVIJE O RADU JEDINICA BRIGADE**

**STAB IV NOU
P[ROLETHERSKE] BRIGADE**
11 septembra
8 i po časova

**VRHOVNOM ŠTABU
NAR.-OSL. PARTIZ. i D.V.
JUGOSLAVIJE**

Vaše naređenje od 10. o. m. primili smo u toku istoga dana u 8 časova uveče. Odmah smo u smislu tog naređenja izdali na-redu našim bataljonima sljedećeg karaktera.

— I bataljon uputili smo u pravcu G. Malovana da, zajedno sa jed-nom mještanskom četom¹, koja se nalazila na Tikvicama, izvrši na-pad na neprijatelja s boka. Taj bataljon ostaće na tom terenu u toku čitavog razvoja situacije. On ima za cilj ne samo da deluje bočno, nego i, po mogućstvu, da presječe neprijatelja na tom di-jelu terena i da mu onemogući otstupnicu. Taj bataljon će usposta-viti tijesni kontakt sa I brigadom² i sadejstvovaće dalje prema konkretnoj situaciji, kao i prema eventualnim naređenjima štaba I brigade.

— III bataljon u toku noći izvršio je jači pritisak na Kupres i tam-o je ostao tokom cijele noći, do same zore, kada se povukao na svoje prvašnje položaje — Seka. Prepad je prilično uspio, jer je nepri-jatelja tokom ciele noći držao u mobilnosti i stalno je neprijatelj tukao bacačima, topovima, mitraljezima itd. Mještanska četa, po naređenju našeg III bataljona, popalila je sve stogove žita u Zlo-selu. Neprijatelj je i na tom pravcu tukao artiljerijom. Naši nijesu imali gubitaka. Prepad je bio snažan, što se vidi iz toga da se je neprijatelj branio i ručnim bombama.

— V bataljon uputili smo na zasjedu na komunikaciju Bugojno—Kupres, jer smo tvrdo uvjereni da će neprijatelj tokom današnjeg dana sa većim kolonama kamiona ili vojske komunicirati na tom pravcu. Smatramo da će ova zasjeda imati ozbiljnog uspjeha.

Nama se zamjera da smo bili neaktivni u toku neprijateljskog nadiranja u pravcu Šujice. Devetog o.m. ujutro dobili smo obavje-štenje, preko našeg I bataljona, od druga Stanka³ da je neprijatelj 8 ojn. išao u pravcu Rilića i da se tokom istog dana povratio natrag.

¹ Ceta Kupreškog bataljona

² Prva proleterska brigada

³ Branko Poljanac, načelnik štaba Prve proleterske brigade

Iz tog izvještaja vidjeli smo i to da I bataljon I brigade, koji je bio u neposrednoj blizini, nije poduzimao ništa, jer je smatrao da se neprijatelj povlačio ka Kupresu. Istoga dana ujutro naš I bataljon poslao je patrolu ka drugu Stanku, radi povezivanja sa I bataljonom. Veza nije uspostavljena, jer su se jedinice proleterske brigade,⁴ koje su se nalazile na G. Malovanu, povukle, ne obavještavajući prethodno nas o pravcu njihovog povlačenja, i ne dajući nam obavještenja o neprijatelju. Uslijed toga izostalo je naše potrebno dejstvo.

Izvještaj koji ste dobili od I brigade — da mi ne mrdamo iz naših kantonmana — malo je pretjeran, jer su sva tri naša bataljona stalno na položajima, spavaju napolju, jer u blizini nema nikakvih koliba ni kuća. Velik je prostor koji mi ovamo držimo: od Maglaja preko Seke do ispod Omara. Mi te i takve položaje moramo držati, jer hoćemo pošto-poto da omogućimo seljacima žetvu i vršidbu njihovih žita.

Poslije izdatog naredenja našim bataljonima, koje smo izdali u duhu vaše naredbe, dobili smo izvještaj od druga Koče.⁵ On nas obavještava da je neprijatelj 8 uveče stigao u Šujicu. Koča je tražio od nas da izvršimo napad sa sva tri naša bataljona na Kupres, pretpostavljajući da ćemo mi moći ući čak i u sam grad, jer da su neznatne snage neprijatelja ostale u Kupresu.

Mi naše prvo naredenje nismo mogli izmijeniti jer je bilo već kasno — pošto smo izvještaj od njega dobili u 11 sati, a naše su jedinice tada već bile u pokretu. Dalje) mi nismo mogli izvršiti to naredenje ni iz tog razloga jer je ono vremenski bilo starije od vašeg naredenja, pa smo pretpostavljali da ste ih vi obavijestili o naredenju koje ste nama uputili.

Odmah nakon toga, mi smo druga Koču obavijestili o našem datom naredenju, s tim da ćemo mi u toku razvoja situacije raspo-ređivati i upućivati naše snage onako kako to sama situacija bude iziskivala, ili — kako to bude nalagao i sam štab I proleterske brigade, pošto I brigada nosi glavni teret ove borbe.

Nećemo ostati nijednog minuta neaktivni, nećemo žaliti ni snage ni truda da potpomognemo našim drugovima I brigade.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

P. s. Pored ostalog, naš III bataljon, koji je vršio prepad na Kupres, izvijestio nas je da nije čuo nikakve borbe iz pravca G. Malovana i Sujice.—

za štab Brigade,
Mitar⁶

⁴ Prva proleterska brigada
⁵ Koča Popović
⁶ Mitar Bakić

BR. 28

**NAREĐENJE ŠTABA ČETVRTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD
11 SEPTEMBRA 1942 GOD. KOMANDI DRVARSKOG PODRUČJA
ZA RUŠENJE CESTE I SKLANJANJE HRANE U SLUČAJU NE-
PRIJATELJSKE OFANZIVE¹**

**STAB IV KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
PARTIZANSKE UDARNE BRIGADE**
Br. si. Dne 11-IX-1942

KOMANDI PODRUČJA

Drvar

Obaviješteni smo od naše obavještajne službe da se priprema ofanziva Talijana na Drvar, te vam skrećemo pažnju na sljedeće:

1) Da se cesta Drvar—Ploča razruši do temelja, a naročito da se na cestu naslažu što veće naslage iz brine. Tako isto cestu u Karakašici.

2) Da u zajednici sa NOO pripremite da narod skloni žito, robu na sigurna mjesta, ukoliko bi došlo do ofanzive da narodu ne bi propala imovina. Samo pazite da ne bi tim pravili kakvu paniku, jer možda neće ni doći do prodora, ali bolje se unaprijed pripremiti da vas ne bi iznenadilo. Ukoliko bolje zarušite cestu utoliko će neprijatelj teže praviti prodor.

Sa borbenim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Kotle², s. r.

**PARTIZANSKA KOMANDA
PODRUČJE DRVVAR**
Br. 7 Dne 12-IX-42

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Položaj

Izvještaj IV udarne brigade dostavlja se na uvidaj. Pristu-pljeno je odmah rušenju puta a Sreskom NOO stavljeno do znanja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant područja
Gojko Latinović, s. r.

¹ Pronađen je prepis naređenja. Original nije pronađen.
^{*} Nikola Kotle

IZVJEŠTAJ ŠTABA KUPREŠKOG BATALJONA TREĆEG KRAJIŠKOG ODREDA OD 11 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O ISPADU NEPRIJATELJSKIH SNAGA IZ KUPRESA I O MOGUĆNOSTIMA NJIHOVOG UNIŠTENJA¹

STAB
KUPREŠKOG BATALJONA'
Broj: 46/42
Dne 11 sept. 1942 g.

VRHOVNOM ŠTABU NAR. OSL. PART. I DOBR. VOJSKE
JUGOSL.

Neprijatelj iz Kupresa još prije 4 dana uputio se ka jugozapadu i kroz sela Rilić, Zanoglinu i Gornji Malovan stigao već do Šujice. Na putu je, uz minimalnu borbu naših dviju četa i nekih jedinica I prol: brigade, zapalio imenovana sela, kao i njihovu skoro svu ljetinu. Ispred neprijatelja, ka Duvnu i Livnu, nalaze se jedinice I prol. brigade a malo dalje od ovih i jedinice Dalmatinske brigade.³ Mi uz pomoć 1 bataljona IV ud. br[igade] pokušavamo neprijatelja presjeći i odvojiti od grada,⁴ u čemu bi se neprijatelj našao blokiran; — u čemu se nadamo da ćemo uspjeti. Neprijatelj je jak do 1500 ljudi, među kojima ima i četnika, a raspolaže sa jednim topom, tri bacača kao i više automatskih oruđa.

Na neprijatelja smo u gradu pravili sinoć i preksinoć prepade, iz čega možemo zaključiti da neprijatelj nije ostao tu jak mnogo.

Za sjutra smo spremili zasjedu na putu Kupres—Bugojno u jačini od 40 partizana.

Smatramo da kada bismo imali nekoliko odmornih bataljona, neprijatelja bismo mogli konačno odvojiti od grada, i uz pomoć gore imenovanih snaga opkoljena postepeno uništavati, jfoslije čega bi olako uslijedio i pad samoga Kupresa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Za politkomesara:
Mićan Petričić

Za komandanta:
Zubić Spiro

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3443.

² Kupreški bataljon, formiran 25 avgusta 1942 god. od partizanskih snaga sa područja Kupresa, bio je u sastavu Trećeg krajiškog odreda.

³ Prva dalmatinska brigada
⁴ Kupresa

BR. 30

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 12 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O PRIPREMAMA ZA NAPAD NA JAJCE¹

**OPERATIVNI STAB
BOSANSKE KRAJINE**

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D. VOJSKE

Kao što smo Vas i ranije izvijestili, neprijatelj produžava sa pritiskom u pravcu — Sitnica.² Tamo se sad nalazi dovoljno naših snaga i kopanje puta se produžuje.

Za predviđenu akciju³ već sa toga sektora povlačimo izvjesne snage u cilju koncentracije na predviđenom pravcu. Cim stignu bataljoni IV brigade, povući ćemo jednu od brigada. Bataljon IV brigade koji se nalazio u s. Jasenovi Potoci danas će biti prebačen u s. Podrašnica da bi kasnije smijenio bataljon koji se nalazi na isturenim položajima ispred Čadavice.

Mi shvaćamo potrebu hitnosti predviđene operacije i dajemo sve od sebe da ona čim prije uslijedi. Da je ranije stigla IV brigada mi bi već bili tamo.

Koncentraciju ćemo izvršiti brzo, izraditi solidan plan itd. i onda Vas izvijestiti o datumu napada, a Vi ćete iz zapovijesti, čiju ćemo vam kopiju poslati, vidjeti koje će jedinice učestvovati. Sad stiže i haubica koja će nam olakšati izvođenje operacije.

Podaci o neprijatelju su isti. Mi smo dobili još detaljnije podatke o sistemu neprijateljskih utvrđenja i odbrane.

Sa omladincima ćemo postupiti po naređenju. Sad je stigao i moj komesar drug Osman koji će nas još detaljnije sa tim upoznati.

O pravcima koje predviđate poslije predviđene akcije daćemo kasnije naše sugestije. Javite nam sve novosti!

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

12-IX-42

u 9h

Komandant
Košta

¹ Original izvještaja, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 2887.

² Vidi dok. br. 14.

³ Tih dana vršene su pripreme za napad na Jajce, koje je oslobođeno 25 septembra 1942 godine. Vidi dok. br. 54 (prim. br. 2) i dok. br. 72.

BR. 31

**IZVJEŠTAJ ŠTABA KUPREŠKOG BATALJONA TREĆEG KRAJIŠKOG ODREDA OD 13. SEPTEMBRA 1942. GOD. VRHOVNOM
ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O NEPRIJATELJSKIM SNGAMA U KUPRESU POSLIJE ODLASKA JEDNE KOLONE
PREMA DUVNU¹**

S T A B
KUPREŠKOG BATALJONA
Broj: 49/42
Dne 13 sept. 1942 g.

VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZ. I
DOBROV. VOJSKE JUGOSLAVIJE

Kao što ste već obaviješteni, neprijateljske glavne snage iz Kupresa su otišle i već ušle u Duvno. Odlažeće snage se cijene na 1500 ljudi. U putu kojim su prošli, nigdje nijesu ostavili stražu.

Prema obaviještenjima koje smo dobili iz Kupresa, stanje unutra je ovako: neprijatelj je napustio grad — tobož — u namjeri da nas napadne sa druge strane (pričali su: od Banje Luke). Ustaše su veliki dio svojih porodica već otselili iz grada.

U gradu su ostale ove snage: 2 čete ustaša u jačini od 200 ljudi, mještanske milicije jedna četa u jačini od 120 bandita, koji su istureni na položaje izvan grada.

Naoružanje imaju: 2 brdska topa, 1 bacač, 1 teški mitraljez i 10 puškomitraljeza.

Strah ovih ostalih snaga je ogroman i svakocasno očekuju napad.

Put za Bugojno ne koriste — jer su redovno naše zasjede tamo.

Ukoliko dobijemo još neka podrobnija obavještenja ili izvjesnih novosti, mi ćemo vas blagovremeno izvijestiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Polit, komesar:
Mićan Petričić

Za komandanta:
Zubić Spiro

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3444.

BR. 32

**IZVJEŠTAJ KOMANDE MJESTA GLAMOČ OD 14 SEPTEMBRA
1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O
NAMJERAMA ČETNIČKIH BANDI DA NAPADNU PARTIZAN-
SKU BOLNICU I MAGACIN NA CRNOM VRHU¹**

KOMANDA MJESTA GLAMOČ
Br. 92
14 septembra 1942 god.

NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA N.O.P. i D.V.J.[UGOSLAVIJE]

Položaj

Danas smo primili izvještaj od presjednika N.O.O. sela Zajaruge u kome nas izvještava da je drug Đuro Zole bio na četničkoj pijaci na Čardaku i da je tamo saznao da se četnička banda Perice Vasića spremila i da je krenula u pravcu Crnog Vrha sa namjerom da tamo izvrši udar na naše magacine i bolnicu, jer su, kako izgleda, obaviješteni da su naše snage tamo oslabljene. Isti izvještaj smo primili i od N.O. opštinskog odbora iz Hasanbegovaca u kome nas po istoj stvari izvještavaju i traže vojničko pojačanje

Naši drugovi su dobili zadatak da po ovome doznaju što detaljnije [podatke] i ukoliko ih dobijemo, u toku ovoga dana ćemo vam ih dostaviti, jer oni trebaju da nam te podatke daju još danas.

Kako smo vas i ranije izvjestili, mi ne raspolažemo potrebnom vojskom da ovo spriječimo. Ovo snaga što imamo u gradu ne možemo udaljiti iz njega, radi čuvanja samoga grada. Kad bi sve iz grada dali bilo bi malo, jer mi ovdje imamo svega 26 partizana.

U selima Hasanbegovci i Vaganu nalazi se evakuisana roba iz Livna i Duvna a straža je tamo vrlo slaba, pa bi se i to moralo obezbijediti, kao i važni vojnički magacini u Prekaji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Komandant mjesta:
(Potpis nečitak)

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3642.

IZVJEŠTAJ KOMANDE MJESTA GLAMOČ OD 14 SEPTEMBRA
1942 GOD. VRHOVnom ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O
RASPOREDU I ZADACIMA PARTIZANSKIH STRAŽA U GLA-
MOČU I OKOLINI¹

KOMANDA MJESTA GLAMOČ

Br. 93

14 septembra 1942 god.

NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA N.O.P. i D.V.J.

Položaj

Prema dobivenim direktivama od vas za postavljanje partizanskih straža po selima, podnosimo vam sljedeći izvještaj:

1) U selu Šumnjaci postavili smo jednu takvu stražu, koja je jaka 5 partizana, sa zadatkom da kontroliše sela: Popoviće, Glavice, Šumnjake, Vagan i Reljino Selo, kao i put Glamoč — Drvar od Glavica do Rora.

2) U selu Perduhovo Selo postavili smo jednu takvu stražu, koja je jaka 9 partizana, sa zadatkom da kontroliše sela: Štekerovci, Hotkovci, Maslina Strana, Perduhovo Selo, Prijane i Hasanbegovce, kao i put i telefonsku liniju Glamoč — Mrkonjić od Glavica do Mliništa.

3) U gradu Glamoču isto tako postoji straža, koja je jaka 26 partizana, sa zadatkom da u gradu daje potrebna stražarska mesta, da obezbjeđuje i kontroliše grad i okolna sela: Halapić, Čoslije, Biličić, Kovačevce, Hoziće, Radaslige, Asiće, Đulićani, Jakir, Kamen, Podgradinu i Čiriće, kao i put i telefonsku liniju Glamoč—Mrkonjić, od Glamoča do Glavica i na pruzi Glamoč—Livno, od Glamoča do Korićne.

Kako se iz prednjeg vidi, straže su suviše malene, ali uslijed nedostatka snaga momentalno nismo mogli dati više, kao što nismo još uopšte postavili dvije straže u selima Dubrava i Vidimlije za koje su već određeni rejoni. Ove straže ćemo u najkraćem roku postaviti, kao i prve tri pojačati sa brojem partizana koje smo tražili da nam uputi štab bataljona »Budućnost«, a koji su nesposobni za brigadu.

Nacrt skice ne šaljemo iz razloga što nemamo nijedno lice koje bi nam istu moglo nacrtati, pa smo radi toga opisali terene i sela gdje su straže smještene.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.) Komandant mjesta,
(Potpis nečitak)

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3641.

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 15 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU
NOP I DV JUGOSLAVIJE O BORBI PROTIV NJEMAČKO-DO-
MOBRANSKIH SNAGA NA PUTU BANJA LUKA — MRKONJIĆ
GRAD¹**

**OPERATIVNI STAB N.O.P. i D.V.
ZA BOSANSKU KRAJINU**
dne 15. septembra 1942 g.
u 1.30 časova

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

na položaju

Od posljednjeg izvještaja do danas situacija je slijedeća:

Neprijatelj pojačan njemačkim snagama, artiljerijom i avijacijom vrši svakodnevno jake napadaje, na koje mi svakodnevno odgovaramo (noću) protivnapadajima koji većim dijelom uspijevaju². Ovi neprijateljski napadaji poprimaju karakter jedne veće ofanzive na našu oslobođenu teritoriju, a uglavnom idu za tim da zauzmu Mrkonjić Grad, da presijeku vezu sa Ključem i da se povežu sa garnizonom u Jajcu, koji se nalazi ugroženim³. Na ovo ih rukovode i politički razlozi, zato što sela oko Mrkonjić Grada, koja su do jučer bila pod uticajem Drenovića, koji se nalazi u zajedničkoj komandi sa Nijemcima i ustašama, koja rukovodi sa operacijama na tome sektoru, ili prilaze nama ili će u najskorije vrijeme prići, ili će biti neutralisana sa naše strane, što za njih znači ogroman politički i vojnički poraz za ovaj rez, a i za susjedne srezove. Isto tako im je cilj privezati naše snage za taj front i onemogućiti nam da držimo inicijativu u rukama. Mi izbjegavamo frontalne borbe i težimo po svaku mjeru da neprijateljske planove, koji se sastoje u tome da nas privežu za taj sektor, izmore naše snage i pretvore taj sektor u sukob čisto frontalnog karaktera, razbijemo: zato, kao što smo gore rekli, na svaki neprijateljski dnevni napad odgovaramo noćnim protivnapadima. Tako smo u napadu nazad tri dana uništili izvjesne neprijateljske snage⁴, u jačini jedne neprijateljske bojne, zarobili 2 p. mitraljeza, 8.000 metaka, i nešto domobrana, a jučer su jedinice II proleterske brigade uništile jednu

¹ Original izvještaja nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 2889.

² O ovim borbama vidi dok. br. 14, prim. br. 3.

³ Tih dana vršene su pripreme za napad na Jajce.

⁴ Ova je borba vodena između jedinica Prve krajiske NOU brigade i Druge bojne Petrinjskog zdruga, na putu Banja Luka — Mrkonjić Grad. Vidi dok. br. 37, 43 i 201 (prim. br. 9).

njemačku četu, od koje su na terenu našli više od 50 lješeva, među kojima i nekoliko njemačkih podoficira, a prema usmenim izvještajima I K.U. brigada je nanijela isto tako teške udarce neprijatelju i zaplijenila dosta ratnog materijala o čemu ćemo vas izvjestiti kad dobijemo pismeni izvještaj.

No i pored ovoga neprijateljski napadi ne prestaju, čak ni poslije gubitaka koje smo mu nanijeli neprijatelj nam ne da ni jednog dana predaha.

Zato, da bi osigurali uspjeh operacija na određeni objekt³, odnosno, da bi spriječili namjeru neprijatelja da nam se za vrijeme operacije baci na leđa i ugrozi Mrkonjić Grad, a tim samim osujeti našu akciju, riješili smo da neprijatelja razbijemo na cijelom tom sektoru i onesposobimo ga za izvjesno vrijeme, koje ćemo mi iskoristiti za uspješno izvođenje predviđene operacije.

U vezi svega toga mi smo poduzeli slijedeće mjere:

da sa jedinicama kojima raspolažemo na tome sektoru, ostavljajući u rezervu dijelove naše II i IV brigade, jednim dvokrilnim obuhvatnim manevrom likvidiramo neprijatelja u Kadinoj Vodi—Klisine—Lunjevac—Bojanica Vis—Krupa.

Predviđeni napad na neprijateljske isturene linije duž čitavog sektora preduzećemo 16—17 ov. mj.

Likvidacija neprijatelja na gore naznačenoj liniji omogućice nam angažovanje potrebnog broja naših jedinica, naravno u određenom pravcu, jer ćemo, uzimajući od neprijatelja liniju koja mu služi kao otskočna daska u napadu na ovome sektoru, dubinski raspoređujući naše snage, moći prilično lako da neutrališemo svaki neprijateljski ispad iz Banja Luke. Tim napadom ćemo jednovremeno donekle zatupiti neprijateljstvo četničkih bandi sa desne obale Vrbasa koje nam svojim bočnim dejstvom ometaju izvođenje naših operacija, sa jedne strane, a s druge strane mi ćemo onda moći, bacajući izvjesne snage na desnu obalu Vrbasa, biti u stanju da lako likvidiramo te četničke bande i da u isto vrijeme razvučemo neprijatelja na mnogo širem sektoru.

U vezi sa novonastalom situacijom na ovom sektoru izdali smo naređenje III K.U. brigadi da ona svojim manevrima u pravcu Vrhopolje—Bronzanog Majdana skrene na sebe pažnju, razvuče neprijateljske snage sa osnovnog napadnog pravca.

Ne šaljemo vam detaljan izvještaj o političkoj situaciji na ovom terenu, jer će vas drug Vlado Zečević, koji je boravio duže na ovome terenu i politički djelovao, usmeno, bolje i detaljnije obavijestiti.

O ishodu same operacije, kao i o svim promjenama na našem sektoru redovno ćemo Vas obavještavati.

Molimo Vas da nas, i pored onoga što čujemo preko »Slobodne Jugoslavije«, redovno obavještavate o situaciji na ostalim

* Jajce

našim sektorima, kao i o vašim planovima ukoliko to mi možemo da znamo."

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, (M. P.)
Osman

Komandant.
Košta

P. s. Ovog momenta primili smo izvještaj I K.U. brigade. Izvještaj glasi:

I K.U. brigada razbila je neprijateljske snage koje su nastupale prema našim položajima. Borba je počela pred podne i naši drugovi progone stalno neprijatelja. Jedna neprijateljska bojna potpuno je uništena. Na bojištu je nađeno 100 neprijateljskih leševa. Zarobljeno je 107 zdrugovaca⁶, među njima dva oficira. Stalno hvatamo nove, ostaci lutaju bez komande; da nije bilo tenkova koji su prikupljali razbijene dijelove, naš udar bio bi još žešći. Imamo dosta plijena koji se prebrojava. Oslobođili smo jednog druga i drugaricu (ovi su drugovi iz II proleterske brigade) koji su bili zarobljeni na jedan dan prije. Od cijele neprijateljske bojne ostalo je svega 100 demoralisanih vojnika⁷. O zaplijenjenom ratnom plijenu izvjestićemo Vas dok ga prebrojimo.

Napominjemo da je ta razbijena bojna iz I gorskog zdruga poznatog krvoloka Mraka.

Politički komesar,
Osman

Komandant,
Košta

BR. 35

IZVJEŠTAJ VOJNOTEHNIČKE RADIONICE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 15 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O PROIZVODNJI MINA ZA BACAČ I RUČNIH BOMBI I O NE-DOSTATKU STRUČNIH KADROVA ZA NOVU RADIONICU¹

**VOJNO-TEHNIČKA RADIONICA
OPERATIVNOG ŠTABA N.O.P.V.
za Bosansku Krajinu
15. IX. 1942 g.**

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P.V. JUGOSLAVIJE

1. U pogledu nagaznili mina, upućivaćemo za sada sve nazne mine Operativnom štabu za Bos. Krajinu, koji će ih onda rasporedivati prema vašem naređenju.

⁶ Domobrana

⁷ Vidi prim. br. 4.

¹ Original izvještaja nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 2888

2. Zbog nekih zapreka organizacione prirode nije još započeto lijevanje, premda se već potpuno uformovano i spremno za lijev nalazi 500 komada mina za bacač. Mi se nadamo da ćemo do nedjelje, 20. o. mј., moći dobiti na preradu ovu prvu partiju odlijeva. Prema teoretskom predračunu moći ćemo da preradimo tjedno 150 komada tih bombi za bacač, uvezvi u obzir sadanji kapacitet radionice. Ručne bombe izrađivaćemo nakon što završimo sa tih 500 kom. mina za bacač. Naravno da će proizvodnja ručnih bombi biti daleko veća.

3. Eksploziva smo primili svega oko 125 kg. U svima lime-nim kutijama od konzervi nalazili su se samo uzorci boksitne zemlje, osim u četiri u kojima se nalazio eksploziv.

4. Od tehničkog materijala su nam potrebni u prvom redu kaiševi i to bilo kožnati, prteni ili gumeni. Nadalje nam je potreban sav elektro-materijal osim sijalica. Pošto se bavimo mišlju da u najskorije vrijeme formiramo jednu čeličnu radionicu, za koju već imamo uglavnom sve mašine, potrebno bi nam bilo ručnog alata, kao napr.: raznih turpija, burgija, raznih klješta, čekića, gvind-burgija, šnajdajzna itd. Za istu svrhu hitno su nam potrebni i elektromotori i diname. Uglavnom svi radnici ovdje zaposleni su vrlo oskudno obuveni i odjeveni, premda se radionica nalazi usred guste šume na priličnoj nadmorskoj visini, pa bi nam prema mogućnostima trebalo nešto odjeće i obuće.

U pogledu stručnih lica vrlo oskudijevamo dreerima i sasvim preciznim bravarima. Dreera bi nam za sada trebalo pet i jedan do dva precizna bravara. Od dreera mogli bi navesti druga Voju Brankovića iz II prolet. brigade koji se zbog nesposobnosti za borbu nalazi negdje u pozadini. Sva ta stručna lica vrlo su nam hitno potrebna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar
Sr. Penezić²

Upravnik
Mile³

^{*} Sreten Penezić
³ Ing. Mile Ljubičić

HR 3<

rRix;LED BROJN<X. STANJA I NAORI2ANJA PRVE (DESETE)
HERCEGOVACKE SOU BRIGADE N4 DAN 15 SEPTEMBRA
IUI GODINE

STATISTIČKI
I hfrctsovattt N.O.ÜP. brueid*

R. broj	JEDINICA	Brojno stanje Tjudstva						Količina i vrsta naoružanja							
		mukl	po spisku	rashod	na licu	poška	7,9 mm	tal. palaka	Aust. 8 m/m	mak. palki	p mtr. 7,9 m/m 3B.	p. mtr. tal.	p. mtr. "Sok" tekl "Breda"		
1	I Hercegovacka N.O.U.P. brigada	523	61	43	7	480	54427	15	11	2	14	12	1	4	100
	S V E G A	523	61	43	7	480	56427	15	11	2	14	12	1	4	100

SMRT FASIZMV - LOBODA NARODU

Pol. komesar:
C K**>r

NV »taba
Rade

Zan korain<UnU#
V. Toinanovk¹

- Ovtcmpl. ptfan rukom. MULi >* u arhivi CK SKJ. pod U r«.
- Radko Koper
- Radko Kanovi

—
"Vlado Temacov* ^
n#prijato! Luke ostanak Počinju na Volujaku IM1 se vrije PKe
trto*-

PODACI

ni dtn 15 IX-42 god.

Količina municije	Konja						P R I M .
	jabaci	kuhinja	oruzje, mun.	santeti i hrana	sečila		
7,9 mm tal.	—	—	—	—	—	—	—
8 mm mak. pal. "Sok" "Breda" za revolver bombi	12	24	15	—	10	—	—

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 15
SEPTEMBRA 1942 GOD. KOMANDANTU OPERATIVNOG ŠTA-
BA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O NAPADU NEPRI-
JATELJA NA POLOŽAJE VELIKA GREDA I PREPLJETNJAK

I KRAJIŠKA
NARODNO-OSLOBODILACKA PARTIZANSKA
UDARNA BRIGADA

Položaj, 15. IX. 1942
DRUŽE KOŠTA!

Neprijatelj je danas, oko 15 časova, pokušao da potisne naše snage sa Velike Grede i Prepljetnjaka. U napadu su učestvovali i četnici. Mi smo neprijatelja odbili. Od artiljerije nam je jedan drug teže ranjen, a jedan poginuo.

Mi smo ovdje, na sektoru Prepljetnjak—Greda—Bataruša, prema snagama od Klisine i Kadine Vode postavili jedan bataljon i jednu četu. Sa jednim bataljonom i 2 čete krenuli smo prema neprijateljskom lijevom krilu, koje je nadiralo od Krupe, uz Vrbas, ka snagama II proleterske brigade i Manjačke čete. Nastojaćemo da neprijatelja što žeće udarimo u bok, kako bi zajedno sa II proleterskom brigadom rasteretili taj pravac i izjednačili položaje, a zatim preduzeli dalja gonjenja.

Sad, u 17 časova, dobili smo tvoje pismo, gdje smo vidjeli plan za korenitije rješenje vojničke situacije na ovom sektorу.¹

Izgleda da vam nisu bili stigli naši izvještaji, te niste bili upoznati sa novim momentima u cijeloj situaciji.

U osnovi, ova vaša postavka sasvim je dobra, samo bi mi sačekali rezultat akcije na neprijateljskom lijevom krilu, pa bi onda, možda na osnovu novostvorene situacije, unijeli izvjesne izmjene u planu.

Mi ćemo vas upoznati sa ishodom što prije budemo mogli. Ukoliko potisnemo neprijatelja, gledaćemo da mu ne dozvolimo da se pribere.

Prošle noći bio im se zapetljao jedan tenk pri bježanju u neku rupčagu, i tek u zoru uspjeli su da ga izvuku. Da je imao ko da nas obavijesti, mogli bi sa tenkom u namjeravanu akciju. Onda bi vjerovatno uzeli u obzir za akciju i našu brigadu.

Domobrane ranjene još uvijek nalazimo. Prebrojano je oko 60 leševa neprijateljskih vojnika, na pojedinim gomilama ležalo ih je po 20. Ne znamo, u pogledu zaplijenjenog oružja, kakav smo

¹ Misli se na napad na Sitnicu, koji je izvršen 24 avgusta. Vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 123.

vam izvještaj poslali. Zaplijenjeno je još municije i ratne spreme. Dosad ukupno: 5 teških mitraljeza i 5 puškomitraljeza.² 3250 metaka poslali smo II proleterskoj brigadi, jer smo čuli da je omalila sa municijom.

Ukoliko bi vam bilo moguće, dobro bi bilo da se prije namjeravane akcije na Sitnici sastanemo i izmijenimo misli. Tu bi mogao doći netko i iz našeg štaba, a tamo su već drugovi iz štaba II Krajiske, III Sandžačke i IV Crnogorske brigade.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar:
Mladen³

Komandant:
Kušić⁴

Posebito pozdravljam druga Osmana.
Kušić

P. s.

Ukoliko se tamo u Mrkonjiću nalazi komandir jedne čete našeg I bataljona, takođe i vodnik iz iste Čete (komand. Boško Vašalić⁵ i vod. Jelić Luka), koji su tamo otišli uslijed bolesti, uputite ih ovamo nama.

Mladen

* Odnosi se na borbu između jedinica Prve krajiske brigade i Druge bojne Petrinjskog zdrugova, 12. septembra, na putu Banja Luka — Mrkonjić Grad. Vidi dok. br. 43 i 201 (prim. br. 9).

¹ Mladen Marin

² Narodni heroj Milinko Kušić

³ Poginuo 1944 godine u Srbiji

BR. 38

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD
15. SEPTEMBRA 1942. GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV
JUGOSLAVIJE O CIŠČENJU SELA MARINKOVCI, OBLJAJ I
LUKA OD ČETNIKA I PRIPREMAMA NEPRIJATELJA ZA
OFANZIVU NA SLOBODNU TERITORIJU¹**

**Š T A B
IV KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILACKE
—PARTIZANSKE—
UDARNE BRIGADE
BR. 14**

DNE 15-LX-1942 GOD.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

14-IX o.g. snage naše Brigade izvršile su napad na četnička sela: Marinkovce, Obijaj i Luku. Napad je izvršen tačno u tri sata izjutra. I bataljon je imao zadatak da napadne s. Obijaj i k. Obijaj, da tu akciju zaštiti od Grahova i s. Kesića. II bataljon imao je zadatak da napadne na s. Marinkovce i k. Obljajac. III bataljon je imao zadatak da razoruža s. Luku i da ovu akciju zaštiti od neprijatelja iz s. Ugarci i Grahova. Ceta pratećeg oruđa bila je dodijeljena I i II bataljonu.

Neprijatelj u ovim selima imao je svoje čete sa isturenim stražama na k. Obijaju i Obljajcu.

Zarobljeno je: 51 puška, 3 p. mitraljeza, 1.700 metaka, 90 italijanskih bombi, 8 pištolja vojno-državnih, 1 brdska kuhinja, 100 kg soli, oko 50 kg riže i druge sitnije vojne spreme.

Neprijatelj je imao pet mrtvih, nekoliko ranjenih. Zarobljeno je*45 četničkih pristalica iz Obljaja, Marinkovaca i Luke, petnaest četnika izbjeglih iz Drvara i 4 aktivna četnika koji su uhvaćeni u s. Marinkovcima kao kuriri do Drenovića, a takođe su iz Drvara.

Ubijen je četnički komandant Mita Miljević iz Drvara, koji je zajedno sa pomenutom četvoricom četnika trebao da uhvati vezu sa Urošom Drenovićem preko četnika Bogdana Ivića u Staretini. Prilažemo vam pismo popa Đujića koje je bilo upućeno Iviću, a Miljević je dobio usmene direktive za Drenovića, jer nije imao pri sebi ništa pismeno. Opkoljen od partizana, Miljević je izvršio samoubistvo. Isti je bio glavni saradnik četnika Mile Kecmana i inicijator mnogih zlodjela koja su činili četnici u drvarskom kraju. Sada je bio jedan od glavnih četničkih i okupatorskih agenata u Kninskoj Krajini.

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3334.

Ubijen je Camović Boško, komandir četničke čete u Marinkovcima, i Đakušić Tode, oficir iz Vrlike.

Zarobljen je komandir četničke čete iz Luke, Ilija Marić.

U borbi kod nas nije bilo žrtava. Dva su lakše ranjena: Hajder Miloš, politkomesar II čete II bat., i partizan I čete III bataljona Vukobrat Miloš.

Akcija je izvedena po planu, u brzom naletu na četnička sela. Veza je bila dobra. Negativna strana ove akcije je što su izvjesni četnici koristeći noć i blizinu Grahova umakli.

Brigada je utrošila 950 metaka.

Cilj ove akcije bio je da se Brigada, kao cjelina, uvede u akcije i da se napadnu četnici u blizini samoga Grahova, gdje još nijesu napadani. Pokazalo se da je spremnost boraca za borbu protiv četničkih izroda zadovoljavajuća.

Po izvještajima koje dobija naša obavještajna služba, po izvještaju od Štaba IV Oper, zone, po izjavama četnika koji su uhvaćeni, a i iz pisma popa Dujića, vidi se da okupator, zajedno sa četnicima, spremio ofanzivu prema oslobođenom teritoriju Bos. Krajine. Po istim izvještajima ne mogu se tačno doznati neprijateljske snage za ovu ofanzivu, a uzimaju se do 15.000 okupatorske vojske, 20 tenkova i topova raznog kalibra i četničke snage u Kninu, Krajini i Grahovu. Po izvještajima ove se snage koncentrišu u Kninu, a vjerovatno će biti upućene na Drvar u dva moguća pravca: cestom Knin—Grahovo—Drvar i, koristeći Tiškovačku dolinu, porušenom prugom prema Trubarju i Kamenici. Vrlo je moguće da jedan dio tih snaga kreće cestom Grahovo—Livno radi veze sa četničkim ostacima u pl. Staretini (Ivić) i četnicima u Crnoj Gori (planina povrh s. Crni Vrh do Mliništa). Ovo je pretpostavka po pismu popa Dujića, a i radi daljeg mobilisanja ljudstva u selima Peulje, Crni Lug, Nuglašica, Glavice, koja su još uvijek četnički raspoređena. Ofanziva bi trebala da počne od 15. o. m.

Do sada u Grahovu nema italijanskog pojačanja, jedino se u Kninu vrše jače koncentracije. Avioni ovih dana izvidaju teren, a naročito cestu Grahovo—Drvar, i bombarduju okolna sela, naročito Tičeve i Peći.

Na ovome sektoru nalazi se samo naša Brigada. Štab IV Oper, zone nas je izvjestio da bi u zajedničkim akcijama sa nama mogao da učestvuje jedan njihov manji bataljon (120 boraca), koji se sada nalazi na Uništimu. Desno od nas, od Tiškovca prema Srbskom Klancu, ne znamo kolike su ličke snage. O tome nas nijesu izvjestili, a vjerujemo da su zasad dosta male. S obzirom na ovo, mišljenja smo da bi u jednoj jačoj neprijateljskoj ofanzivi, po gornjim izvještajima, a s obzirom na važnost sektora drvarske petrovačke, trebalo ove snage pojačati.

Sjutra ćemo našu Brigadu pomjeriti prema Stožištima i D. Tiškovcu (dva bataljona). Pokušaćemo da prije neprijateljske kon-

centracije na Grahovu izvršimo akciju na Stožišta i Derala. O ovome smo izvijestili štab IV Oper, zone, da i njihov bataljon učestvuje istovremeno iz Dinare na cesti kod Strmice.

Druga N.O. opština sreza Glamoč javlja nam o grupisanju četnika oko s. C. Vrha i o terorisanju njihovom na pojedine seljake. Kako smo naprijed rekli, njih ima oko 100—120 (sa njima je zeleni kadar Perice Vasića²). Radi ovoga mi bi morali izdvojiti neke naše snage koje bi se morale i duže zadržati na tome sektoru, što nam je opet nezgodno zbog pomenute akcije naše Brigade, a i mogućnosti skore neprijateljske ofanzive. Radi toga vas molimo da nas po ovome izvijestite šta treba preuzeti protiv ove bande. Sa svoje strane mi ćemo pojačati Komandu područja Drvar zarobljenim puškama, a ona može pojačati partizansku stražu u Prekaji.

Za sada, za dan-dva, Treći naš bataljon ostaće u Tičevu kao rezerva za svaki eventualni slučaj (za zajedničku akciju na cestu preko Dinare sa Dalmatincima, za akciju protiv bande ako bi ova pokušala prodror prema Prekaji).

Uz drugarski i borbeni pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

14-IX-42
u 23h

(M. P.)

Politkomesar,
N. Kotle³

Komandant,
Mil. Morača⁴

P.S. Četnike⁵ koje smo zarobili pustili smo kućama po objašnjenju ciljeva naše N.O. borbe. Drvarske četničke izbjeglice upućujemo Komandi područja — Drvar da ih upotrijebe na poljske radove, a četvoricu od ovih, kao otvorene četnike, strijeljaćemo uz proglaš.

² Odnosi se na četnike

* Nikola Kotle

' Milutin Morača

" Sljedeći tekst dopisan je rukom.

BR. 39

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD
15 SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV
ZA BOSANSKU KRAJINU O STANJU I O RASPOREDU PAR-
TIZANSKIH JEDINICA NA TERENU SREZA BOSANSKO
GRAHOVO**

Š T A B
**IV KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
—PARTIZANSKE—
UDARNE BRIGADE
BR 16**

DNE 15-LX 1942 GOD.

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
BR. 517
OD 19-IX-1942

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Primili smo va šdopis od 10. o.m.

Jučer smo vam poslali izvještaj o akciji koju je naša brigada izvršila 14 o.m.¹

Jučer smo primili dopis od Vrhovnog štaba u kojem nas izvještavaju da je I proleterska brigada upućena na M. i V. Tičovo. Jedan bataljon te brigade biće određen na C. Vrh da rastjera i pohvata bandu koja se već nekoliko dana tamo pojavljuje. Uhvatili smo već vezu sa tom brigadom.

Dobili smo, po tome naređenju, zadatak da se čvrsto povežemo sa susjednim dalmatinskim i ličkim snagama radi koordinacije u akcijama, a kada I proleterska brigada dođe, da jedan naš bataljon prebacimo na Peulje.

Šaljemo vam pet drugova, partizana koje ste tražili za zaštitnicu toga štaba, pa vas molimo da, čim oni stignu, pošaljete u zamjenu partizane iz vaše zaštitnice.

Drugovi koje vam upućujemo su sljedeći: Rajić Savo, Vujičić Dmitar, Jović Božo, Pavić Milorad i Cvrlkalj Stevo.

Prema obavještenju koje smo sinoć primili od obavještajca II bataljona, jučer su došla Italijanima jaka pojačanja u Grahovo.

¹ Odnosi se na napad na četnička uporišta u selima Marinkovci, Obijaj i Luka. Vidi dok. br. 38.

Četnici su jučer prisilno mobilisali u selima oko Grahova sve ljude od 16 do 60 godina.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Zamj. politkomesara,

Zamj. komandanta,
C. Oraščić³

BR. 40

DOPIS ŠTABA ČETVRTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 15 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE BRIGADE O DOLASKU POJAČANJA NEPRIJATELJSKOM GARNIZONU U GRAHOVU¹

S T A B
IV KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
—PARTIZANSKE—
UDARNE BRIGADE
Br. si.
DNE 15-IX-1942 GOD.

ŠTABU I PROLETERSKE BRIGADE

Od strane Vrhovnog štaba obaviješteni smo da su snage te brigade upućene na operaciono područje naše brigade; privatno smo pak obaviješteni da se sada nalazite u Rorama, te u vezi istog na-ređenja, po kojem treba da sa vama uspostavimo što prije vezu, obavještavamo vas o sljedećem:

Prema izvještaju obaveštajca našega II bataljona danas je došlo Italijanima u Grahovo veće pojačanje pješadije sa kamionima iz Knina. Tačan broj je nepoznat. Danas su pod pritiskom Italijana četnički vodi prisilno mobilisali sve od 16 do 60 god. u selima oko Grahova. Po istim obavještenjima oni će u najkraćem roku preduzeti akciju prema nama. Bilo bi veoma važno da se vaše snage što prije prebace na teren koji je određen, kako bi se svaki pokušaj okupatora i bande na vrijeme osujetio.

¹ **Milan Trninić**
¹ **Cvijo Oraščić**

¹ Original se nalazi u arhivi CKSKJ, pod br. 3318.

Ovoga momenta primili smo obavještenje od N.O. odbora iz Štekerovaca da je u njihovom selu bila banda, njih oko 160. Tu su ručali i zatim otišli u pravcu Mliništa (to je bilo danas). Bandu predvode vode Mirko Savić i Pero Vasić. Njihov pokret je, vjero-vatno, u vezi namjeravane ofanzive Italijana i četnika, o kojoj se već duže vremena kod nas govori. Ti četnici imali bi da uspostave saradnju sa četnicima iz Grahova i Strmice. O tome bi trebali da se ozbiljnije postarate.

Uz drugarski i borbeni pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Sekretar
L. Radojica

BR. 41

IZVJEŠTAJ ŠTABA KUPREŠKOG BATALJONA TREĆEG KRAJIŠKOG ODREDA OD 15 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O STANJU I IZVEDENIM AKCIJAMA OKO KUPRESA¹

**STAB
KUPREŠKOG BATALJONA**
Broj: 50/42
Dne 15 sept. 1942 g.

**VRHOVNOM ŠTABU NAR.-OSLOB. PART. I DOBR. VOJSKE
JUGOSLAVIJE**

Na teritoriji ovoga bataljona Blagajska četa², koja je brojila 120 partizana, rasformirana je i iz nje osnovana Četvrta četa ovog bataljona. Za istu je izabrano komandno osoblje i funkcioniše kao jedinica ovog bataljona.

1 i 4 četa ovog bataljona drže položaj prema Kupresu na koti Seka i Previja.

Jedan kombinovani vod iz Prve i Četvrte čete ovog bataljona upućen je 13 o.m. da izvrši prepad na komunikaciju Kupres—Bugojno, kojega je vodio operativni oficir Kutnjac². Isti vod vra-

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3446.
² Stanko Kutnjac

tio se je bez uspjeha, pošto je zalutao oko Prusca. Tu su uhvatili 2 muslimana, koji su im izjavili da je došlo 600 Nijemaca u Travnik i da se nekolicina uputila u Jajce. Isti seljaci su izjavili da su Nijemci došli na oporavilište. Seljaci su im dalje izjavili da je Zagreb bombardovan a pet ministara sa Pavelićem da je pobeglo.

Žetva se vrši svakodnevno samo u malim količinama, jer su seljaci zaposleni oko vlastitih ljetina. Od ovršenoga žita IV NOU brigada odnijela je 40 metara a drugu rezervu je otjerao III Kr. NOP odred u svoju intendanturu. U našoj intendanturi nalazi se još svega 5 metara.

Izdali smo naredbu da u toku ove noći krene jedan vod iz Prve čete ovog bat. sa komandirom čete da izvrše ponovni napad na put Kupres—Bugojno.

Svake noći 1 ili 4 četa kopaju krumpire u Zloselima i Osmanlijama, vrše prepade, pale žita i sijena koje mi ne možemo koristiti.

Prilikom ofanzive i paljenja Rilića od strane ustaša, komandant ovog bataljona našao je 2 četu na Borovoj Glavi, koja se je povukla sa određenog joj položaja sa 4 bat. I prol. brigade, stupio u vezu sa komandantom I prol.³ i komandantom I dalmatinske brigade⁴. S istima je donesena odluka da bi bilo neophodno potrebno prebaciti navedenu četu na teritoriju Rilić—Vukovsko, kojoj je zadatak da vrši osmatranje i izviđanje neprijatelja, održavanje veza sa V-om i Hercegovačkom brigadom. Četa je smještena u Donje Vukovsko [—] (Vrla), i ista drži položaje Crni Vrh, Mala i Kukavička Previja. Komandant ovog bataljona stupio je u vezu sa komandantom 1 bat. V brigade u Ravnom.

13 o. m. 1 bataljon V brigade premjestio se je iz sela Ravnog u Donje Vukovsko i drži zajednički položaje prema Kupresu sa našom jedinicom. 14 o. m. stupio sam u vezu u selu Ravnome sa komandantom V brigade⁵ i načelnikom štaba Hercegovačke⁶, te smo se uputili na Crni Vrh — Kukavice i izvidili položaj prema Kupresu. Prilikom izviđanja primjetili smo kod silosa jednu satniju Crne legije, koji su bili postrojeni, i jedan bataljon na Kupreškim Vratima. U svim pravcima na neprijateljskoj teritoriji krstare naoružani civili i stalno pučaju. Odredili smo jednu kombinovanu akciju za prepad i paljenje neprijateljskih žita i kuća u dva pravca: jedan vod naše čete sa četom Prvog bataljona V brigade izvršio je napad u 1 sat 15 o. m. Napad je uspio sa paljenjem u većoj mjeri. Neprijatelj je otvorio veliku topovsku, mitralješku i puščanu vatru. Detaljan izvještaj još nismo dobili.

Prilikom borbe na Riliću poginula su 3 druga, 1 ranjen i 1 nestao.

¹ Koča Popović

⁴ Narodni heroj Petar Cetković. Poginuo 1943 god. kod Nevesinja, kao komandant Treće NOU divizije.

⁵ Narodni heroj Sava Kovačević

* Rade Hamović

Peta brigada donijela je 32 puške u selo Vukovsko i naoružava seljane koji se dobrovoljno javljaju i pojačavaju našu 2 četu. Deset partizana iz Vukovske čete javili su se dobrovoljno i prešli u Četvrti bataljon I prol. brig. kao i 22 omladinca navedenih sela. U navedenoj jedinici pol. komesara nema, te bi bilo potrebno da joj se dodijeli.

Pri povratku komandanta bataljona iz Druge čete, obišao je položaj koji je držala 3 četa ovog bataljona i istu nije našao na položaju, i nije mogao da ustanovi gdje se nalazi⁷.

14 ov. [mjeseca] dobili smo dopis od komandira da imenovana četa ne dobiva od n. o. odbora namirnice, te da je radi gladi napustila položaj i raspala se. Po ovome pitanju i situaciji u kojoj se nalazi četa uputili su se drugovi iz ovoga štaba: zamj. pol. komesara III kr. odreda,⁸ zamj. pol. komesara ovog bataljona⁹ i 2 pol. radnika S.K.TM koji će izviditi stvar i po njihovom povratku bićete obaviješteni.

Navedenoj četi za sada dodijelili smo 80 kilogr. brašna.

Ista četa nema niti jednog političkog radnika a niti komesara. Partizani su četnički nastrojeni, pošto iz njihovoga sela se nalazi Dušan Duvnjak i Košta Duvnjak u Drenovića bandi oko Mrkonjića. Svakodnevno seljani sela Malovana idu na pijacu oko Mrkonjića i održavaju veze sa navedenim banditima.

Žetve neprijateljskih usjeva oko Ćemalića i prema Vukovsku nisu još korišćene. Komandant V brig. naredio je bat. koji se nalazi u Vukovsku a ja svojoj četi da sporazumno sa opština otpočnu ubiranje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Polkomesar:
na položaju

Komandant:
Nedeljko¹¹

Pod uticajem četničkih elemenata iz Gornjeg i Donjeg Malovana, većina boraca ove čete napustila je položaj i prešla u četnike. Poslije kraćeg vremena jedan dio ovih boraca ponovo se vratio u svoje jedinice. Vidi dok. br. 46 i 78.

' Ilija Kostić
' Mican Petričić
" Šreskog komiteta
¹¹ Nedeljko Manojlović

UPUTSTVO OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 16 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU TREĆE KRA-
JIŠKE NOU BRIGADE ZA DOSTAVLJANJE IZVJEŠTAJA I
STATISTIČKIH PREGLEDA

OPERATIVNI STAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 510
OD 16/IX-1942

ŠTABU III K.N.O.P. UDARNE BRIGADE

Položaj

U zemljama Jugoslavije više od godinu dana vode se ogorčene borbe s okupatorom i njegovim slugama. Razmjere tih borbi su velike. U njima herojski padaju naši najbolji drugovi. Međutim od štabova brigada, odreda ne dobijamo izvještaj ni za trećinu izvedenih akcija a o imenima palih boraca često nema ni riječi. Ovo je sasvim pogrešno. Samo objavljinjem tih borbi svetska javnost dobiće pravu sliku o zamašnosti naše herojske borbe. A objavljinjem imena palih drugova mi činimo osnovnu drugarsku pažnju i pokazujemo koliko nam je stalo do svakog pojedinca. Vrhovni štab Partizanske i dob. voj. Jugoslavije ima načina da svjetsku javnost o svemu obavijesti. Ovo je tim potrebniye, jer razni narodni izdajnici — izbjeglička jugoslovenska vlada, Draža Mihailović i drugi — [nastoje] da plodne naše borbe pripisu sebi kao i da umanju značaj naših borbi.

Do bi se uveo jedan sistem u obavještavanju, počev od 1. septembra sve potčinjene jedinice dostavljače nam poslige svake ma i najmanje akcije sljedeće izvještaje:

- 1) Kratak opis borbe: mesto i vrijeme (datum) sudara, jedinice koje su učestvovali u borbi, naše i neprijateljske.
- 2) Ratni pljen: zarobljenici, oružje, municija i ostala ratna spremi.
- 3) Gubici neprijatelja: mrtvi, ranjeni.
- 4) Sopstveni gubici: poimenično naznačiti mrtve i ranjene, mjesto gdje su mrtvi sahranjeni.
- 5) Imena naknadno umrlih od rana i gdje su sahranjeni.
- 6) Imena onih koji su pali smrću heroja, imena onih koje treba proglašiti narodnim herojima, imena pojedinih boraca, starješina i jedinica koje treba pohvaliti. Pri svemu tome za pojedince

i jedinice treba iznijeti: podatke iz života (mjesto rođenja, zanimanje i drugo), akcije u kojima se dotični, odnosno jedinica istakla.

7) Kritički osvrt na akciju (izvedena po planu ili ne, greške u akciji, snalaženje starještine i jedinica, veze sa susjedima).

8) Utrošak muničije po oruđima. Manjak, odnosno dobitak muničije poslije akcije. Broj i vrsta pokvarenih, odnosno izgubljenih oruđa u borbi. Tu uračunati i oruđa poginulih i ranjenih drugova.

9) Naročite napomene.

II — Nezavisno od gornjega izvještaja sve brigade i štabovi odreda dostaviće nam imena svih poginulih drugova od formiranja jedinice — brigade pa sve do zaključno 31. avgusta. Pri tome naznačiti mjesta gdje su dotični drugovi poginuli i sahranjeni.

III — Štabovi svih brigada i odreda dostaviće nam sljedeće statističke podatke:

1) BROJNO STANJE LJUDSTVA, sa sljedećim vertikalnim rubrikama: jedinica (štab brigade, intendantura brigade, sanitet brigade, pionirski vod, bataljoni po broju), po spisku (sa podrubrikama: muških, ženskih), u rashodu (sa podrubrikama: muških, ženskih), na licu (sa podrubrikama: muških, ženskih).

2) KOLIČINA I VRSTA NAORUŽANJA, sa vertikalnim rubrikama: jedinica (štab brigade, intendantura, sanitet brigade, pionirski vod, poredati bataljone po redu), mašinskih pušaka, pušaka (7,9 mm — talijanskih), teških mitraljeza (sa onoliko podrubrika koliko ima modela mitraljeza — švarcloze, breda itd.), puškomitraljeza (ZB¹, talijanskih, Šoša i dr.), topova (sa onoliko podrubrika koliko vrsta ima topova — pješadijski, brdske, protivkolski itd.), bacaca (teških i lakih), revolvera.

3) KOLIČINA MUNICIJE, sa vertikalnim rubrikama: jedinica; za mašinske puške, za puške (po modelima), za teške mitraljeze (po modelima), za puškomitraljeze (po modelima), za topove (po modelima), za bacace (po modelima), za revolvere.

4) BROJNO STANJE KONJA, sa vertikalnim rubrikama: jedinica; jahačih, tovarnih (sa podrubrikama: za kuhinju, za bojnu komoru, za prateća oruđa).

Ove izvještaje dostaviti što prije, ali prikupiti tačne podatke.

Svakog prvog i petnaestog u mjesecu dostavljati promjene u brojnom stanju (priraštaj, manjak) po navedenim pregledima. Na taj način i štabovi brigada i odreda i mi imaćemo tačan pregled, što nije bilo do sada.

IV — Štabovi brigada i odreda ne smiju nikud upućivati svoje borce i starještine bez objave. Ko se na putu nađe bez objave biće zatvoren. U objavi naznačiti kakvim se poslom dotični upućuje. Kada nam se pruži prilika, brigadama i odredima dostavitićemo formulare objava.

¹ Zbrojovka

V — U posljednje vrijeme primjećuje se da pojedini vojnici i starješine bez ikakvog posla udaljuju se od svojih jedinica. Lutanje vojnika treba spriječiti po svaku cijenu. Starješine mogu dolaziti u više komande samo po pozivu ili kada to naročito iziskuje stanje njihove jedinice.

VI — Naša vojska prerasla je u redovnu vojsku. Prema tome treba nastojati da ta vojska dobije lijep izgled i vojničke forme. Ovo se postiže primjenom egzercira i raznim vojničkim vježbama, tjelesnim vježbanjem i drugo. Sem toga, treba nastojati da se svaki naš vojnik nauči rukovati automatskim oruđima.

VII — U »Biltenu« Vrhovnog štaba N.O.P. i D.V. Jugoslavije, br. 17—18—19, izašla je pod VII naredba o znakovima komandnog osoblja N.O.P. i D.V., te se sve podredene jedinice imaju da upravljaju po toj naredbi.

Izvještaje po ovome uputstvu dostavljajte redovno, a prvi izvještaj dostavite u što kraćem roku, da bi Operativni štab mogao podnijeti izvještaj Vrhovnom štabu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar:
Otsutan

Zam. komandanta:
S. Rodić

S T A B
III KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
PARTIZANSKE
UDARNE BRIGADE
BR. 13

DANA 20-TX-1942 god.

Po prednjem naređenju postupljeno, svi traženi podaci dostavljeni Operativnom štabu za Bos. Krajinu. Prepis naredbe dostavljen štabovima bataljona i četni pratećih oruđa.

U A K T A
Komandant

Politkomesar,
S. Tadić

BR. 43

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 17 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU
NOP I DV JUGOSLAVIJE O UNIŠTENJU JEDNE DOMOBRAN-
SKE BOJNE NA PUTU BANJA LUKA — MRKONJIĆ GRAD¹**

**OPERATIVNI STAB N.o.P. i D.V.
ZA BOSAN. KRAJINU**
dne 17 septembra 1942
u 9 časova

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

na položaju

Vaš dopis smo primili i postupićemo po uputstvima. U pri-
logu Vam šaljemo kopiju plana napada² koji će biti izvršen. Od-
mah poslije izvršenog zadatka prelazimo na određenu akciju.³ To
će nam biti omogućeno pošto naša III U. brigada već je u pokretu
iz Ključa prema Bronzanom Majdanu i taj pokret u-mnogome će
olakšati branjenje toga fronta.

Prilikom razbijanja jedne neprijateljske bojne od strane I
K.U. brigade zarobljeno je: 120 zdrugovaca, 3 oficira, 131 puška,
isto toliko fišeklja i noževa, 5 p. mitraljeza, 5 teš. mitraljeza, 21
konj sa mitraljeskom opremom, preko 20.000 metaka, i još mnogo
ostale ratne spreme. Po izvještaju koji smo dobili ta bojna je pot-
puno uništena⁴.

II proleterska brigada istog dana razbila je dvije njemačke
čete, ubivši od njih 50, a ostatak natjerala da skaču u Vrbas.

Zarobljene oficire uputićemo Vam dok dođe slijedeći kamion.

Drugih novosti na ovome sektoru nema. Uz drugarski poz-
drav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Politički komesar,
Osman⁵

Komandant,
Košta⁶

P. s. Pet p. mitraljeza daćemo IV crnogorskoj brigadi koja ih
malo ima.

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2890.

² Redakcija nije pronašla plan napada.

³ Tih dana pripreman je napad na Jajce, koje je oslobođeno 25
septembra. Vidi dok. br. 54, (prim. br. 2) i dok. br. 72.

⁴ Ova je borba vodena sa Drugom bojnom Petrinjskog zdruga,
12. septembra 1942 god., na putu Banja Luka — Mrkonjić Grad. Vidi
dok. br. 37 i 201 (prim. br. 9).

⁵ Osman Karabegović

⁶ Košta Nad

BR. 44

**PISMO NAČELNIKA ŠTABA DRUGE PROLETERSKE BRIGADE
OD 18 SEPTEMBRA 1942 GOD. DELEGATU VRHOVNOG ŠTABA
O ZAPAŽANJIMA U VEZI SA BORBAMA PROLETERSKIH I
KRAJIŠKIH BRIGADA NA SEKTORU BANJA LUKA — MRKO-
NJIĆ GRAD¹**

18 septembra 1942 god.
MRKONJIĆ—GRAD

Druže Crni!²

Znam da će te interesovati borbe koje vodi II proleterska brigada sada pred kapijama Banje Luke.³ Da bi ti bilo jasno zašto se i pored tolikih napora, pored tolike hrabrosti i požrtvovanosti nije postigao i pravi vojnički uspeh, tj. da se uništi neprijateljska živa sila, izneću ti pojedinosti dobivenih zadataka i rad jedinica. Ovo naravno ne činim kao načelnik štaba II proleterske brigade, nego to činim kao običan vojni posmatrač koji objektivno stvari posmatra.

Kod Kupresa si i sam bio prisutan radu naših brigada⁴. Sam si mogao da uočiš i u svim tim akcijama da je nešto nedostajalo, a to nešto bilo je jedinstvo komande i jedinstvo akcije. Na tom pitanju skoro sve naše akcije ispadaju polovne i nedovršene, što neprijatelju daje mogućnost da se posle dobro i oštro izvedenih udaraca pribere, pa da nam udarce vraća i ponova zadaje posla. Ne bi to bilo za osudu kad ti neprijateljski udarci ne bi našim brigadama nanosili žrtve, koje su po mom mišljenju nepotrebne.

Kratko rečeno, naše rukovodstvo nije obučeno da svoje uspehe i pobjede eksploratiše do kraja. Mi uvek i redovno zastanemo na pola puta.

To je bio slučaj kod zauzimanja⁵ Mrkonjić Grada⁶. Udar i upad u grad bio je izведен vrlo uspešno jer nismo imali ni jednu jedinu žrtvu. Zaplenjeni materijal bio je velik i obilat. Zaplenili smo tri minobacača sa 274 mine. Od toga je bilo 16 teških a ostale su bile luke. Zaplenjeno je bilo 8 teških mitraljeza sa po 12 redničkih punih kutija. Municije je bilo preko 50.000 metaka, pušaka

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2647.

² Sreten Žujović

³ Odnosi se na borbe na banjalučkom sektoru. Vidi dok. br. 14, prim. br. 3.

⁴ O borbama na Kupresu vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 108, 121, 123 i 133.

⁵ Mrkonjić- je 'osloboden 23/24 avgusta.

174, bombi dva sanduka, šedita[®] 25 kilograma, 4—5 puškomitrailjeza. Sav taj zaplenjeni materijal davao je našim brigadama mogućnost da se postignuta pobeda kod Mrkonjić Grada eksplatiše do kraja. A šta je urađeno? Mesto da se taj materijal odmah koristi u borbi i gonjenju neprijatelja, on je bio izvučen van mesta čak na Sinjakovo. Tamo je taj materijal ležao puna tri dana, dok je došlo do podele. A kad se trebao da deli, nije se više moglo tačno da utvrdi šta je sve bilo, jer su po neke jedinice smatralе da je korisnije da se same materijalom i municijom snabdeju, a drugima šta ostane. Ovo ne bi bio tako veliki greh. Ali je učinjena kardinalna pogreška. U grad su se zbole skoro sve jedinice. Radilo se je i o ostalom plenu jer nije niko imao poverenja da će se taj deo plena (krpe, hrana i ostalo) pravilno podeliti, pa se je svaka jedinica starala da se kako bilo snabde. Razumljiv [je] i ovaj postupak jer kod nas nije predviđeno pečaćenje državnih magacina, ustanova i nadleštava, a još manje pečaćenje privatnih radnji i gazdinstava. Za ovaj posao nisu određeni ljudi koji po ulasku jedinica u naseljena mesta imaju da stupe u akciju. Na ovaj način su bila izgubljena tri dragocena dana. Neprijatelj posle poraza nije osetio silinu našeg pritiska i gonjenja do konačnog uništenja. Iako se je neprijatelj razbijen povlačio u paničnom strahu, mi smo svi ostali neaktivni. Stvorili smo neprijatelju mogućnost da se pribere, da svoje snage sredi i da nam počne da dosađuje. III brigada koja nije imala direktnog učešća u osvajanju Mrkonjić Grada imala je ipak udela u podeli plena. Ratni plen je bio deljen na tri dela i na jedinice koje ni docnije nisu bile aktivne u gonjenju neprijatelja. Bataljoni naše Brigade bili su raspoređeni: 1. je imao zadatak da zauzme utvrđenu kotu »Oruglu«, koju je uspešno uzeo; 2 bataljon je bio poslat na položaj prema Jajcu, na Magaljdol; 4 bataljon je bio poslat na položaj u pravcu Crne Rijeke za zatvaranje pravca od Banje Luke i Jajca, sa zadatkom da ruši komunikaciju; 3 bataljon je imao zadatak da pređe na drugu stranu druma Mrkonjić — Jajce i da kod sela Gustovare osujeti izvlačenje neprijatelja u pravcu Banje Luke. III brigada je dockan bila stigla, te je na taj način ostao nezatvoren prostor na Trijebovu kuda se je neprijatelj i povukao. Sto je neprijatelju uspelo da se preko Trijebova izvuče ne bi bio tako težak greh, da se je barem jednim delom tih snaga pristupilo energičnom gonjenju neprijatelja, jer bi se i tim snagama mogao da postigne taj rezultat da se ostaci neprijateljskih snaga do kraja razbiju i potuku. Ovo tvrdim zato jer su se pojedini domobrani, sakriveni u kukuruze, javljali sami posle 5 i 6 dana, pošto ih je glad naterala da se jave i predadu. U međuvremenu, dok se je čekalo na dalji pokret, pristigla je i II krajška udarna brigada, koja je vodila borbu sa neprijateljem kod Sitnice.⁷ Ta je brigada

⁸ Vrsta eksploziva
⁷ Sitnica je oslobođena 24 avgusta.

vodila sama te borbe a mi smo ostali bili u Mrkonjiću i oko Mrkonjića i učinili smo samo toliko da smo toj brigadi poslali jedan protivkolski top sa 25 granate, da smo im poslali 3 sanduka municije i 60 mina za bacače. Raspoložive snage za uništenje tog neprijatelja ostale su i nadalje u Mrkonjić Gradu i oko njega. Čekalo se je na nešto, ali niko nije mislio da tog neprijatelja treba i tući.

II krajiškoj brigadi pošlo je za rukom da nadiranje neprijatelja u pravcu Sitnice zaustavi i da ga tuče. Opet se i u ovim borbama ponavlja ista greška. Raspoložive snage koje su tučenog neprijatelja mogле da dotuku ostaju neaktivne. III udarna brigada ostaje i nadalje na svojim položajima. II proleterska isto tako a I krajiška ostaje sva u gradu. Priređuju se priredbe. Dobro, neka i pesme i svirke, neka i zabave, ali je trebalo misliti na naš vojnički zanat koji je bio preči u tom momentu od zabave. To smo mi mogli komotno da ostavimo našim politodjelima a mi smo trebali da gledamo naš posao. Za vreme tog perioda zabava i zadržavanja (nepotrebnog) u gradu neprijatelj ne ostaje miran. On svoje snage (slabe) prikuplja i pokušava da jednim delom tih snaga, upućenih preko Surjana, izbije na liniju Trijebovo — Šehovci. Nemajući uopšte nikakve veze i dodira sa neprijateljem, našoj se brigadi naređuje da uputi jedan bataljon, i to 1., u pravcu sela Marčete — Lazići. Taj bataljon odlazi u uverenju da na tom pravcu nema neprijatelja, jer je bio poslat radi političkog rada. Po odlasku tog bataljona dobiva se izveštaj da se neprijatelj (neka četnička grupa) nalazi na pravcu Surjana i da napada na našu Manjačku četu koja se u to vreme nalazi oko sela Surjana. Upućuje se radi toga i naš 3 bataljon, sa zadatkom da na liniji Šehovci — Sladojevići potpomogne rad 1. bataljona delujući politički i da uhvati vezu sa Manjačkom četom. Za to vreme III udarna brigada ostaje i nadalje na svojoj prostoriji a I krajiška udarna brigada u Mrkonjić Gradu. Naš 1. bataljon na svom putu pred Lazićiima dolazi u sukob sa neprijateljem i mora da se povlači. U sukob sa neprijateljem dolazi i 3 bataljon i oba bataljona se posle jačeg okršaja povlače na liniju Sladojevići gde zauzimaju odbrambene položaje. Dok se ovo odigrava na ovom sektoru, II krajiška brigada izveštava da neprijatelj pokušava jačim snagama da se probije preko Lazićića i Marčeta ka Trijebovu. Tek tada dobiva naredenje I krajiška brigada da izvrši pokret u tom pravcu i da svojom akcijom (obuhvatnom) pomogne II krajiškoj brigadi, koja sama vodi borbu kod Sitnice. Pokret I krajiške stvarno zaustavlja nadiranje neprijatelja u pravcu Sitnice, ali se ni od I ni od II krajiške brigade ne izvodi dalji pokret da se neprijatelj nagna u bekstvo. Rad postaje mlitav jer se oseća da je II krajiška brigada već zamorenata. Umesto energičnog rada za potiskivanje neprijatelja nastaje jedan zastoj I krajiške brigade u okolini sela Lokvari a II krajiške u

okolini sela Sitnice. Na sektoru prema naša dva bataljona 1. i 3. neprijatelj postaje aktivniji. Zato se naređuje i našem 4 bataljonu da svoje položaje preda 2 bataljonu i da 4 bataljon pade u pravcu sela Sladojevići. Sä ta tri bataljona polazi i naš štab na teren. Kad smo stigli do Sladojevića sa 4 bataljom, imali smo priliku da vidimo oštar napad neprijatelja na Manjačku četu koja se je povlačila od sela Surjana. Ubačen je bio 3 bataljon da pomogne toj četi. Pokretom 3 bataljona na neprijateljski desni bok, bilo je osućećeno njegovo nadiranje, te je tako došlo do zastoja neprijateljskog pokreta. Mi smo bili tada već uočili da je potrebno da se na tom sektoru neprijatelj energično napadne i da se razbije. Naš pokret (Brigade i Manjačke čete) usledio je sledećeg dana. Sukobili smo se bili samo sa četnicima Drenovića kojih je tu bilo oko 350. Snažnim naletom naše brigade oni su bili kod sela Surjana razbijeni i odbačeni. Štab se bio sporazumeo da gonjenje treba odmah preduzeti. Tako je i postupljeno. Nismo dali neprijatelju predaha. Neprijatelj je bio razbijen i povlačio se je u neredu. Prodor naše brigade bio je silovit, jer smo bez otpora bili izbili na liniju Vranovina — Gradina — Peratovac — Lunjevac, sa sledećim rasporedom: 1 bataljon na Lunjevcu, 3 bataljon na Peratovcu a 4 bataljon na Vranovini i Gradini. Neprijatelj se je bio zadržao na Bojanica Visu. To isto veče preduzet je noćni napad na neprijatelja i to 4 bataljon sa dve čete pravcem na Bojanica Vis i 3 bataljon jednom četom obuhvatno na Bojanica Vis. Neprijatelj se je odmah povukao i nije dao nikakva otpora. To je omogućilo 4 bataljonu da svoj pokret produži, te je ostavio jednu četu na Bojanica Visu a sa dve čete je produžio u pravcu brda Krnjina [k. 661]. I te položaje 4 bataljon uzima bez velikog otpora, jer je neprijatelj (četnici) bio toliko demoralisan, da nije mogao da se odupre. Taj bataljon te noći istura svoje zasede čak na drum Sitnica — Banja Luka ispred Kola. Na tom delu je neprijatelj potpuno neaktivan. Sutradan naša brigada vrši pregrupisavanje bataljona. 4 bataljon dobiva zadatak da drži položaje na Krnjinu i da postavi zasede u pravcu Kola, što bataljon i čini. Ali se već nije moglo pristupiti rušenju komunikacije, jer je neprijatelj bio poseo onu drugu stranu drvima i otvaranjem vatre na četu 4 bataljona osujetio je to namegravano rušenje. 3 bataljon je bio dobio zadatak da izade na Lunjevac gde je u zajednici sa 1 bataljom trebao da izvrši obuhvatni napad na Klisine i Kadinu Vodu. Nažalost usled zadocnelog pokreta 3 bataljona nije ovaj napad izvršen po predviđenom planu, jer je 3 bataljon učestvovao samo sa jednom četom i to više demonstrativno, dok je 1 bataljon izvršio napad na Klisine. Napad je bio u potpunosti uspeo, neprijatelj je kod crkve bio iznenaden i jednim energičnim naletom izbačen iz rovova, ali se usled nerazumnog držanja rukovodećeg kadra 1 bataljona ovaj napad nije dalje produžio, te je neprijatelj dobio utisak da se i na ovom delu vrši samo de-

rnonstrativni napad. I pored ovog što ova akcija nije bila izvedena po planu, neprijatelj je osetio naš jak pritisak na svoj levi bok i pozadinu i odmah se je u neredu povukao sa Sitnice na Kadinu Vodu. Tenkove i automobile neprijatelj je još te noći evakuisao bio u pravcu Banje Luke. Za vreme naše akcije I kраjiška brigada ostaje potpuno neaktivna u okolini sela Lokvari — Marčete — Lazićevi i prosto nema sa nama nikakvu borbenu vezu. II kраjiška brigada ostaje još dalje, a tako isto neaktivna. Ona ostaje na svojim starim položajima kod Sitnice i uopšte ne pokušava da vrši ma kakav pritisak na neprijatelja. Naš štab nastoji da sledeće noći obnovi napad na Kadinu Vodu f Klisine, pa zato traži sadejstvo obeju brigada. Ugovara se plan napada. I kраjiška je trebala da napadne Klisine a mi smo trebali da obuhvatimo Kadinu Vodu i još dalje u pravcu Kola. I ove noći napad ne uspeva usled labavog držanja I kраjiške brigade. Ovakav rad daje neprijatelju potstreka i daje mu uverenje da mi nismo dovoljno jaki. Zato on preduzima pregrupisavanje svojih snaga. Na Kadinoj Vodi ostavlja slabije snage, a jače snage prebacuje na naš sektor. Jakom artiljeriskom pripremom neprijatelj napada istovremeno i IV bataljon na položajima Krnjin i 1. bataljon na Bojanica Visu, koji je bio smenjen od 3 bataljona. Jakom artiljeriskom vatrom neprijatelj tuče i položaje 3 bataljona. Pored jake artiljeriske vatre neprijatelj koristi i avijaciju. Avioni bombarduju masom manjih ručnih bombi položaje 3, 4 i 1 bataljona. Naši bataljoni sačekuju i pored ovakve vatre neprijateljsko nastupanje i uspevaju da neprijatelja odbiju 1 to: 4 bataljon jurišem na Krnjinu a 1 bataljon zaustavlja neprijateljevo nadiranje svojom mitraljeskom i puščanom vatrom uz pomoć naših bacača. 3 bataljon je bio potisnut, ali je u toku noći svojim kontranapadom neprijatelja ponovo odbacio sa položaja. To isto čine i 1 i 4 bataljon i neprijatelj se povlači u pravcu Kola. Po izvršenom kontranapadu naši bataljoni zauzimaju svoje stare položaje. Tog sledećeg dana naš 3 bataljon smenjuje na Lunjevcu 2 bataljon I kраjiške brigade a 3 bataljon I kраjiške brigade dolazi u rezervu u selo Busije. U ovakovom rasporedu sačekao nas je sledeći dan. Svi pokušaji da se uhvati veza sa 1. bataljonom I kраjiške brigade i njenim štabom, koji su se nalazili još uvek u okolini sela Lokvari, ostali su bezuspešni. Drug Kušić⁸ šalje izveštaj da napad na Kadinu Vodu nema svog značaja i traži da se I kраjiška brigada grupiše u okolini sela Lokvara, Lazićeva i Marčeta. U međuvremenu, neprijatelj sledećeg dana preduzima žestok napad, pripremljen jakom artiljeriskom vatrom, bombardovanjem avijacije i napada položaj na Krnjinu, gde se nalazio naš 4 bataljon, sa šest tenkova. Naš bataljon je bio prisiljen da se povuče. Istovre-

⁸ Narodnj heroj Milinko Kušić, komandant Prve kраjiške brigade. Kao komesar Cetvrte divizije NOVJ obolio od tifusa i izvršio samoubistvo u agoniji, marta 1943 godine.

mono neprijatelj vrši napad na Bojanica Vis. Ovaj napad bio je potpomognut jakom minobacačkom vatrom bočnom sa one strane Vrbasa. Frontalno neprijatelj je bio napad pripremio jakom artiljeriskom vatrom, koju su mu dirigovala dva aviona osmatračka. Pod ovakvim žestokim vatrenim maljem naš 1. bataljon morao je da napusti Bojanica Vis i da se povuče na Gradinu. Za to vreme 3 bataljon I krajiske brigade bio je povučen na Lunjevac. U toku noći naši bataljoni pokušali su noćnim prepadom da izvrše kontranapad, koji nije bio efikasan usled nedovoljnih snaga i jake premorenosti našeg ljudstva. Neprijatelj koji je osetio ovo ubacio je, na tom pravcu, nove snage i preduzeo je produženje svog započetog napada na liniju Peratovac — Gradina — Vranovina, gde su držali položaje naš IV i 1 bataljon. 3 bataljon bio je tada u rezervi oko sela Amdjića i Surjana sa dve čete a jednom četom raspoređenom na relejnim stanicama. I ovoga dana neprijateljski napad je bio pripremljen artiljeriskom vatrom. Da ne bi trpeli gubitke od artiljeriske vatre na ovim položajima bile su ostavljene samo pojedine desetine sa puškomitraljezima a ostale snage bile su povučene nešto unazad. Neprijatelj je u toku dana uspeo bio da izbije na ove naše položaje. Za vreme ove borbe ostale brigade ostale su neaktivne. Neprijatelj je ovako stanje neaktivnosti koristio sledećeg dana. Izvršio je napad na 2 i 3 bataljon I krajiske brigade, koji su se nalazili na Lunjevcu, i uspeo je da i ova dva bataljona potisne. Naša brigada pritisnuta jačim neprijateljskim snagama, koje su bile oomagane artiljeriskom vatrom, morala je da i dalje otstupa. Zauzeti su položaji na liniji: Straža i pokušano je da se uhvati veza za I krajiskom brigadom. Ta veza ni toga dana nije funkcionalna kako treba. 3 bataljon I krajiske brigade bio je potisnut i on se je povukao preko Pavina dola, čime je omogućio da naše levo krilo bude izloženo neprijateljskom obuhvatu. Istovremeno je neprijatelj nadirao i prema našem desnom krilu. Povlačenje je moralno da se i dalje izvodi. Naša se je Brigada povukla na liniju iza Surjana a ispred sela Šehovci i Sladojevići. Tu su se naši bataljoni zadržali. U međuvremenu, 3 bataljonu I krajiske brigade, koji se povlačio kroz Manjaču, uspeo je da se prikupi i da kontranapadom razbije jednu bojnu zdrugovaca, koja u gonjenju ovog bataljona nije bila dovoljno oprezna, a verovatno da nije imala ni vezu sa ostalim svojim jedinicama. Ovaj uspeh 3 bataljona povukao je za sobom i ostale bataljone I krajiske brigade a imao je uticaja i kod našeg ljudstva, jer je 4 bataljon, koji je imao već naredenje da se povuče, izvršio samostalno pokret na desni bok neprijatelja koji je prema njima nadirao i uspeo je da neprijatelju nanese takve gubitke koji su ga prisili na otstupanje. Ni ova pobeda nije bila eksplatisana kako treba. I krajiska brigada radila je za sebe a naše je ljudstvo usled premorenosti zaostalo i nije neprijatelja proganilo. Proganjanje neprijatelja ne preuzima se ni sle-

dećeg dana. Usled toga što se ne daju precizna naredenja o smeni II proleterske brigade koju je trebalo da smeni I krajiska brigada, neprijatelj uspeva da se i ovoga puta izvuče bez dodira sa nama i da se na liniji iznad sela Amdjića počinje da utvrđuje. I ovde se oseća nedostatak osnovnog vojničkog znanja da se sa tučenim neprijateljem veza ne sme prekidati, pa ako se nema mogućnosti da se neprijatelj energično progoni, da se barem sa patrolama koje se za njim šalju tačno utvrdi dokle je neprijatelj došao i gde se je zaustavio. Isto tako kod naših rukovodećih kadrova nema tog vojničkog osećaja da treba utvrditi šta neprijatelj radi. Posle svih ovih isprekidanih i nepovezanih akcija izdaje se sada jedno opšte naređenje svim jedinicama, I krajiskoj, II proleterskoj, III udarnoj, IV udarnoj i jednom bataljonu II krajiske, da se izvede napad na neprijatelja na celoj liniji. Napad je bio predviđen za noć od 16—17 septembra, ali se izvesti nije mogao usled toga što je naređenje dockan stiglo i što se nisu mogle izvesti sve potrebne pripreme za jedan ovakav napad. Zato je taj napad odgođen na noć od 17—18 septembra. Ja lično pri ovom napadu i ne učestvujem jer sam malo nogu povredio, te nisam sposoban za pešačenje a ni za jahanje. Kako će se izvesti i da li će uspeti ne znam. To ćemo saznati tek sutra. Znam samo toliko da neprijatelj za vreme ovih priprema nije sedeо skrštenih ruku nego da se užurbano ukopao i pripremao za upornu odbranu.

Iz ovoga što sam ti izneo, druže Crni, uvidećeš i ti i drug Stari, kao i svi članovi Vrhovnog štaba, da se mora nešto preduzeti da se u našim budućim akcijama ne radi više na parče. Smatram da je usled brojnijih snaga naše partizanske vojske, a i usled složenosti akcija koje mi sad preduzimamo, potrebno što pre pristupiti formiranju divizija od po tri brigade, da te divizije imaju svoj rukovodeći štab koji će sa brigadama biti na terenu i stvarati mogućnost brže i tešnje veze među jedinicama, kao i uspešnije rukovoditi akcijama za izvršenje većih zadataka, koji nam se u ovom periodu rada nameću. Usled velikog broja brigada otežano je i Vrhovnom štabu rukovodstvo tim brigadama, dok bi preko štabova divizija, ako bi se formirale, Vrhovni štab imao boljih i većih mogućnosti za komandovanje našom partizanskom armijom, jer mi već prelazimo u strategiske operacije gde bi trebale da sarađuju divizije pod jednim rukovodstvom. Mi izlazimo iz okvira taktičkog rešavanja zadataka. Pored ovoga zapazio sam i ovo: naše ljudstvo nije naviklo na ukopavanje (utvrđivanje). Prosto se smatra kuka-vičlukom koristiti zaklone (prirodne) i pojačavati ih pionirskim alatom. O tehnicu utvrđivanja kod nas nema ni govora. Rukovodeći kadrovi se bez potrebe izlažu vrlo često u prvim borbenim redovima nepotrebnim gubicima, jer često zaboravljuju da su oni rukovodioci a ne obični borci. Na ovu stranu rada i obuke trebalo bi obratiti naročitu pažnju a svim rukovodećim kadrovima nare-

diti da primenjuju fortifikaciska utvrđivanja. Radi lakšeg održavanja veze a u nedostatku telefonskog materijala, kod nas se zaboravlja da ima i primitivnija primena sredstava za održavanje veze kao što su signalni barjačići i noćni signalni fenjeri, kao i-relejne stанице. Smatram da bi trebalo pristupiti izradi jednog uputstva za borbu i rad naših jedinica i da bi u tom uputstvu trebalo sve ovo obuhvatiti što sam ti u kratkim potezima izložio. Da li bi bilo korisno da se pristupi otvaranju specijalnih kurseva za obuku naših starešina, ja ne znam, ali smatram da se u momentu ovako čestih borbi ne bi moglo uzimati iz jedinica rukovodeće osoblje, jer bi borba od toga trpela. Naravno da ovo moje izlaganje ne mora da ima nekog uticaja na odluke Vrhovnog štaba u pogledu daljnih i pretstojećih mera, ali ja ovo činim zato što sam imao prilike da mnoge nedostatke uočim i što smatram da mi dužnost kao člana Vrhovnog štaba nalaže da svoja zapažanja objektivno iznesem. Na svaki način ti ćeš ovo pismo drugu Starom i ostalim članovima Vrhovnog štaba predočiti, i ako nadete za potrebno, vi ćete se posavetovati šta bi trebalo preduzeti da naše akcije koje nam pretstoje budu uspešnije, kako bi već prilično dezorganizovanog neprijatelja što pre pobedili ili naterali da na prostorije Jugoslavije povuče jače snage u borbu protiv nas. Kako bilo, mi bi našim boljim radom doprineli bržoj pobedi neprijatelja i više koristili po opštu stvar.

Kako si ti, druže Crni, kako sa tvojom nogom? Drugu Starom, tebi i ostalim drugovima šaljem drugarske pozdrave sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Voj. J. Đokić⁹

" Vojislav Đokić, major bivše jugoslovenske vojske. Poginuo 1943 god. kao načelnik štaba Sedme baniske divizije.

DOPIS ŠTABA OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU BOSANSKO GRAHOVO OD 19 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU LIČKIH JEDINICA I ŠTABU PRVE OPERATIVNE ZONE HRVATSKE O POTREBI HITNOG UPUĆIVANJA JEDINICA ODREĐENIH ZA NAPAD NA BOSANSKO GRAHOVO"

**STAB
OPERATIVNIH TRUPA
NA SEKTORU GRAHOVO**

ŠTABU LIČKIH JEDINICA DODELJENIH SEKTORU GRAHOVO

1) Obavešteni smo od Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije da dolazak vaših jedinica možemo očekivati za 20 o. m., na prostoriji TRUBAR — KALDRMA.-

2) Odmah po dolasku na tu prostoriju uspostavićete vezu sa nama preko Komande područja Drvar i preko Štaba IV krajiške brigade (koji će se nalaziti u s. ZEBE, 5 km jugoistočno od s. RESANOVCI).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**ZA STAB
OPERATIVNIH TRUPA
NA SEKTORU GRAHOVO**
načelnik štaba³ komandant⁴

**STAB
OPERATIVNIH TRUPA
NA SEKTORU GRAHOVO**

ŠTABU I OPERATIVNE ZONE

1) Po naređenju Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije, dve vaše brigade imaju da dođu na sektor Grahovo, radi likvidacije Grahova i stvaranja povoljnih uslova za dejstvovanje na žel. prugu KNIN — GRAČAC.

Dolazak tih jedinica najavljen nam je za 20 o. m. Ukoliko te jedinice još niste uputili, molimo vas da to hitno izvršite, kako bismo mogli blagovremeno stupiti u akciju i preduhitriti eventualne posljedice.

¹ Original u arhivi CK SKJ, pod br. 3608.

² Usljed zauzetosti na drugim sektorima, hrvatske jedinice predviđene za napad na Bosansko Grahovo nisu stigle do određenog roka. Planirani napad na Bosansko Grahovo nije izvršen. Opširnije o tome vidi dok. br. 55.

^{*} Pavle Ilić

['] Komandant Štaba operativnih trupa na sektoru Bosansko Grahovo bio je Koča Popović. Opširnije o tome vidi dok. br. 3.

alnu neprijateljsku ofanzivu u ovom pravcu. Ovaj zadatak ne bismo mogli izvršiti bez učešća vaših jedinica, a značaj tromeđe² za čitavu oslobođenu teritoriju smatramo da nije potrebno da vam objašnjavamo.

2) Ukoliko niste oslobodili bataljon »Branko Vladušić«, hitno to učinite jer je on, po naređenju Vrhovnog štaba, određen da uđe u II dalmatinsku brigadu, čije se formiranje ne može odlagati.

3) Od vaših dveju brigada, jedna bi bila zadržana za sektor PLAVNO, dok bi se druga mogla vratiti po završetku operacija oko Grahova.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

19.IX.1942 — 17.00 č.

ZA STAB

OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU GRAHOVO

načelnik štaba

komandant

BR. 46

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE CRNOGORSKE NOU BRIGADE OD 19 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O FORMIRANJU UDARNE GRUPE OD PETE CRNOGORSKE I PRVE (DESETE) HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE¹

**STAB
V N.O.U. BRIGADE**
Položaj
19 septembra 1942 g.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D. VOJSKE JUGOSLAVIJE

Položaj

Izvještavamo vas o sljedećem:

1. — Postupljeno je po vašoj zapovijesti od 14-IX o.g. Stvorena je udarna grupa prema Bugojnu, Travniku i Fojnici. U ovu grupu ulazi V crnogorska brigada i X hercegovačka brigada. Mi smo stvorili Operativno rukovodstvo iz štabova ove dvije brigade.

2. — Noću 15/16 ov. mj. izveli smo demonstraciju prema Kupresu i tom prilikom smo zapalili preko 50 stogova ustaškog žita otprilike na kilometar i po od Kupresa. 16-IX o.g. izveli smo akciju na selo Lipe protiv ustaških bandi koje su napadale seljake.

" Granica između Bosne, Like i Dalmacije

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3306.

Ustaše su imale 1 mrtvog i 2 ranjena. Ovu akciju su izveli dijelovi Hercegovačke brigade.

3. — Prema dobivenom obavještenju 16. ov. m. naveće prebačile su se ustaše u jačini od 26 vagona od Sarajeva ka Mostaru. Ovo obavještenje još nije provjерено.

4. — Još ranije smo ukazali na potrebu povezivanja III krajiskog odreda sa Zijametskim bataljonom, a to nije ni do danas urađeno. Zijametski bataljon je 17 ov. m. odbio ispad ustaša od Bugojna u pravcu Rudine — Kalina. Tom prilikom ustaše su imale 1 mrtvog i 1 ranjenog. Mi smo u ovaj bataljon poslali i političkog i vojnog instruktora.

5. — Prema izveštaju štaba II hercegovačkog bataljona, koji se nalazi na položaju Zvirnjača — D. Vukovsko, jedna četa Ku-preškog bataljona, i to 3, otkazala je poslušnost i prešla na stranu četnika.² To su seljaci iz Gornjeg i Donjeg Malovana. Po našem mišljenju treba izmijeniti borbeni raspored toga bataljona da bi se na taj način prekinula svaka veza sa grupicama bandita Drenovića. IV operativna zona (dalmatinska) treba da brzo interveniše, pohapsi kolovođe i rastjera četničke elemente koji su se uvukli u tu četu a vjerovatno i u čitavom bataljonu.

6.—13 ov. mj. noću neprijatelj je u jačini, otprilike, od 100 ljudi uspio da se neopaženo privuče našoj zasjedi iznad s. Gračanice (prema Bugojnu). Tom prilikom je neprijatelj iz zasjede iznenadio našu patrolu i ubio nam 6 udarnika. Neprijatelj je imao 2 mrtva i 2 ranjena.

7. — Dva bataljona V brigade pojačana sa jednom četom Hercegovačke brigade po utvrđenom planu trebaju danas u zoru napasti Fojnicu³, a sinoć drugi dijelovi V brigade sa mještanskim bataljonom⁴ izvesti demonstrativni napad na Turbe i rušenje pruge D. Vakuf — Travnik. Još nemamo rezultata.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik,
Vukotić⁵

Politički komesar,
Rad. Babić

(M.P.)

PS. Otvorio i upoznao se sa izvještajem

20 IX Nač. štaba Za štab IV op. zone
(M.P.) Terzić⁶

O situaciji u Malovanskoj četi vidi dok. br. 41, 46 i 78.

O napadu na Fojnicu vidi dok. br. 52.

5 Zjametski bataljon Jovan Vučetić

Jovan Vukotic
Velimir Terzić

" Velimir Terzic, načelnik stava Četvrte operativne zone Hrvatske

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 20 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU
NOP I DV JUGOSLAVIJE O NAPADU NA NEPRIJATELJSKA
UPORIŠTA KADINA VODA, KLISINE, LUNJEVAC, BOJANIČA
VIS I KRUPA¹**

**OPERATIVNI STAB N.O.P i D.V.
ZA BOSAN. KRAJINU**
dne 20 septembra 1942
u 6 časova

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

na položaju

Akcija na čitavoj neprijateljskoj liniji² izvršena je 18 ov. mj. Uslijed velike magle koja je bila te noći morala se je odgoditi za ujutru. Sve jedinice izvršile su u potpunosti svoje zadatke sem dva bataljona Sandžačke brigade³ koji su zakasnili, te stoga nije se mogao neprijatelj na Kadinoj Vodi potpuno uništiti. Neprijatelj je istjeran skoro sa svih svojih pozicija. Sve brigade su se herojski držale, pogotovo II proleterska i I krajiska brigada. I krajiska brigada i jedan crnogorski bataljon zauzeli su za nepotpuna dva sata trideset neprijateljskih rovova, pobivši mnogo neprijateljskih vojnika. II proleterska isto tako u žilavoj borbi istjerala je Nijemce na cijelom svom sektoru i zauzela njihove položaje.

Smatramo da neprijatelj poslije ovog udarca koji je zadobio neće biti za duže vremena sposoban da bude agresivan. Tačnije gubitke neprijateljske ne možemo još da damo jer nismo još po-kupili podatke. Znamo samo da je na jednom sektoru crnogorski bataljon uništio jednu cijelu satniju. O našim gubicima javićemo vam kad dobijemo tačan izvještaj. Mi smo počeli sa koncentracijom naših snaga za akciju na N.,⁴ već su tri brigade⁵ u pokretu k dočinom mjestu. Mi smatramo da ćemo za tri dana moći izvršiti akciju.

Drugih novosti na ovome sektoru nema. Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Osman

Komandant,
Košta

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2891.

² Odnosi se na liniju neprijateljskih uporišta: Kadina Voda — Klisinę — Lunjevac — Bojniča Vis — Krupa. Vidi dok. br. 34.

³ Treća sandžačka brigada

⁴ Jajce

⁵ Prva i Druga krajiska i Druga proleterska brigada

BR. 48

**OBAVJEŠTAJNI IZVJEŠTAJ OD 20. SEPTEMBRA 1942. GOD. O
RASPOREDU NEPRIJATELJSKIH UPORIŠTA OKO BIHAĆA¹**

Raspored neprijateljskih uporišta oko Bihaća

Prilog 1 skica.

Rađeno na osnovu osmatranja sa položaja i na osnovu iskaza drugova III čete III bat. I K.O. na dan 20.IX.1942.

1) Vinca Južno od džamije 100 m nalazi se jedan rov od 10 m. ograđen suvim zidom sa puškarnicama. Unutra ima 1 teški mitraljez.

2) Škola u Založju pretvorena u uporište. Na prozorima ostavljene ozidane puškarnice. 1 puškomitraljez i nekoliko karabina. Osmatračica na krovu.

3) Rasadnik na glavici: 2 brdska topa, u rasadničkoj zgradiji ima uporište. Prozori ozidani u puškarnice. U rovu otkrivenom nasred njive ispod topova teški mitraljez, zaštita topova.

4) Hadžiabdića glavica: 1 top brdski.

3 i 4) Od Ribića preko ciganskih kuća do ispod topa na Hadžiabdića brdu žica bodljikava.

5) Ribić Na kraju sela prema Orljanima iduć, s lijeve strane puta, kraj groblja, u rovu od zemlje, 1 teški mitraljez.

6) Čavkići U selu pokretno uporište, 20—25 pušaka, 2—3 puškomitraljeza.

7) Golubić Od obale Une na južnom kraju sela nalazi se velik dobro utvrđen rov. Sada ima teški mitraljez. Zimus je bio bacač koji se sada ne osjeća. Kosjernica više kuća Mišića veliki utvrđeni rov.

8) Plitko 1 predstraža, 5 karabina.

9) Dobrenica ima posadu. Detalje zatražiti od ličkog sektora.

10) Sokolac Kula ima teški mitraljez. Ima nešto vojske domobrana.

11) Spomenik 1 brdski top i zaštita.

12) Borik Na izlazu iz grada, iduć Zegaru, s lijeve strane ceste u boriku 2 haubice.

13) Vojni logor sav u žici (nije opletena). Ustaše.

14) Aerodrom čuva satnija ustaša. Bunkeri, koje su još Talijani gradili, raspoređeni od Une, sijeku cestu kod malte (mitnice), idu do brdašca Sv. Lucija.

15) Kod Mikuljanove kuće protivtenskovski top.

¹ Original je pisan rukom.

- 16) Prostor od želj. stanice stare pa na magacine i radionice i Batinjola« i novu stanicu dobro čuvan. U magacinima »Batinjola« ima vojske, čuva eksploziv koji se tamo nalazi.
17) Hatinac ima posadu.
18) Bakšaiš ima posadu.

Lav J Moric

BR. 49

DOPIS ŠTABA OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU BOSANSKO GRAHOVO OD 20 SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O POTREBI UPUĆIVANJA JEDNOG BRDSKOG TOPA ZA NAPAD NA BOSANSKO GRAHOVO

**STAB
OPERATIVNIH TRUPA
NA SEKTORU GRAHOVO**

**OPERATIVNOM ŠTABU
ZA BOSANSKU KRAJINU**

1) Nama je za operacije prema Grahovu neophodno potreban jedan brdski top. Doznali smo da se jedan brdski top 75 mm nalazi kod III krajiške brigade. Ako je to tačno, ma i raspolagao minimalnom količinom municije, molimo vas da naredite Štabu III krajiške brigade da nam taj top sa municijom ŠTO HITNIJE uputi preko DRVARA.

Mi ćemo se za njega direktno obratiti i komandiru baterije, pa možete vi i njemu da izdate neposredno naređenje.

2) Drug Mile,¹ sadašnji upravnik vojno-tehničke radionice, obavestio nas je da je početkom avgusta predao 14 granata 75 mm kuriru koji je po tu municiju došao iz Drvara u radionicu. Molimo vas da se raspitate i za te granate, i da i njih pošaljete uz top, ako nisu potrošene.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

20.1X.1942 = 21.30 h.

**ZA STAB
OPERATIVNIH TRUPA
NA SEKTORU GRAHOVO**

Načelnik štaba
Veljke²

Komandant
Koča³

¹ Ing. Mile Ljubičić
² Pavle Ilić
³ Koča Popović

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 20
SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O POVLAČENJU NEPRIJATELJA I O
NJEGOVIM GUBICIMA NA POLOŽAJU VELIKA GREDA —
PREPLJETNJAK¹**

Prepis

I KRAJIŠKA
NARODNO-OSLOBODILACKA PARTIZANSKA
UDARNA BRIGADA

Položaj, 20.IX.1942 g.

DRUŽE KOŠTA!

1.) Prema podacima koje imamo, neprijatelj je napustio Lušće, Klisinu i Kadinu Vodu.

Mi ćemo kontrolisati slobodni prostor i doći u kontakt sa neprijateljem.

2.) III sandžačka brigada još nije došla da nas zamijeni na našem sektoru. Međutim, s obzirom na izmijenjenu situaciju, do dolaska III sandžačke brigade, mi ćemo uputiti jedan naš bataljon da kontroliše sektor koji je ranije imala II proleterska brigada.

3.) Prema podacima koje smo prikupili, u posljednjim borbama na našem sektoru neprijatelj je imao 25 mrtvih i 45 ranjenih. Dosta mrtvih zakopao je nedaleko od sela Lusića.² Među njima ima dosta Nijemaca, vjerovatno onih koji su se nalazili sa I bojnom Mrakovog zdruga, čemu se uglavnom treba pripisati nevjerovatno krvavi otpor neprijatelja u posljednjoj borbi na našem sektoru.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Mladen³

Komandant:
Kušić⁴

¹ Original se nalazi u arhivi CKSKBiH.

² Odnosi se na borbe na banjalučkom sektoru. Vidi dok. br. 37.

³ Mladen Marin

⁴ Narodni heroj Milinko Kušić

NAREDBA ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 21
SEPTEMBRA 1942 GOD. O POHVALJIVANJU PROLETERSKIH
I KRAJIŠKIH BRIGADA KOJE SU UČESTVOVALE U BORBAMA
OKO BANJA LUKE

OPERATIVNI STAB N.O.P. I D.V.
Z A BOSAN. KRAJINU
dne 21 septembra 1942

Naša junačka partizanska vojska vodila je žestoke bojeve čitav mjesec dana oko Banje Luke. Iako je neprijatelj raspolagao tenkovima, topovima i avionima, naša vojska izvojevala je na ovome frontu nekoliko velikih bitaka. Naši partizani pokazali su i ovoga puta da ih u njihovoј svetoј borbi za slobodu ne mogu zaustaviti nikakva ratna sredstva neprijatelja. Oni su rušili avione, uništavali tenkove, zarobljavali i ubijali stotine neprijateljskih vojnika. Ove velike pobjede naše vojske odjeknule su po čitavoј zemlji, tim više što su to pobjede udruženih i zbratimljenih sinova dične Srbije, junačke Crne Gore i Sandžaka sa našim krajiškim borcima nad udruženim snagama okupatora i njegovih najamnika. U ovoј bici pokazalo se je još jednom da nikakvi njemački bataljoni, Mrakove bojnice i četničke hulje nisu kadri da zaustave junačke borbe srpskih, crnogorskih, sandžačkih i krajiških udarnika. Povodom ovih slavnih bitaka koje su izvojevale ove naše hrabre brigade

P O H V A L J U J E M:

II srpsku proletersku udarnu brigadu, koja je za čitav ovaj mjesec dana vodila junačke borbe sa njemačkim fašistima uništivši na stotine okupatorskih vojnika i četničkih izroda. U ovim borbama naši hrabri srpski udarnici pokazali su nadnaravna junaštva. Oni su jurišali na rovove i prinudili njemacke faštiste da skaču i dave se u Vrbasu. Ovim su naši hrabri srpski udarnici zapečatili svojom krvljom bratstvo Srbije i naše Krajine i udarili najčvršće temelje jedinstvu naše Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske.

I krajišku N.O.P.U. brigadu, koja je u toku ovoga mjeseca, pored junačkih borbi na Ključu¹, Sanici², Mrkonjiću³, na ovome frontu oko Banje Luke pokazala velika junaštva i vještina, partizanskog ratovanja, zadavši tako neprijatelju vrlo teške udarce. Ona

¹ Ključ je oslobođen 28 jula 1942 god. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 66.

² Sanica je oslobođena 31 jula 1942 god. Vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 74.

³ Mrkonjić Grad je oslobođen 23/24 avgusta 1942 godine. Vidi dok. br. 14.

je u borbama sa krvoločnim Mrakovim zdrugovcima do temelja uništila čitavu jednu bojnicu, udarivši neprijatelja iza leđa. Zarobila je 150 pušaka, 10 p. mitraljeza, 5 teš. mitraljeza, 5 strojnica, dosta municije i ostale ratne spreme.

II krajišku narodno-oslobodilačku partizansku udarnu brigadu, koja je 25 prošlog mjeseca odbila snažnu neprijateljsku motorizovanu kolonu i tom prilikom uništila: 4 tenka, 2 aviona, nekoliko kamiona i preko 100 fašista⁴.

Ova junačka borba naših udarnika moralno je porazila neprijatelja. Četnici već bježe preko Vrbasa, a zdrugovci se zakopavaju do prsa u rovove. Ovaj snažni udarac naših udarnika koji je zadat okupatorskom izdajničkom ološu neka bude potstrek za još jače i snažnije borbe protiv svih neprijatelja naše slobode.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant Narodno-oslobodilačke partizanske
i dobrovolske vojske za Bosansku
Krajinu,
(M.P.) **Košta**

BR. 52

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE CRNOGORKE NOU BRIGADE OD 21 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGO- SLAVIJE O OSLOBOĐENJU FOJNICE I O BORBI KOD TRAVNIKA'

**STAB
V PARTIZAN. C.N.O.U. BRIGADE
21. IX. 1942 god.
Položaj**

**VRH. ŠTABU NAROD. OSLOB. PARTIZ. I DOBROVOLJ. VOJSKE
JUGOSLAVIJE**

(Preko Operativ. štaba I prolet. brigade)

Izvještavamo vas da su dijelovi naše brigade u jačini dva bataljona i jedne čete Herceg, partizan. N.O.U. brigade "izvršili napad na Fojnicu dana 19. IX. tek. god. i poslije dvočasovne borbe istu zauzećem Fojnice imali smo ratnog plijena u oružju i municiji, ostaloj spremi i namirnicama, koji se još uvijek prebacuje, te se još tačni podaci ne mogu dati.

Neprijatelj je imao mrtvih i ranjenih, broj se tačno ne zna. Na našoj strani imali smo tri mrtva druga koji su poginuli poslije pada Fojnice od ustaške zasjede.

**' Odnosi se na borbe kod Sitnice, koja je oslobođena 24. avgusta.
Opširnije o tome vidi dok. br. 14.**

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3307.

Nakon ulaska u Fojnicu održan je zbor koji je bio posjećen velikim brojem naroda, koji je naše borce dočekao sa raspoloženjem i oduševljenjem.

Naši djelovi izvršiće pokret dalje u smislu instrukcije Vrh. štaba od 14 tek. mj. Na ovom sektoru u dolini Vrbasa nema nekih promjena niti pokreta neprijatelja. S vremenom na vrijeme izidu patrole iz Bugojna ili manja odjeljenja koje naše snage vatrom suzbijaju. Isto tako artiljerija iz Bugojna povremeno otvara vatru na naše položaje ali uvijek bez žrtava.

Naši manji djelovi u zajednici sa mještanskim snagama Zijametskog bataljona suzbili su jednu četu Nijemaca dana 19. IX tek. god. koji su bili izišli iz Travnika u pravcu sela Jagodići. Poslije kraće borbe neprijatelj je potisnut, na našoj strani nije bilo gubitaka a kod neprijatelja nemamo tačne podatke.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar,
Rad. Babić

(M.P.)

Načelnik,
Vukotić"

Otvorio i pročitao. Stab IV op. zone, nač. štaba

Terzićⁱ

22/IX

(M.P.)

BR. 53

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 22 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O SITUACIJI OKO BANJA LUKE POSLIJE USPJEŠNIH BORBI NA TOM SEKTORU I O PRIPREMAZA NAPAD NA JAJCE¹

**OPERATIVNI STAB N.O.P. i D.V.
ZA BOSANSKU KRAJINU
dne 22 septembra 1942 g.
u 6.30 časova**

**VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D. V. JUGOSLAVIJE
na položaju**

Poslije zadnje izvršene akcije na banjalučkom sektoru², neprijatelj je napustio sve svoje položaje i otstupio u pravcu Han

~ **Jovan Vukotić**
" **Velimir Terzić**

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2894.

* Odnosi se na borbe oko Sitnice i na Manjači koje je vodila Prva i Druga krajiska. Druga proleterska i Treća sandžačka brigada. Vidi dok. br. 14.

Kola — Banja Luka. Pri nastupanju naše snage su nailazile na groblje njemačkih vojnika i to po 25, 45 grobova. Mi smo izvršili koncentraciju i akcija³ će se izvršiti 24/25 ov. mj. Mi ćemo izvršiti sve pripreme, da bi ta akcija sigurno uspjela. Imamo na raspoloženju jednu haubicu, dva protivkolska topa, jedan top 37 mm, dvanaest teških bacača. Neprijatelj raspolaže sa 2 haubice, 1 protivkolskim topom i 3 teška bacača, 600 domobrana, oko 800 ustaša, žandara i policajaca. Raspoloženje stanovništva je dobro za nas. Vrše se stalno masovna hapšenja i to muslimanskog življa.

Dobro bi bilo da V brigada⁴ 24 i 25 ov. mj. vrši akcije na komunikacijama Travnik — Vakuf kod Komara. To bi u mnogome olakšalo našu akciju.

Za akciju predviđene su: I i II krajiška, II i IV proleterska brigada i snage III krajiškog odreda. Za zaštitu Mrkonjića određene su: III [krajiška] i III sandžačka brigada i Ribnički bataljon.⁵

Molimo Vas da izdate naredenje V brigadi da bude aktivna gore navedenog datuma.

Drugih novosti na ovome sektoru nema. Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Osman

(M.P.)

Komandant,
Košta

BR. 54

ZAPOVIJEST OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 22 SEPTEMBRA 1942 GOD. ZA NAPAD NA JAJCE¹

**OPERATIVNI STAB N.O.P. i D.V.
ZA BOSANSKU KRAJINU
dne 22 septembra 1942 g.**

ZAPOVIJEST

za napad i likvidaciju neprijateljskog uporišta Jajce

Operativni štab za Bosansku Krajinu dobio je zadatak od Vrhovnog štaba za Jugoslaviju da zauzme grad Jajce².

³ Jajce je oslobođeno 25 septembra 1942 god. Vidi dok. br. 54 (prim. br. 2) i dok. br. 72.

⁴ Peta crnogorska NOU brigada
⁵ Šestog krajiškog NOP odreda

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2893.

¹ Napad na Jajce je otpočeo 24 septembra 1942 god. Poslije ogorčene borbe, Jajce je oslobođeno 25 septembra. Neprijatelj je imao oko 300 mrtvih i isto toliko zarobljenih. Zaplijenjeno je: 2 haubice od 100 mm, 1 brdski top od 75 mm, 1 protivtenkovski top, 1 pješadijski

U vezi ovoga naređenja Operativni štab je riješio da u toj akciji učestvuju slijedeće jedinice: I i II krajška u.[darna] brigada. **II proleterska brigada, IV crnogorska u. brigada i snage III krajškog odreda.**

Napad na Jajce izvršiće se u tri udarne grupe.

I udarnu grupu sačinjavaće I i II krajška u. brigada, Dobrovo-ljački bataljon III krajškog odreda i dvije čete Udarnog bataljona III k. odreda.

Drugu udarnu grupu sačinjavaće II proleterska brigada i bataljon III krajškog odreda »Pelagić«.

Treću udarnu grupu sačinjavaće IV udarna crnogorska brigada i jedna četa III krajškog odreda.

Podaci o neprijatelju

Neprijateljske snage u gradu i u svim okolnim uporištima su slijedeće: 1500—1600 naoružanih; od toga 600 domobrana, a ostale snage su redovna ustaška vojska i žandarmi. Neprijatelj raspolaze sa dvije haubice, jednim protivkolskim topom, dva teška bacača mina i jednim blindiranim automobilom. Odbrana grada organizovana je sistemom vanjske odbrane.

Na sektoru I udarne grupe, i to na periferiji grada, nalaze se iskopani rovovi ispred kojih je podignuta isprepletena žica. Od Katina na isturenom položaju nalaze se dvije haubice zaštićene automatskim oružjem. U Zjaji se nalaze dva teška mitraljeza. U unutrašnjosti ovoga sektora nalazi se stara tvrđava u kojoj je postavljen jedan teški bacač i jedan teški mitraljez. Ostale neprijateljske snage raspoređene su u žandarmeriskoj i željezničkoj stanci, školi, zgradi Sreskog načelnstva, »Grand hotelu« i straže na Seniku i Prudima u jačini desetina. U Barevu se nalazi 40 naoružanih civila a po zadnjem dobivenom izvještaju došlo je pojačanje od jedne satnije, što još nije provjereno.

Na sektoru II udarne grupe nalaze se na Cusinama dvije neprijateljske satnije, koje su dobro utvrđene u rovovima i bunkerima. Na Kanalu se nalazi jedna straža u jačini od 18 vojnika. Kod fabrike neprijatelj je u nepoznatoj jačini.

Na sektoru III udarne grupe nalazi se jedna neprijateljska satnija na Vijencu, koja istura patrole duž pruge i ceste u pravcu Jajca, a isto tako neprijatelj iz Jajca istura patrole u pravcu

top, 2 minobacača, 1 oklopna kola, 1 oklopni voz, 5 kamiona, 2 luksuzna automobila, 4 motora, 5 lokomotiva, 1 reflektor, 400 topovskih granata, 540 mina za bacač, 100.000 puščanih metaka i veliki broj ostalog ratnog materijala. U borbi za Jajce učestvovale su sljedeće jedinice: Prva i Druga krajška brigada, Druga proleterska brigada, Četvrta proleterska (crnogorska) brigada i dva bataljona Trećeg krajškog NOP odreda. Opširnije o oslobođenju Jajca vidi dok. br. 72.

Vijenca. Na ostalom sektoru treće grupe nalazi se naoružana seoska milicija, a u Donjem Vakufu se nalazi oklopni voz.

Zadaci pojedinih grupa

I udarna grupa ima da napadne i likvidira sva neprijateljska uporišta između rijeke Vrbasa i Plive, nastupajući sa sjevera preko Carevog Polja, i zauzme dijelove grada do obala pomenutih rijeka.

Prva krajška brigada nastupaće sa polaznog položaja Magalj-dol i pred neprijateljskom linijom razviti se tako, da sa desnim krilom dohvati lijevu obalu Plive, a sa lijevim krilom da zahvati zaključno selo Zjaje. Pred sobom ima likvidirati neprijateljska utvrđenja i rovove kod Zjaja i Katina, železničku stanicu, i sva neprijateljska uporišta na svom pravcu u gradu, kao i dvije neprijateljske haubice kod Katina.

Druga krajška brigada nastupaće sa položaja lijevo od I k. brigade tako, da će se sa svojim desnim krilom nasloniti na lijevo krilo I k. brigade a sa lijevim krilom da dohvati lijevu obalu Vrbasa. Brigada ima likvidirati neprijateljska utvrđenja i rovove na svom pravcu kao i neprijateljske straže u Seniku i Prudima. Ova će brigada ostaviti izvjesne dijelove, koji će u saradnji sa Dobrovoljačkim bataljonom III krajškog odreda likvidirati Barevo. Za izvršenje ovog zadatka I grupi dodjeljuje se jedan protivkolski top, jedna haubica 100 mm.

Za komandanta I udarne grupe određuje se drug Kušić,³ komandant I krajške udarne brigade.

II udarna grupa:

ima zadatak da zauzme sva neprijateljska utvrđenja i rovove na položaju Cusine i da sa tih dominantnih tačaka teškim oruđem tuče sva neprijateljska uporišta u gradu. Ova grupa ima da zauzme Kanal u kome će prekinuti vodu i na taj način onesposobiti električnu centralu. Zatim, da zauzme fabriku i okolinu, gdje će se spojiti sa snagama I krajške brigade.

Za komandanta II udarne grupe određuje se drug Ljubo Đurić, komandant II proleterske brigade.

III udarna grupa:

ima zadatak da se prebaci preko rijeke Vrbasa kod Cipića ostavivši na pruzi jedan bataljon, koji će u zajednici sa mobiliziranom pozadinom izvršiti rušenje pruge i osigurati akciju na grad od eventualnog neprijateljskog prodora sa pravca Donji Vakuf. Ostale snage ove grupe produžiće do ceste Turbe — Jajce gdje će jedan dio ostati za osiguranje sa toga pravca, a preostali dijelovi

* Narodni heroj Milinko Kušić

spustiće se preko sela Bulića prema gradu, likvidirajući neprijateljska uporišta na tome pravcu do desne obale rijeke Vrbasa.

Za komandanta III udarne grupe određuje se drug Peko Dapčević, komandant IV crnogorske udarne brigade.

Po zauzimanju grada I krajiska u. brigada ostaje kao osiguranje grada, s tim da jedan bataljon ostavi za zaštitu u samome mjestu, a ostala dva bataljona da uputi u Mile i Barevo.

II krajiska udarna brigada i II proleterska u. brigada, odmah po zauzeću grada, produžiće svoje nastupanje sa desne obale Vrbasa u pravcu Sibenica — Kruščica — Karići — Lupnica — Podmilače.

IV crnogorska udarna brigada sa snagama III k. odreda produžiće svoje nastupanje u dva pravca. Jednim krakom u pravcu Vijenca i Donjeg Vakufa, a drugim krakom prema Turbetu.

Sve jedinice po zauzeću grada dobije konkretnije instrukcije. Borbeni znaci: a) Đido — Marko

b) Svi borci da stave jednu zelenu grančicu na kapu. Napad će se izvršiti noću između 24 i 25 ov. mj. u 23 časa.

Znak za otvaranje vatre našeg teškog oruđa biće poslije otvaranja prve jače puščane vatre.

Sve jedinice označiće svoje nastupanje paljenjem pojedinih objekata, što će ujedno služiti za orijentaciju našem teškom oruđu.

Sve jedinice i udarne grupe održavaće međusobnu vezu i vezu sa Operativnim štabom putem kurira.

Stab III krajiskog odreda dodijeliće svim brigadama potreban broj vodiča, i omladine za nošenje ranjenika.

Ratni plijen otpremiti u Jezero, kojim će raspolagati Operativni štab. Zarobljenike također sprovoditi u isto mjesto.

Operativni štab nalaziće se kod Jezera.

Hirurška ekipa nalaziće se u Jezeru, gdje treba otpremiti sve ranjenike.

' Svi komandanti, komandiri i politički komesari imaju da upozore na važnost ove akcije kako vojničku tako i političku, tako isto trebaju upozoriti jedinice, na slučaj da se borba ne završi u toku noći, da će se ista nastaviti i u toku dana koristeći utvrđenja i kuće koje se u toku borbe zauzmu.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,

Komandant,
Košta
(M.P.)

IZVJEŠTAJ ŠTABA OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU BOSANSKO GRAHOVO OD 23 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O SITUACIJI U VEZI S NEDOLASKOM LIČKIH BRIGADA ODREĐENIH ZA NAPAD NA BOSANSKO GRAHOVO¹

STAB
OPERATIVNIH TRUPA
NA SEKTORU GRAHOVO

NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOP i DV JUGOSLAVIJE

1) Danas je 23. septembar, a o dolasku predviđenih ličkih jedinica² nema još ni glasa. III lički odred kome smo uputili kurira radi ispitivanja cele stvari izveštava nas da ništa ne zna o dolasku tih jedinica. Mi smo urgirali i preko Glavnog štaba za Hrvatsku i preko Štaba I zone, sada ponovo urgiramo preko vas. Možda su te jedinice vezane za izvesne operacije na svom sektoru pa ne mogu sada da se oslobole, ali bi svakako trebalo da o tome budemo obavešteni da bismo znali sa čim možemo da raspolažemo, te prema tome da se ravnamo. Ovako smo u čekanju izgubili prilično mnogo dragocenog vremena.

Molimo vas da nam o ovome hitno odgovorite. Mi smatramo, naime, da bi akcija na Grahovo — sa svim uporednim operacijama koje ona prepostavlja — teško bila izvodljiva bez učešća ličkih brigada. A ako bismo znali da na Ličane ne možemo računati, ne bismo više morali da jedinice držimo prikupljene za ovu akciju, nego bismo ih odmah bacili na udarne zadatke u dubljoj neprijateljskoj pozadini.

2) Juče su prebegla nama 2 četnika iz Grahova, sa oružjem i municijom. Njihovi iskazi se uglavnom podudaraju sa obaveštenjima koje vam prilažemo.

3) Ishrana trupa je dosada išla prilično teško. Sada smo organizovali jednu bazu za ishranu u s. Kamenica, a drugu u s. Ljeskovica. Meso će se dobavljati konfiskacijom četničke imovine, u kom cilju je upućena jedna četa I proleterske brigade u s. Crni Vrh, gde će čitavim tim poslom rukovoditi drug Pekić.³

4) U Drvaru smo uspeli da obezbedimo jedan brdski top za predviđene operacije.

5) Počela je izrada mina za teški bacač i ručnih bombi.

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2978.

² Vidi dok. br. 3, prim. 2.

³ Pavle Pekić, tada na dužnosti pri Vrhovnom štabu.

6) Na poslednje pismo koje smo vam uputili nismo još dobili odgovor.

7) Ako neprijatelj ima zaista namjeru da otpočne neku ofanzivu u ovim krajevima, početkom idućeg meseca, mi bismo morali sve napore uložiti da ga preduhitrimo. Zamah, pravci i raspored naših akcija zavisi — ponavljam — od snaga kojima možemo da raspolažemo. Mi smatramo da bi ozbiljan uspeh na ovom pravcu pretstavljaо olakšanje za čitavu oslobođenu teritoriju a omogućio i oslobođenje snaga za operacije na drugim pravcima. Molimo vas za hitnu intervenciju na mestu preko koga će se dolazak potrebnih jedinica najbrže rešiti i ostvariti — ili, u svakom slučaju, za hitan odgovor.

8) Od juče je počela da pada velika kiša, što bismo izgleda, mogli takođe da okrenemo na našu korist.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

23.IX.1942 — 9.00 h

Za STAB

OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU GRAHOVO

načelnik štaba

komandant

BR. 56

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG BATALJONA PRVE (DESETE)
HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE OD 23 SEPTEMBRA 1942 GOD.
ŠTABU BRIGADE O IZVIĐANJU NEPRIJATELJSKE POZADINE
NA PRAVCU BUGOJNO — KUPRES¹**

**ŠTAB
III BATALJONA »MOSTARSKOG«
I HERCEG. N.O.P.U. BRIGADE**
Br. službeno
Dne 23 septembra 1942 g.

ŠTABU I HERCEGOVAČKE N.O.P.U. BRIGADE

Gdje bude

Vaš dopis od 22.IX.42. dobili smo istoga dana uvečer. Odgovorićemo Vam redom po pitanjima koja ste postavili.

Ad I.) Povodom ustaške ofanzive koja je otpočela iz Bugojna i Kupresa, preduzećemo sve što je u našoj moći da nas neprijatelj

¹ Original se nalazi u anhivi CK SKJ, pod br. 3447.

ne iznenadi. Samo je opasnost u tome što su nam ovdje ostale dvije čete, od kojih ne možemo odvajati jače patrole za izviđanje neprijateljske duboke pozadine. Prije 4 dana uputili smo jednu patrolu od 10 drugova u pravcu Jezera Blidinja i ta patrola umalo što nije stradala, pošto je naišla na ustaške položaje na kosama Cvrstnice između Jezera Blidinja i sela Masna Luka (selo na Poljima). U tome pravcu morali bismo isturiti jake naše snage pa da otkrijemo potpuno neprijateljske položaje i da ocijenimo njegove namjere.

Ad II.) Svakodnevno upućujemo jednu patrolu putem Borovnik — Trebišovo i ta patrola prima od patrole, koju šalje četa iz Trebiševa, izvještaj o stanju kod njih i u Duvanjskom Polju. Jučer se povratila naša patrola i izvijestila da nije uhvatila vezu sa četom iz Trebiševa. Jutros smo je ponovo uputili da ostvari vezu sa tom četom. — Što se tiče izviđanja prema Rakitnu naveli smo pod I.) iz kojih razloga ne možemo vršiti efikasnije izviđanje u tome pravcu. Inače upućujemo svaki dan šumom po zapadnoj strani Polja patrolu jačine od 3—1 partizana niz Polja 1 do 2 sata daleko od našeg logora, ali ih dalje ne smijemo slati, jer se bojimo da bi ih neprijatelj mogao opkoliti. — Naša obavještajna služba zadovoljavajuća je po podacima koji nam stižu iz Jablanice i doline Doljanke, ali obavještenja koja nam dolaze o Poljima i Rakitnu su vrlo mršava i neprovjerena. — Jučer 22.IX, po naređenju štaba ovog bataljona, trebala je II četa, koja se nalazi u Doljanima, da uputi potrobu iz sela Orlovac (Doljani), preko sela Gračac (dolina Rame), do sela Gračanice (dolina Rame) i dalje do nekoga sela gdje se nalazi koja jedinica Prozorskog bataljona u dolini Rame. Mislimo da se jedna četa tog bataljona nalazi u selu Gorici (oko 2M sata južno od Prozora). Naređeno je II četi da svaki dan tim putem dolazi ili njihova ili naša patrola. — Teren između Prozorskog i našeg bataljona teško je prolazan. Put kojim će ići naša patrola je najprolazniji od svih puteva. Još jedan donekle prolazan put vodi preko sela Sovići na s. Skrobučane i onda se spušta u dolinu Rame. Za nas je jedino opasan prvi put zato što selo Gračac nije pod našom kontrolom i do njega dolaze ponekad žandarske patrole iz Rame. Neprijatelju nije teško da na tome terenu organizira svoju obavještajnu službu, pošto je teritorija koju drže ova dva bataljona, a naročito Prozorski, tolika da se ne mogu zatvoriti svi njihovi kanali. (Izvještaj, koji nam podnese patrole, uputiće-mo vam.)

Ad III.) Tražili smo najhitnije podatke o stanju na pruzi i postavili niz pitanja na koja očekujemo odgovore, ali do sada još nismo dobili ništa. Što se tiče naših ofanzivnih akcija i izviđanja neprijateljske pozadine, kao i prikupljanja podataka preko naših patrola, naveli smo ranije da za to nemamo dovoljno snaga.

O svim gore navedenim pitanjima imali su prilike da se detaljnije upoznaju politkomesar Brigade drug Cedo² i drug Petar.³

Veza sa Jablanicom održava se svaki drugi dan.

Molimo Vas da nam odgovorite da li je moguće zamijeniti našu III četu sa I, pošto prva ima mnogo ljudi u rashodu i nalazi se već 8 dana na dužnosti u selu Borovniku, pa bi joj trebalo uputiti smjenu.

Drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab bataljona:
Vasić Nenad

BR. 57

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 23
SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O ČIŠĆENJU NEPRIJATELJSKIH UPO-
RIŠTA U POUNJU**

S T A B
**III KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
—PARTIZANSKE—
UDARNE BRIGADE**
Br. 13/

Dana 23-IX- 1942 god.

OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. ZA BOS. KRAJINU

Prema naređenju Operativnog štaba za Bos. Krajinu br. 510/42 od 16-IX-t.g. podnosimo sljedeći izvještaj:

1. — Noću 2/3 septembra III krajiška udarna brigada u zajednici sa III bataljonom I krajiškog odreda i I bataljonom V krajiškog odreda izvršila je akciju na neprijateljska uporišta u Pounju: Spahiće, Jezero, Srbljane, Brkiće, Miostru, Stijenu, Ostrožac i Cazin i manje zaseoke na ovoj prostoriji. Akcija je otpočela u 3 časa

² Cedo Kapor

* Petar Božović, pseudonim Vojina Popovića, tada člana politodjela Prve (Desete) hercegovačke NOU brigade

pomenutog datuma i trajala do 9 časova 3 septembra, do kog vremena su sva uporišta bila u našim rukama.¹

Akcijom je rukovodio zamjenik komandanta Operativnog štaba drug Slavko Rodić po planu zajednički sastavljenom.

Kolike su snage neprijatelja branile navedena uporišta nismo mogli doći do brojnih podataka, ali su bile mnogo veće i sa više automatskih oruđa nego što smo mi [o tome] raspolagali podacima iz obavještajne službe.

2. — Ratni plijen: zarobljeno je 70 domobrana, 8 puškomitrailjeza, 106 pušaka, oko 15.000 metaka, jedna apoteka, 2 motora, nekoliko bicikla, dvoja vojnička kola sa zapregom, 26 sanduka šećera i ostale ratne spreme u većoj količini.

3. — Gubici neprijatelja: 150 mrtvih ustaša a ranjenih nije poznat broj — bilo ih je više nego mrtvih.

4. — Na našoj strani poginuo je drug Pilipović Boško u Ostrošcu, pri povlačenju, odakle nije mogao biti iznešen. Ranjeni su drugovi Trninić Bogdan i Vojin Dumić i to lakše. Upućeni su u bolnicu po ukazanoj ljekarskoj pomoći.

5. — Naknadno nije umro nijedan od drugova koji su ranjeni.

6. — Palih smrću heroja, koje treba proglašiti narodnim herojima, niti onih koje bi trebalo pohvaliti nema.

7. — Akcija je izvedena tačno po utvrđenom planu, jedino I četa I bataljona V krajiškog odreda, pri podilaženju neprijateljskom uporištu, bila je primijećena od strane neprijatelja i tako je borba otpočela nešto prije nego što je planom bilo predviđeno. Snalaženje starješina i jedinica u borbi kao i njihova borbenost bila je vrlo dobra. Veze sa kuririma podbacile su, jedno zbog toga što je teren na kome se akcija izvodila bio vrlo veliki, a jedno zbog toga što su kuriri iz voda za vezu I krajiškog odreda, koji su prenosili vezu za naš II bataljon prema Stijeni, svoju dužnost olako shvatili i tako, umjesto da je izvještaj pomenutom bataljonu stigao istoga dana uveče, predat mu je tek sutra ujutru.

8. — U ovoj akciji utrošeno je 8.200 metaka 7,0 mm za jugoslavenska oružja, 250 metaka za talijanske puške i 8 bombi za bacače 81 mm, model 31. Sa dobivenom municijom popunjeno je utrošak sem za bacač, a ostatak je dat na popunu I bataljonu V krajiškog odreda i III bataljonu I krajiškog odreda i jedan sanduk od 1.200 komada Operativnom štabu za Bos. Krajinu. U borbi je ostala puška poginulog druga.

9. — Napomena: zapaženo je da se borci poslige zauzimanja neprijateljskih uporišta kreću neoprezno i ne produžuju svi borbenim rasporedom — već grupno — prema daljnjem zadatku, od-

¹ O borbama u Pounju govore dokumenta br. 8, 9 i 10.

nosno neprijatelju, a sem toga da pozadina ulazi odmah u zauzeta mjesto i neodobreno uzima pojedine stvari za sebe.

Uz drugarski i borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
S. Tadić²

Komandant
Karanović³

BR. 58

PREGLED BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE NA DAN 23 SEPTEMBRA 1942 GODINE

Š T A B
**III KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
—PARTIZANSKE—
UDARNE BRIGADE
K. BR. 13**

DANA 23 - IX - 1942 GOD.

OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. ZA BOS. KRAJINU

Prema naređenju Operativnog štaba za Bos. Krajinu br. 510/42 od 16-LX-t.g. dostavljamo Vam statistički pregled III K.N.O.P. udarne brigade i to:

1. — Brojno stanje ljudstva
2. — Količina i vrsta naoružanja
3. — Količina municije i
4. — Brojno stanje konja.

Prema gornjem naređenju ubuduće ćemo Vam dostavljati redovno svakog 1 i 15 u mjesecu promene u brojnom stanju (pri- raštaj. manjak) po navedenim pregledima.¹

¹ Redakcija je izostavila daljnji tekst sprovodnog akta pošto je sve iznijeto u statističkom pregledu.

² Simo Tadić
³ Nikola Karanović

Statitlčki pregled III

J E D I N I C A	U ras- bodu			Na licu			Količina i vrsta naoružanja					
	mukških krenskih	mukških zrenalskih	mukških jenskih	Maliških pušaka	Puške	T. m.	P. mitra- ljeza	To- pova	Ba- cači			
Štab brigade	32	1	—	31	—	25	5					5
Intend.	3			3	—							1
Sanitet	3	2		—	1							2
Pionirski vod												
I bataljon	338	12	—	326	—	259	3	—	15	1	1	24
Intend.	4	—	—	4	—	—	1	—				2
Sanitet	3	2	—	—	3	2	—	1	—			1
Pionirski vod												
II batalj.	315	—	—	315	—	246	14	13	4			26
Intend.	4	—	—	4	—	—	4					
Sanitet	4	2	—	—	4	2						2
Pion. vod												
Č. prat. osoba	—	2	—	210	—	64	3	6	1	—	—	7
Intendant.	2	—	—	2	—	—	2					
Sanitet	1	—	—	1	—							
Pion. vod												
Ukupno	813	6	15	798	6	603	25	6	128	1	1	70

K. Brigade 23-IX-12 god.

	Količina municije						Brojno stanje konja
	Za puške	Za T. m.	Za L. mitra- ljeze	Za topove	Za ba- cače	Tovar- nih	
Za mališke puške							
Jugoslov. m 24							
Talij.							
Jugoslov.							
Talij. Breda							
Jugoslov. z. R.							
Sosa m 15/26							
Talij.							
Njemački							
Poljski 100 m/m k 12							
Jugoslov. 65 m/m							
Talij. 75 m/m							
Tekke 81 m/m k 31							
Lake							
Za revolvere							
Jahach							
Za kuhinju							
Za komoru							
Za peat. oruđa							
P r i m e d b a							

KamoiV

' NikoU Kornovtt

%91

IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA ČETVRTE KRAJIŠKE
NOU BRIGADE OD 23 SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM
ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O RASPOREDU
NEPRIJATELJSKIH UPORIŠTA I SNAGA U BOSANSKOM GRA-
HOVU I NJEGOVOJ OKOLINI

**OBAVEŠTAJNI OFICIR
IV K.N.O.P. UDARNE
BRIGADE**

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU
Obaveštajna služba

STANJE NEPRIJATELJA U OKOLINI GRAHOVA I U GRAHOVU

Talijanske snage u Grahovu, koliko se doznaće, ima ih oko 500 vojnika, od kojih su većinom kraljeva vojska¹, a ostalo sasmačni broj Crnih košulja. Četničkih snaga nema, jedino na okolnim brdima.

Naoružanje im je sledeće:

4 topa kalibra 75 mm koji su smešteni: 2 kod pravoslavne crkve, a 2 kod bolnice. Na Gradini imaju 2 bacača i 3 teška mitraljeza. Mitraljeska gnezda su im ozidana od kamena i zemlje, usto su im pokrivena betonskim pločama.

U Grahovu su im pokopani rovovi sa sprovodnicima. Na istočnoj strani, na ivici padine, ozidan im je bunker, koji ima ukršteno vatreno dejstvo; osim toga, na zvoniku prav. crkve postavili su teški m. koji ima pregled cele okoline.

Na ukrštenju ceste Livno, Knin, Drvar ozidali su bunker u kojem je isto postavljen teški m. Osim rovova koji su iskopani oko celog Grahova, nalazi se opletena bodljikava žica, koja je pričvršćena za betonske stubove.

Ulazi kroz žicu nalaze se: prvi ulaz cesta iz Livna, drugi ulaz iz jedne druge iz sela Arežina, treći ulaz sa Gradine. Bacače postavljaju po potrebi, stražu daju izvan grada više tzv. Arežinskog lada, drugi daju više kuće Zečevića, treći na Gradini i kod bolnice. To su im straže samo izvan žice a na svakom ulazu imaju postavljena stražara.

Magacin municipije nalazi im se u podrumu Sreske zgrade. Komanda tal. vojske nalazi im se u osnovnoj školi. Oficirska menza nalazi se u kući Miljkana Arežine.

¹ Italijanska vojska se sastojala od redovnih trupa (kraljeva vojska) i fašističkih jedinica (crne košulje).

U Grahovu se nalazi 6 karabinera, koje potpomažu nekoliko plaćenika četničkih koji vrše svakodnevna hapšenja, zahvaljujući špijunima četničkim koji imaju za dužnost da blagovremeno izvestavaju karabinere o svemu.

Po dokazu da im se u Grahovu nalazi veća količina topovske kao i ostale municije, imaju isto jedan protivavionski mitraljez koji se nalazi na samom ulazu u Grahovo.

Talijani se ne udaljuju izvan žice nikud, s tim što se stalno nadaju napadu partizana, s tim što još iz predostrožnosti izbacuju četničke patrole malo podalje izvan žice.

Sve prozore od kuća su zazidali, ili su pometali vrećice sa peskom.

Četnici drže okolna-sela oko Grahova, s tim što od tih četnika po noći beže na spavanje u Grahovo, gde im se nalazi i kuhinja. Koliko se doznaje, većina tih četnika neće davati otpor pri napadu na Grahovo.

Četnici Pečenčani, koji su po dosadanju izgledu najodaniji prijatelji i saveznici Talijana, drže položaje ispred samih Pečenaka, na groblju, i vežu se patrolama prema selu Vidovićima i ostalim čet. položajima.

Selo Obijaj po noći nema nikakvih četničkih snaga, jer oni se povlače na spavanje u Grahovo. Isto selo Marinkovci ne raspolaže sa nikakvim snagama, jedino što četničke patrole samo prkrstare i vrate se nazad.

Daljnji četnički položaji nalaze se povrh Grahova, tj. Stožišta, Strmice, Plavna, gde se protežu sve do tromede. Ti su položaji sledeći: Konjska Glava, na njoj ima oko 50 četnika, većinom su Plavanjčani koji se vežu sa patrolama sa ostalim čukama koje isto tako drže četnici.

Brdo tzv. Bobija ima 25 četnika, koji održavaju vezu sa snagama na Konjskoj Glavi.

Veliki Gologlav ima 20 četnika, koji isto održavaju vezu sa Bobijom.

Crni Potoci imaju 30—40 četnika koji drže položaje povrh sela Potoci.

Na t.zv. Tuku ima nekoliko četnika koji su u vidu izvidnice. Marina Glavica ima 25 četnika, oni su većinom Strmičani.

Na koti Cigelj, koju su do sada držali Talijani, sada drže četnici. Njih ima 30 i imaju telefonsku vezu sa nekim od utvrđenja talijanskih.

U Strmici ima 150—200 Talijana, od kojih je znatan broj Crnih košulja.

Naoružani su sa 4 brdska topa, od kojih su izgleda 2 odvukli u Knin.

Većim delom vojska im se nalazi povrh Strmice na Gradini, dok njih u državnoj stanici ima samo 50—60, gde su zazidali

prozore, tu u stanicu im se nalazi neki manji magazin, dok na Gradini imaju magazin municije i ostale ratne spreme. Na Gradini su ograđeni bodljikavom žicom, gde su pokopali bunkere. Oko celog vrha Gradine pokopani su rovovi.

U Strmici, kod pravoslavne crkve, nalazi se Stab četničke divizije, i stan popa Dujića u tom štabu nalazi se u zaštiti 25 četnika. U tom istom štabu radi kao načelnik štaba major Uzunčević.

Na Stožistima drže položaje većinom Strmičani đujićevci, njih ima 50—60 i njihovi položaji se protežu od sela Pečenaka do povrh Tiškovca. Na tim položajima nalaze se ponegde ozidani bunkeri stila talijanskog, koje rade po predlogu talijanskog komandanta, nekog majora, gde i sam taj major ide u obilazak, dajući im nove direktive o dalnjem.

Povodom ofanzive od strane Talijana na oslobođene naše teritorije izdali su letke, koje su bacali iz aviona, gde odgadaju tu ofanzivu za 30. septembar, s tim što kažu da je narod shvatio, te se u većem obimu vraća svojim kućama. Sami četnici počeli su punom parot da sumnjaju u tu talijansku moć druge ofanzive, gde dolazi do češćih svada između četnika i Talijana. Izbegle familije iz Petrovca i Drvara pobegle su u Knin, gde su se smestili po starim železničkim vagonima.

U Grahovu postoji kuhinja za četnike koji su samo pod puškama, tu im je smeštena neka primitivna bolnica.

Drug. poz.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Položaj 23-IX-42 god.

Obaveštajni oficir
IV K.N.O.P. udarne brigade,
Brana T.²

¹ Brana Tanjga

IZVJEŠTAJ ŠTABA OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU BO-SANSKO GRAHOVO OD 24 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O NEPRIJATELJSKIM SNA-GAMA U BOSANSKOM GRAHOVU I OKOLINI¹

**STAB
OPERATIVNIH TRUPA
NA SEKTORU GRAHOVO**

NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOP i DV JUGOSLAVIJE

- 1) Primili smo vaš dopis od 20.IX.1942. — Juče smo vam pisali iz Resanovaca. Jutros smo stigli u Tičovo.
- 2) IV krajiška brigada ima preko 1000 boraca, raspoređena u 3 bataljona. Preporučili smo im da obrazuju 4 bataljona od po 230 boraca, što je pogodnije i za vojničku i za političku delatnost — a pored toga i pionirski vod.
- 3) Po izveštajima primljenim sa raznih strana, četnici u Kninskoj Krajini nisu zadovoljni sa svojim vodama i gotovo svuda kod njih se oseća kolebanje, naročito posle dolaska brigada u njihovu neposrednu okolinu.

Italijanski komandant armije produžio je — letak bačen iz aviona — rok »predaje partizana« do 30 o.m., što bi značilo da do tog termina neće preduzimati krupnije akcije — ukoliko ih budu uopšte preduzimali. Znači da bi mi svoju aktivnost trebalo da razvijemo već do tog roka.

Raspolažemo s tačnim podacima o jačini, naoružanju i raspolođenu neprijatelja u Strmici, Grahovu i Plavnom. Te smo podatke dobili od dva četnika koji su prekuće prebegli iz Grahova i oni se, uglavnom, slažu sa podacima obaveštajnih organa. U Strmici ima oko 200 Italijana sa 4 topa brdska 75 mm. Kod crkve i škole nalazi se štab »četničke divizije«, u njihovom magacinu nalazi se oko 500—600 pari odela spremljenih za četnike te divizije, koja oni navodno odbijaju da obuku, zato što su fašističke uniforme. Italijanski kadrovi i vojnici navodno nisu raspoloženi za preduzimanje ofanzive protiv partizana, jedno zbog velikih gubitaka koje su imali a drugo zato što — kako tvrde — vojska im je potrebna za druge frontove (francuski i Istočni); zato teže da omasove četnike i da njih upute u ofanzivu protiv partizana.

U Grahovu ima 6—700 italijanskih vojnika Kraljeve vojske (dok u Strmici ima znatan broj Crnih košulja), sa 4 brdska topa.

¹ Original, kome nedostaje jedan dio, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 2979.

Oni su uglavnom smešteni i utvrđeni u samom gradu i na Gradini, dok spoljne položaje drže oko 300 četnika (od kojih dobar deo navodno ne želi da se bori protiv partizana). Jedan četnički komandir — Markica Ćućuz — pobegao je pre neki dan...² i artiljerijom; potreban naročito sada, u otsustvu druga Španca.

7) Potsećamo vas da se na prostoru Strmica — Grahovo nalazi 8 italijanskih brdskih topova, sa dovoljno municije, do kojih računamo da možemo lako doći, samo ako nam hitno pošaljete odgovarajuće snage — i po broju i po kvalitetu. Nije potrebno da vam objašnjavamo od kolikog bi značaja za dalje akcije bilo raspolažanje ma i delom ovih topova.

8) Drug Stanko³ kreće danas na određeno mesto.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

24.IX.1942 — 10.00 č.

**ZA STAB
UDARNIH TRUPA
NA SEKTORU GRAHOVO**

Načelnik štaba
Veljko

Komandant
Koča

9) Sa ishranom ide još uvek vrlo teško, iako smo lično preduzeli sve potrebne korake u samoj Komandi područja. Nastojte da se bar 4 kamiona prebace na službu u Drvaru, jer se bez njih ne može organizovati dovoz namirnica i hrane.

10) Drugaricu Desu Jovanović, građevinskog inžinjera, koja je dosada bila na radu u Pionirskom vodu I proleterske, šaljemo, po traženju druga Volode,⁴ na rad u Drvar.

11) Druga Voju Niketeića, borca III bataljona, po zanimanju kovača, kao i druga Dušana, iz Pionirskog voda, po zanimanju metalca, šaljemo takođe u radionicu u Drvar. Ako u drugim jedinicama ima još dreera i frezera (navodno ih ima u II brigadi, u funkciji konjovodaca) treba i njih uputiti u radionicu u Drvaru, jer ima dosta izlivenog materijala.

² Na ovom mjestu nedostaje dio druge stranice originala.

³ Branko Poljanac

⁴ Vladimir Smirnov, šef artiljerisko-tehničkog otsjeka Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD 24 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVНОM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O POTREBI POPUNJAVANJA JEDINICA BRIGADE U VEZI SA PRESTOJECLM FORMIRANJEM PROLETERSKE DIVIZIJE

**STAB
I PROLETERSKE
NO UDARNE BRIGADE**

VRHOVНОM ŠTABU NOP i DV JUGOSLAVIJE

1) Mi smo, odmah po oslobođenju Livna,¹ postavili pitanje popune naših bataljona kao najhitnije. Otada je prošlo skoro 2 meseca, a u tome smo vrlo malo odmakli: pojedini bataljoni još uvek nemaju ni po 200 boraca. Ponovo se obraćamo na vas da nam hitno pomognete.

2) Vi ste se sa nama složili da je popuna hitno potrebna. Naši bataljoni sada svi zaostaju po svom broju iza bataljona novoformiranih brigada. Mislimo da tako ne bi smelo ostati dalje; da je nužno potrebno da se UPOREDO sa obrazovanjem bataljona novih brigada vrši PUNA popuna bataljona »starih« brigada. Pa ne samo to, nego bismo morali što hitnije povećati naše bataljone na 300 i više boraca. Nesumnjivo je, naime, da naši bataljoni mogu da posluže i kao jezgro i kao kostur za obrazovanje novih brigada (u sastavu Proleterske divizije), a najprirodniji i najzdraviji put za tu realnu perspektivu jeste maksimalno popunjavanje i »prepunjavanje« postojećih bataljona. Ovakva je popuna, dakle, neophodna i sa tog gledišta, tj. uzimanja realnog kursa na stvaranje Proleterske divizije.

Činjenica je da se većina naših vojnih i političkih rukovodilaca po bataljonima i četama guše u sadašnjim okvirima svoga delovanja. Pitanje pojedinih od njih rešeno je slanjem na odgovarajuće položaje u novoobrazovane brigade — čime je rešeno i pitanje pomoći u kadrovima tim jedinicama. To je bila jedna nužda čijem smo se zadovoljenju rado odazvali. Ali time očevidno nisu iscrpljene sve postojeće mogućnosti za stvaranje udarnih jedinica. Sada brigada ne bi više mogla da šalje svoje kadrove u druge jedinice a da se ne oslabi njen kvalitet, a da ne odustane od kvaliteta na koji se svojim postojanjem obavezala. S druge strane, ovako okupljeni kadrovi (sa odgovarajućim funkcijama i bez njih) sposobni su, kao celina, da za kratko vreme podignu ljudstvo koje dolazi za popunu na potrebeni nivo i da, dakle, održe stečeni nivo

¹ Livno je oslobođeno 7 avgusta.

na približno istoj visini. Uzimanjem kursa na pretvaranje bataljona u brigade održava se, dakle, u novoj brigadi nivo njenog izvornog bataljona stvaraju se nove udarne jedinice i kadrovi dolaze na mesta koja odgovaraju njihovim sposobnostima — dakle maksimalno se iskorišćavaju mogućnosti osposobljavanja i jedinica i pojedinaca, a i mogućnosti za stvaranje novih udarnih, elitnih jedinica.

Posmatrano, dakle, i sa ove strane — perspektive i kursa — pitanje obilne popune nameće se kao najhitnije.

3) Smatramo da ovo pitanje treba nanovo da podvučemo, naročito sada kada se postavlja pitanje obrazovanja divizija — kao što vidimo iz vašeg pisma od 20. o.m., pitanje čije su rešenje nesumnjivo nametnule sadašnje potrebe borbe.

Na iste zaključke nas navodi i konkretna situacija u kojoj se danas nalazi naša brigada. Nalazimo se na važnom — iako neaktivnom — rektoru, na kome nismo u stanju da intervenišemo efikasno zbog nedovoljno vojnički spremnih snaga. Proleterska brigada nije dovoljno jaka brojčano, a ostale, koje su ovde pored nas, nisu dorasle vrsti zadataka koje treba rešavati — i po iskazima samih komandanata brigada i bataljona.

4) Ovako naše snage već prilično vremena leže takoreći neiskorišćene. Prirodno je da želimo da ne zavisimo od ovakvih spoljnih uslova koji nas vezuju, a mislimo da postoje i objektivni i subjektivni uslovi za otklanjanje ovakvih smetnji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

24.IX.1942.

ZA STAB I PROLETERSKЕ NO UDARNE BRIGADE

(M.P.)

politički komesar

Fića

zamenik polkoma

Plavi-

komandant

Koča

5) Posle privremenog odlaska druga Španca³ i konačnog odlaska druga Stanka,⁴ naš štab je ostao krvnj; uz pomoć nekih drugova iz štabova bataljona verujemo da ćemo ipak uspeti da redovno obavljamo sve poslove i dužnosti do povratka druga Španca, za koga se nadamo — i tražimo — da nam ga po ozdravljenju uputite natrag u štab.

³ Mijalko Todorović

⁴ Danilo Lekić, zamjenik komandanta Prve proleterske brigade

Branko Poljanac

Učestvovao sam u svim diskusijama koje su vođene o gornjem predlogu i uverio sam se da je ovo najprirodniji put za stvaranje jedne proleterske udarne divizije, koja treba da ima istu ulogu u stvaranju divizija koju je odigrala u stvaranju brigada. Nadam se da će zadaci koji nam se nameću opravdati ovakav predlog.

S drugarskim pozdravom

Veljko⁵

BR. 62

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETV RTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 24 SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O MORALNO-POLITIČKOM STANJU U BRIGADI

S T A B
**IV KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
—PARTIZANSKE—
UDARNE BRIGADE**
BR. 31

DNE 24-IX-1942 GOD.

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU

- I. Na sektoru naše brigade nema nikakvih promjena. Stupili smo u vezu sa štabom operativnih trupa oko Grahova, kao i sa štabom I proleterske brigade. Sa njima smo uvijek u dodiru i izvještavamo ih o pokretu i stanju neprijatelja na ovom sektoru. U vezi naredbe Vrhovnog štaba radi preduzimanja jedne šire akcije na tromedi¹ i oko Grahova, naša brigada će takođe učestvovati u toj akciji. Radi toga, po predlogu štaba operativnih trupa, naša brigada sada ne vrši никакve akcije, nego se vojnički i politički priprema.
- II. U našim ranijim izvještajima iznijeli smo stanje naše brigade u pogledu njenog ljudstva. Naša zapažanja o brigadi do danas potvrđuju naša ranija mišljenja, naime, da je ljudstvo u brigadi uglavnom seljački elemenat potpuno sirov i politički ne-upućen u današnju narodno-oslob. borbu, da je komandujući kadar mlad i neiskusan i da mu treba svestrane pomoći. Radi

⁵ Pavle Ilić

¹ Granica Bosne, Dalmacije i Like

slabe političke svijesti, naročito partizana iz bivšeg bataljona »Starac Vujadin« i »Budunćost«, imamo nekoliko slučajeva dezertiranja i bježanja iz brigade; dosada je pobeglo 5 sa oružjem koji su ranije bili kod Vojina Babića, pobegli su prvih dana osnivanja brigade; i 16 bez oružja, od kojih 14 je pripadalo ranije bataljonu »Budućnost« a 2 »S.[tarac] V.[ujadin]«; zatim jedan broj ljudi iz ovih bataljona javljaju se kao bolesni i nesposobni a u stvari je to način izbjegavanja iz vojske.

Da bi se ovo spriječilo, članovi štaba brigade su obišli sve čete i bataljone i ukazano je svima vojnicima [šta je] narodno-oslobodilačka borba kao i prednost naših brigada, isto tako i drugovi iz štabova bataljonskih su neumorno tumačili, te pored svega toga našao se jedan broj kolebljivaca koji su dezertirali; u stvari ima još kolebljivih, te smo preduzeli da ih postepeno zamjenimo sa ljudima sa drvarskog i petrovačkog sektora, isto u vezi toga zakazali smo konferenciju sa štabovima bataljona, koju ćemo održati 25. o. m., gdje ćemo pretresti sva aktuelna pitanja u brigadi.

- III. S obzirom na ovako stanje brigade, a da bi se ono što brže i bolje popravilo, pred nas se postavlja i pitanje daljeg učešća u štabu brigade zamjenika komandanta brigade (druga Cvije²). Učešće pomenutog druga kao člana štaba brigade i sam njegov rad u vojsci, odnos prema vojnicima potpuno je negativan i štetan, te Vam navodimo razloge: Po svojim vojničkim sposobnostima nikako ne odgovara svojoj dužnosti, te kao takav niti zna niti može da da neku pomoći u pogledu izvođenja akcija, davanja savjeta štabovima bataljona, niti se zalaže za pravilan vojnički rad u brigadi; kao takav nema uopšte autoriteta ni kod samih vojnika i samim tim narušava autoritet drugih članova štaba brigade. Ono što je još najvažnije, [to] je da drug Cvijo nema uopšte pravilan stav politički o liniji današnje N.O. borbe, što u dodiru sa partizanima prenosi takav stav i na njih, te tako onemogućuje pravilan razvoj rada i podizanja političke svijesti partizana. Iako smo mi pokušali sa svoje strane da utičemo na njega, pokazalo se da on kao jedan neodgovoran čovjek neće toga da se drži.
- IV. Naše je mišljenje da druga Cviju treba pozvati na neku drugu dužnost u vojsci gdje bi se odvojio od svojih ljudi i uopšte od partizana. U ovom štabu brigade stručnim vojničkim sposobnostima jedino raspolaže drug komandant brigade, te Vas molimo da zatražite od Vrhovnog štaba, ukoliko Vi nemate, jednog druga za načelnika o*og štaba koji bi imao vojničkih sposobnosti.

² Cvijo Oraščić

- V. Ljudstvo ove brigade je vrlo slabo obučeno, to je i Vama poznato, te Vas molio da nam odobrite izvjesnu količinu robe iz magacina koji se nalaze pri komandi područja u Drvaru, kao i veša i goveđih koža kojih ima u Petrovcu, 40 komada za opanke; time bi i sami borci bili zadovoljniji.
- VI. U pogledu saniteta naša brigada nema nikakvog sredstva, nemamo nijednog spremna bolničara koji bi bio odgovoran za sanitetsku službu, te Vas molimo da nam što hitnije pošaljete po mogućnosti jednog ljekara ili jednog spremna bolničara koji bi udovoljio sanitetskoj službi. Ranije smo tražili bolničarke koje se nalaze pri centralnoj bolnici na kursu, te smo do danas dobili svega tri bolničarke, te Vas molimo da nam se upute još 20 bolničarki koje su nam neophodno potrebne, s obzirom da pred nama pretstoje krupnije akcije. Isto tako sa sanitetskim materijalom vrlo slabo stojimo, te Vas molimo da nam pošaljete koliko bi udovoljilo za brigadu.
- VII. Drugovi Veljko³ i Koča⁴ iz V. Š. predložili su nam da formiramo četiri bataljona, čije bi čete bile oko 65 ljudi; ukoliko bi morali formirati 4 bataljona, onda ne bi imali dovoljan komandujući kadar, te Vas molimo da dadnete Vi svoje mišljenje.
- VIII. Ova brigada raspolaže sa 3000 dinara, te Vas molimo da nam odobrite i pošaljete jednu količinu novaca.
- IX. Dostavljamo Vam stanje neprijatelja na Grahovu i okolini.
Sa borbenim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Politkomesar
N. Kotle

Komandant
Mil. Morača

**Pavle Ilić, pomoćnik načelnika Vrhovnog štaba
Koča Popović**

NAREĐENJE ŠTABA PETE CRNOGORSKE NOU I PRVE (DESETE) HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 25 SEPTEMBRA 1942 GOD.
ŠTABOVIMA BATALJONA HERCEGOVAČKE BRIGADE ZA
PROTJERIVANJE NEPRIJATELJA SA POLOŽAJA PASJA STJENA — VRH LJUBUŠE¹

S T A B
V i I HERCEGOVAČKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
UDARNE BRIGADE
25 septembar 1942 g.

HITNO JE

ŠTABU III BATALJONA I BRIGADE — HERCEGOVAČKE

Prema dobivenim podacima u toku današnjeg dana neprijatelj je ovладao Pasjom Stjenom i vrhom Ljubuše.

Ovladivanje neprijatelja Pasjom Stjenom i vrhom Ljubuše ne smije se trpiti pošto to ugrožava ovaj dio slobodne teritorije. Potrebno je što prije uništiti neprijatelja i ovladati Pasjom Stjenom i prostorom Sovići — Borovnik, pa onda svom snagom bacit se na Ljubušu i ovladati i njome.

NAREĐUJEMO:

1. Komandant III bataljona² po prijemu ovoga naređenja odmah [će] uzeti jednu četu iz Gračanice i krenuti do sela Gornji Višnjan. Tu uhvatiti vezu i sa onom četom toga bataljona koja je kontrolisala Dugo Polje i Doljanku i bila na prostoru Sovići — Borovnik. Po stizanju u Gornje Višnjane uhvatiti vezu sa četom I her. bataljona koja sada kreće u selo Maglice. Sa ovom četom kreće i drug Vlado Tomanović koji će rukovoditi ovim operacijama i izdati vam naredenje za vaš dalji rad. Po likvidiranju neprijatelja taj bataljon ponovo ima da ostavi jednu četu na prostoru Borovnik — Sovići sa zadatkom zatvaranja pravca Dugo Polje — Doljanka i kontrolisanja Vran Planine, a ostatak bataljona staviti na prostor Gračanica — Gorica sa ranijim zadacima. Zasjeda koja je određena za doček žandara od Rame da izvrši svoj zadatok.

2. Prvi bataljon daće odmah jednu jaču četu (po mogućnosti III) koja ima odmah da krene sa drugom Vladom Tomanovićem za Šćit — Maglice gdje će u zajednici sa Mostarskim i Prozorskim bataljonom uništiti neprijatelja i ovladati Pasjom Stjenom.³ Po uni-

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2748.

: Nenad Vasić

* Neprijatelj je protjeran sa ovih položaja. Opširnije o tome vidi dok. br. 76.

štenju ovog neprijatelja četa I bataljona sa Prozorskim bataljom i četom II bataljona iz Zvirnjače ima da ovlada Ljubušom i uništi neprijatelja koji se sada tu nalazi.

3. Prozorski bataljon ima da stavi na raspoloženje cio bataljon drugu Tomanoviću (bez jednoga voda, koji vod da ostane i dalje u Šćitu). Drug Roganović⁴ da krene također sa Prozorskim bataljonom.

Uništenje neprijatelja na Pasjoj Stjeni najlakše će se postići ako manji dio snage napadne od Gornjih Višnjana i preko Dupovca, a tek kasnije, dok se neprijatelj angažuje u tom pravcu, sa glavnom snagom udariti preko Snježnice i od Bošnjaka preko Miradovice. Zgodno bi bilo uturiti neprijatelju iza leđa koju desetinu da napravi zasjedu za one koji bježe i da unese paniku u neprijatelja.

Po ovladivanju Pasje Stjene četa I bataljona i Prozorski bataljon, u zajednici sa četom iz Zvirnjače, ima da što hitnije ovladaju Ljubušom. Četa iz Zvirnjače za ovu akciju dobiće naređenje od druga Vlade Tomanovića. Do dolaska toga naređenja četa iz Zvirnjače ima odmah po dobivanju ovog naređenja da izvidi neprijateljske snage na Ljubuši uz nemiravajući ih pri tome vatrom a u cilju olakšanja napada na Pasju Stjenu.

Ugovoren znak puška dignuta iznad glave vodoravno. Borbeni znaci raspoznavanja: Volga—Vorošilov.

Čete da ne vode nikavu komoru niti konje.

Drug politički [komesar] III bataljona⁵ koji je trebao doći na zahtjev pol. odjela ne treba da dolazi do daljega.

Dakle, III bataljon odmah po stizanju u Gornje Višnjane da pošalje patrolu u selo Maglice radi fatanja veze i dobijanja daljeg zadatka od druga Tomanovića.

Drug Tomanović⁶ o svemu da hitno izvještava.

Dostavljeno: Štabu I, II, III i Prozorskog bataljona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Za štab
Vlado Šegrt
Rade⁷

⁴ Duro Roganović, oficir bivše jugoslovenske vojske. Poginuo 13. juna 1943 god. na Sutjesci, kao član štaba Pete Crnogorske NOU brigade.

⁵ Enver Cemalović

⁶ Vlado Tomanović

⁷ Rade Hamović

BR. 64

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD
25. SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV
ZA BOSANSKU KRAJINU O STANJU NA KOZARI, RASPOREDU
NEPRIJATELJSKIH SNAGA I IZVEDENIM AKCIJAMA

STAB II K.N.O.P. ODREDA
»MLADEN STOJANOVIĆ«
25. IX. 1942 g.
Br. službeno

N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
OPERATIVNI STAB

Br. 552

OD 30/IX-1942 G.

DRUGARSKOM

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Položaj

Dragi drugovi,
Potvrđujemo prijem pošte, propagandnog materijala, kao i 100.000 kuna.

Brojno stanje odreda je 54, 55, 75, 64, 67, 27, i — 24, 26, 86¹ partizana, — 67, 15, 46, 15, 26, 24, 26, 35, 66, 68, 26, 23, 67, 68, 24, 82, 26², karabina, i 66, 68, 26, 23, 67, 68, 24, 82, 26³, puškomitraljeza.

Mnogo našeg materijala, odjeće i obuće, propalo je u magazinima, pronađenim od neprijatelja, sagnjilo po raznim skrovištima a naročito za vrijeme ofanzive, kada se je skidala vojna uniforma a oblačilo civilno odijelo, tako da danas možemo reći da je svega 40% partizana najpotrebnije snabdjeveno odjećom i obućom, a 60% partizana imaju nešto od odjeće, dok obuću nemaju nikako.

Naš komandni kadar četa je nov i mlad, a tako i bataljona. Pri formiranju tih štabova, mi smo se rukovodili političkom svijesti, hrabrošću, kriterij vojnog znanja nismo mogli ni uzeti, jer nije bilo takvog izbora ljudi.

U političkom pogledu naš odred je potpuno partizanski. Stanje od prošle odredske smotre⁴ prilično se popravilo, čemu je mnogo doprinijela veza sa vama i Slavonijom i Banjom kao i primljeni materijal.

¹ U originalu, iznad svih šifriranih tekstova ispisano je mastilom objašnjenje šifre. Ovdje: hiljadu i sto.

² Devet stotina četrdeset

³ Četrdeset

⁴ Misli se na smotru Drugog krajiškog odreda koja je održana na Paležu 19. avgusta. Vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 104.

Daljnim političkim radom od ovoga ljudstva izgradiće se partizani približno starim kozaračkim partizanima.

Naše sve snage ne nalaze se u Kozari, nego je njihov položaj sljedeći:

I bataljon je na 57, 64, 23, 64, 77, 27,⁵ sa zadatkom ponovnog preuzimanja tog terena pod svoju kontrolu, i političkog uticaja na preostalu pozadinu, prikupljanje hrane (stočne i ljudske).

Akcije ovog bataljona su česte zasjede, vješto postavljene s težnjom da se izbjegnu gubici sa naše strane.

II, III i Udarni bataljon nalaze se u 57, 86, 45, 64, 88, 17,⁶ sa istim zadacima kao i I bataljon, kako vojnim tako i političkim, s tom razlikom što na terenu II i III bataljona nema pozadine ili je ima (gradski sektor) u maloj mjeri.

Nastojimo da patroliranjem obuhvatimo teren našega odreda a u Gradiškom srezu i proširimo.

Kako su sva okolna sela oko Kozare, do temelja uništена ili se nalaze pod neposrednom kontrolom neprijatelja, mi svakodnevno izgrađujemo i popravljamo logore, zemunice, magacine, ambulante, zalihe hrane — pekmez, tako da se bar minimalno pripremimo za zimu.

Taj ogromni posao paralelno sa vojnim akcijama obavlja se bez pozadine tako da su partizani u stalno pretjeranom naporu da savladaju sve te poslove i odgovore potrebama službe (patroliranje, zasjede itd.).

Obavještajna služba:

Naša vojna i politička aktivnost prikovala je, po tvrđenju naše obavještajne službe (Biro II), slijedeće neprijateljske snage uz naš teren:

U **Bos. Dubici**: jedan vod Nijemaca, II bojna 5 p. p. čiji je zapovjednik Pavlović, 8 pričuvni sat (strojnički), četa legije i vrlo malo ustaša, nešto naoružanih Cigana za pljačku Nijemcima i jedna radna pukovnija.

U **Kostajnici**: dvije satnije ustaša i dvije satnije domobrana. Komanda njemačka, Feldpost žandarmerije sa nekoliko tenkova.

U **Hrv. Kostajnici**: 800 Nijemaca.

U **Bos. Novom**: II bojna 12 p. p. (645 vojnika), III bojna (ima 540 vojnika), 300 Nijemaca, 9 tenkova, 28 voj. automobila, 39 žandarma i 115 ustaša.

U **Prijedoru**: oko 3.000 vojnika — domobrana i Nijemaca. (Ova [je] brojka promjenljiva radi čestih pokreta i usputnih logorovanja).

U **Bos. Gradiškoj**: 200 ustaša, nešto njemačke vojske i domobrana.

⁵ Karanu
⁶ Kozari

«

Neposredno na našem terenu:

Mrakovica: 500 Nijemaca.

Kozarac: 20 Nijemaca i 1 satnija domobrana.

Omarska: 2 satnije domobrana.

Rakelići: 32 žandarma.

Marićka: 2 desetine domobrana.

Lamovita: 30 žandarma.

Pruga Prijedor — Banja Luka osigurana je bunkerima.

Simići: 1 satnija legije.

Turjak: 25 žandarma.

Cerovljani: 40 žandarma.

Miljevići: 40 žandarma.

Mašići: 40 žandarma.

Trebovljani: 50 žandarma.

Jablanica: 40 žandarma — pobjegli — škola zapaljena, sada u Srefljijama].

Podgradci: 400 ustaša i 4 topa, plus kulturbund.

Orahova: 2 satnije ustaša.

Pucari: 2 satnije ustaša (6 i 7) i II bojna 11 p. p. domobrana.

Murati — Pralice: 9 satnija 11 p. p. (zarobljeno).

Knežica: 60 domobrana, 40 žandarma, 1 Nijemac i 2 kulturbundovaca.

Jelovac Gor: 1 ustaška i 1 njemačka satnija.

Slabinja: 1 satnija (150 domobrana) i 400 zarobljenih civila iz Slavonije.

Volinja: 1 satnija kao i sve druge stanice od Prijedora do Novog i Volinja (Dobrljin, Ravnice, Blagaj, Svodna, Dragotinja, Brezičani) — domobrani (na bunker po 10 ustaša i 1 puškomitrailjez).

Zeleni kadar⁷ prije mjesec dana imao je 9 četa — 375 vojnika.

Organizovali smo obavještajnu službu uspostavljanjem veze sa Slavonijom i Banjom na bazi međusobnog obavještavanja.

Za obavještajnog oficira pri štabu našeg odreda, u dogovoru sa sekretarom O.K. drugom Slovencem⁸, postavili smo druga Čočeta⁹, koji je već nastupio dužnost.

NAŠE AKCIJE: Od dana našeg zadnjeg dopisa do danas bile su slijedeće:

- 1) Na dan 27. VIII t. g. rano ujutro napao je neprijatelj iznenađujući na logor Udarnog bataljona, u kojem je sukobu neprijatelj imao 10 mrtvih i 7 ranjenih. Naši gubici: 2 mrtva i 1 ranjen (donoje umro).
- 2) Na dan 3 septembra t. g. patrola 3 čete III bataljona dočekala je iz zasjede kod Moštamce neprijateljske pljačkaše sa 5 pari

⁷ Milicija po muslimanskim selima koju su ustaše organizovale i naoružale za borbu protiv partizana.

⁸ Branko Babić

⁹ Ratko Vujović

konja i teglećim priborom, koji su išli iz Dubice u pljačku po selima. Zarobljeno je 5 pari konja sa teglećim priborom i 2 pljačkaša — Srbina, koji su potuđadali pod radničku bojnu. Oba su iz Osijeka. Po saslušanju strijeljani.

3) Na dan 6. IX t. g. u selu Sreflijama patrola 1 čete III bat. uhvatila je 3 domobrana sa svom ratnom spremom koji su pošli sa poštom za Dubicu. Potpadali su pod 6 sat. II bojne 5 pj. puk. Sada se nalaze u III batalj. na političkom vaspitanju, osim jednog koji je uslijed otpora na licu mjesta strijeljan.

4) Na dan 7. IX t. g. patrola 2 čete III bataljona iz zasjeđe otvorila je puščanu paljbu na neprijateljsku patrolu koja je brojala 6 vojnika (garnizon jablaničke škole). Od ovih 2 mrtva, 2 pobjegla, od kojih je 1 ranjen, i 2 zarobljena. Zarobljena spremila: 2 karabina, 3 opasača, 3 fišeklije, 2 noža, 100 metaka, 3 para cokula, 2 konja, 1 kola i 5.000 kuna. Naši bez žrtava. Od zarobljenika 1 strijeljan (htio pobjeći).

5) Na dan 9. IX t. g. neprijatelj je u jačini 2 satnije (250 Nijemaca sa 5 oficira, ostalo oružnici) krenuo je sa Mrakovice prema Vojskovoju. Zasjeđe četa III bat. propustile su glavninu neprijatelja koji je krenuo prema Vojskovoju i dočekale njihovu patrolu zaštitnicu (manje snage sa 2 kola i bolničko odjeljenje). Zarobljeno je: 2 karabina, 1 puškomitrailjer, 2 kola, 2 para konja i nešto sanitetskog materijala. Glavnina neprijatelja kojoj je stigla pomoć iz Pucara (1 satnija i bacač) uspjela se ponovno povratiti prema Mrakovici. Isto su postavljene ponovno zasjeđe i tom prilikom je što ubijeno što ranjeno 20 neprijateljskih vojnika. Zasjeđa koja je štitila evakuaciju štaba bat. ubila je 3 neprijateljska vojnika. Naši gubici: 1 ranjen — kasnije umro.

6) Na dan 11. EX t. g. 1 vod 1 čete II bataljona oslobođio je 55 naših civila — zarobljenih partizanskih porodica iz oslobođenih sela Srijema — koji su pod zaštitom ustaša obavljali radeve na pustim poljima Knežice, koji su zadržani u civilnim logorima. Zatim zarobljena 2 para konja sa kolima punim krompira i ubijen 1 ustaša.

Istoga dana patrola čete II bat. oslobođila je još izvjestan broj civila, među njima 3 biv. partizana i 3 Srbina domobrana. Zaplijenjeno 6 pušaka, 300 metaka, 20 konja, 10.900 kuna i druga spremila.

7) Na dan 15. IX t. g. patrole II bataljona popalile su veću količinu sijena, slame i stogova pšenice u selima preko ceste Prijedor — Dubica, koje je neprijatelj bio spremio radi izvoza.

8) Na dan 16. IX t. g. patrola jedne čete I bataljona rastjerala je radnike u šumi Jelovača, koji su sjekli šumu, i tom prilikom zarobila jednog lugara (šum. uprave Prijedor), koji je poslije saslušanja strijeljan radi špijunaže.

9) Na dan 17. IX t. g. neprijatelj u jačini od jedne satnije napao je selo Košiću u namjeri pljačke i paljenja. Snage 1 i 2 čete

II bat. otvorile su na njega vatru, natjerale ga u bjekstvo i otele mu svu stoku koju je bio upljačkao. Tom prilikom neprijatelj je imao 4 mrtva.

10) U noći između 19 i 20. IX udarna desetina 2 č. II bat. zapalila je mostove na Mlječanici i Komplencu, na cesti Dubica — Kostajnica i Dubica — Prijedor. Prilikom paljenja mosta na Komplencu naišao je 1 kamion sa ustašama. Na njega je otvorena vatra, ali je kamion uspio pobjeći. Po dobivenim izvještajima iz Dubice ubijeno je u kamionu 12 ustaša. Kamion bi bio sav uništen, ali je naišao iznenada, baš u vrijeme kada je paljen most.

Iste noći ova desetina je sakupila sve naseljenike iz Hercegovine, upoznala ih sa našom borbom i opomenula ih na lijep način da napuste naša sela, što su isti i prihvatili. Po njihovom dolasku u Dubicu pričali su lijepo o partizanima.

11) Na dan 16 i 17. IX u noći 2 četa I bataljona zarobila je u Brkićima — Lješljani 22 žandarma, 1.200 metaka, 22 karabina i 150 kg brašna. Ostao je u partizanima 1 žandarm.

Iste noći patrola 1 čete ovog bat. postavila je zasjedu na Vračiću gdje je naišlo 7 žandarma, od kojih su 4 ubijena, 2 zarobljena i 1 pobegao.

12) Na dan 18. IX t. g. jedinice I bataljona iz zasjede dočekale su neprijatelja na Karanu. Tom prilikom zarobljena su 62 domobrana i žandarma i među njima 2 domobranska oficira. Neprijatelj je imao veći broj mrtvih i ranjenih. Sa naše strane 1 mrtav i 4 ranjena. Zaplijenjeno je 55 pušaka, 4 puškomitrailjeza, 4.000 metaka i druga spremu.

13) Na dan 21. IX t.g. postavile su zasjedu jednoj satniji ustaša iz Podgradaca. Tom prilikom ubijena su 2 nepr. vojnika, a naš je 1 ranjen.

Naknadno saznajemo da su prilikom akcije na školu u Miloševom Brdu, u kojoj je bio smješten neprijateljski garnizon, neprijateljski gubici iznosili 1 mrtav satnik i 3 ranjena domobrana.

Naše akcije razvijaće se planski na liniji sprečavanja pljačke sa našeg terena, kontrolisanje terena, te kroz koje će se akcije osporiti naš odred za izvođenje starih svojih operacija.

Ovaj sektor je neobično važan, kako i vi sami naglašavate, i vojnički i politički, te stojimo na stanovištu da je potrebno da vojnički djelujemo na ovom terenu.

U slučaju zaokružavanja mi imamo u vidu vaš prijedlog¹⁰ o proboru u pravcu naših većih snaga.

Ta naša odluka bila bi rezultat najteže situacije.

Što se tiče formiranja Kozarske udarne brigade mi stojimo na sljedećem stanovištu: Mi ćemo težiti na tome da odred pretvorimo u pokretnu jedinicu, tj. brigadu. To nam nalaže i naš sam

¹⁰ Vidi dok. br. 21.

vojno-geografski položaj, ali sama strateška važnost ovog terena nalaže nam isto tako da se ovdje zadržimo i djelujemo što je duže moguće.

Pored toga što je Kozara i njen partizanski odred u zaledini četnika, mi održavamo vezu sa Slavonijom i Banjom i IV odredom, mi smo istovremeno i klin koji prodire u neposrednu blizinu saobraćajnih arterija Hrvatske kao i njenih žitnih centara.

Naše vojne akcije potvrđuju ispravnost našeg gornjeg izlaganja i to ne kao »jednog balasta« koji samo živi i hrani se u šumi, nego kao aktivnog partizanskog odreda.

Neprijatelj je agresivan i nadalje na našem terenu, te je poslije naših akcija poduzimao represalije na preostaloj pozadini, poklavši u Palančiću 18 žena i djece, otjeravši u logor iz okoline i iz samog Prijedora mnogo Srba kao i neke muslimane i Hrvate, te bombardujući Karan iz aviona poslije zarobljenja 1 domobranske satnije.

Svi zarobljenici su poslije istrage i saslušanja, osim 2 koji su ostali, te političkog obavještenja pušteni kući, dok se 2 zarobljena rezervna domobrana oficira (nadporučnici) nalaze kod štaba u zarobljeništvu.

Odlučili smo ih pustiti poslije kraćeg političkog rada radi agitacije.

Oni su izjavili da se na položajima prema San. Mostu nalaze sljedeći hrvatski oficiri s kojima bi mogli uspostaviti vezu: Milan 44, 55, 77, 26, 15, 37, 54, 64, 74, 26, 82, 88,¹¹ iz 8 S.S. 10 p.p.¹² Karlo 87, 68, 26, 23, 17, 77, 86, 44, 17, 66,¹³ iz 21 sata 10 p.p. Marin 65, 43, 60, 57, 64, 74, 86,¹⁴ iz 24 sata 10 p.p.

Vojo Stupar je, po obavještenjima III operativne zone Hrvatske, sa drugaricom Zagom¹⁵ prešao nazad na teren bivšeg IV odreda radi političkog i vojnog djelovanja na tom terenu. Danas smo primili dopis¹⁶ od njega u kojem nas izvještava o akciji na Bos. Kobaš kao i traženju jačih naših snaga na tamošnji teren. Mi vam pismo šaljemo u prilogu, dok ćemo nastojati da našu političku i vojnu djelatnost proširimo prema Lijevču Polju i Vrbasu, a nismo u mogućnosti ovaj čas da vršimo akcije čišćenja četnika na terenu IV odreda.

Jedan naš partizan, uhvaćen u zadnjoj ofanzivi, utekao iz koncentracionog logora iz Zemuna, te tvrdi da ih je tamo bilo oko 12.000 iz Kozare, među njima i Srbijanaca. U tome logoru, među

¹¹ Milan Vinterhalter

¹² Iz Osme samostalne satnije Desete pješačke pukovnije

¹¹ Karlo Petrinović

" Marin Bukalo

" Zaga Umičević, član Okružnog komiteta KPJ na terenu Četvrtog krajinskog odreda

" Vidi dok. br. 26.

pozadincima, ima nešto članova N.O.O-ra i partijaca. Isti priča da se čuje topovska paljba u Srbiji i da se je sreo sa partizanskim kuririma koji putuju za Srbiju (Niš). Dalje, navodi da je u logoru veliki procenat smrtnosti uslijed gladi i tuče. Logorom upravljaju Nijemci — SS trupe.

Među provokatorima i špijunima koji su se stavili u službu okupatora u navedenom logoru nalaze se Alija Pašagić, biv. vodnik, i Marko Miljatović, biv. J.N.S. korteš.

Iz Prijedora dobili smo obavještenje da se u Banja Luci, u Crnoj kući, nalazi dosta partizana i partizanki uhvaćeni u zadnjoj ofanzivi. Traženo je 50.000 kuna za spas dviju partizanki (Juliju¹⁷ i Mariju Kaus) koje su osuđene na smrt. Mi smo navedeni novac poslali. Nezvanično smo obaviješteni da se tamo nalaze biv. zamjenik komandanta III bataljona Piljo Stanišljević¹⁸ i Stanko Milić, biv. komandant II bataljona koji se je predao u ofanzivi.

Kako nam je novac prijeko potreban za nabavke soli, duhana i drugih potreba i mogućih gornjih slučajeva, pošaljite nam ga u većoj mjeri (200.000).

U vezi ujednačenja komande u partizanskoj vojsci pošaljite nam sve priručnike ako imate, programe vojno-političkih kurseva, kao i sve ostale upute u pogledu podizanja vojnog znanja i discipline u našoj partizanskoj vojsci. Da li su izašle oznake zamjenika komandnog kadra, intendantata, obavještajnog oficira itd.?

Radi potreba, uslijed bolesti komandanta druga Žarka¹⁹, uputite ovome štabu Dmitra Bajalicu. Ovom štabu su potrebni Božo Baškot kao sekretar i Dušan Misirača kao zamjenik pol. komesara, te ih po mogućnosti najhitnije uputite ovamo. (2 telefonista i telefonska aparata iz našeg voda za vezu).

Bio bi nam potreban jedan radio-aparat bolje konstrukcije a što manjih dimenzija i utroška električne energije, pošto se teško nabavljuju baterije a i radi pokretljivosti.

Upoznajemo drugarski Štab sa situacijom na pruzi Banja Luka — Prijedor — Novi — Sunja, da je ista opravljena te da se okupator njome služi za izvoz rudače iz rudnika Ljubija kao i rokiranja trupa. Popravljen je i svojevremeno po drugu Ratku²⁰ i Kalcu²¹ dignuti vijadukt kod Kostajnice²².

Ovaj čas smo primili izvještaj da je zasjeda III čete II bataljona imala uspješnu akciju u sukobu sa neprijateljskom patro-

¹⁷ Julija Ritereser, bolničarka, zarobljena u Kozarskoj ofanzivi. O njenoj daljoj sudbini Redakcija nije mogla ništa doznati.

" Zarobljen za vrijeme Kozarske ofanzive i odveden u logor, gdje je ubijen.

¹⁹ Žarko Zgonjanin

²⁰ Narodni heroj Ivica Marušić

²¹ Duro Kale, španski borac. Poginuo 1942 god. u Slavoniji.

²² Vijadukt kod Kostajnice srušila je grupa boraca Prvog bataljona Drugog krajiškog NOP odreda januara 1942 godine.

lom blizu sela Pucara ubivši jednog na licu mesta i zarobivši jednog pričuvnog oružnika. Tom prilikom zarobljena su 2 karabina, 300 metaka i 8 BOMBI, to ukazuje na dobro naoružanje oružjem većeg razornog dejstva na bliska otstojanja svih garnizona okolo nas. Ostatak neprijateljske patrole, iskoristivši pomrčinu, pobje-gao je.

Uz drugarske pozdrave,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,
Boško²³

Komandant,
Šoša²⁴

Zamj. pol. komesara,
(nema)

Zamj. komandanta,
Miloš²⁵

P. S. Primili smo još neka obavještenja iz kojih vam javljamo naj-važnije:

Pozadina kozarska²⁶ otjerana u zadnjoj ofanzivi, osim iz užeg Knežpolja, pušta se po grupama iz zatočeništva u Slavoniji, te već pristiže na naše terene. Dodiri naše pozadine u Slavoniji sa tamošnjim partizanima imali su dobrog obostranog dejstva i političke i materijalne naravi, kako na našu tako i na Slavonsku pozadinu, te su ogromne nevolje koje su zadesile našu pozadinu time nešto ublažene.

Četnici sa terena IV odreda pravili su napad na Srbac pod maskom partizana, opljačkavši ne samo muslimansko nego i srpsko stanovništvo. Popalili su sve muslimanske kuće.

Doktorica Perovića²⁷ nalazi se u Martincu.

Banja Luka se utvrđuje, četnici se oblače u domobranske uniforme idući u borbu protiv partizana. Na cesti Banja Luka — Građiška nalazi se osim žandarskih stanica vojska u Klašnicama i Nijemaca 1 četa u Topoli. U Banja Luci se nalazi u Crnoj kući još oko 150 svojevremeno pohapšenih Prijedorčana (po ofanzivi). U Dubici se prazne stanovi, govori se o dolasku 30.000 Nijemaca.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,
Boško

Komandant,
Šoša
Zamj. komandanta,
Miloš

- " Boško Siljegović
- " Narodni heroj Josip Mažar
- " Miloš Siljegović
- " Narod sa oslobođene teritorije na Kozari.
- " Dr Danica Perović

BR. 65

NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 26 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU DRUGOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA ZA POJAČANJE AKTIVNOSTI U VEZI S NAPADOM NA JAJCE¹

SI.
26-IX-42 g.

ŠTABU II K.N.O.P. ODREDA

Položaj

U vezi napada na J.² na kojemu je koncentrisana glavnina naših snaga, potrebno je u toku od 26 do 28 o. mj. da budu aktivne sve naše snage u području Manjače prema Banja Luci, kao i na području prema Sanskom Mostu i Vrhopolju odakle neprijatelj može da prodre u žitni teren Kliuča i Sanice. Vaše snage treba da se ovih dana aktiviziraju na području Starog Majdana, Stare Rijeke i čitavog dijela vašeg fronta prema Sanskom Mostu. Treba vršiti i organizovati ozbiljnije napade na tom području, obzirom da neprijatelj ne raspolaže većim snagama, a u isto vrijeme treba vršiti demonstrativne napade. Ovaj štab naredio je štabu VI odreda kao i snagama na desnom krilu u Manjači da vrše također akcije, i obzirom da se aktivnost neprijatelja svakodnevno osjeća na području Vrhopolja i prema Sokolovu i Ratkovu, to vi i radi toga morate olakšati i onemogućiti neprijateljsko nadiranje prema Ključu i čitavom tome žitnom području. Napominje vam se da su akcije od prvostepene važnosti i da ih se mora odmah vršiti.

Neka se u tom cilju pojača aktivnost IV bataljona u saradnji sa I vašim bataljonom, a ukoliko bi nedostajalo snage za zadavanje ozbiljnijih udaraca neprijatelju na tom sektoru, prebacite brzim maršem [pojačanje] iz vašeg II i III bataljona na to područje.

Akcije treba organizovati u toku sutrašnje noći, i o tome obavijestiti istovremeno VI K.N.O.P. odred.

Drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar:

Komandant:
Na položaju

¹ Pronadena je kopija naredenja. Original nije pronađen.

² Jajce — oslobođeno 25 septembra 1942 godine. Opširnije o tome vidi dok. br. 54 i 72.

BR. 66

DOPIS ŠTABA OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU BOSANSKO GRAHOVO OD 26 SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM OFICIRU ČETVRTE OPERATIVNE ZONE HRVATSKE O POPUNI PROLETERSKIH JEDINICA LJUDSTVOM IZ DALMACIJE¹

**STAB OPERATIVNIH TRUPA
NA SEKTORU GRAHOVO**

DRUGU MILICU²

Primili smo tvoj izveštaj od 21 o. m.³ Prema tom izveštaju vidimo da sem bataljona »Branko Vladušić«⁴ brigada ima 660 boraca⁵. To je taman onako kao što smo predviđeli formacijom. Prema tome, bataljon »Branko Vladušić« od 240 boraca ostaje u Glamoču izvan brigade. Ovde u ovih 660 boraca nisu uračunati onih 50 koje si poveo sobom iz Peulja. Danas drug intendant II dalmatinske brigade⁶ trebuje hranu za 730 boraca. Izgleda da imate dosta nenaoružanih ljudi, koji prelaze formacijom predviđen broj 650. Kako nam za dotični sektor nije potrebno da imamo više od 650 boraca, jer ih pod današnjim uslovima vrlo teško možemo hraniti, to bi trebalo sve nenaoružane preko 650, tj. preko predviđenog broja, da dovedeš sobom u Tičevo, prilikom tvog dolaska k nama.

Danas smo dobili pismo od Vrhovnog komandanta, u kome ima jedna tačka koja se odnosi na brojno stanje II dalmatinske brigade i glasi: »Sporazumite se sa drugom Milićem da vam dade što više ljudi. Njima nije potrebna toliko jaka II brigada, a u vašoj brigadi ljudstvo će se vojnički i politički učvrstiti. Neka vam dade dobar broj ljudstva. Mi ne možemo to tačno računski predvideti, jer sve zavisi od prilika i uslova koje prepustamo vama da procenite. Iznenadjuje nas da između vas može doći do nerazumevanja u pogledu popune ljudstva. Bolje je ljudstvo određivati tamo gde će se ono za kratko vreme brzo izdići. To će ljudstvo biti upotrebljeno i na terenu Dalmacije. Dakle, na-ređujemo vam da se sporazumete i o tome da nas izvestite. Ovo naređenje saopštite drugu Miliću. Zona se sa ovim potpuno slaže.

Zoni smo naredili da vam dade najmanje 200 boraca, sem onih ranijih. Njihova brigada ne treba da broji više od 600 ljudi. Sve ostalo ljudstvo treba vama da dade.«

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 1030.

² Maks Baće-Milić, operativni oficir Četvrte operativne zone Hrvatske

³ Redakcija nije pronašla ovaj izvještaj.

⁴ Sjevernodalmatinskog NOP odreda

⁵ Prva dalmatinska brigada

⁶ Ivan Čaće. Poginuo 1943 god. u Istočnoj Bosni.

Iz ovoga se jasno vidi da ne treba škrtariti sa ljudstvom i treba ga slati tamo gde ono ima uslova da se za što kraće vreme podigne na jedan viši nivo. Tim pre, što — kao što rekosmo — ta brigada neće imati u doglednom vremenu takve zadatke koji bi zahtevali da ona bude jača od onog broja koji smo predvideli.

Drug intendant brigade stigao je danas kod nas i mi smo donekle regulisali snabdevanje jedinica II brigade. Nastojaćemo svim silama da drugovi ne gladuju. On nas je u isto vreme izvestio da je za brigadu uzeto 18 konja koji su zaplenjeni iz četničkih sela. Ljudi iz tih sela dolaze već da se žale i da traže konje nazad. Smatramo da je politički nezgodno da Dalmatinci vrše rekviziciju četničkih konja. Ne treba dopustiti da četnički nastrojeni elementi prave od toga kapital. Svakako, to bi se drukče tumačilo da je ovu konfiskaciju izvršila IV krajiska brigada. Stoga smatramo da je zadržavanje 18 konja od strane vaše neumesno, pa bi ih trebalo vratiti seljacima od kojih su oduzeti. Ovo bi trebalo učiniti što pre.

Rukovodeći kadar i oruđa iz I brigade⁷ delom su upućeni, a delom će se naknadno uputiti u toku sutrašnjeg dana.

Kako je formacija brigade završena, upoznaj druga komandanta⁸ sa rasporedom i jačinom neprijateljskih snaga na tome sektoru i dodi kod nas, pošto si nam potreban za nameravane operacije.

Krajiske brigade sa II proleterskom zauzele su 24/25 o. m. noću grad Jajce u kome je bilo preko 1700 neprijateljskih vojnika⁹. Tom prilikom je pao u naše ruke veliki plen. II proleterska brigada izvršila je svoj zadatak posle nepunog sata borbe, zbog toga je preko »Slobodne Jugoslavije« vrlo lepo pohvaljena. Eto, kad bi i naša I proleterska imala oko 2000 boraca, onda ne bismo morali da čekamo toliko dugo pred ovim zadatkom.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

26 septembra, 21 čas
1942 g.

Za Štab operativnih
trupa, sektor Grahovo

⁷ Prva proleterska brigada

⁸ Vicko Krstulović

⁹ Opširnije o oslobođenju Jajca vidi dok. br. 72.

BR. 67

OBAVJEŠTENJE ŠTABA OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU
BOSANSKO GRAHOVO OD 26 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU
ČETVRTE OPERATIVNE ZONE HRVATSKE O UPUĆIVANJU
GRUPE RUKOVODILACA ZA DRUGU DALMATINSKU BRIGA-
DU I ZAHTJEV ZA UPUĆIVANJE BORACA ZA POPUNU PRVE
PROLETERSKE BRIGADE¹

S T A B
OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU
[BOS.] GRAHOVO

ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE

1. Jutros smo primili vaš dopis od 24 o. m., upućen štabu I brigade.

2. Juče smo vam poslali po našim drugovima iz topovskog odeljenja jedan laki bacač. O slanju automatskog oruđa nismo primili nikakvo naređenje od Vrhovnog štaba, ali čemo vam u toku sutrašnjeg dana poslati 4 puškomitralske i jedan teški mitraljez.

Kao što smo vas već izvestili, naše jedinice ne raspolažu ni jednim italijanskim teškim bacačem, pa, dakle, ni bombama za italijanski bacač.

3. Određene drugove za II dalmatinsku brigadu uputili smo juče, direktno na Uništa. Zamenika polkoma II dalmatinske brigade uputićemo sutra, pošto je tek sada stigla saglasnost odozgo: to je drug Jovo Kapa², dosadašnji politički komesar I bataljona ove brigade.³

4. Danas je bio ovde intendant II dalmatinske brigade radi dogovora o regulisanju ishrane. On sutra ujutru odlazi u Glamoč, gde će mu se za potrebe brigade izdati 4—5000 kg brašna.

Što se tiče nabavke stoke, na ovom terenu ne postoje druge mogućnosti sem konfiskacije od četnika: mi smo tako izvršili konfiskaciju u s. Crni Vrh, ali je sve to nedovoljno. Bar što se tiče snabdevanja mesom II dalmatinske brigade, moraćete — ukoliko niste to već počeli preduzimati — početi sa konfiskacijom ustaške stoke na istočnom delu Livanjskog Polja. Shvaćamo političke razloge, koji su mogli nalagati maksimalno odlaganje ovakvih mera, ali sada, kada se započelo sa organizovanom konfiskacijom četničke imovine, baš politički razlozi zahtevaju da se primeni ista mera prema ustaškoj imovini.

¹ Pronađena je kopija originala.

¹ Jovo Kapičić

¹ Prve proleterske brigade

5. Danas smo od Vrhovnog komandanta, druga Tita, dobili naređenje u kome, između ostalog, piše sledeće:

»Sporazumite se sa drugom Milićem⁴ da vam dade što više ljudi. Njima nije potrebna toliko jaka II brigada, a u vašoj brigadi ljudstvo će se vojnički i politički učvrstiti. Neka vam dade dobar broj ljudstva. Mi ne možemo to tačno računski predvideti, jer sve zavisi od prilika i uslova, koje prepuštamo vama da procenite. Iznenaduje nas da između vas može doći do nerazumevanja u pogledu popune ljudstva. Bolje je ljudstvo odredivati tamo, gde će se ono za kratko vreme brzo uzdići. To će ljudstvo biti upotrebljeno i na terenu Dalmacije. Dakle, naređujemo vam da se sporazumete i o tome da nas izvestite. Ovo naređenje saopštite drugu Miliću. Zona se s ovim potpuno slaže.

Zoni smo naredili da vam dade najmanje 200 boraca, sem onih ranijih. Njihova brigada ne treba da broji više od 600 ljudi. Sve ostalo ljudstvo treba vama da dade«.

Naredenje Vrhovnog komandanta je potpuno jasno i mislimo da nema nikakvog razloga da se slanje određenog broja Dalmatina u I proletersku odlaže. Mi drugog načina popunjavanja, sem sa terena na kome se nalazimo, nemamo, a razume se da za to ne možemo čekati, niti da se prvo obrazuju sve predviđene nove brigade (sa punim brojnim stanjem), niti da popunu stavimo u zavisnost od uzastopnih pristizanja novih boraca sa Primorja. Moramo vam reći da smatramo da mi sa svoje strane ni po čemu nismo doprineli nerazumevanju o kome je reč. Naprotiv, po ostalim pitanjima, mi smo se trudili da vam maksimalno izidemo u susret i pružimo potrebnu pomoć. Zbog svega toga, računamo da ćete nam određeni broj boraca — najmanje 160 — hitno uputiti.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

26 septembra,
20.30 časova

Za Stab operativnih trupa
na sektoru Grahovo

⁴ Maks Baće

BR. 68

NAREĐENJE ŠTABA OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU BO-SANSKO GRAHOVO OD 26 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU ČETVRTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE ZA DOSTAVLJANJE RE-DOVNIH IZVJEŠTAJA I ZA ODRŽAVANJE STALNIH VEZA SA SUSJEDNIM JEDINICAMA¹

STAB OPERATIVNIH TRUPA
NA SEKTORU GRAHOVO

ŠTABU IV KRAJIŠKE BRIGADE

1) Od kada smo prošli kroz Resanovce nikakav izveštaj nismo primili od vas. Potrebno je da nam izveštaje šaljete redovno, ma i ne dešavalo se ništa važno na vašem sektoru.

2) Izvestite nas da li ste završili sa obrazovanjem IV bataljona i pionirskog voda — kako smo vam u svom poslednjem pismu predložili. Očekivali smo da će se to završiti do današnjeg dana i da će biti danas u Tičevu. Međutim, dosada nismo izvešteni da ste stigli. Mi odlazimo sutra ujutru na put koji će trajati verovatno 2 dana. Ako u međuvremenu dodete, sačekajte ovde naš povratak.

3) Naša jedinica iz Peulja nas izveštava da je juče stiglo 50 kamiona. Ćudi nas da o tome nismo dobili izveštaj i preko vaših obaveštajnih organa. U vezi sa tim, ma da još ne znamo smisao dolaska ovih kamiona, niti uopšte znamo ^a li se radi o pojačanju, smeni ili dovozu materijala, potreбно je da pojačate izviđanje, obezbeđenje i opštu pripravnost vaših jedinica.

U slučaju da neprijatelj pokuša ispad ili prodor prema Drvaru, zadatak vaših jedinica bio bi da ga dočekaju frontalno — razume se na partizanski način — dok bi jedinice I proleterske i Dalmatinske² dejstvovale bočno i ledno.

U slučaju pokušaja ispada ili prodora prema Livnu, Dalmatinci bi dočekali frontalno, a proletari i vaše jedinice dejstvovali bi bočno i ledno.

Da bi se mogla obezbediti blagovremena intervencija naših jedinica, potrebno je da svi bataljoni šalju patrole koje će se isturati što bliže neprijatelju ali će izbegavati da budu opažene. Iz istih razloga potrebna je čvrsta veza između jedinica, kako štabova viših jedinica, tako i uzajamno obaveštavanje svih susednih jedinica. To je naročito važno na ovom sektoru gde su razdaljine velike.

¹ Kopija originala nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3609. Original nije pronaden.

² Odnosi se na Prvu dalmatinsku NOU brigadu

Zbog toga smo i naredili III bataljonu I proleterske da održava svakodnevnu vezu sa vašim bataljonom u s. Zebe.

4) Ukoliko očekivane jedinice ne budu stigle — a izgleda da neće moći brzo stići — po našem povratku izradićeipo zajednički plan o čitavom nizu udarnih akcija i prepada, uporedo sa zadatkom zatvaranja pravca Drvar i Livno.

5) Za vreme našeg otsustva, komandu nad operativnim trupama na sektoru Grahovo preuzeće vršilac dužnosti komandanta I proleterske brigade, drug Radovan,³ koji će se nalaziti u štabu I proleterske brigade.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

26.IX.1942 — 22.15 č.

**ZA STAB
OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU
GRAHOVO**

načelnik štaba

komandant

BR. 69

DOPIS ŠTABA ČETVRTE PROLETERSKE (CRNOGORSKE) BRI-GADE OD 26 SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O NAPADU NA NEPRI-JELJSKA UPORIŠTA VIJENAC, DOGANOVCE I STARO SELO¹

**STAB IV BRIGADE
26-IX-42 u 22.**

**OPERATIVNOM ŠTABU ZA
BOSANSKU KRAJINU**

Naše jedinice, prema utvrđenom planu, nastupaju na komunikaciji Jajce — D. Vakuf. Naši prednji djelovi se nalaze između Doganovaca i Babina Sela. Mi ćemo produžiti sa čišćenjem komunikacije i težiti da presječemo komunikaciju D. Vakuf — Travnik kod Komara.

* Radovan Vukanović

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3291.

Mi smo danas spremali čišćenje Vijenca i Doganovaca. Neprijatelj se ranije pokolebao i predao se u Vijencu oko 13 sati a u Doganovcu, poslije našeg pritiska, noćas. Domobranci su većinom pobjegli, dok se većina (90%) milicije predala sa oružjem. Mi ih **sad** saslušavamo i vjerovatno ćemo jedan dio likvidirati, jer ima i takvih bandita koji su jednom našem teško ranjenom drugu, koji je ostao pred bunkerom, iščupali zlatne zube. Zube smo našli kod onog koji je to uradio. Domobrane ćemo vam uputiti sutra. U Doganovcu je bilo stiglo 120 Nijemaca koji su čas pred naš napad kidnuli oklopnim vozom. Tamo se predala sva milicija. Još nemamo izvještaja od našeg II bataljona koji je dobio zadatak da očisti i razoruža miliciju (oko 50) u Starom Selu. Izvijestićemo vas u sljedećem izvještaju. Mi rušimo obje komunikacije, naročito željezničku prugu. Poslije ovakvog razvoja na našem sektoru, mišljenja smo da bi i II krajiska mogla i trebala gurnuti ka Turbetu. Čuli smo da se dio ustaša zadržao u šumi Kum, te bi taj sektor trebalo malo pročistiti.

Sad stiže Udarni III odreda.²

Pošaljite nam što prije protivkolski top da uništimo ovaj prokleti voz sa kojim već dva dana naš I bataljon vodi borbu. Mi ćemo mu istina i onako dati zadatak da ga »opkoli«.

U Vijencu smo zaplijenili: 9 sanduka puščane municije, 10 bacačke municije, 46 pušaka, jednu poljsku kujnu, dvoja kola sa zapregom, tri bicikla, i ostale sitnije vojničke potrebe. Nešto municije i bombi za bacače smo uzeli a ostatak ćemo vam uputiti.³ Pošaljite nam motor. Stab brigade se nalazi zasad u Vijencu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant
Peko⁴

³ Udarni bataljon Trećeg krajiskog NOP odreda

⁴ Prilikom napada na Jajce, Četvrta proleterska (crnogorska) brigada vršila je obezbjedenje od pravca Travnika i Donjeg Vakufa. Noću 24/25 i u toku 25 septembra Treći bataljon ove brigade vršio je napad na neprijateljsku posadu u Vijencu, ali jedan dio posade, koji je bio utvrđen na jednoj kamenitoj litici, bataljon nije uspio da savlada. Sutradan, 26 septembra, jedna jača njemačko-domobranska kolona uspjela je da se probije do Vijenca i da ostatak posade izvuče prema Donjem Vakufu. U ovim borbama oko Vijenca zarobljeno je 150 domobrana i zaplijenjeno oružje i oprema koji se spominju u ovom dokumentu.

⁴ Peko Dapčević

BR. 70

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 26
SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O STANJU I AKCIJAMA ODREDA**

STAB
VI KRAJIS. N.O.P. ODREDA
Broj 57/42
26 septembra 1942 god.

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAĀNU

**CETRNAESTODNEVNI IZVJEŠTAJ
od 8—21 septembra 1942 goc**

Dostavlja Vam se četarnaestodnevni izvještaj o zadacima, akcijama, političkome stanju, ishrani, zdravstvenome stanju, sanitetskome stanju, o odjeći i obući, finansiskome stanju, vezama.

ZADACI: **I bataljon** ovoga odreda imao je zadatak da drži položaje prema Vrhopolu i da štiti žetu od neprijateljskoga prodora kako po danu tako i po noći.
1 četa I bataljona držala je položaj u selu Krasuljama.
2 četa I bataljona držala je položaje na Pećima.
3 četa I bataljona držala je položaje u Pištanici od 8—15 ov. mj. a tada je izvršena izmjena položaja sa 1 četom.

II bataljon ovoga odreda imao je za zadatak da sa jednom četom u sastavu I bataljona drži položaj prema Vrhopolu, a dvije čete bile su u suzbijanju i proganjaju neprijatelja koji je nadirao od Banje Luke¹, te dvije čete bile su pod komandom I i II kr. brigade.

III bataljon imao je za zadatak da sa jednom četom štiti oslobođenu teritoriju od neprijateljskoga prodora, i u slučaju neprijateljskoga napada na I bataljon da tuče neprijatelja sa desnoga boka, a druga četa je u sastavu udarnih brigada i četa je razbacana po bataljonima i služi kao vodič.

AKCIJE: **8-IX/42 g.** 1 i 2 četa II bataljona u sastavu jednoga bataljona II kr. udarne brigade izvršile su napad na Kadinu Vodu u kojoj se bio utvrdio neprijatelj. Nakon duže borbe naše su se snage povukle. Žrtava

¹ Odnosi se na borbe koje su vođene na banjalučkom sektoru. Vidi dok. br. 14.

nije bilo sa strane 1 i 2 čete. U toj akciji zarobljeno je nešto soli i šećera. Neprijatelj je imao gubitaka.² 9-IX/42 g. Neprijatelj je krenuo sa jačim snagama iz Vrhopolja pod zaštitom artiljerije i minobacačke vatre sa namjerom da osigura prevoz žita, ali su ga snage 1 čete I bataljona, 1 čete II bataljona i 2 čete III bataljona nakon duže borbe natjerale u bjekstvo. Sa naše strane nije bilo gubitaka. Neprijatelj je imao više mrtvih i ranjenih.

16-IX/42. Neprijatelj je krenuo prema položajima III čete I bataljona i 1 čete II bataljona. Nakon 3 sata borbe neprijatelj je razbijen. Sa naše strane gubitaka nije bilo, dok je neprijatelj imao veće gubitke.

17-IX/42 g. Neprijatelj sa Vrhopolja krenuo je u jačini od 2 satnije. I četa II bataljona i II četa I bataljona vodile su nekoliko sati borbu sa neprijateljem. Neprijatelj je razbijen uz velike gubitke. Naših žrtava nije bilo.

18-IX/42 g. 2 i 3 četa II bataljona vršile su akciju u zajednici sa brigadama na Lusiće; nakon duže borbe čete su se povukle. Sa naše strane imali smo dva ranjena.

Pored ovih akcija, čete I bataljona koje se nalaze na položaju oko Vrhopolja skoro svaki dan imale su patrolne sudare sa neprijateljem. Značajnih akcija nije bilo.

POLITIČKO STANJE:

Političko stanje u cijelome odredu nije zadovoljavajuće, ali ima razlike u bataljonima. U I bataljonu politička svijest kod partizana je na većem stupnju nego u ostala dva bataljona, a razlog je taj pošto je taj bataljon od ranije bio sređeniji od ostala dva bataljona, a imao je i više političkih radnika. Općenito političko stanje se popravlja i ima izgleda da će se u kraćem vremenu samo istrajinim i sistematskim radom znatno popraviti.

Moral kod partizana je dosta čvrst, borbenost na visokome stepenu.

INTENDANTURA (ishrana):

Zalihe životnih namirnica može se reći da ne postoje. Za sada se bataljoni snabdijevaju sa zalihamama koje se nalaze, a III bataljon snabdijeva se sa pod-

¹ Opširnije o napadu na Kadinu Vodu vidi dok. br. 18 i 24.

ručja na kojem operiše. Bataljoni se snabdijevaju preko intendanture odreda.

ZDRAVSTVENO STANJE:

Zdravstveno stanje je općenito slabo, a naročito vladaju kožne bolesti kao česa, čirevi itd. a ima veliki broj i nahlada, što dolazi uslijed vrlo slabe obuće i odjeće, a ako pogledamo da pred nama pretstoji jesen i zima onda će se broj bolesnih znatno povećati. Zato bi bilo neophodno potrebno da se obezbiđe, ukoliko je moguće, partizani odjećom i obućom.

SANITETSKO STANJE:

Sanitetsko stanje je također vrlo slabo, imamo jednu bolnicu i jedno prihvratno previjalište koji su potpuno ostali bez sanitetskoga materijala. Također je oskudica u stručnome osoblju, kako u bolnici a tako isto i u previjalištu.

FINANSISKO STANJE je sljedeće: potrošeno 29.510 din.
sada u kasi 30.490 din.
Ovo je stanje odredske blagajne.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Sekretar
Gojko³

/

¹ Gojko Gajić

IZVJEŠTAJ ŠTABA KUPREŠKOG BATALJONA TREĆEG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 26. SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVНОM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O STANJU U BATALJONU I O PRIPREMAMA ZA RAZORUŽANJE BIVŠE TREĆE CETE¹

S T A B
KUPREŠKOG BATALJONA
Broj: 64/42
Dne 26 sept. 1942 god.

VRHOVNOM ŠTABU
NAR. OSL. PART. I DOBROVOLJAČKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE

Stanje ovog bataljona je sljedeće: u 1, 2 i 4 četi stanje je povoljno. Disciplina i obavljanje dužnosti je na svome mjestu. Raspad 3 čete nije nimalo uticao na stanje ovih četa.

23 o.m. oko 10 časova prije podne iz Kupresa se krenula kolona vojnika sa jednim dijelom porodica u pravcu Duvna. Uvečer je stigla u Duvno bez da je naišla na ma kakav otpor. Bilo ih je u jačini od 100—150 osoba. O tome je obaviještena IV operativna zona kao i V NOPU brigada. Sa kojim ciljem su te snage pošle: da li da otuda skupa u nekom pravcu operišu ili se postepeno izvlače iz Kupresa — nepoznato nam je. Ljudstvo 3 čete i dalje ostaje po stajama. Svi pokušaji da se povrate ostali su uzaludni. Vojin Babić² otvoreno pokušava vrbovati Malovčane u četničku organizaciju. Agituje i redovno ih saziva na dogovore. Već njih 5 ima uza se (Vukan Duvnjak, Milan Kanlić, Slavko Duvnjak i Dušan i Velimir Duvnjak). Za razoružanje bila nam je dodijeljena jedna četa iz 1 bat. I NOU dalmat. brigade. Ista je juče dobila naređenje da se vrati u sastav svoga bataljona. Sigurno u vezi odlaska ove kolone u Duvno.

Babić ih saziva u Škadimu i Švabinim Štalama. Većina ljudstva mu je čak obećala i poći. Od bivše 3 čete ostalo je vjerno uz naS*7 drugova, većinom omladinaca. Dvojicu smo ostavili da prate rad Vojina Babića i ostalih, o čemu će nas obavijestiti. Održavaju vezu i sa Dušanom Duvnjakom koji ih savjetuje da ostanu u sklopu bivše čete a jedan dio da dođe u četu njegovu. Babić ima uza se neku četu ili dio čete koju želi povećati sa ljudstvom iz Malovana i obećava čak organizovati i bataljon.

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3448.

* Vojin Babić, četnički agent. Strijeljan 1943 god., za vrijeme Četvrte neprijateljske ofanzive.

Noćas je stigao drug (Marko Berger) iz 4 bataljona II prim. NOU brigade sa ciljem da organizujemo akciju razoružanja. On raspolaže jednom četom u jačini od 50 pušaka i 30 ljudi bez oružja. Mi iz našeg bataljona možemo za tu akciju imati najviše spremnih ljudi oko 30, što smatramo da sa imenovanom Dalmatinskom četom nije moguće izvršiti. Iz Vukovske čete mogli bi uzeti nekoliko ljudi, ali njihove pozicije su tako važne da se ne smiju napustiti. Svakako, bez pomoći od jedne jače čete mi akciju ne bi mogli izvršiti.

Teren koji zaposjedaju Malovančani je toliko rasprostranjen, da jedino jače snage bi bile u moći da izvrše njihovo razoružanje. Akcija mora trajati najmanje 2 dana i 2 noći. Smatramo da nam treba, i to što prije, poslati jednu četu da, dok se oni nijesu organizovali, preduzmemo akciju i onemogućimo ih u njihovim razbojničkim namjerama.

Noćas između 25 i 26 izvršila je naša 1 četa u saradnji sa Drugom i jednim bataljonom brigade³ prepad na Kupres, koji je uspio, ali detaljan izvještaj nismo još dobili.

Neprijateljsko žito i krompir uvijek po malo koristimo, a koje ne možemo da izvučemo — ništimo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Za politkomesara:
Mican Petričić

Komandant:
Nedeljko Manojlović

* Bataljon Pete crnogorske NOU brigade

BR. 72

**SAOPŠTENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 28 SEPTEMBRA 1942 GOD. O OSLOBOĐENJU
JAJCA¹**

**SAOPŠTENJE
OPERATIVNOG ŠTABA N.O.P. i D. VOJSKE ZA BOSANSKU KRAJINU**

25. o. mj. čitav dan do kasno u noć vodile su naše junačke udarne brigade sa crnim legijama i ustaškim žandarmima veliku i krvavu borbu za oslobođenje grada Jajca. I zaista u noći 25. o. mj. naše oslobodilačke snage prodrle su sa svih strana u grad i likvidirale i posljednje neprijateljsko uporište. JAJCE JE OSLOBOĐENO.

Pod silovitim naletom bratski sjedinjenih partizana Kraljine, Srbije i Crne Gore većinom su uništene i zarobljene neprijateljske snage a manji dio je uspio da kukavički pobegne. Neprijatelj je imao preko 300 mrtvih i oko 300 zarobljenih.

Ovom prilikom u naše je ruke pao veliki ratni plijen:

2 haubice od 100 mm
1 brdski top od 75 mm
1 protivtenkovski top
1 pješadiski top
2 minobacača
1 blindirana oklopljena kola
1 blindirani voz
5 kamiona
2 luksuzna automobila
4 motora
5 lokomotiva
1 reflektor
400 topovskih granata
540 mina za bacač
100 hiljada puščanih metaka
puške i ostala municija se prebrojavaju
velika količina soli
veća količina sode, karbita, eksera i raznog gvožđa
veća količina raznih živežnih namirnica.

Oslobođenje grada Jajca veliko je djelo oružanog bratstva Kraljčnika, Srbinaca i Crnogoraca. U ovoj borbi istakle su se i pokazale velika junaštva čete i bataljoni I i II kraljeve brigade i II proleterske srpske brigade. Naročito se istakao svojim ju-

¹ Saopštenje je umnoženo na geštetneru.

naštvom I i II bataljon (grmečki) II krajške brigade, I bataljon I krajške brigade i čitava II proleterska srbijanska brigada.

Operativni štab N.O.P. i D. vojske za Bosansku Krajinu poхvaljuje druga Burina², zamjenika komandanta II krajške brigade, i druga Ranka Šipku,³ komandanta I bataljona II krajške brigade, zbog hrabrosti i požrtvovanja koje su pokazali u ovim operacijama.

Poslije oslobođenja Glamoča⁴, Ključa⁵, Livna⁶, Mrkonjić Grada⁷ i drugih gradova i naselja oslobođenje Jajca znači veliku pobjedu oslobođilačkog partizanskog oružja. Uništeno je još jedno jako ustaško uporište u Krajini, stvoreni su još povoljniji vojnički i politički uslovi za nove bitke i nove pobjede. Poslije velike izvoјevane bitke nad njemačkim razbojnicima i udruženim četničkim i ustaškim plaćenicima u području Manjače i oko Banja Luke, oslobođenje Jajca još je jedan težak udarac četničkim bandama i njihovoj politici služenja okupatoru. Ova pobjeda Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske još će više otvoriti oči našem narodu i potaknuti ga da ustane listom na oružje protiv okupatora i ustaško-četničkih krvnika. Danas kada je izvoјevan čitav niz pobjedonosnih i osvetničkih bitaka, jasno je svakom poštenom rodoljubu da je NARODNO-OSLOBODILACKA PARTIZANSKA I DOBROVOLJAČKA VOJSKA JEDINI OSLOBODILAC NARODA, JEDINI NARODNI OSVETNIK ZA SVE ZLOČINE OKUPATORSKIH, USTAŠKIH I ČETNIČKIH RAZBOJNIKA, JEDINA NARODNA UZDANICA DA CE SE VELIKO OSLOBODILAČKO DJELO NAŠEGA NARODA ZAVRŠITI PRAVOM POBJEDOM NARODA.

Sigurno će i ovom prilikom bijedne izbjeglice u Londonu, koji drsko sebe nazivaju »jugoslovenskom vladom«, nastojati da obmanu međunarodnu javnost, pripisujući i ovu veliku pobjedu NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE gnusnoj izdajici i tudinskom plaćeniku Draži Mihailoviću, kao što su to sramno i bezobrazno učinili prilikom oslobođenja Prijedora i Bosanske Krupe i prilikom znamenite i herojske borbe na Kozari. Ali, neka i dalje lažu kavčike izbjeglice iz Londona, zna vrlo dobro svjetska rodoljubiva

¹ Durin Predojević

² Narodni heroj Ranko Šipka. Poginuo 7 novembra 1944 godine, nesrećnim slučajem, na putu Han Kompanija — Travnik, kao zamjenik komandanta Četvrte NOU divizije.

³* Glamoč je oslobođen 20. jula 1942 god. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 44 i 47.

⁴* Ključ je oslobođen 28. jula 1942 god. Vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 56, 60 i 66.

⁵* Livno je oslobođeno 7 avgusta 1942 god. Vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 96, prim. 7.

⁶* Mrkonjić Grad je oslobođen 23/24 avgusta 1942 god. Vidi dok. br. 14.

javnost, čitava naša zemlja, sva naša Krajina, a najbolje to znaju borci naše narodne vojske da se sve velike borbe vode pod vodstvom Vrhovnog štaba N.O.P. i D. vojske Jugoslavije i posebno pod mudrim rukovodstvom Vrhovnog komandanta druga TITA i da su sve ove velike borbe izvojene ne samo u borbi protiv njemačkih i ustaških krvnika, nego i protiv njihovih pasa-čuvara četnika koji su, kao i njihov šef Draža Mihailović, čitavog ovog ljeta pravili uzaludne zločinačke planove i poduzimali nekoliko već razbijenih ofanziva protiv Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske, protiv naše oslobođene teritorije i protiv našeg naroda.

Naša junačka Narodno-oslobodilačka partizanska i dobrovoljačka vojska nastaviće neustrašivo veliku borbu za oslobođenje našeg naroda ispod jarma okupatora i za uništenje okupatorskih slугу, četnika i ustaša. Naše pobjede rječit su poziv svakom sinu naše zemlje koji voli svoju domovinu da se svrsta u redove narodne vojske i da pomogne veliko djelo narodnog oslobođenja. U bratskom savezu sa herojskom Crvenom armijom, zajedno sa saveznicima Engleskom i Amerikom naša Narodno-oslobodilačka partizanska i dobrovoljačka vojska nesumnjivo je da će to djelo dovesti do pune pobjede.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

28-IX-1942 g.

OPERATIVNI STAB
N.O.P. i D. VOJSKE ZA BOS. KRAJINU

BB. 73

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 28
SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O NAPADU NA NEPRIJATELJA IZ ZA-
SJEDE U KLJEVCIMA I HRUSTOYU

S T A B
**I KRAJIS. NARODNO-OSLOBODILACKOG
PARTIZANSKOG ODREDA**
BR. si

DNE 28. IX. 1942 G.

**OPERATIVNI STAB
N.O.P.O ZA BOSANSKU KRAJINU**
Br. 549
OD 29/IX-1942

OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. i D. VOJSKE ZA BOS. KRAJINU

Položaj

Jučer, 26 o. mj., snage našega I bataljona napravile su zasjedu na Kljevcima. Neprijatelj je naišao i došlo je do borbe u kojoj je neprijatelj imao dva mrtva i više ranjenih. Na našoj je strani jedan partizan ranjen. Zarobili smo dva para volova sa kolima i četiri para konja.

Isto tako je napravljena zasjeda i na Hrustovu. Neprijatelj je naišao sa jakim snagama. Imao je više mrtvih i ranjenih. Na našoj strani dva partizana lakše ranjena. Zarobili smo i nešto oružja.

Uz borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Politkomesar:
Roca¹

Komandant:
Milorad²

¹ Uroš Bogunović
* Milorad Mijatović

BR. 74

IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 28
SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O NAPADIMA NEPRIJATELJA IZ
VRHPOLJA

**ŠTAB
VI KRAJIS. N.O.P. ODREDA**
28 septembra 1942 god.
Broj 58/42

DRUGARSKOM

OPERATIVNOME ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Položaj

Izvještavamo vas da je neprijatelj danas oko 17 časova prešao u napad iz Vrhopolja—borbe se vode žestoke—neprijatelj je malo napredovao. Prema izvještaju sa položaja neprijatelj ima dva tenka. Zato bi za ovaj položaj bio neophodno potreban jedan protutenkovski top sa municijom.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Sekretar
G. Gojko¹

* Gojko Gajić

BR. 75

PISMO OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 29 SEPTEMBRA 1942 GOD. DURI PUCARU I OSMANU KARABEGOVIĆU O PRESTOJECIM AKCIJAMA I O SITUACIJI U OSLOBOĐENOM JAJCU¹

Dragi drugovi Stari i Osmane,

Pisali smo vam već da poslje uspjele akcije na Jajce² naše snage, kao i snage proleterских brigada dobole su zadatak od Vrhovnog štaba da likvidiraju Donji Vakuf — Bugojno i dalje. Zbog toga nismo još u mogućnosti da dođemo u naš štab u Grmeču. Poslije likvidacije Donjeg Vakufa to će biti moguće.

Već smo vam pisali da su u Jajcu nađene velike količine soli. Ekonomski otsjek pri Vrhovnom štabu riješio je da podijeli od ove soli besplatno narodu. Oko jedan vagon bi došao na jedan srez. Zato je potrebno da vi saopštite Bačkonji³ da on dođe ovamo, a da prethodno organizuje kola sa teritorije I KNOPO za prebacivanje bar 5 vagona soli, od kojih bi 1—2 vagona podijelili a ostalo bi bilo za nas. Kola mogu skroz do Jajca doći. Za Drvar i Petrovac prebacićemo prugom.

Sinoć je došao u Jajce i drug Tito sa još nekoliko drugova iz Vrhovnog štaba. Vjerovatno će ostati ovdje duže vrijeme.

Život u Jajcu već teče normalno. Glumci⁴ su sinoć davali pretstavu. Bilo je dobro posjećeno, naročito je bilo dosta muslimana. Večeras će glumci davati pretstavu za našu I krajišku brigadu, a poslije i za ostale brigade. Neprijatelj još nije bacio nijedne bombe na grad iz vazduha, ali jedan izviđački avion svaki dan kruži visoko nad gradom.

Neprijatelj iz Banja Luke miruje — utvrđuje dva odbrambena položaja; jedan nad samom B. Lukom a jednu liniju kod H.[an] Košta. Panika je uhvatila neprijateljske garnizone sve do Travnika — te bježe ispred naših snaga bez otpora, tamo gdje su manje posade.

Od italijanske ofanzive od Knina prema Drvaru zasad nema ništa. Neka manja ofanziva uperena je na Liku i Gorski Kotar.

Vrhovni štab priprema akciju na Grahovo, koja će uslijediti kroz nekoliko dana.

Ovdje je i komandant Glavnog štaba za Hrvatsku⁵. Biće govor o opštem planu operacija.

¹ Original izvještaja pisan je rukom.

² Jajce je oslobođeno 25. septembra 1942 god. Opširnije o ovome vidi dok. br. 54 (prim. br. 2) i dok. br. 72.

³ Đuro Bačkonja

⁴ Pozorište narodnog oslobođenja koje se nalazilo pri Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije.

⁵ Ivo Rukavina

r

Uskoro će biti stvorene i dvije krajiške divizije, a one će sačinjavati Krajiški korpus — tako nešto. Jedne ove divizije bi štab (sjedište) mogao biti u Petrovcu a jedne u Jajcu.

Javite nam šta ima novo kod vas.

Drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA. NARODU!

S. Rodić⁶

Košta

P. S.

Izgledi su da će Vrhovni štab da se smjesti u Jajce te će sva-kako centar operacija da bude ovaj kraj, pa bi i naš štab trebao da bude negdje u blizini Ključa. Na ovo se treba orijentirati. Mi smo mišljenja da bi i vi trebali doći ovamo, jer bi na taj način prije došlo do ugovorenog sastanka.

Druže Osmane,

Molim te uputi dopis I KNOPO u kome ćeš zatražiti 10—15 artiljeraca iz toga odreda za poslužu zarobljenim haubicama.

Njih treba uputiti do nas preko Bravskog u Jajce.

29-IX-42

S. Rodić

BR. 76

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA PETE CRNOGORKE NOU I PRVE (DESETE) HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 29 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O IZ-VRŠENIM AKCIJAMA NA PROSTORIJI BUGOJNO—KUPRES I O STANJU NA TOM TERENU¹

**OPERATIVNI STAB
V CRNOGORKE I X HERCEGOVAČKE
N.O.U. BRIGADE**
Položaj
29 septembra 1942 god.
u 10 časova

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V.J.

Položaj

U duhu postojećeg naređenja toga Štaba dostavljamo izvještaj sa našeg sektora u sljedećem:

1) U cilju otkrivanja neprijateljskog rasporeda i paralisanja njegovih snaga u Bugojnu dana 23-IX-1942 g. IV bataljon V bri-

* Slavko Rodić

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2990.

gade izvršio je demonstrativni napad na neprijatelja oko Bugojna prilazeći neprijateljskim položajima na otstojanju od 200 metara. Rezultat ovoga napada bio je u izazivanju neprijatelja koji je za vrlo kratko vrijeme istrošio veliki broj municije, otkrio svoje položaje i stvorena pometnja i nemir među građanstvom u varoši. 0 gubicima neprijateljskim nije nam poznato; na našoj strani nije bilo gubitaka. Po izvršenom zadatku IV bataljon povukao se na prostoru Zjameta.

2) Dana 25-IX t. g. I i IV bataljon V brigade izvršili su napad na neprijateljske položaje s. Okolišće—Humac—Gračanica— s. Rosulja. Jačina neprijatelja na ovim položajima kretala se oko 2 satnije sa više automatskih oruđa. Napad je izvršen sa lijeve i desne obale r. Vrbasa u 4 časa izjutra. U ovom napadu učestvovao je i Zjametski bataljon² u zajednici sa našim IV bataljonom. Poslije kratkog vodenja borbe naš I bataljon uspio je da neprijatelja prebaci sa položaja Humca—Gračanice na desnu obalu rijeke Vrbasa, u pravcu položaja iznad s. Rosulja. Istovremeno naš IV bataljon sa dvije čete uspio je da se primakne blizu neprijateljskog položaja na desetinu metara i da neprijatelja napadne prvo bombaškim odjeljenjima a zatim vatrom iz ostalih oruđa. U ovom napadu neprijatelju su nanijeti veliki gubici, tako da su istog dana poslije završene borbe odvezli dva kamiona mrtvih i ranjenih za Bugojno. Naš IV bataljon povukao se pod zaštitom obezbjeđujućih djelova u pravcu Zjameta ne sačekavši da se razdani, s obzirom na otkriven teren i izbjegavanje izlišnih gubitaka. Gubici na našoj strani bili su 2 ranjena druga iz Zjametskog bataljona. »

3) Dana 25 i 26 ov. mj. neprijateljski ustaški djelovi u jačini od 4 satnije, od kojih tri crnokošuljaša a jedna žutokošuljaša, sa dijelom milicije, bili su izašli na ograncima Pl. Ljubuše, Trebiševu, Osojnica, Pasja Stjena, Mrkodol. Jedna satnija crnokošuljaša nalazila se na Borovniku. Odmah su angažovani djelovi naše Hercegovačke brigade sa Prozorskim bataljonom i izvršili napad na pomenuće položaje i poslije uporne i žilave borbe uspjeli da sve ustaške djelove potisnu sa određenih položaja i sjure u Duvanjsko Polje. U ovim borbama neprijatelj je imao što mrtvih što ranjenih 15—20 vojnika, a na našoj strani imali smo jednog ranjenog druga.

4) Dana 21 i 22 ov. mj. II bataljon Hercegovačke brigade i mještan. četa uspješno je édbio neprijatelja iz dva puta, koji je pokušao da iz Kupresa izvrši pokrete u pravcu položaja ovoga bataljona. Poslije uporne i žilave borbe neprijatelj je zaustavljen i povraćen u pravcu Kupresa. Na našoj strani nije bilo gubitaka, a kod neprijatelja nemamo podataka.

² Na teritoriji Zjameta, u blizini Bugojna, postojao je jedan terenski partizanski bataljon koji je štab Pete crnogorske NOU brigade reorganizovao i priključio svojoj brigadi kao Peti bataljon.

5) Dana 26 ov. mj. delegati IV bataljona V brigade (komandan³ i politkom⁴) sa jednim obezbjeđujućim odjeljenjem imali su sastanak na teritoriji Zjameta sa domobranskim starješinama⁵. Veze su uhvaćene i već se osjeća korist toga sastanka, jer smo dosada od tih lica dobili 2.400 puščanih metaka, a obećano nam je još municije, bombi i sanitetskog materijala, kao i neki bacac. Isto tako ovim sastankom dobiveni su i podaci o rasporedu neprijatelja na liniji Travnik—D. Vakuf.

6) U duhu novostvorene situacije padom Jajca, a da bi se ispoljila što veća aktivnost na ustaška uporišta na liniji D. Vakuf—Travnik, kao i prekinula veza između ovih mesta, uputili smo još jedan naš bataljon u rejoni Travnika za vršenje zadatka predviđenih instrukcijom toga Štaba, kao i za hvatanje veze sa našim snagama koje operišu od Jajca u pravcu D. Vakufa i Turbeta. Prema situaciji na našem sektoru vjerovatno ćemo uputiti još jedan naš bataljon da bi se stvorila što jača udarna grupa pri izvođenju gore navedenih zadataka.

7) Dana 29 ov. mj. jedan bataljon Hercegovačke brigade izvršio je pokret u pravcu željezničke pruge Mostar—Konjic sa specijalnim zadacima između stanica Jablanice i Konjica. O rezultatu podnijeće se izvještaj naknadno.

8) Neprijateljske snage koje su se bile utrvdile oko s. Rosulja u cilju da obezbjeđuju izvoz uglja iz tamošnjeg rudnika za Bugojno povukle su se za Bugojno čim su čule da je palo Jajce.

9) Sa ispadom ustaških djelova iz Duvna na ograncima Planine Ljubuše 25 i 26 ov. mj. istovremeno je uspjelo našim snagama preko jedrite drugarice katolkinje iz Hercegovačke brigade i politkomesara Prozorskog bataljona⁶ da otkriju zavjeru koju su spremali mještani—katolici—iz Ščita i okoline u cilju zajedničkog napada sa ustaškim djelovima iz Duvna na naše snage koje se nalaze na ovom području. Hitnom intervencijom pohvatani su kolovođe ove zavjere, među kojima i katolički sveštenik iz Ščita kao glavni organizator, sa više seljaka. Istragom je utvrđeno da se kod ovih seljaka nalazi veći broj pušaka i teških mitraljeza od kojih je već jedan dio seljaka predao puške, a oni seljaci kod kojih je navedeno da se nalaze teški mitraljezi pobegli su, te je za njima upućena potjera u cilju hvatanja. Tokom istrage utvrđeno je da je katolički sveštenik iz Ščita bio glavni organizator ove zavjere, pa je od strane Prijekog vojnog suda, određenog od ovog Operativnog štaba, isti osuđen na smrt i strijeljan 28 ov. mj.

• Narodni heroj Milovan Saranović. Poginuo 21 jula 1943 god. u Zužemberku, u Sloveniji, kao načelnik Glavnog štaba Slovenije.

⁴ Dragiša Ivanović

' Odnosi se na oficire jedne domobranske satnije koja se nalazila utvrđena na sektoru Zjameta. S njima su vođeni pregovori za predaju, ali do predaje nije došlo.

• Andelko Tvrtković

10) Izvještajem našeg povjerenika iz Jablanice, kao i izjavom zarobljenih seljaka-milicionera iz okoline Rakitna, nagovještava se ofanziva većih italijanskih snaga od Jablanice i Rakitna preko Trebiševa u pravcu oslobođene teritorije, na prvom mjestu u pravcu Prozora. U ovom smislu preduzete su sve mjere opreznosti, budnosti kao i izviđanja da bi se svaki neprijateljski pokret blagovremeno osujetio i suzbio.

11) Naša izviđačka patrola upućena dana 26 ov. mj. u pravcu Fojnice dostavila nam je sljedeće podatke dobivene od mještana muslimana i to: da je 3—400 ustaša i Njemaca dolazilo u Fojnicu i poslije kraćeg zadržavanja otputovalo za Vareš. Istom prilikom naša patrola saznala je od jednog muslimana iz Visokog da se jedan transport vojnika sa ratnim materijalom prebacio iz Sarajeva za Travnik. Ovi podaci će se provjeriti.

12) Svojevremeno smo obavijestili taj Štab o formirafcju Operativnog štaba V crnogorske i X hercegovačke N.O.U. brigade, pa nam u tom smislu nijeste odgovorili u smislu vaše saglasnosti sa ovom odlukom. Istovremeno smo obaviješteni da kad se govori o akcijama na ovom terenu, govori se samo o V-oj brigadi a ne i o Hercegovačkoj koja isto tako učestvuje u tim akcijama. Prema tome o ovome ubuduće treba voditi računa.

13) Ako se ne obistine podaci dobiveni od našeg povjerenika iz Jablanice⁷ u smislu talijanske ofanzive na našem području, upućemo još jedan [bataljon] ili čitavu V partizansku N.O.U. crnogorskiju brigadu na prostoru Travnik—D. Vakuf u cilju izvođenja ofanzivnih akcija u duhu vaše instrukcije od 24 septembra o. g.

NAPOMENA: Vaše pismo upućeno 24 ov. mj. primili smo dana 28 ov. mj. u 17 časova.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za operativni štab,
(M P.) Sava B. Kovačević
Vlado Šegrt
Rad. Babić

1) P. S.⁸ Ljekar V-te brigade⁹ bolestan, a Hercegovačka ga nema — pa se opet molite da nam uputite ljekara. S.¹⁹

2) S obzirom na mogućnost ital. ofanzive u ovom pravcu ili u pravcu Livna — potrebno bi bilo rasteretiti Dalmatinsku brigadu sa drugih frontova kako bi se angažovala više na položaje: Aržano — Posušje — Duvno — Kupres, a ovo naročito s obzirom na naše jače angažovanje prema Travniku. S.

¹ Odnosi se na partisku organizaciju Jablanice.

² Sljedeći tekst dopisan je rukom.

³ Dr Jovan Bulajić, član AVNOJ-a. Poginuo u Petoj neprijateljskoj ofanzivi, 1943 godine.
¹⁰ Sava Kovačević

IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA ČETVRTOG KRAJIŠKOG
NOP ODREDA OD 29 SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM
ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O POV RATKU U
BOSNU IZ SLAVONIJE I PONOVNOM FORMIRANJU ČETVR-
TOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA

S T A B
IV KRAJ. N.O.P. ODREDA »NOVAK PIVASEVIĆt
(Politkomesar)
Broj: službeno
Na položaju dana 29 septembra 1942 g.

OPERATIVNOM ŠTABU PARTIZANSKIH ODREDA ZA BOS.
KRAJINU

Negdje u Bosni

Pretpostavljam da ste primili izvještaj¹ koji smo Vam ja i drugarica Zaga² poslali iz Slavonije. U tome izvještaju obuhvaćeno je razdoblje juni, juli i avgust, dakle, vrijeme od posljednje borbe sa četnicima na Lepenici, rad Gerilske grupe na Motajici, prebacivanje u Slavoniju, boravak tamo i odluka da se ponovo prebacimo na svoj sektor u Bosni. Zbog toga ovaj izvještaj obuhvatiće naš rad i borbe u vremenu od ponovnog prelaza u Bosnu, tj. 26 avgusta o. g.

Naša Gerilska grupa krenula je iz Slavonije za Bosnu ojačana za duplo (prvobitna snaga Vam je poznata). Odmah po dolasku na naš sektor otpočeli smo najintenzivniji politički, a u granicama mogućnosti i vojnički rad. Između ostalog spriječili smo potpuno eksploraciju Motajice po Švabama. Jedna kompanija³ njihove vojske pobjegla je ispred nas iz Kaoca (mjesto odakle su izvezili drvo), zauzeli smo i spalili ustaško uporište Kobaš i očistili sva sela do Save od neprijatelja⁴. U tim akcijama zarobili smo dosta vojničkog i drugog materijala a u oružju pojačali smo se za 50%. Naši uspjesi u ovim akcijama osigurali su nam simpatije i potpunu podršku naroda u nekoliko sela ispod Motajice, pa čak i u selima pod četničkom komandom. Ta okolnost dala nam je mogućnosti da vršimo one akcije koje smo naročito željeli i koje smatramo na ovome sektoru za najvažnije. Te akcije sastojale bi se u hvatanju i razgoličivanju pred narodom agenta gestapoa koji se nalaze po

¹ Redakcija nije pronašla ovaj izvještaj.

¹ Zaga Umčević

* Ćeta

' O rezultatu napada na Bosanski Kobaš vidi dok. br. 26.

četničkim komandama. Tako nam je ovih dana pošlo za rukom da živa uhvatimo jednog vrlo opasnog tipa koji je član gestapoa još iz vremena Jugoslavije i koji je bio jedan od glavnih grobara partizanskog pokreta u ovome kraju. Taj tip zove se Milan Babić »Pop«. On je zapravo kao gestapovac igrao ulogu popa pred narodom a bio je i savjetnik jednoga komandanta četn. bataljona. Sada se on nalazi u našem zatvoru i nad njim se vodi istraga.

Ali naše akcije u ovome smjeru, kao i naša politička aktivnost u raskrinkavanju izdajničkog četničkog vodstva, izazivaju oštru reakciju četničkih zločinaca. Tako na primjer ubijeni su Novak Pivašević, Miloš Dujić, Stanko Lekić i još mnogi borci i komandanti bivših partizanskih jedinica. Svakodnevno se hapsi i tuče, te u koncu logore zatvara sve ono što je poštено, slobodoljubivo i hrabro do te mjere da smije protestovati ili čak samo čitati naše letke. Zbog sjajnog držanja pred neprijateljem i zbog nesumnjivo velike popularnosti Novaka Pivaševića proglašili smo ovaj odred njegovim imenom. Pored toga predlažemo da se Novaku Pivaševiću i Milošu Dujiću dadu zvanja Narodni junak kao pokretačima i prvoborcima nar. ustanka u ovome kraju.

Naš agitaciono-propagandni rad možete uglavnom vidjeti iz naših letaka koje smo ovdje izdavali u toku prošlog mjeseca a od kojih Vam po 1 primjerak šaljemo u prilogu. Da je taj rad nepotpun a u nekim stvarima možda i nepravilan posve je vjerovatno, pošto smo već nekoliko mjeseci bez direktiva i naređenja od Vas. Rezultati makar i tako nepotpunog rada ogledaju se u postepenom prilaženju četničkih boraca u naš odred. Nama se ovdje čini da je izdajničko četničko vodstvo ovdje potpuno raskrinkano. Narod jasno vidi da u četničkim štabovima sjede agenti gestapoa, pa čak i članovi ustaškog pokreta. Svoju vlast na ovome terenu četnici održavaju još isključivo silom. Žavedeni je najcrniji teror nad narodom i borcima, a lažima i zastrašivanjem neprijatelj naročito vješto operiše tako da uspijeva, i protiv volje većine, da održi svoju vlast. Kada bi naše snage na ovome mjestu bile samo za duplo još jače, mi smo uvjereni da bi nam četnički borci listom prilazili. To uviđa i četnička komanda. Ona zbog toga već odavno napinje sve snage da protiv nas mobilise koju stotinu svojih vojnika. U tome su je do sada, izgleda, ometale akcije naših odreda tamo oko B. Luke. Sada pak imamo izvještaj da su ipak uspjeli formirati neku »kaznenu ekspediciju« u jačini od 450 boraca i poći u borbu protiv nas. Ofanziva treba da otpočne sutra. Ona će po svoj prilici biti potpomognuta i ustaško-domobranskim snagama. Ali u svakom slučaju mi ćemo je dočekati, a nadamo se da ćemo je i razbiti i iz nje izaći ojačani. Po našem mišljenju četnici gube sa ovom borbotom i u tom slučaju da nas uspiju sve uništiti, a ako poslije ove reakcije ostane ma i smanjena naša grupa, ona će četnicima zadati smrtne udarce. Situacija se ovdje, oko Motajice, počela razvijati

upravo tako povoljno za nas, da bi mi pod uslovom da Borje i Jošavka ne mogne intervenisati imali u roku od 10 dana jedan čitav bataljon, i to onaj bataljon čijeg »savjetnika« imamo već u svome zatvoru.

Iz svega ovoga proizilazi da bi nadiranje naših snaga s te strane na sektor ovoga odreda, i to specijalno u pravcu Jošavke i Borja, bilo za nas od neocjenjivo velike važnosti. U tome slučaju sav sektor bivšeg našeg III bataljona do Jošavke mi bi uspjeli očistiti bez ikakve pomoći sem u slučaju da bande iz Vrhovine, pod Vašim pritiskom, ne bi bježale baš u ovome pravcu. Pa čak i u tome slučaju. Momenat za nastupanje naših snaga na sektor našeg IV odreda po našem mišljenju je vrlo povoljan. Jedan dio snaga, makar za privremeno, mi smo tražili od drugova iz Slavonije i oni su nam obećali poslati, ali do danas nema ništa. Danas ponovo tražimo to i predlažemo kao najbolje da nam pošalju onaj ostatak Prol. bataljona,⁵ koji je, kako smo sad obaviješteni, ponovo uzdignut i vojnički i politički na nivo proleterske jedinice.

Nadalje predlažem da taj štab imenuje komandanta i ostale članove štaba ovoga odreda. Za sada pored mene u štabu je samo još drug Drago Cajevac, u svojstvu operativnog oficira. Drugovi koji treba otud da stignu ovamo mogu to učiniti preko Kozare, ukoliko ona veza koju smo do sad koristili bude i ovaj put funkcionala. U protivnom može samo preko Slavonije i to pod dosta teškim uslovima.

Molim da mi se pošalju potrebna naređenja i direktive za dalji rad, kao i kritika dosadašnjeg rada.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Vojo⁶

⁵ Riječ je o Proleterskom bataljonu Bos. Krajine. Poslije teških gubitaka u borbi sa četnicima i ustašama na terenu Četvrtog krajiškog odreda, on se prebacio u Slavoniju. Opširnije o ovome vidi tom IV, knj. 5, dok. br. 118.

⁶ Vojo Stupar

IZVJEŠTAJ ŠTABA KUPREŠKOG BATALJONA TREĆEG KRA-JIŠKOG ODREDA OD 29 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O AKCIJAMA OKO KUPRESA I O STANJU NEPRIJATELJSKIH SNAGA U KUPRESU¹

**STAB
KUPREŠKOG BATALJONA**
Broj:
Dne 29 septembar 1942 god.

**VRHOVNOŠTABA
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE
VOJSKE JUGOSLAVIJE**

Stanje 1, 2 i 4 čete je redovno. U vezi našeg izvještaja br 64/42 od 26 o. m., da je 1 četa i 2 sa jednim bataljonom V NOU brigade izvršila prepad na neprijateljsku posadu u Kupresu, spaljena je veća količina neprijateljskog žita i nekoliko zgrada u neposrednoj blizini grada. Neprijatelj je osuo vatru iz mitraljeza, bacača i topova. Naši su se povukli bez gubitaka.

Noću između 26 i 27 o. m., Četvrtu četu izvršila je prepad isto kao i ove dvije čete prešle noći. Spaljeno je dosta neprijateljskoga žita i jedan mlin.

Dobili smo izvještaj od naše obavještajne službe o stanju Kupresa. Jačina neprijateljskih snaga jeste: oko 400 ustaša, isto toliko milicionera-mještana, među kojima vlada veliko nezadovoljstvo; razoružavaju one koji su služili jugoslovensku vojsku. Civilno stanovništvo su počeli da raseljavaju, ali je to sada obustavljeno, te mislimo da nemaju kuda. Sada pozivaju u vojsku sve od 16—45 godina. Nije nam poznato radi čega, ali izgleda da je za rad, pošto prave betonska utvrđenja na izvjesnim tačkama oko grada. Nauoružanje im je 2 topa, 4 minobacača, 4 teška mitraljeza i 15 p. mitraljeza. Municipije imaju oko dva vagona.

Dobili smo isto izvještaj o bandi, da se nalazi u Kujači Perica Vasić sa 7 svojih bandita. Vojin Babić se isto odmetnuo sa nekoliko svojih izbjeglica. Ta dva bandita održavaju međusobno vezu, ali nisu u sastavu. Malovančane pozivaju u svoju bandu, ali su se vratili i onih 5 koji su bili otišli, jer nemaju šta jesti. Ova banda postaje sve opasnija i razoružali su našeg kurira koji se je vraćao iz Livna.

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3449.

Kao što smo vas izvijestili u posljednjem izvještaju, neophodno bi bilo izvršiti akciju što prije, dok se banda nije organizovala.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Pol. komesar:
Mican Petričić

Za komandanta:
Zubić Spiro

BR. 79

NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 30 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU ŠESTOG KRAJIŠKOG ODREDA I ŠTABU PRVOG BATALJONA PRVOG KRAJIŠKOG ODREDA DA SPRIJEČE PRODOR NEPRIJATELJA PREMA BOSANSKOM PETROVCU¹

**OPERATIVNI STAB NOP I DV
ZA BOSANSKU KRAJINU**
Br. si. dne 30-IX-1942
u 12 časova

NAJHITNIJE

ŠTABU VI KRAJIŠKOG ODREDA
ŠTABU I BATALJONA I KRAJIŠKOG ODREDA

Položaj

Prema depeši štaba I bataljona I krajiškog odreda koja je otposlana sinoć u 20.20 časova izviješteni smo da su nepoznate neprijateljske snage uz pomoć 2 tenka i 1 blindiranog automobila prodrle do Pudin Hana. Dalje izvještaje ni na koji način nismo mogli dobiti a čujemo neke vijesti koje govore da je neprijatelj prodro u sam Ključ,² i da se sprema za dalje prodiranje.

U vezi toga određuje se da:

I bataljon³ do daljnjega, u svrhu suzbijanja neprijatelja i sprečavanja njegovog dalnjeg nadiranja, ima privremeno da potpadne pod komandu štaba VI krajiškog odreda.

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3596.

* Neprijateljska motorizovana kolona jačine 770 domobrana i 600 Nijemaca prodrla je u Ključ 29. septembra, poslije dvodnevne borbe. Opširnije o tome vidi dok. br. 83 i 85.

² Prvi bataljon Prvog krajiškog NOP odreda

Stab VI krajiškog odreda treba najhitnije da se stavi u vezu sa štabom III krajiške brigade i sa zamj. komandanta ovog štaba,⁴ drugom Slavkom.

Stavlja se u zadatak VI krajiškom odredu, III krajiškoj brigadi i 1 bataljonu I krajiškog odreda da na svaki način spriječe daljnje prodiranje neprijatelja, da kontrolišu i prekopaju cestu prema Petrovcu, i . . . na taj način što će izvršiti detaljno prekopavanje ceste prema B.P.⁵ i postaviti zasjede, a isto tako i prema Mrkonjiću, na isti način. Na cesti treba postaviti nagazne mine, pa ako se ne može pred neprijateljska oklopljena kola, može se i za njihova leđa. Isto tako treba na svaki način presjeći odvojene neprijateljske snage koje su prodrtle u oslobođenu teritoriju od njihovih glavnina i uništiti ih, i treba onemogućiti neprijatelju da u džep koji je napravio ubacuje svoje nove snage.

O situaciji koja je nastala na tom dijelu fronta treba najhitnije izvijestiti ovaj štab, i — ponavljamo — treba učiniti sve da se prodiranje neprijatelja zaustavi, a snage koje su već prodrtle da se unište. Snagama koje se nalaze na tom dijelu fronta i koje su imale za zadatku da brane oslobođenu teritoriju treba da bude jasno da one u mnogome snose krivicu za ovo i ovakvo prodiranje neprijatelja koji pri ovome prodroru nije upotrijebio neke naročite jake snage, prema našim obavještenjima.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Osman,

Komandant,
na položaju

ŠTABU III KRAJIŠKE BRIGADE
ŠTABU I KRAJIŠKOG ODREDA
ŠTABU I BATALJONA I KRAJIŠKOG ODREDA

Dostavlja se znanja i ravnanja radi.
Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komesar,
Osman
(M.P.)

Komandant,
na položaju

⁴ Slavko Rodić
⁵ Bosanski Petrovac

BR. 80

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 30
SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O REZULTATU NAPADA NA NEPRIJA-
TELJSKA UPORIŠTA STARO RIJEKA I STARI MAJDAN¹**

PREPIS

STAB I KRAJIŠKOG ODREDA
Br. si. Dne 30-IX-1942 god.

OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. i D. VOJSKE ZA BOSANSKU
KRAJINU

Izvještavamo vas da su snage IV bataljona ovog Odreda upale u Staru Rijeku. Zapaljene su sve zgrade u kojima su ustaše stanovale i 1 zgrada uprave rudnika Goldvin. Zarobljena su 4 ustaše. U rudnik Goldvin nije se moglo upasti, jer je isti miniran sa svih strana. Snage IV bataljona morale su se povući iz St. Rijeke, jer su naišli nepr. tenkovi i 2 satnije ustaša iz Ljubije.

Snage II bataljona izvršile su svoj zadatok i držale su zasjedu za vrijeme akcije našeg IV bataljona, samo su se malo prerano povukle iz zasjede.

Snage III bataljona izvršile su napad na Stari Majdan, ali nisu uspjеле da ga zauzmu.

Zbog dolaska neprijateljskih tenkova i pješadija u pomoć napadnutim garnizonima, naše snage nisu uspjele da zadrže zauzete položaje, već su se povukle. Neprijatelj je imao osjetne gubitke u mrtvim i ranjenim. Naši gubici: 11 ranjenih drugova. Zaplijenjeno je nešto ratne spreme koja se prebrojava.²

I poslije ove akcije neprijatelj i dalje drži St. Majdan, St. Rijeku i Ljubiju.

Uništen je 1 tenk, a 1 je teško oštećen.

Uz drugarski pozdrav
SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Dim. Bajalica, s.r.³

Zamj. komandanta,
Pet. Vojnović, s.r.⁴

Br. 553/42
(M.P)

Ovjerava prepis,
(Potpis nečitak)
Sek.

¹ Prepis originala nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3531.

³ Opširnije o ovim akcijama vidi dok. br. 201.

["] Dimitrije Bajalica

['] Petar Vojnović

BR. 81

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 30
SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O DIVERZIJAMA NA PUTU KOD IVANJ-
SKE I BLATNE**

OPER[ATIVNI] ŠTAB
N.O.P.O. [ZA BOSANSKU] KRAJINU
Br. 556
OD 2-X-

STAB
**I KRAJIS. NARODNO-OSLOBODILACKOG
[N.O.] PARTIZANSKOG ODREDA**
BR. si

a. a.

DNE 30. IX. 1942 g.

OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. i D. VOJSKE ZA BOS. KRAJINU

Položaj

U noći 28/29 jedna desetina III čete II bataljona ovoga Odreda zapalila je most na riječici Glodini s onu stranu (na lijevoj obali) Une. Most nije potpuno uništen ali je onesposobljen za upotrebu. U toku iste noći ista desetina minirala je put koji vodi od Ivanske prenja Otoci. Na putu gdje Jje] živ saobraćaj neprijateljske kolije¹ postavljene su male mine od 2 kg. Ujutru su naišla troja kola: bilo je žrtava i štete ali se nije ništa moglo iskoristiti uslijed neposredne blizine neprijatelja.

28 o.mj. jedan vod III čete II bataljona ovog Odreda otvorio je iz zasjede napravljene u zidinama kod Blatne vatrnu na 14 neprijateljskih kamiona koji su išli od Bihaća preko Cazina za Bos. Novi lijevom obalom Une. Borba je bila kratka. Nismo imali žrtava. Kod neprijatelja, naročito u kamionu koji je bio izložen vatri našega puškomitrailjeza, nastala je velika pometnja, čulo se je pomaganje i kuknjava ranjenika. Nije se moglo utvrditi gubitak neprijatelja jer se je pod zaštitom tenkova, topova i bacača povukao u pravcu Novoga, odvukavši sa sobom i ranjene.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Zamj. politkomesara:
Roca²

Komandant:
Milorad³

¹ Komora od više kola

² Uroš Bogunović

³ Milorad Mijatović

BR. 82

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 30
SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O REZULTATU DIVERZIJE NA PUTU
PREMA IVANJSKOJ**

**ŠTAB
I KRAJIS. NARODNO-OSLOBODILAČKOG
PARTIZANSKOG ODREDA
BR. si**

DNE 30 IX 1942 G.

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
BR. 556

OD 2-X-1942

OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. i D. VOJSKE ZA BOS. KRAJINU

Položaj

U noći 29/30 snage III i IV čete II bataljona izvršile su demonstrativan napad na Novsku Planinu i Suhaču. Neprijatelj je otvorio žestoku vatru artiljerisku, ali nismo imali žrtava.

Naša je patrola konstatovala da su neprijateljski transporti upućeni putem prema Ivanjskoj nagazili na naše mine (sedam smo postavili mina od 2 kg). Poznaju se tragovi krvi a ima i otpadaka od kola, sanduka i raznog drugog materijala.

Prema podacima jednog očevica iz Banje nadopunjujemo raniji izvještaj o akciji zasjede III čete II bataljona,¹ koja je, kako smo već izvjestili, dočekala u zasjedi 14 neprijateljskih kamiona. Pomenuti očevidac priča da je bio u Bos. Novom kada su Nijemci iznijeli 12 mrtvih. Dalje nije mogao gledati jer su ga Nijemci primjetili i otjerali, ali je čuo da je mrtvih bilo oko 30.

Pomenuti kamioni su se vraćali iz Bihaća kamo ih je otislo, prema podacima, 28 natovarenih cementom za fortificiranje periferije Bihaća. Uz svaki kamion bila su po dva Nijemca.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkom:
bolestan

Komandant:
Milorad²

¹ Vidi dok. br. 81.
^{*} Milorad Mijatović

BR. 83

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 30
SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O PRODORU NEPRIJATELJA U KLJUČ**

STAB VI K.N.O.P. ODREDA

30.IX.42 god.
SI.

PREPIS

DRUGARSKOM OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Položaj

Izvještavamo vas da je juče oko 10 časova prije podne neprijatelj sa motorizacijom provalio u Ključ. Neprijatelj je napadao, kako smo dobili obavještenja, u jačini od 770 domobrana, koji su uglavnom domoroci, sa njima je također učestvovalo 600 Nijemaca.

Borba je otpočela 27 o. mj. u 17 časova i vodila se do juče, dok neprijatelj nije prodrio u Ključ.¹ Neprijatelju je uspjelo prodrijeti uslijed znatne tehničke nadmoćnosti.

Također smo primili obavještenje da se u Prijedoru i Ljubiji nalazi 6000 Nijemaca. Obaviješteni smo da su [se] neke jedinice III K. brigade povukle i izgubile vezu sa njihovim štabom, pošto je neprijatelj vršio na njih ofanzivu. Ovaj čas dobili smo izvještaj da su neke snage III brigade zauzele položaj oko Donjeg Ribnika.

Izvjesni dio naših snaga ostao je neprijatelju iza leđa, pošto je on uspio da prodre samo uz cestu. To mu je omogućila motorizacija. Mi smo izdali naređenje da naše snage, tj. štabovi bataljona, prikupe svoje jedinice i sa istima brane daljnje prodiranje neprijatelja u pravcu: Čađavica, Ribnik, Bravsko i Sanica. O svim promjenama obavijestili smo Operativni štab u Jajcu, a i dalje ćemo obavještavati o svima promjenama.

Štab ovoga odreda nalazi se u Crkvenome.
Drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. pol. komesara:
Dušan²

Komandant
Drago³

¹ Jedinice Prve krajiške brigade osloboidle su Ključ 28 jula 1942 godine, Vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 60 i 66.

² Dušan Misirača
³ Drago Mažar

BR. 84

SPISAK POGINULIH PARTIZANA DRUGOG BATALJONA ČE-
TVRTE PROLETERSKE (CRNOGORSKE) BRIGADE OD OSNIVA-
NJA BRIGADE DO 30 SEPTEMBRA 1942 GODINE¹

S P I S A K

partizana IV N.O.U. brigade poginulih od osnivanja brieade do
30 septembra, II bataljon

R. br.	Ime i prezime	God.	Zanim.	Odakle je	Gdje je poginuo	Kada je poginuo	Sahranjen ili, nije
1	Mato Milić KPJ	31 g.	podof.	Bjelice	Hadžići	4 jula	Nije
2	Nedeljko Gazivoda	18 g.	rad.	Rijeka Cr.	.	.	.
3	Miloš Jovanović	28 g.	selj.	Donji Zagarač Paštrov.	Lepenac	5 jula	.
4	Dušan Pavlović KPJ	20 g.		Meterizi	Bugojno	17 jula	Kod Bugojna Nije
5	Petar Strugar	32 g.		Cetinje		•	.
6	Djordjije Lopičić	32 g.	prof.				.
7	Zagorka Ivanović KPJ	19 g-	djak	.		.	.
8	Jovan Janković Skoj	21 g.	selj.	Cešljari		.	.
9	Mitar Mitrović Skoj	24 g.	zanat.	Paštrov.		.	.
10	Andelija Mićunović Skoj	19 g-	dom.	Velestovo		.	.
11	Milka Milanović Skoj	19 g.	.	Gacko		19 jula	Kod Bugojna
12	Savo Gazivoda	29 g.	selj.	Rvaši		21 jula	Nije
13	Pero Ražnjatović Skoj	18 g.	krojač	Crnojev. Rijeka		»	.
14	Božo Radulović	26 g.	selj.	Komani	Tiho- mišlje	23 jula	.
15	Ljubo Pejović	26 g.	stud.	Cetinje			.

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2798.

R. br.	Ime i prezime	God.	Zanim.	Odakle je	Gdje je poginuo	Kada je poginuo	Sahranjen ili nije
16	Senka Miković Skoj	23 g.	dom.	Paštrov.	Kupres	12 aug.	Nije
17	Vasilije Popivoda	31 g.	selj.	Bjelica	.	14 aug.	
18	Danica Popovlć KPJ	19 g.	djak	Cetinje			
19	Vaso Vujović Skoj KPJ	18 g.	dom.	Donji Zag.	.		
20	Dušan Petričević	30 g.	selj.	Meterize	Kupresj		
21	Spasoje Martinović	35 g.	selj.	Meterizi	Kupres		
22	Jelena Ivanović Skoj	16 g. •	dom.	Crnica	Kupres		
23	Jagoš Vujović	35 g.	dom.	Mikulići			
24	Branko Popović	26 g.	selj.	Kazanci			
25	Ilija Bajrainović Skoj	17 g-	.	Crnica			
26	Danica Mijović KPJ	20 g.	dom.	.			
27	Pavle Vujačić Skoj	20 g.	krojač	.			
28	Nikica Strugar KPJ	26 g.	selj.	Rvaši	.		
29	Boško Petričević Skoj	18 g.	selj.	Meterizi			
30	Anduša Petričević Skoj	21 g.	dom.	.			
31	Dušan Vujović Skoj	18 g.	djak	Amerika			
32	Mišo Djurašković KPJ	23 g.	selj.	Oćevići			
33	Vlado Kraljević Skoj	22 g.	.	Drušići	9		
34	Stanko Lopičić	30 g.	učit.	Gor. Ceklin			
35	Veljko Janković Skoj	17 g-	selj.	Ceklin			

R. br.	Ime i prezime	God.	Zanim.	Odakle je	Gdje je poginuo	Kada je poginuo	Sahranjen ili nije
36	Vlado Gardašević Skoj	22 g.	djak	Nikšić	Kupres	14 aug.	Nije
37	Seja Gardašević kand.	17 g-	dom.	Čevo			
38	Kole Jablan KPJ	30 g.	činov.	Dobrsko S.			.
39	Djoko Jablan	35 g.	selj.	.			
40	Blažo Milanović	25 g.	učit.				
41	Musa Vučanović Skoj	19 g.	selj.	Meterizi			
42	Mirko Vukmirović Skoj	16 g.	.	Ceklin			
43	Mašo Brguljan KPJ	35 g.	.	Škaljari			
44	Dušan Ražnjatović	26 g.	djak	Podgorica	»		
45	Dejan Spasić Skoj	20 g.	djak	.			
46	Vukosava Marković Skoj	21 g-	dom.	D.Zagarač			
47	Djuro Radulović	30 g.	radnik	KomanI			
48	Risto Otašević	27 g.	selj.	D.Zagarač			
49	Novak Petričević KPJ	28 g.	selj.	Meterizi	ranjen Kupres		Glamoč
50	Darinka Mitrović KPJ	19 g.	dom.	Paštirovići	Lepenica	5-VII	Vukovsko
51	Vojo Djurašković	25 g.	djak	Cetinje	Bugojno	17-VII	Nije
52	Djokica Vučanović Skoj	20 g.	selj.	Podgorica	.	21 -VII	.

Komesar,
Mitar Bakić

Načelnik,
Ljubiša Urošević

Komandant,
Peko Dapčević

BR. 85

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BATALJONA »PETAR ŠKUNDRIĆ«
PRVOG KRAJIŠKOG ODREDA OD SEPTEMBRA 1942 GOD. OPE-
RATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O
PRODORU NEPRIJATELJA U KLJUČ

STAB I BATALJONA »PETAR ŠKUNDRIĆ«
I KRAJIŠKOG NOP ODREDA

TELEFONSKA DEPEŠA
(Šifra O. S. br. 14)

Prema izvještaju članova ovog štaba koji se nalaze na terenu, kao i dopisu bataljona »Zdravko Celar« VI odreda, fašisti su prodri sa motorizacijom i jakom pješadijom u Ključ, i sada su тамо. Tenk je išao do Paunovca i vratio se.

Bataljon »Zdravko Celar« nalazi se ispod Paunovca i drži desno krilo ceste za Bravsko i lijevo krilo ceste prema Sanici, pa do Donjeg Budelja.

Snage ovog bataljona su na Korjenovu.

Veze sa III krajiškom brigadom nema.

Kurirska veza sa bataljonom »Zdravko Celar« ima. Fašisti drže cestu prema Ključu do Vojića i lijevu srtanu ceste Sanica — Ključ do Ramića.

Ovo je stanje sinoć u 20 časova.

(M.P.)

Primljeno 31²-IX-1942 u 4.05 čas.
(Potpis nečitak)

¹ Ključ je oslobođen 28 jula 1942 god. Vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 60 i 66.
* Omaškom napisano 31 umjesto 30.

BR. 86

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA PETE CRNOGORKE I PRVE (DESETE) HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE OD 1 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O KONCENTRACIJI NEPRIJATELJSKIH SNAGA NA PROSTORU KONJIC—MOSTAR I O NAPADU NA BUGOJNO¹

**OPERATIVNI STAB
V i X HERCEGOVAČKE
UDARNE BRIGADE
1 oktobar 1942
u 23 časova**

VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Vaše naređenje od jučer i depeša od danas primljena je i u svemu će se po njoj postupiti.

Već nekoliko dana primjećuje se pojačavanje talijanskih garnizona od Mostara do Konjica. Ovog momenta dobili smo izvještaj iz Jablanice da se 10.000 Talijana sa 15 tenkova koncentrisalo u Jablanici, Rami, Ostrošcu i Konjicu i da će sutra pokušati koncentrični napad na ovu teritoriju. Ovo je izvještaj preko partije, dosad su svi bili tačni, pa i ovaj mogao [bi] biti vjerovatan.

Komanda trupa koje operišu oko Donjeg Vakufa² bila je naredila da jedan naš bataljon ruši drum Bugojno — Kupres i spriječi prodor neprijatelja tim pravcem. Večeras smo izvješteni da je sa tim zadatkom sinoć u 24 časa otišao Kupreški bataljon.

IV operativna zona izvijestila nas je izvještajima od 1 ov. mj. da oni imaju svoju jednu četu na Okičju istočno od Šujice i da će možda i cio bataljon prebaciti na prostor Kumovića Košare — Bukvićeve Košare sa zadatkom sprječavanja prodora neprijatelja Duvno — Kupres.

Po Vašem naređenju od 30 ov. mj. V brigada je trebala da se rokira u predio Komar—Donji Vakuf i da uhvati vezu sa IV brigadom i Krajiškim odredom³ oko Vakufa i sela Gradine. Naša brigada je trebala sa gro snaga da se rokira Bugojnu, ostavljajući najmanji mogući dio snaga oko Prozora uz kontrolu Rame i Jablanice, a po depeši od danas naredili ste da uputimo jedan bataljon u Ravno.

Bataljoni V brigade upućeni su u naređenom pravcu. Drugi bataljon X hercegovačke brigade upućen je u Ravno koji će imati

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2976.

² Odnosi se na Operativni štab za Bos. Krajinu

" Trećim krajiškim NOP odredom

jednu četu u Kurozebu i Kičelju (4 km istočno od Šujičkog Polja) sa zadatkom da spriječi svako nadiranje neprijatelja pravcem Duvno—Paklina Planina—Kupres, uz izviđanje sa najmanjim dijelovima i ka samome Kupresu preko Crnog Vrha, održavajući i tjesnu vezu sa IV operativnom zonom. III bataljon ove brigade sa Prozorskim bataljonom⁴ kontroliše teren Dugog Polja, Doljanke, Rame i čitavog terena do Bitovnje, rušeci neprekidno prugu Mostar — Konjic — Sarajevo. I bataljon X brigade je u rezervi Prozor — Pidriš

Preduzeli smo sve mjere izviđanja i postavljanja dubokih i uzastopnih zasjeda u cilju razbijanja neprijateljskog nadiranja.

Sve teže bolesnike danas ekspedujemo za Centralnu bolnicu.

Ukoliko bi jače neprijateljske snage od Bitovnje i Vraniće one moguće nam opstanak u tome prostoru, mi bi se vjerovatno prebacili ka prostoru Travnik—Donji Vakuf, a ako to bude nemoguće za, X brigadu, onda bi ona cijela ili možda njeni dijelovi oslonili se na snage IV operativne zone preko Sujice i Malovana.

Bataljoni V brigade noćas napadaju Bugojno u cilju olakšanja pada Vakufa, a ako bude mogućnosti, i u cilju zauzimanja Bugojna. Jači prepadi vrše se i u pravcu Travnika, kao i na putu Travnik—Bugojno.

Dijelovi hercegovačke brigade 30 ov. mj. ujutro razrušili su prugu između Rame i Ostrošca, srušili jedan voz bacivši lokomotivu i nekoliko vagona u nrovaliju i pri tome ubili jednog zločinca, starog mostarskog policijaca. Saobraćaj je ukočen za dva do tri dana.

Održavamo tjesnu vezu sa trupama IV opera[tivne]⁵ i sa Operativnim štabom kod Donjeg Vakufa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Za štab:
Vlado Šegrt
Rade Hamović
Rad. Babić

P. S. 29 ov. m. dijelovi II bataljona X brigade vratili su ustaše koje su pokušale od Kupresa proći za Duvno. Naših gubitaka nije bilo. Ustaše su 3 ubijene i nađene, a za ostale gubitke njihove ne znamo.

Obje brigade nemaju ljekara. Nužno bi bilo da nam se jedan uputi, po mogućstvu drug Papo⁶.

Za štab,
Rade

⁴ Prve (Desete) hercegovačke brigade

⁵ Odnosi se na jedinice koje su bile pod komandom Četvrte operativne zone Hrvatske.

⁶ Dr Izidor Papo

BR. 87

PREGLED BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA ČETVRTE KRA-JIŠKE NOU BRIGADE NA DAN 1 OKTOBRA 1942 GODINE¹

Starije IV N. O. P. K. U. brigade na 1-X-1942 **g.**

I — BROJNO STANJE LJUDSTVA:

		Štab brig.	Intend.	Sani-tet	Pion. vod	I	II.	III		
						b a t a l j o n				
u r a s h o d u p o s p i s k u	muških	39	4	7		337	356	379		
	ženskih									
n a l i c u	muških	39	4	7		10	35	15		
	ženskih									
						327	321	364		

II — KOLIČINA I VRSTA NAORUŽANJA:

Čega		Štab brig.	Intend.	Sani-tet	Pion. vod	I	II.	III
						b a t a l j o n		
pušaka	jugosl.	30	4			288	296	309
	italij.					5	7	13
	franc.					10	1	13
teški mitrajezi	„S. Loze“	1				1		1
	„Breda“					1	2	1
puško-mitrajez!	.Zbroj“	1				8	8	6
	„Breda“					1	2	5
	„Šoša“					1		
bacaća teških						1		
pištolja		11	3			25	27	21

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3320.

III — KOLIČINA MUNICIJE:

Kakve		Štab brig.	Intend.	Sani- tet	Pion. vod.	i	U		III
						b a t a l j o n			
za puške	jugosl.	1.280	160			13.130	10.000		9.360
	italij.	250				326	670		400
	franc.					450	40		344
za teški mitraljez	.S. Loze"					1.060			400
	.Breda*					480	1.120		400
za puško mitraljez	.Zbroj*	300				1.950	2.400		1.300
	.Breda"					480	700		750
	.Šoša"					280			
za bacače						10			
za pištolje		150	30			205	300		220

IV — BROJNO STANJE KONJA:

Kakvih	Štab. brig.	Intend.	Sani- tet	Pion. vod.	I	II		III
					b a t a l j o n			
jahačih	3					2		1
za kuhinju.	3					11	10	9
za b. komoru								
za prateća oruda					6	4		2

Zamj. politkoma,
M. Trninić*

(M. P.)

Zamj. komandanta,
Cvijo Oraščić*

* Milan Trninić

* Poginuo za vrijeme Pete neprijateljske ofanzive, 1943 godine.

BR. 88

NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 2 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU TREĆE SAN-
DZAČKE NOU BRIGADE ZA RASPORED I SMJEŠTAJ
JEDINICA¹

**OPERATIVNI STAB N.O.P. i D.V.
ZA BOSAN. KRAJINU**
dne 2 oktobra 1942 g.

ŠTABU III SANDZACKE BRIGADE

na položaju

1) Jedan bataljon sa više lakih automatskih oružja uputite da zauzme položaj oko Kovačevca. Tamo treba da se stavi na raspoloženje II proleterskoj brigadi. On će tu ostati vjerovatno do noći 4/5 t. mj. kada treba da vam ga uputi II proleterska.

2) Sa vašim snagama osmatrajte pravac Podrašnica—Šrbina—Mliništa, s tim da naprijed budu samo manji izviđački dijelovi. Glavninu vaših snaga razmjestite na predjelu Medna—Pecka, s tim da od četnika očistite selo Vrbljani. Prema tome bolje je da od samog početka uputite jedan bataljon u Vrbljane.

3) Vaša ogromna komora neka se smjesti u Bjelovini.

4) Štab brigade sa jednim bataljonom neka se smjesti u selu Carevac. Napominjemo vam da na ovoj prostoriji nećete dugo ostati (2—3 dana), prema tome se i upravlajte.

5) Izvijestite nas preko Mliništa o vašem rasporedu.

6) Haubice razmjestite u blizini Štaba brigade i dobro ih zmaskirajte.

7) Put temeljito porušite.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Komndant,
Kosta-

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3591.
* Košta Nad

BR. 89

NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 2 OKTOBRA 1942 GOD. DRUGOJ KRAJIŠKOJ NOU BRIGADI ZA POKRET I SMJEŠTAJ JEDINICA NA PROSTORIJI MUJDŽICI — ČITLUK — BRĐANI¹

OPERATIVNI STAB N.O.P. i D.V.
ZA BOSANSKU KRAJINU
dne 2 oktobra 1942 godine

II KRAJIŠKOJ²

Nemamo snaga da vam uputimo za pojačanje. Vi bi trebali do mraka 3. t. mj. da držite liniju Šibenica—Hum—Kosa. S ove linije noću 3/4 povucite se sa cijelom brigadom pravcem Skela—Bravnica—Šedinac Han—Močioci i rasporedite se na prostoriji Mujdžići—Čitluk—Brđani, gde ćete dobiti daljna naređenja.

Pri prolazu kroz sva ta mjesta trebate politički da djelujete. Napominjemo vam da se u Šedincu Hanu kao i oko Jezera — Volara i Šipova nalaze naši magacini koje ćemo evakuisati dalje. Ovo vam stavljamo do znanja, da ne bi na ovim magacinima došlo do kakve pljačke.

Marš na označenu prostoriju ne mora se izvršiti u toku jedne noći. Glavno je da se noću 3/4 prebacite na zapadnu obalu Vrbasa.

IV P.U. brigada³ prebaci će se u Šedinac Han, s tim što će noću 2/3 doći na Čusinu i zauzeti položaje za eventualni vaš prihvat.

IV P.U. brigada i III K. odred osmatraće komunikaciju Jajce—D. Vakuf.

Nastojte da se vaše ljudstvo u toku dana 3 t. mj. po mogućnosti ne angažuje u borbama, da se ne bi umorilo a zadržavajte više neprijatelja u dubinskim zasjedama.

Ovo sve imade da se izvrši u redu, a vaša brigada, tj. štab, treba da bude u Brđanima.

Po dolasku na označenu kantonmansku prostoriju upućujte jača izviđačka odjeljenja pravcem Dragnić Podovi—Podgorija, gdje se vežite sa jedinicama IV bataljona I proleterske brigade.

Po dolasku u Brđane uhvatite vezu sa nama preko straže naše na Mliništima.

Izvještavajte nas hitno o svim promjenama kod vas na terenu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.) Komandant,
Košta

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3589.

² Dopisano rukom

* Četvrta krajiska NOU brigada

P. s.

U slučaju potrebe vi trebate intervenisati u korist IV brigade, kao i II proleterske koja će za sada biti na vašem lijevom krilu: Majdan—Trnovo.

III sandžačka biće na predjelu Štrbina—Medna.

BR. 90

NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 2 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU PRVE KRAJIŠKE NOU BRIGADE ZA PRIPREMU NAPADA NA KLJUČ¹

**OPERATIVNI STAB N.O.P i D.V.
ZA BOSAN. KRAJINU
dne 2 oktobra 1942 g.**

ŠTABU I KRAJIŠKE BRIGADE

na položaju

1) Sa vašom brigadom odmaršujte u pravcu: Medna — G. Ribnik (Danilovići), gdje se povežite sa štabom VI k. odreda, I proleterskom i III k. brigadom. Vaše tri brigade sačinjavaće jednu udarnu grupu za operacije na sektoru Ključ — San. Most.

2) Pravac Podrašnica — Štrbina osmatraće III sandžačka brigada.

3) Maršrutu vi odredite, ali mi mislimo da za jedan dan možete stići u Ribnik. Logorujte u Crkvenom.

Napominjemo vam da će na sektor Ključa doći i ja za rukovođenje operacijama, no prije mog dolaska pohvatajte vezu sa svim jedinicama, ispitajte situaciju i u saglasnosti sa drugovima možete i prije mog dolaska preduzeti akcije u cilju likvidacije neprijateljskih snaga u Ključu itd.²

4) Povezanost u akcijama mora biti obezbijedena.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Komandant,
Košta³

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2896.

² Prva proleterska brigada sa Šestim krajiškim odredom ponovo je oslobođila Ključ 7. oktobra. Vidi dok. br. 107.

³ Košta Nad

BR. 91

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BATALJONA PRVE KRAJIŠKE NOU
BRIGADE OD 2 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU
NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O BORBAMA NA
KRASULJAMA**

OPERATIVNOM ŠTABU

Položaj

Jučer je jedna četa bataljona »Zdravko Celar« pokušala da zauzme položaje na Krasuljama, ali je banda¹ zauzela te položaje, jer su fašisti nadirali iz Ključa. Snage bataljona »Zdravko Celar« nalaze se prema Ramićima i Bajeru.² Po dopisu bataljona »Zdravko Celar« potrebno je da naš bataljon pročisti Krasulje i da uhvati vezu sa Drugim bataljonom VI Kr. odreda, koji se nalazi sa onu stranu Krasulja do rijeke Sane. Uspostavom veze sa II bataljonom VI Kr. odreda fašisti su otsječeni i onemogućena [im] veza sa Ključem. Naše brigade vode jaku borbu sa fašistima³. Rezultati nepoznati. Sa III brigadom nije uspostavljena veza.

Štab I bataljona »Petar Škundrić«

Telefonska depeša primljena od Štaba I bat. I. K.N.O.P.O.
2. X. 42 u 15 h.

Prepis poslan drugovima:
Kosti⁴, Slavku⁵, Starom⁶ i Osmanu⁷.

¹ Četnici

² Na karti 1:100.000 ovo mjesto nije pronadeno.

³ Odnosi se na borbe oko Ključa. Vidi dok. br. 107.

⁴* KostEf Nad, komandant Operativnog štaba za Bosansku Krajinu

⁵ Slavko Rodić, zamjenik komandanta Operativnog štaba za Bos.

Krajinu⁶ Duro Pucar, sekretar Oblasnog komiteta za Bosansku Krajinu

⁷ Osman Karabegović, politički komesar Operativnog štaba za Bosansku Krajinu

BR. 92

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 2 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOANSKU KRAJINU O PRODORU NEPRIJATELJA U PRAVCU JAJCA

DRUGARSKOM

OPERATIVNOM ŠTABU ZA B. K.

Izvještavamo druga komandanta da je situacija na terenu ove brigade sljedeća:

U 11 časova, po izvještaju III bataljona i druga Đurina¹, naš III bataljon je vodio borbu i pod pritiskom daleko nadmoćnijeg neprijatelja povukao se na položaje kod sela Grdova, te po izvještaju istog naglašava se da će biti teško održati i ove položaje, u kom će se slučaju povući na Vjenac. Naš I bataljon držao je položaje kod Božikovca i iznad Karaule na cesti, ali se zbog situacije II bataljona morao povući. Situacija je bila sljedeća:

Neprijatelj je jačim snagama napadao Karaulu i Gostilj, koje su snage I i II bataljona zadržavale i nanosile mu gubitke. Jedna jača neprijateljska kolona vršila je napad na bok II bataljona od Ponira, kojim je manevrom I i II bataljon prisiljen na povlačenje; ista kolona je produžila put prema Kruščici, pred koju smo hitno uputili jednu četu I bataljona, ukoliko ista bude stigla na vrijeme. Još više desno preko Dnoluka² primjećeno je bacanje raketli bijelih, te izgleda da je s neke druge strane kretala neka druga kolona koja od nas nije mogla biti osmotrena.

Prema ovome neprijatelj nesmetano zalazi pozadi naših snaga i nesmetano može da se spusti u Jajce ukoliko niste bacili neke snage u pravcu Ponira i još više sjeverno, kao i u pravcu Šibenice. Ovoga momenta na položajima kod sela Grdova naš III bataljon vodi borbu sa neprijateljem, čuje se jaka pješadijska vatra.

Molimo drugarski štab da nas najhitnije obavijesti šta da radimo ukoliko se neprijatelj spusti u Jajce preko Ponira i Šibenice, i ukoliko uspije da potisne i naš III bataljon³.

Izvijestite i IV proletersku brigadu o ovoj situaciji a i mi ćemo to učiniti.

Naše snage trče da sustignu neprijatelja i da mu presijeku put ka Jajcu ukoliko im to uspije, jer se neprijatelj, prema bacanju raketla, nalazi u Dnolucima i još dalje.

¹ Durin Predojević, zamjenik komandanta Druge krajiške brigade

² Vjerovatno se odnosi na Dnolučku Planinu.

³ Neprijatelj je zauzeo Jajce 6 oktobra 1942 godine.

Mi zauzimamo sljedeće položaje: I bataljon Staro Kuće prema cesti i Dnolučku šumu, II bataljon u pokretu prema Kruščici, treba da posjedne položaje iznad Kruščice, i prema tome mi smo napustili položaje iznad Karaule i Gostilja, sa kojih će položaja neprijatelj vjerovatno polako za nama krenuti.

Hitno nam pošaljite naređenje. Mi ćemo biti u Biokovini ili u Starim Kućama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,
Niko⁴

Komandant,
Ratko⁵

2-X-1942 g 16.30 h Brvanci

BR. 93

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG BATALJONA DRUGE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 2 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O BORBI KOD SELA VRLJAJ I KOMAR I ZAHTJEV ZA SLANJE MUNICIJE¹

Ko piše Stab III batalj. II. K.U.B. _ Odakle s. Grdovo
Kome Operativnom štabu Gde Jajce
O. Br[^] službeno datum 2 oktobar 1942 god., čas ____ min.
Karta razmere 1: .

1) Kako smo vodili borbu u mjestu selo Vrljaj i Komar **sa** neprijateljem u jačini od 1500 ustaša i nešto Nijemaca².

Neprijatelj je imao više od 100 mrtvih i oko 200 ranjenih, naši gubici su do sada 2 mrtva i 7 ranjenih.

2) Povukli smo se u selo Grdovo, a zaštitu smo ostavili na koti 1287 Radalje.

⁴ Niko Jurinčić
• Ratko Martinović

¹ Original se nalazi u arhivi CK SK BiH.
² Odnosi se na borbu sa neprijateljem koji je prodirao prema Jajcu. Vidi dok. br. 92.

3) Povukli smo se iz razloga što nam je nestalo municije, prosječno 5 do 10 metaka po partizanu, teški mitraljezi su sa 80—100 kom. po mitraljezu, takođe bi bilo potrebno bombi ako bi bilo.—

4) Prema gore navedenom i već traženom municija je potrebna HITNO.

Drugarski pozdrav

S. F. S. N.

Politkomesar
Milan³

Komandant
Mladen¹

P. S. Preko štaba Brigade [ne] obraćam se iz razloga toga što nemam veze sa istima.

BR. 94

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 2 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O PRODORU NEPRIJATELJA U SANICU I BORBAMA NA PUTU IZMEĐU GRČKE GRADINE I BUNAREVA¹

S T A B
3 KRAJ. N.O.U. BRIGADE
2 oktobra 1942 g.
položaj

NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA N.O.P. i D. VOJSKE

Obaviješteni smo da nam je upućeno naređenje (koje još nismo dobili) da sa brigadom napadamo neprijatelja koji prodire prema Mrkonjiću. 1 ovoga mjeseca posjeli smo bili kote Klokotovca i Međedaka do iznad Krivokuća sa glavnim zadatkom da neprijatelja napadamo s leđa. Međutim, istog dana uveče obaviješteni smo da je neprijatelj prodirao za Sanicu i tenkovima već pokušavao nadirati i preko Paunovca za Bos. Petrovac, pa smo u vezi s tim, kao najbliza brigada tome sektoru, donijeli odluku i našu brigadu u toku noći prebacili pod Paunovac, odakle ćemo preduzeti dalje akcije prema Ključu² i Vrhopolu. O ovome obavijestili smo komandanta Operativnog štaba za Bosansku Krajinu, ali kurira još nismo dobili.

¹ Milan Vrhovac
⁴ Mladen Obradović

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3322.
¹ Vidi dok. br. 107.

Poslije napada neprijatelja na Kadinu Vodu sa 3-ćom proleterskom sandžačkom brigadom nismo imali nikakve veze, a kuriri su nam se vratili narednog dana izvještavajući nas da ih nisu mogli naći na starim položajima niti u Manjači.

Od Grčke Gradine pa do Bunareva vodili smo borbu sa neprijateljem, gdje smo borbu prekinuli, jer je neprijatelj sa tenkovima i pješadijom u kamionima već bio prodro do više Sitnice, te smo se tako morali prebaciti na cestu Ključ — Čađavica, ali je neprijatelj iz Ključa već bio na toj cesti, te ni na tome mjestu nismo mogli sprječiti prodor neprijatelja.

O našim akcijama na novom položaju izvještavaćemo Vas, pa molimo za dalja naređenja u vezi sa situacijom na ostalim frontovima.

Imamo saradnju sa I i VI kraj. odredom.

Uz drugarski i borbeni pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
otsutan

Komandant
Karanović³

BR. 95

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 2 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O UPUĆIVANJU SLUŠALACA NA VOJNO-POLITIČKI KURS

S T A B
IV KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILACKE
—PARTIZANSKE—
UDARNE BRIGADE
BR. 35

DNE 2-X-1942 GOD.

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Na vojno-politički kurs, koji će početi pri tome štabu 4 o. m., šaljemo sljedeće drugove:

- 1— Salića Milana, komandira III čete II batalj.
- 2— Erceg Pero, komandir IV čete II bat.
- 3— Višekruna Radivoj, vodnik II čete II bat.
- 4— Simu Mandića, iz I bat. (zamj. komandira IV čete)

* **Nikola Karanović**

5— Danu Racu, iz I bat. (zamj. komandira I čete)

6— Jarića Miladina, iz III bat. (vodnik 1 čete)

7— Rodića Dragana, iz III bat. (zamj. komandira II čete)

8— Milana Radujka, iz III bat. (vodnik III čete)

Svi gore navedeni drugovi dobri su borci i odani su narodno-oslobodilačkoj borbi. Drugovi ne raspolažu sa dovoljno vojničke stručne spremnosti.

Drug Salić Milan je član Partije, teoretski vrlo slab i kao starješina je previše mlak.

Drug Erceg Pero je kandidat Partije, teoretski slab, ali može se očekivati s obzirom na njegovu odanost.

Viješkruna Radivoj je član Partije, teoretski slab, kao starješina mlak.

Simo Mandić je član Partije, teoretski priličan, dobre je partijnosti, samoinicijativan.

Dane Raca je član Partije, teoretski slab, slabe partijnosti, kao starješina je mlak i neozbiljan među vojnicima, ali isti se popravlja.

Jarić Miladin je kandidat Partije, teoretski je slab, vrlo ozbiljan i kao starješina dobar.

Rodić Dragan je član Partije, teoretski je priličan, dobre partijnosti, ali je još mlad i neiskusan, inače obećava sa svojim radom naprednost.

Milan Radujko je kandidat Partije, dobar starješina, ima smisla i za teorisku izgradnju.

Svi pomenuuti drugovi su mlađi i nisu imali prilike da dosada žive partijskim životom, ali ulaskom u brigadu osjetila se kod njih volja za rad i sad tek uvidaju odgovornost koja se postavlja pred njih. Kritiku primaju i otklanjaju mane dosadašnje.

Sa borbenim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
N. Kotle¹

Za polit, komesar
M. Trninić²

Komandant
Mil. Morača³

(M.P.)

**OPERATIVNI 6TAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU**

Br. (si.) 563

OD 5/X — 1942

Prepis dostavljen polit, komesaru škole
za vojne rukovodioce Benakovac.
a.a.

¹ Nikola Kotle
² Milan Trninić
³ Milutin Morača

BR. 96

IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA ŠESTOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 2 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O RASPOREDU JEDINICA NA SEKTORU KLJUČ—VRHPOLJE I KLJUČ—SITNICA¹

OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. i D. VOJSKE ZA BOS. KRAJINU

Drugovi, obavještavam Vas o sljedećem:

1) Snage našeg odreda² nalaze se u sljedećem stanju i sa zadatakom. I bat. nalazi se prema Sanici. Ima zadatku da spriječi prodiranje neprijatelja prema Sanici. Sanica je u našim rukama³. Bataljon je kompletan. II bat. nalazio se do danas na Hripavcima i ostalim selima iznad Peći. Imao je zadatku da onemogući pokret neprijatelja cestom Kluč—Vrhpole. Noću između 1 i 2 ov. m. prebacio je taj bat. na Ljubinj. Pl., jer je neprijatelj počeo izlaziti na Ljubinje i pljačkati žito. Neprijatelj je zaposjeo i Zelin nad Ključem. Imaju zadatku protjerati neprijatelja sa Zelina, tu ostaviti osiguranje, koje će štititi sela i onemogućiti izvlačenje neprijatelja na Ljubinj. Planine. Druge dvije čete toga bat. imaju se vratiti na stare položaje i onemogućiti kretanje nepr. cestom Ključ—Vrhpole. Od III-eg bat. imamo samo Sokolov[sku] četu, koju smo povukli u D. Ribnik. Ona sa još jednom četom koju smo formirali drži položaje: Jarice (nad Ključom), Zableće, Bašinjaču i Petrovića Gaj, sa zadatkom da onemoguće pokret neprijatelja cestom Ključ—Sitnica.

Općenito uzeto, ove snage su pril. fično] demoralisane, nar.[očito] Sokolov, četa i jedan dio boraca Ribn. fičkog] bataljona. To se stanje popravlja i bat. se sreduju.

2) Sa IH-om krajiš. brigadom hvatali smo vezu od prvog dana neprijatelj, ofanzive⁴, ali nikada uhvatiti vezu i ostvariti koordinaciju i saradnju. Njihove snage povukle su se u pravcu Bravska. Tamo će stići i Prva proleterska.

3) Drug Osman⁵ nalazi se na Bravsku kod Goričevca. Tamo je otisao i drug Drago⁶, koji će ga detaljno sa svim upoznati.

4) Dostavljam Vam poštu.

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3708.
² Šesti krajiški NOP odred

³ Sanica je oslobođena 31 avgusta 1942 godine. Vidi tom IV, knj. 6, dok₄ br. 74.

⁴ Odnosi se na borbe za vrijeme neprijateljskog prodiranja prema Ključu.
⁵ Vidi dok. br. 107.

⁶ Osman Karabegović

⁷ Drago Mažar, komandant Šestog krajiškog NOP odreda

5) Preko našeg Štaba (Crkveno) ili Donj. Ribnika, gdje će se uvijek nalaziti jedan od čl. Št. odreda, možete održavati vezu.

Sa drugar, borbenim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

2-X-942 god.

•

Politkomesar
Ljubo⁷

BR. 97

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD
3 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGO-
SLAVIJE O PRIJEMU NAREĐENJA ZA NOVI RASPORED
JEDINICA¹**

**STAB
IV KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILACKE
—PARTIZANSKE—
UDARNE BRIGADE
BR. si.
DNE 3-X-1942 GOD.
u 15.10 h**

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

Telefonsko naređenje primili smo danas u 14 časova. Prema njemu smo odmah postupili. Naša sva četiri bataljona dobila su naređenje da odmah krenu u pravcu Drvara pa dolje prema Ključu. Jedino naš I bataljon ostaće u s. Pećima dok ne dođe bar neko od II dalmatinske udarne brigade, da ne ostane prazan prostor. No u svakom slučaju naš I bataljon krenuće 4 o. mj. do 24 časa prema Drvaru.

Izvjestili smo **Stab** II dalmatinske brigade o našem odlasku i predložili smo im raspored bataljona na ovome sektoru.

Kurira za vezu sa Štabom I prolet. brigade poslaćemo takođe, tako da iz Drvara imamo vezu sa njima.

Na ovome sektoru ne ostaje niko od naših snaga.

Stanje neprijatelja u Grahovu i okolini, te prema Strmici i Kninu ostalo je isto do danas. Okupator se i dalje utvrđuje na

* Ljubo Babić

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3323.

cijeloj dužini. Pravi bet. mitraljeska utvrđenja, pokriva važnije saobraćajnice, odnosno rovove u Grahovu i pravi baraku na Gra- dini. Kod četnika kao i ranije.

Uz borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Nikola Kotle

• Komandant,
Mil. Morača²

BR. 98

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 3
OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O PRODORU NEPRIJATELJA NA SEK-
TOR KRŠLJE**

**STAB
I KRAJIS. NARODNO-OSLOBODILACKOG
PARTIZANSKOG ODREDA**
BR. si.

DNE 3. X. 1942 g.

OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOS. KRAJINU
Položaj

1. X oko 11 časova neprijatelj je sa nepoznatim snagama napao na sektor Kršlje, od Suvače i Hozići preko Novske Planine i od Dedića prema kršljanskoj crkvi, uspjevši tom prilikom da prodre do Kesića i Došena i zapali kod Kesića jednu kuću. Izvidnici su pravovremeno primjetile neprijatelja, ali dok je izvještaj stigao u logor i snage II bataljona poslane na lice mjesta, neprijatelj se je povukao u pravcu Suhače, Dedića i Hozića. Od ranog jutra pa do poslije podne neprijatelj je iz Suhače i Miške Glave tukao naše položaje u Kršljama artiljeriskom vatrom. Nije bilo ni ranjenih ni mrtvih.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Zamj. politkomesara:
Roca¹

Komandant:
na položaju

¹ Milutin Morača

¹ Uroš Bogunović-Roca

**IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA ČETVRTOG BATALJONA
NA PRVOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 3 OKTOBRA 1942
GOD. ŠTABU ODREDA O NEPRIJATELJSKIM SNAGAMA U
SURKOVCU I KOD JANJOSA¹**

OBAVJEŠTAJNI OFICIR IV BATALJONA I KNOPO
3. oktobra 1942 godine

ŠTABU I KNOPO

položaj

U Šurkovcu nalazi se 1 hrv. pukovnija. Kod Janjoša na Miskoj Glavi 1 njem. baterija, a na Malinića Brdu 1 hrv. baterija. Kod Radulovića u Miskoj Glavi nalazi se III bojna, a na Kostenu IV bojna. Na Papića Brdu je II bojna i 1 top. Sa pravos. stanovništвom dobro postupaju. Žito im ne oduzimaju, a krompir i povrće oduzimaju.. Nemaju namjeru da idu dalje, već se utvrđuju za zimu. Između Suhače i rudnika Ljubije, u Ravskoj, kod kuće Ostoje Antonića nalazi se njemač. komanda. Vojsku sačinjavaju većinom domobrani, nepoznate snage. U Radulovićijina osnovana je pijaca za prodaju žita i stoke. U Ljubiji rudniku nalazi se 5 tenkova, 2 teška automobila i 3 oklopna. Od 22 pr. mj. na pošti Rašti se nalazi 1 top, 1 tenk, 7 t. mitraljeza, 4 minobacača na položaju od Une do Suhače. U Srednjem Blagaju ima 1 top koji tuče na Kršlje. U Hozićima 1 t. mitraljez za zaštitu Suhače. U Matijevićima ima 7 njem. tenkova. Na tom sektoru ustaše se većinom skidaju a hrv. vojska se dijeli od Muslimana i većinom su labavi. U prošlu srijedu (30-IX) su iz S. Mosta prevezena u vozu 3 auta, 6 konja i nešto vojske za Prijedor. U Usorcima se nalazi preko dana 35 četnika, a preko noći idu u Sasinu. Najgora 2 ustaše iz Oštре Luke svukli su se i došli kući. U selima Koprivna, Rasavci i Oštra Luka narod je raspoložen mnogo i rado čeka dolazak partizana. Na 10-LX otišlo je iz S. Mosta 900 hrv. vojnika, a iz rudnika Ljubije otišlo je devet satnija i konjica.

U ponedeljak 28-IX u 15 sati prošao je voz iz Prijedora za S. Most sa 10 vagona neprijateljske vojske i 4 vagona konja. Jedan vagon bio je pokriven ceradom, a u njemu bio je brdski top i 2 bačača. Istoga dana prošla su 3 tenka za S. Most (1 veliki i 2 mala). Ta sva snaga otišla je prema Ključu. Oko pruge Prijedor — S. Most sijeće se šuma u duljini od 300 m i na svakoj čuki kopaju ro-

¹ Redakcija posjeduje kopiju originala.

vovi. Kod miljakovačke škole ima rov dubok 6 metara. U njemu se nalaze 2 teška mitraljeza i 30 žandarma. U Pejićima ima 26 domobrana sa puškama.

26-IX došla su u Ljubiju 3 tenka i nekoliko satnija vojske.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

565 5-X

Obavještajni oficir
IV bat. I KNOPO

VRHOVНОМ ŠTABУ NOP I DV JUGOSLAVIJE
DRUGУ KOSTI, KOMANDANTУ OPERATIVNOГ ŠTABА ZA
BOS. KRAJINU

DRUGУ SLAVKУ, ZAMJ. KOMANDANTA OPERAT. ŠTABА
ZA B. KRAJINU

Dostavljam vam prednji prepis izvještaja obavj. oficira IV
bat. I KNOPO o snagama neprijatelja prema sektoru IV bataljona,
da bi ste ih imali u vidu u vezi operacija koje se momentalno vode

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar,

BR. 100

**NAREĐENJE OPERATIVNOГ ŠTABУ NOP I DV ZA BOSANSKУ
KRAJINU OD 4 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABУ PRVOГ KRAJI-
ŠKOG NOP ODREDA ZA ODRŽAVANJE KONFERENCIJE U
TREĆOJ ČETI TREĆEG BATALJONA POVODOM NEUSPJELE
AKCIJE NA STARI MAJDAN¹**

OPERATIVNI STAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKУ KRAJINU
Br. si.
OD 4. X. 1942

ŠTABУ I K.N.O.P. ODREDA

Položaj

Iz izvještaja obavještajnog oficira III bataljona vašeg odreda
vidi se da drugovi partizani iz 3. čete III bataljona između sebe
govore da im prilikom akcije na Stari Majdan² nije objašnjen ne-

¹ Redakcija posjeduje kopiju originala. Original nije pronađen.
¹ O borbama oko Starog Majdana i Stare Rijeke vidi dok. br. 80.

prijateljski položaj, te da su došavši na teren zavedeni na nepoznate položaje. Radi toga da su mogli svi pogubiti glave, te radi toga akcija nije uspjela.

Povodom ovoga potrebno je održati konferenciju sa vojnicima, i razjasniti im ko je kriv radi naprijed navedenoga, te kako način da se povrati kod partizana povjerenje i pouzdanje u njihov rukovodeći kadar. Potrebno je također posavjetovati se sa odgovornim drugovima, kako se ubuduće ne bi ovakve i slične stvari prilikom akcija događale.

Drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,

Komandant,
na položaju

BR. 101

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA PETE CRNOGORKE
I PRVE (DESETE) HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE OD 4 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVnom ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O BORBAMA NA PUTU KUPRES—BUGOJNO I RUŠENJU DRUMA RAVNO—PROZOR I GORNJI VAKUF—PROZOR¹**

OPERATIVNI STAB
V-CRNOGORKE i
X-HERCEGOVACKE
N.O.U.P. BRIGADE
4-X-1942 g.
časova 14

VRHOVnom ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Naređenje toga štaba dostavljenog depešom 2 o. m., preko Štaba IV operativne zone, primljeno je i po njemu je u svemu postupljeno.

Brigada je prikupljena na prostoru Prozor—Šćit—D. Vukovsko zatvarajući uglavnom pravce od Bitovnje, Ramom, od Jablanice i Ravnoga.

Drum Ravno—Prozor i Gornji Vakuf—Prozor—Rama i do sada je bio prilično srušen, a naročito Prozor—Rama. Sada su pre-

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2991.

duzete sve mjere da se gore navedeni putevi temeljito poruše i to je rušenje već u jeku.

Prozorski bataljon ušao je u sastav X hercegovačke brigade.

Veza između X hercegovačke i V crnogorske je svakodnevna—telefonom i kurirska. Veza sa IV operativnom zonom je skoro svakodnevna, a sa jedinicama IV zone je svakodnevna.

2 o. m. oko 11 časova, zasjeda II bataljona X hercegovačke brigade dočekala je na putu Kupres—Bugojno tri neprijateljska kamiona, od kojih su jedan zapalili, a druga dva uspjela su da pobegnu za Duvno prije nego što je naša zasjeda bila i, postavljena. Tom prilikom ubijeno je 10 ustaša-crnolegijaša, a ranjeno 7. Tom prilikom od Kupresa naišao je blindirani auto i poslije kraće borbe uspio je da pokupi nešto mrtvih i ranjenih i da pobegne u Bugojno. Zarobljeno je 3 puške, 1 pištolj, nešto malo municije, nekoliko šinjela, deset kila grožda, 5 lit. rakije, 5 kg smokava i jedan kožni kaput. Naših gubitaka nije bilo.

Noćas je jedna četa III bataljona X brigade trebala izvršiti akciju na pruzi Tarčin—Ostrožac. Izvještaja još nemamo. Čim se ova četa vrati, krenuće druga na istu akciju.

Jutros u 7 i 30 časova jedan jači vod napao je Italijane iz zasjede kod Gračaca na rijeci Rami koji su bili krenuli u pravcu Prozora. Izvještaja još nemamo, ali izgleda da su Italijani uz gubitke vraćeni natrag².

O akcijama V brigade javićemo naknadno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Za štab:

Rade IM. Hamović

Vlado Šegrt

Rad. Babic³

² Tom prilikom Italijani su doista odbijeni
³ Radomir Babić

BR. 102

**IZVJEŠTAJ ČETVRTE PROLETERSKE (CRNOGORSKE) BRIGADE
DE OD 4 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV
JUGOSLAVIJE O PRODORU NEPRIJATELJA U SIPOVO¹**

STAB IV N.O. UDARNE BRIGADE

4. oktobra 1942 god.
u 19 sati

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

Neprijatelj je sa tri tenka i oko 500 vojnika ušao u Sipovo. Sa dvije jače kolone prodire u pravcu Glogovca i Cipiéa, uz otpor naših jedinica. Poslije ulaska neprijatelja u Sipovo naše jedinice i bolnica našle su se i suviše isturene i pritiđnjene sa 2 pravca. Mi prepostavljamo da će neprijatelj, zbog toga što mi tamo nemamo snaga, pokušati da nam ugrozi leđa od Kupresa.

Kod nas se nalazi III bataljon II proleterske brigade, no ni on ni mi nemamo veze sa snagama koje se nalaze na lijevoj obali Plive. Pri ovakvoj situaciji mi smo riješili da bolnicu iz Glogovca što prije prebacimo u pravcu Sipadove pruge, isto ćemo uraditi i sa zaplijenjenim materijalom iz Jajca ukoliko za to bude mogućnosti. Poslije pokreta bolnice naše jedinice ćemo rasporediti na sektor: Olići—Močioci—Kneževići—Mala Ljuša. Bolnicu i ranjenike kao i zaplijenjeni materijal evakuiraćemo u pravcu Mliništa, tada ćemo naše jedinice orijentisati prema Sipovu da bi se našle u bok neprijatelju u cilju likvidacije isturenih neprijateljskih dijelova oko Sipova, te da bi tako osigurali sigurno izvlačenje naših ranjenika, a i trupe.

Mi ćemo još noćas uputiti jednu patrolu u cilju povezivanja sa snagama koje se nalaze na lijevoj obali Plive kojima, po našem mišljenju, treba izdati naredenje da se koncentrišu na lijevu obalu Plive oko Sipova i Duljačke Kose, da bi sadejstvovale u uništenju neprijateljskih snaga u Sipovu. Prema obavještenjima koje zasad imamo tamo se nalazi II prolet, brigada i mi ćemo joj poslati kopiju ovog izvještaja.

III bataljon II prol. brigade zadržaćemo kod sebe sve do povezivanja naših snaga.

I pored toga što mi preduzimamo sve sa svoje strane, pljen neće moći biti sav evakuisan, no ćemo ga u tom slučaju uništiti.

Molimo vas da nas obavijestite o situaciji u pravcu Mliništa i o situaciji na lijevoj obali Plive. Obavijestite nas uopšte o situaciji i uputite nam direktive, kao i zadatke koji stoje pred nama.

¹ Original sa kopijom nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3292.

Dva bataljona III odreda nalaze se pod našom komandom i kretaće se sa nama. Dobrovoljački bataljon iz Plive ne znamo gdje se nalazi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Uz drugarski pozdrav,

Politički komesar,
Mitar²

Komandant,
Peko³

Ja se sa glumcima nalazim sa štabom IV u. brigade⁴.

Milutin⁵

Sad u 11.30 stiže pismo od IV brigade.⁶ Mi se nalazimo po na-ređenju za čišćenje sela Dragniće i Podkraja.

Uhvatili smo vezu sa našim 3 bat., on je sa Pekom.

Istraga⁷ teče dobro i pohvatali smo konce banditima. Napad je potekao od Dragnićana. Mislimo da treba poduzeti najoštije mјere.

' S drug. pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom.
Aleksa⁸

Komandant
Ljubo⁹

Čuli smo da je tamo otišao Krcun¹⁰ i naša intendantura. Ja-vite nam da li su tamo¹¹.

² Mitar Bakić

¹ Peko Dapčević

³ Dopisano na originalu rukom.

³ Ivan Milutinović

^{*} Pogrešno napisano IV umjesto II.

⁷ Istraga nad zarobljenim ustašama

⁹ Narodni heroj Alekса Dejović. Poginuo 1943 godine na Drini.

^{*} Ljubodrag Đurić

¹⁰ Slobodan Penezić

¹¹ Cio pasus od potpisa Milutin do kraja teksta na kopiji je do-pisan rukom.

BR. 103

DOPIS KOMANDANTA PRVE I TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 4 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE U VEZI S NAREĐENJEM OPERATIVNOG ŠTABA ZA BOSANSKU KRAJINU O RASPOREDU JEDINICA¹

4. X 1942 21.30 časova

VRHOVNOM ŠTABU N.O. PARTIZANSKE I DOBROVOLJ.
VOJSKE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

1) Prema rasporedu i zadacima koje je postavio drug Košta, komandant O.Š. za Krajinu, III kраjiška brigada sa I proleterskom i I kраjiškom činile bi jednu grupu za operacije Ključ—San. Most. Po tom rasporedu III sandžačka primila bi zadatak zatvaranja pravca preko Podrašnice prema Mliništu.

(Raspored brigada po tom planu poslao vam je Štab I kраjiške brigade iz Medne danas 4. X u 14 časova).

Međutim po naređenju koje smo primili od vas preko politkoma III sandžačke brigade, druga Jakić², jedan bat. III kраjiške sa po jednim bataljonom HI sandžačke i I kраjiške trebali bi da čine jednu udarnu grupu za dejstvo na sektoru i sa sektora Podrašnice.

Bataljon III kраjiške zadržan je na ovom sektoru dok ne dođe ponovno naređenje od vas da krene ka Podrašnici—Šrbina.

2) Na ovom sektoru sem III kраjiške stigla je i IV kраjiška sa svoja tri bataljona, Prva proleterska sa svoja četiri bat., Prva kраjiška bez jednog bat. i jedne čete koji su privremeno ostali kod Šrbine i za zaštitu haubice na tom pravcu, Šesti kраjiški odred sa svoja tri bat. i jedan bat. Prvog kраjiškog odreda.

Na ovaj sektor radi izrade jednog konkretnog plana akcija treba da stigne i drug Košta, ali još nije stigao.

Dok ne dođe drug Košta mi ćemo se zdogovoriti šta bi ovde mogli preduzeti. — U svakom slučaju očekujemo od vas direktivno pismo. Važno bi bilo da imamo bataljone brigada po mogućству grupisane.

•S dñigarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Kom. Prve kраjiške brig.
Kušić³

Kom. III kраjiške brigade
Karanović⁴

¹ Original je pisan rukom.

² Narodni heroj Velimir Jakić

³ Narodni heroj Milinko Kušić

⁴ Nikola Karanović

DOPIS OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 5 OKTOBRA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOPO HRVATSKE POVODOM OSLOBOĐENJA SRPSKE DJECE IZ USTAŠKOG LOGORA OD STRANE HRVATSKIH PARTIZANA

**OPERATIVNI STAB NOP I DV
ZA BOSANSKU KRAJINU**
5. oktobra 1942 god.

GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE

Položaj

Dragi drugovi,

U ove dane velikih i slavnih borbi koje vodi naš narod za slobodu svoje domovine, u dane kada se kuje oružano bratstvo srpskog i hrvatskog naroda u borbi protiv tuđina i njegovih najamnika, Operativni štab NOP i DV za Bosansku Krajinu ispred svih boraca i svega naroda naše Krajine pozdravlja od svega srca vas, junački Glavni štab NOPO Hrvatske, pod čijim je mudrim vodstvom oslobođeno 900 srpske djece iz Pavelićeve tamnice, i to usred Hrvatske¹.

Beskraina je sreća naroda čitave Krajine da su naša braća — hrvatski partizani — svojim junačkim podvigom oslobodili naše najmlađe iz fašističkog logora. Tim su junaci vaših četa i bataljona najvidnije manifestovali veliku i svetu ideju bratstva Srba i Hrvata, pokazali put kojim treba da idu svi srpski i hrvatski rodoljubi u borbi za oslobođenje svoje zemlje od nasilnika i zavojevača. To je ujedno i najbolji odgovor krvožednim njemačkim i talijanskim fašistima i njihovim ustaškim i četničkim plaćenicima da nikada neće uspjeti u svom zločinačkom poslu širenja mržnje među srpskom, hrvatskom i slovenačkom braćom. To je odgovor izbjeglicama u Londonu, koji danas, oslanjajući se na okupatore i podržavajući četničke zločince, vode još većem proljevanju bratske krvi, da neće uspjeti u svojoj politici izdaje, jer će junačke oružane čete hrvatskih i srpskih rodoljuba, njihovo zajedničko junaštvo iskovano u borbi i krvi, njihova beskrajna ljubav prema čitavoj našoj porobljenoj domovini, njihov neopis-

¹ Prilikom napada Prve kordunaške udarne brigade na Jastrebarsko (Hrvatska), 28. avgusta 1942 god., oslobođena su djeca iz koncentracionog logora koji se nalazio u varoši. Ova djeca su pohvatana za vrijeme neprijateljske ofanzive na Kozaru. Ovom prilikom je oslobođeno i 20 odraslih osoba.

sivi gnjev prema njemačkim i talijanskim zvjerovima i njihovim četničkim i ustaškim slugama satrti u prah i pepeo sve podle planove okupatora, sve izdajice naroda.

To veliko i junačko djelo partizana Hrvatske koji osloboдиše 900 zarobljene srpske djece iz zloglasnog logora u mjestu Jastrebarskom ostaće u divnoj uspomeni našim borcima i čitavom narodu Krajine kako se bori brat za brata, kako se žrtvuje Hrvat za oslobođenje porobljene srpske omladine.

Živjeli dični osloboodioci zarobljene kozarske djece!
Velika hvala junačkom Glavnom štabu Hrvatske!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Osman

Komandant,
Košta

BR. 105

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD
5 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O BORBAMA NA SEKTORU KLJUČA¹**

PREPIS

STAB VI KNOPO
5-X-1942

OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU

Na sektoru oko Ključa² nalaze se snage I prolet. brigade i 1 bataljon III krajiške brigade, dok je jedan bataljon po naređenju Vrhovnog štaba otišao prema Glamoču.

Neku noć vršili smo akciju na čitav ovaj sektor. Akcija nije uspjela radi neizvršenja zadatka od strane dva bataljona i radi brze pripreme.

Nastojaćemo da po svaku cijenu zadamo neprijatelju udarce' na ovim mjestima.

Na ovaj sektor stigao je i drug Slavko Rodić³ i sigurno je sa drugom Kočom.⁴

¹ Prepis originala nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3572.

* Borbe za Ključ otvorene su 3. oktobra i trajale su do 7. oktobra kada je Ključ ponovo oslobođen. Vidi dok. br. 107.

³ Slavko Rodić, zamjenik komandanta Operativnog štaba za Bosansku Krajinu

⁴ Koča Popović, komandant Prve proleterske NOU brigade

O dalnjem radu i promjenama izvijestićemo vas.
S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. politkomesara,
Dušan,⁵ s.r.

**OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 566
OD 5-X-1942**

Prepisano i dostavljeno:

- 1) Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije
- 2) Drugu komandantu Operat. štaba NOP
i DV za B.K.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar,
Božo⁶

⁵ Dušan Misirača
⁶ Božo Cikota

BR. 106

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA KOMANDANTA OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 6 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU O NAPADU NA KLJUČ I PREMAMA ZA NAPAD NA SANSKI MOST¹

OPERATIVNI STAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 567
Od 6.X.1942

OPERATIVNOM ŠTABU ZA B.K.

Negdje

Drugovi,

Između 3 i 4 ov. mjeseca I proleterska napadala je grad Ključ,² ali zbog kratke pripreme, odnosno slabih putovoda, bataljoni nisu stigli na vrijeme te i nisu ozbiljno ulazili u napad.

Noćas između 5-og i 6-og ov. mj. izvršiće se ponovni napad na grad i na neprijateljska uporišta do Vrhpolja.

Na ovome sektoru nalazi se I proleterska brigada, III krajiška, danas je stigla i I krajiška, na putu je ovamo i II krajiška, a i IV krajiška po naređenju Vrhovnog štaba takođe će stići ovamo. Samo ova brigada ja smatram da će se povratiti, jer Vrhovni štab nije imao u vidu dolazak I i II krajiške na ovaj sektor.

U vezi sa ovom akcijom i pretstojećih akcija, I KNOPO treba da pojača sigurnost na čitavom ovom frontu. I njihov bataljon povratiće se na svoj stari položaj na kome treba u toku sutrašnjeg dana i noći da demonstruje na Đedovom i Br.[aic]tavanu.

Ne znam da li ste obaviješteni da se više ni Mrkonjić³ ni Jajce⁴ ne nalaze u našim rukama. I drug Košta će stići ovamo, zbog akcije na Sanski Most.

Trebali bi iskoristiti blizinu svih članova našeg štaba, te da nam ne promakne sastanak u toku ovih dana.

Smatram da se sa nedovoljnim snagama podiže kukuruz na ovom sektoru, čak ni šljive sve nisu obrane. Ovo bi trebalo pospješiti. Ja sam tražio da se mobilise ponovno omladina sa sektora VI KNOPO (Ribnjak) i da ova uhvati vezu sa našom poljoprivrednom brigadom i intendanturom te da se što pre skloni ljetina u magacine.

¹ Original izvještaja pisan je rukom.

² Ključ je oslobođen 7. oktobra 1942 god. Vidi dok. br. 107.

³ Mrkonjić je ponovo oslobođen 12/13. oktobra. Vidi dok. br. 123.

⁴ Jajce je neprijatelj zauzeo 6. oktobra 1942 godine.

Politički rad u našim brigadama je vrlo slab i uslijed stalnih pokreta i akcija skoro nikakav. I po ovome stanju bi se moglo pozabaviti i gledati da omogućimo ovaj rad:

Uz dr.[ugarski] i b.[orbeni] poz.

S. F. — S. N.

Za komandanta,
S. Rodić⁶

BR. 107

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 7 OKTOBRA 1942 GOD. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA O OSLOBOĐENJU KLJUCA I O DALJIM ZADACIMA JEDINICA¹

**OPERATIVNI STAB N.O.P. I D.V.
ZA BOSANSKU KRAJINU**

Za druga Arsu

1) Danas u 2.30 čas. jedinice I proleterske brigade sa VI kraj. odredom ponovo su oslobodile Ključ i nastavile sa gonjenjem neprijatelja, koji je razbijen. Jedinice III krajiške brigade takođe gone nepr. u pravcu Vrhopolja sa težnjom da se Vrhopolje obuhvati i likvidira. O gubicima i plenu nemamo izveštaj.

2) I krajiškoj brigadi naredili smo da likvidira nepr. snage na Klokočovcu u zajednici sa jednim bataljonom IV kraj. brigade. Po likvidaciji I krajiška nastavlja napredovanje na sever, istočno od r. Sane, desno od I prolet. brigade.

Kod Klokočovca ostaje jedan bataljon IV kraj. brigade sa snagama VI kraj. odreda.

3) II krajišku brigadu upućujemo na sektor oko St. Majdana da preseče komunikaciju San. Most — Prijedor i od San. Mosta ka Palanci, sve ovo sa snagama I kraj. odreda.

4) III kraj. brigada nastaviće napredovanje prema Vrhopolju, I prolet. brigada istočno od r. Sane preko Ratkova i Sokolova, obuhvatajući sa istoka Vrhopolje.

5) Tri bataljona IV kraj. brigade upućujemo prema Bihaću (Ripač).

¹ Slavko Rodić

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 2897.

6) Potrebno je da II prolet. brigada i III sandžačka brigada ovih dana budu aktivne oko Mrkonjić Grada i Jezera da bi za sebe vezale nepr. snage, za šta nam je potrebno vaše naređenje.
S drugarskim pozdravom S.f. s.n.

7-X-1942 u 17^h

Za Operat. štab B K.
Nač. štaba Komandant
Stanko² Košta
" (M.P.)

BR. 108

SEDMODNEVNI IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE ŠTABU BRIGADE O SITUACIJI NA TERENU I KOD NEPRIJATELJA ZA PERIOD OD 1 DO 7 OKTOBRA 1942 GODINE

OBAVJEŠTAJNA SLUŽBA
III KRAJIŠKE N.O.P. UDARNE BRIGADE
BROJ služb.
dana 7-X-1942 god.
Položaj

ŠTABU III KRAJIŠKE UDARNE BRIGADE

Položaj

Šaljemo Vam sedmodnevni izvještaj od 1-X do 7-X-1942 god. 2-X-1942 stigle su snage III Krajiške udarne brigade u selo Vojiće više Ključa. Istog dana saznajemo da se neprijatelj nalazi sa nepoznatim snagama u selu Ramićima i Bajeru sa mitralješkim gnijezdima.

4-X-1942 saznajemo od jednoga seljaka iz Ribnika da je prilikom nadiranja neprijateljskih snaga od Banje Luke prema Mrkonjiću ubio njemački oficir četničkog komandira.

Četnički komandir Stojan Blagojević rekao je da se je nemoguće boriti sa partizanskom vojskom. Na riječ Stojanovu njemački oficir je izvadio pištolj i na mjestu ga ubio. Između četnika i njemačke vojske izbile su svađe i nesuglasice o ubistvu komandira.

¹ Branko Poljanac

7-X-1942 saznajemo od uhvaćenog ustaše Ive Pranića iz sela Stratinske sljedeće: On je bio u I satniji 10 pukovnije Banja Luka u kojoj je bio satnik Ismet Drndar. Ta satnija bila je jaka od 120 vojnika sa 2 p. mitraljeza a držala je položaj u selu Usorci, 8 km od Prijedora. Satnija je krenula po noći sa svog položaja sa zadatkom i kretanjem prema Ključu za ostalim nepoznatim njihovim snagama koje su pred njima krenule. Za zamjenu te satnije došlo je 50 domorodnih ljudi sa oružjem na iste položaje. Sa tom satnjom prošli su po noći kroz Sanski Most i Vrhopolje na položaj u Krasulje. Njegova satnija ostala je na osiguranju i zaštiti vojske koja je otišla prema Ključu u Krasuljama. On priča da je doznao od civila da u Vrhopolu nije ostalo nego 90 vojnika, a ostala hrvatska vojska da je otišla prema Ključu, za koju mu nije poznat broj vojnika. Sa hrvatskom vojskom otišao je i jedan transport njemačkih vojnika od 600 sa motorizacijom. Ostale snage koje se nalaze u Sanskom Mostu i na ostalim položajima nisu mu poznate, kao ni namjera vojske koja je otišla prema Ključu.

Oficiri imaju posebne kuhinje i spavanje kao isto tako i ustaše.

Vojnici domobrani dobivaju na dan 40 deka hljeba. Kuha im se supa od krompira ili graha, a rijedak slučaj da dobiju supu sa mesom. Najviše se kuhaju misirače.¹

Ustaše i dobrovoljci razlikuju se od domobrana što imaju novo zeleno odijelo.

Domobrani imaju stara jugoslovenska vojnička odijela a u nedostatku uniforme nose i civilno odijelo. Domobrani su nezadovoljni sa ustaškom državom i njezinim komandnim osobljem. Komandno osoblje teroriše, šamara i stalno psuje domobrane.

Vojnici domobrani koji su bili zarobljeni od partizana a koji su pušteni nazad na slobodu pričaju: Partizani najfinije postupaju prema domobranima i uopšte prema svakome onome koji se ne bori protiv narodno-oslobodilačke borbe. Čak šta više i oni koji se bore a za njih se utvrđi da su ranije bili pošteni a da su danas zavedeni puštaju se na slobodu. Vojska se interesuje o poнаšanju partizana prema zarobljenicima, krijući od oficira i ustaša. Za njegovom satnjom kao i ostalima ide 15—20 žandarma za održavanje reda u vojsci i pozadini.

U zaštitnici Operativnog štaba za Bos. Krajinu nalazi se stražar Rade Majstorović, intimni drug Đukića Petra, koji je uhapšen u Martin Brodu, a koji je bio u petokolonaškoj grupi zajedno sa onom glumačkom grupom koja je osnovana na području III ličkog odreda.

¹ Bundeve

Partizani ove Brigade imaju dobro raspoloženje u borbi prema neprijatelju. Kod partizana može se primjetiti (kod pojedinih) nezadovoljstvo zbog slabe obuće i odjeće.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Obavještajni oficir,
• , Milan Ćuk

**S T A B
III KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILACKE
—PARTIZANSKE—
UDARNE BRIGADE**

BR. 24

DANA 18-X-1942. GOD.

OBAVJEŠTAJNOJ SLUŽBI OPERATIVNOG ŠTABA
N.O.P. i D.V. ZA BOS. KRAJINU

Dostavljamo Vam sedmodnevni izvještaj naše obavještajne službe od 1-X do 7-X-1942 godine.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
S. Tadić²

Komandant,
Karanović³

BR. 109

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGOG BATALJONA TREĆE KRAJIŠKE
NOU BRIGADE OD 7 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU BRIGADE
O AKCIJI NA NEPRIJATELJSKA UPORIŠTA NA KOMUNIKACIJI IZMEĐU RAMIĆA I PEĆI**

S T A B
II BATALJONA III UD. KRAJIS.
NAR. OSLOBODILAČKE BRIGADE
Službeno

DNE., 7 oktobra 1942 g.

Položaj

STAB III K. UDARNE BRIGADE

Položaj

Dostavljamo vam izvještaj o akciji koja je izvršena u toku noći između 5—6 ovoga mjeseca.

' Simo Tadić
* Nikola Karanović

U vezi naredbe Štaba brigade naš bataljon dobio je zadatak da u noći između 5—6 ovoga mjeseca napadne i likvidira neprijateljska uporišta duž ceste od Ramića prema Pećima i po likvidiranju istih da okrene front prema Vrhopolju kako neprijatelj ne bi mogao uputiti pomoć svojim snagama prema Ključu.

Bataljon prema predviđenom planu napao[je] u određeno vrijeme neprijatelja i likvidirao nekoliko uporišta na samoj cesti i okolo nje, a pošto je presjekao neprijatelja front je okrenuo od rijeke Sane prema zvanom Kamenu koji je imao u zadatku da likvidira I bataljon VI K. odreda. Sa ovako postavljenim frontom bataljon je nastupao naprijed do samih dućana koji se nalaze u Krasuljama, i pošto je neprijatelj dao posve jak otpor iz samih dućana i bunkera koji se nalaze oko njega, snage našeg bataljona pošto nisu do same zore mogle likvidirati pomenuto uporište povukle su se i uzele položaj prema brdu Ošljak.

Ovaj bataljon je imao za vrijeme te akcije 1 mrtvog i 10 ranjenih drugova. Neprijatelj je imao više mrtvih i ranjenih. Zarobljeno je 4 neprijateljska vojnika, koji su sprovedeni zajedničkom Štabu.

Zarobljeno je 4 karabina, 1000 metaka, nekoliko šinjela, nekolika šatorska krila i vojničke torbice.

Utrošeno je 4000 metaka i 30 komada bombi.

TR

Imena poginulih drugova:

1) Keča Vlado Durin, rodom iz sela Veliki Stjenjani, opština Kulen Vakuf, rođen 1919 godine, nije služio vojske. Isti je poginuo u početku borbe, kasnije izvučen i sahranjen u Vel. Stjenjanim.

Ranjeni drugovi:

Miće Tanjiga¹, komandir II čete ovoga bataljona, sin Duranov, rodom iz sela Gornje Vrtoče, opština Drvar, rođen 1913, služio vojsku, teže ranjen u najžešćem jeku borbe.

David Torbica² Jandrin, rodom iz sela Donje Vrtoče, opština Drvar, rođen 1915 godine, služio vojsku, lakše ranjen.

Mirko Rodić Ilin³, rodom iz sela Donje Vrtoče, opštine Drvar, rođen 1922 godine, nije služio vojske, teže ranjen.

Opačić Milan, rodom iz Palučaka, opština Kulen Vakuf, rođen 1919 godine, služio vojsku, teže ranjen.

Vaso Grubor, iz Petrovca, rođen 1922 godine, lakše ranjen, nije služio vojske.

¹ Od zadobijenih rana umro krajem 1942 god. u bolnici Operativnog štaba za Bos. Kрајину u Grmeču.

² Poginuo u drugoj polovini 1944 godine.

³ * Od zadobijenih rana umro krajem 1942 god. u bolnici u Grmeču.

Pero Pećanac Savin⁴, rodom iz sela Donje Vrtoče, opštine Drvar, rođen 1922, nije služio vojske, lakše ranjen.

Radenović Dušan Vidov, rodom iz sela Bos. Osredaka, opštine Drvar, rođen 1919, služio vojsku, lakše ranjen.

Bokan Petar⁵ rodom iz sela Bos. Osredaka, rođen 1915 godine, služio vojsku, lakše ranjen.

Grbić Ilija" **Danin**, rodom iz Bos. Osredaka, rođen 1908 služio vojsku, teže ranjen i uslijed nepažnje komande čete nije izvučen i ostao na mjestu gdje je ranjen. Jedna desetina III čete, iz koje je drug, upućena je da imenovanog pronađe ukoliko je još na onom mjestu.

Grbić Ilija Ilijin⁷, selo Veliki Cvjetnić, opština Drvar, rođen 1914, služio vojsku. Lakše ranjen, stupio i dalje u borbu i kao takvog nestaloga je i nije se javio u komandu ni ljekaru.

Napominjemo da nam se nije dosad javio i jedan drug iz II naše čete za koga se još ništa ne zna, a to je drug Đuro Trikić⁸ Perin, iz Drvara, omladinac.

Uz drugarski borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar
Savo Jokić⁹

Komandant,
N. Pećanac¹⁰

ŠTAB
III KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILACKE
— PARTIZANSKE —
UDARNE BRIGADE
BR.jäl.

DANA 9-X-1942 GOD.

Izvještaj poslat
Oper, štabu

u akta
zamj. komandanta

⁴ Poginuo za vrijeme Četvrte neprijateljske ofanzive, 1943 god., kao komandir voda u Trećoj krajiškoj brigadi.

⁵ Poginuo u NO ratu. Redakcija nije mogla ustanoviti vrijeme i mjesto pogibije.

⁷ Od zadobijenih rana umro istog dana kad je ranjen.

⁷ Od zadobijenih rana umro istog dana.

⁸ Nestao u borbi na Krasuljama i o njegovoj daljoj sudbini ništa se ne zna.

⁹ Vjerovatno se odnosi na Savu Trikića, jer je on u to doba bio komesar ovog bataljona.

¹⁰ Nikola Pećanac

BR. 110

IZVJEŠTAJ ŠTABA KUPREŠKOG BATALJONA TREČEG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 7 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O BORBAMA NA SEKTORU KUPRES—BUGOJNO I O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U BATALJONU I NA TERENU¹

STAB KUPREŠKOG
BATALJONA, br. 74
7. oktobra 1942 g.

VRHOVNOM ŠTABU NARODN. OSLOBOD. PARTIZANSKE I
DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Položaj

Stanje i situacija na sektoru ovog bataljona u zadnje vrijeme je slijedeća:

U samom bataljonu imamo priliv ljudstva od 60 na 90 boraca. Stanje u bivšoj Malovanskoj (3) četi se popravlja i ljudi se povraćaju u jedinicu i već imamo njih 15 vojnika.² Nadamo se da ćemo skoro imati i mnogo više njih. Položaje držimo iste. Cio bataljon je bio na položaju put Kupres—Bugojno za 4 dana, kada smo se po naređenju III odreda³ povukli na polazne položaje. Za to vrijeme, tj. 12 o. mj., naša zasjeda na mjestu »Nikolinu Potoku« dočekala je grupu ustaša od 40 ljudi i otvorila vatru. Neprijatelj je imao jednog [mrtvog] kojeg smo našli, a više mrtvih i ranjenih koje su uspjeli odvući. Zatim 4 o. mj. jedan vod 2 čete ov[og] bat. u zajednici sa 1. četom Hercegovaca⁴ kao zasjeda na istom putu, niže pilane, napao kamion pun ustaša. Kamion je uništen, 13 mrtvih ustaša a još više ranjenih. Prugu Kupres—Bugojno slabo koriste, tako da od 2—5 osim navedenog slučaja nije bilo uopšte saobraćaja. 2 o. mj. 4 četa je spalila neprijatelju mlinove i plastove žita u neposrednoj blizini grada.

Neprijatelj iz Duvna 2 i 3 o. mj. je pokušao proći za Kupres. Njih su srele snage Dalm. ud. brigade⁵ i u oba slučaja, uz teške gubitke, povratile neprijatelja. O broju žrtava ne zna se. 6 o. mj.

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u artiji CK SKJ, pod br. 3451.

² Pod uticajem četničke propagande veći dio boraca Malovanske čete napustio je svoju jedinicu. Međutim, poslije kraćeg vremena jedan dio ovih boraca ponovo se vratio u svoju četu.

³ Treći krajiski NOP odred

⁴ Desete hercegovačke NOU brigade

⁵ Druga dalmatinska NOU brigada

jedna grupa neprij. vojnika pokušala je probiti se iz Kupresa za Šujicu i ka Duvnu, ali je vatrom naše 2. čete [spriječena]. Možemo napomenuti i to da za ljudstvo municije nemamo a imamo ovako česte akcije. Nedostaje nam 1 pol. komesar za'četu. Zita od neprij. ne možemo koristiti, osim nešto krompira. Djelatnost četnika u zadnje vrijeme se slabije osjeća. Moral i raspoloženje uopšte nije slab. Ekonomsko stanje i nemanje krova nad glavom naroda, pogotovo na teritoriji N.O.O.-a Vukovsko — ozbiljno zabrinjavaju sve nas. Preko 4.000 duša pod vedrim nebom a mnogi od njih već ni hljeba nemaju (pogorjelo sve).

Ljudstvo naših četa pripremamo za sjutrašnje jedinice⁶ udarne brigade i nadamo se na povoljan ishod. Iz Vukovska sa bivših položaja otišao je bataljon V N.O.U." brigade i drži pozicije oko Ravna.

Ukoliko je moguće, željeli bismo da nam se iz Duvanjskog bataljona povrati u sklop ovog bataljona njih oko 100 momčadi rodom iz Ravna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,
otsutan
(M.P.)

Komandant,
Kupreškog N.O.P. bat.
Nedeljko Manojlović

⁶ Riječ je o pripremanju ljudstva bataljona za ulazak u Krajišku NOU polubrigadu.
⁷ Peta crnogorska NOU brigada

BR. 111

**UPUTSTVO OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 8 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU PETE KRAJIŠKE
(KOZARSKE) NOU BRIGADE O ORGANIZACIJI VOJNIČKOG I
POLITIČKOG RADA U JEDINICAMA I NA TERENU¹**

571

8/X

ŠTABU V KR. N.O.P. UDARNE BRIGADE

Položaj

Dragi drugovi,

Dobili smo vaše pismo i smatramo da je od velike političke a i vojničke važnosti započeta vojnička aktivnost na tom terenu. Vidite to i po tome što je radio-stanica »Slobodna Jugoslavija« na osnovu vašeg pregleda akcija poslatog Vrhovnom štabu odmah progovorila o tim akcijama. Vaš stav u pogledu planskog razvijanja akcija od malih ka većima dobar je i to je jedini put ospozljavanja odreda za život i djelatnost brigade. Vi izvidite kolika bi bila mogućnost vršiti akcije na malo širem području stvarajući nesigurnost neprijatelju iza leđa. Vaše snage treba da razviju življu aktivnost u pravcu Novoga i da uznastoje uspostaviti veze između snaga našeg I odreda a i Banije. Nemojte se držati onih starih načina veza. Veze moraju po mogućnosti biti izravne, preko naših oružanih snaga. Gledajte da postojeće veze sa Banjom i I odredom iskoristite što prije u svrhu koordinacije vojnih akcija makar i na širem terenu, jer je tako djelovanje neophodno danas i bez toga se teško razvija naša borba, protiv koje ako je ona usamljena neprijatelj mobilise veće snage i dovodi je u težak položaj. Dobar je vaš plan budjenja i djelovanja u pravcu Lijevča Polja. To je plođan kraj a ujedno je tu živa komunikacija. Nastojte da pokret i naše jedinice omasovite iz toga područja i uzimajte ih, bez obzira na oružje, u naše jedinice. Morali biste da posvetite veću pažnju posadama oko pruge Prijedor — Banja Luka i da djelujete u tom pravcu. Takoder je poželjno da vi po mogućnosti, patroliranjem bar, prodirete ispod pruge, i da odatle mobilisete ljudstvo za svoje jedinice. Imajte u vidu da akcije morate usmjeriti u pravcu približavanja naših snaga. Svoje i sitnije i krupnije akcije usmjerite jednim jedinstvenim planom operacija brigade, a to će reći djelujte u ta tri naznačena pravca. Mi vam ukazujemo na ovaki pravac vašeg vojničkog djelovanja i obzirom na promijenjenu situaciju koja je kod nas nastala ponovnim prudorom neprijatelja od San.

¹ Pronađena je kopija originala. Original nije pronađen.

Mosta u Ključ² i od B. Luke preko Sitnice u Mrkonjić³ a u posljednje vrijeme i u Jajce⁴. Neprijatelj je dakle ovim svojim prodorom uspio omesti naše prodiranje u pravcu Banje Luke i odatle prema vašem terenu. Uslijed takve situacije naše snage nastoje zagospodariti ponovno Ključem i terenom oko Ključa, i izbiti na cestu Sitnica i onemogućiti vezu garnizona u Mrkonjiću sa banjalučkim garnizonom i mrkonjičkog sa jajačkim. U taj plan dolaze veće akcije u pravcu povezivanja sa vašim snagama.

Što se tiče vašeg mišljenja o važnosti toga sektora i djelovanja na njemu u vezi organizovanja i pretvaranja vašeg odreda u brigadu', vi imate pravilan sud o tome, odnosno i mi smatramo da vi trebate ostati тамо i da djelujete u tom području, ali da i odgajate ljudstvo u tom duhu da je ono spremno napustiti teren u danom momentu, da je spremno da se baca u dublja područja, da živi u dubljoj neprijateljskoj pozadini, da razvija smisao za jaču saradnju sa drugim jedinicama, da takoreći proširuje svoj vojnički i politički horizont.

Veze sa Slavonijom produbljujte i po mogućnosti postavite ih na vojničku bazu (zajedničke akcije). Vodite računa da dosadašnja naša slaba budnost i nenastojanje da pravovremeno povežemo aktivnost sa susjednim snagama stala nas je mnogo šrtava i dovela do mnogih neuspjeha. Treba prekinuti sa tom praksom i privikavati vojnike na duge i brze marševe u cilju povezivanja aktivnosti naših snaga (ne mora to biti akcija zajedno na jednom objektu napada). To je ujedno i vojničko stvaranje brigade. Iz razloga poteškoća koje će se pojavljivati pred našim jedinicama kao brigadama treba najozbiljnije shvatiti sistematski i organizovani politički rad u vojsci, treba prekinuti sa svim nemarnostima i stvoriti čvrst duh odgovornosti kako bi se razbila ona vojnička i politička bezbrižnost i nebudnost koja je vladala u našim partizanskim odredima. Treba shvatiti tu višu formu vojne organizacije i prema tome svakodnevno djelovati.

Što se tiče naših snaga koje su prešle na teren IV odreda sa Zagom® i Vojom" naše je mišljenje, i obzirom na sadašnju situ-

⁵ 29. septembra 1942 god. neprijatelj se probio u Ključ, a 7. oktobra jedinice Prve proleterske brigade i Sestog krajiškog odreda ponovo su oslobodile Ključ. Vidi dok. br. 107.

⁶ Mrkonjić Grad je oslobođen 23/24 avgusta i bio je u rukama partizana sve do kraja septembra kada je neprijatelj uspio da prodre u grad. Ponovo je oslobođen 12/13. oktobra. Vidi dok. br. 123.

⁷ Jajce je oslobođeno 25. septembra, a poslije 12 dana (6. oktobra) neprijatelj je ponovo zauzeo grad.

⁸ Peta krajiška (kozarska) brigada formirana je 22. septembra 1942 god. od jedinica Drugog krajiškog NOP odreda »Mladen Stojanović».

⁹ Zaga Umičević, član OK KPJ na terenu Četvrtog krajiškog odreda

" Vojo Stupar

aciju koja se razvila na ovome terenu; da oni nisu smjeli bez našeg naređenja da se upućuju na toliko nepoznat i opasan teren. Oni nisu vojnički pravilno shvatili situaciju tamo i radi političkog djelovanja na terenu bivšeg IV odreda poveli su u neizvjesnost tolike ljude. Ćudi nas stav komandanta Slavon. odreda, druga Grge^s; kojemu je donekle poznata situacija u tom kraju i opet je dozvolio takve vojničke avanture, a nije te naše snage zadržao i nastojao prebaciti k nama. Stoga je potrebno da vi na osnovu naređenja koje vam šaljemo naredite da se te naše snage zajedno sa političkim radnicima prebace odmah ili u Slavoniju pa otuda k vama ili izravno k vama u Kozaru⁹.

Što se tiče kadra koji vi tražite, t. j. Misirače¹⁰ i Oljače, oni su već ovdje raspoređeni i nemoguće ih sada otrgnuti sa ovoga posla. Angažujete druge ljude, jer su ovi isti ljudi obzirom na veće potrebe kadra korisniji ovdje. Kako smo vam javili, Baškoj¹¹ je ranjen i on također ne može tamo se još vratiti. Cim ozdravi, mi ćemo ga poslati.

Dobro ste učinili sa puštanjem domobrana. Imajte u vidu da je neophodno što šire popularisanje baš vašeg stava prema Hrvatima i Muslimanima, baš obzirom na lažnu neprijateljsku propagandu (Knjiga o Kozari¹²) i namjere neprijatelja da vas okarakteriše kao antimuslimanski i antihrvatski pokret. Neprijatelj je svjestan snage i političkog uticaja toga odreda baš u pitanju odnosa prema Hrvatima i Muslimanima i on je po tome baš zato tako žestoko i udario. Izdajte što više letaka, proglaša i po mogućnosti brošura o tom pitanju. Iskoristiti svestrano u vojsci svu našu štampu, a specijalno list »Bobu«. Posvetiti veliku pažnju člancima iz »Vojno-političkog pregleda« kao i člancima Masleše¹³ i Đilasa. Politički komesari neka praktikuju kolektivno čitanje reportaža iz našeg »Krajiškog partizana« vojnicima. Nastojte svim silama da sve naše publikacije, a naročito »Bobu« i »Krajiški partizan«, proturite u sve okolne varoši. Vodite računa da se razvija u četama i bataljonom duh drugarske discipline, ljubavi starješina i vojnika jednih prema drugima, a najmanje duh soldačije i krute vojničke

* Grga Jankes

* Polovinom juna, poslije teških borbi sa četničko-ustaškim snagama, ostaci Četvrtog krajiškog odreda prebacili su se zajedno sa Proleterskim bataljonom Bosanske Krajine u Slavoniju. U avgustu ova se grupa boraca povratila na teren Četvrtog krajiškog odreda i pokušala da obnovi odred. Međutim, krajem septembra ponovo razbijena od ustaško-četničkih bandi, ona se povukla u Slavoniju.

¹⁰ Dušan Misirača

¹¹ Božo Baškot

¹² Poslije ofanzive na Kozari ustaše su izdale jednu knjigu u kojoj su objavile uništenje Drugog krajiškog odreda i oklevetale partizane i Narodnooslobodilačku borbu, pripisujući im svoja nedjela.

¹³ Veselin Masleša, član AVNOJ-a. Poginuo 1943 god., za vrijem Pete neprijateljske ofanzive.

discipline. To je vrlo ozbiljno pitanje. Sto se tiče traženih stvari mi vam šaljemo uz spisak ono što smo imali. Šaljemo vam i 25 hiljada kuna i gledajte da manje trošite taj novac, jer nama novca nestaje, osim toga razmijenili smo Marku 20.000 din. za kune.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:

Komandant:
na terenu

BR. 112

IZVJEŠTAJ ČETVRTE PROLETERSKE (CRNOGORSKE) BRIGADE OD 8 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O BORBAMA KOD BRAVNICE I VINCA, O PRODORU NEPRIJATELJA U ŠIPOVO I O EVAKUACIJI RANJENIKA¹

"TAB IV CRNOGORSKE N.O.U. BRIGADE

8-X-1942 god.
s. Dukići

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

5 ov. mj. uputili smo Vam izvještaj i tražili od Vas direktive u vezi sa novostvorenom situacijom. Do danas mi nijesmo dobili nikakvog odgovora. Izvještaj smo Vam poslali preko jedinica II proleterske brigade.

Poslije ulaska neprijatelja u Šipovo, neprijateljskog napada u naš bok iz pravca Donjeg Vakufa, neprijateljske koncentracije u Kupresu kao i nejasne situacije na komunikaciji Mrkonjić — Mliništa riješili smo da snage naše brigade i snage III krajiškog odreda, koje su bile suviše isturene jer se je jedna jedinica naše brigade nalazila na prostoru Ćusina a druga na Cipiću, prebacimo preko rijeke Janj. Mi smo to uradili jer su se naše jedinice našle uklještene, a pored toga morali smo da se obezbijedimo od strane D. Vakufa, Šipova kao i od eventualnog neprijateljskog ispada iz Kupresa. Naglašavamo da smo i naređenje Operativnog štaba u pogledu rasporeda naše brigade na prostoru Šedinac morali da proširimo isturajući naše bataljone u pravcu Ljuše da bi na taj način

¹ Orijeinal se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2648.

obezbijedili bolnicu koja se nalazila u selu Glogovcu i koja je bila dovedena u opasnost, jer je neprijatelj išao baš u tom pravcu. Iznad samog sela Glogovca naš I bataljon vodio je upornu borbu sa ustašama i Nijemcima nanoseći im gubitke i na taj način mi smo uspjeli da spasimo bolnicu koja je bila dovedena u vrlo teški položaj. Jedan od najvažnijih zadataka koji smo postavili pred našu brigadu je taj da izvlačimo bolnicu. Izvlačenje ranjenika oko 80 na broju skopčano je bilo sa velikim teškoćama, jer je bolница bila napuštena od strane ljekara a seljake je bilo skoro nemoguće mobil^sati za transport ranjenika. U pogledu sprečavanja drskih ispada neprijatelja, naše jedinice nijesu bile potpomagane od snaga Krajiskog odreda² pošto su iste bile zahvaćene nervozom i paničarstvom. Uslijed toga kao drugi zadatak postavili smo sebi da izvučemo što više snaga III krajiskog odreda, da ih na taj način izvučemo ispod uticaja raznih četničkih agenata koji su među njima širili panikerstvo i demoralizaciju. Mi smo i u tome dosta uspjeli i osipanje je bilo minimalno. Sada u zajednici sa drugovima iz štaba Krajiskog odreda činimo sve na političkom i vojničkom učvršćivanju bataljona Krajiskog odreda.

Zaplijenjeni materijal nijesmo uspjeli da evakuišemo jer konja seljačkih uopšte nije bilo. Nešto od toga materijala podijeljeno je jedinicama a ostatak je uništen. Detaljan izvještaj o evakuaciji materijala, bolnice, kao i o čitavoj situaciji podnijeće Vam drug Milutin³ usmeno, jer je on bio na licu mesta i pratio čitav tok stvari.

Bili smo prilično iznenadjeni kada smo onoga dana kad je drug Arso pošao bili obaviješteni da su neprijateljske snage ušle u s. Sipovo, jer nas je drug Arso i drug Košta obavijestio da je taj pravac potpuno osiguran. Osnovni nedostatak na ovom sektoru bio je pomanjkanje veza. Mi nijesmo imali veze ni sa jednom brigadom niti smo znali pravce kretanja pojedinih brigada. Naša brigada u toku jedne noći dobila je tri različita naređenja. I u takvoj situaciji mi smo bili za nas iznenadnim prodorima i drskim ispadima neprijatelja dovedeni u dosta težak položaj. Prva jedinica sa kojom smo uspostavili vezu bio je bataljon (III) Druge proleterske brigade koji je takođe bio otsječen od svoje brigade i uslijed toga, kao i same potrebe na ovome terenu, ostao je pod komandom našega štaba i preko njega kasnije uspjeli smo da uspostavimo vezu sa II proleterskom brigadom preko koje smo uputili i onaj izvještaj o kome je riječ u ovome pismu.

Mi smo našu brigadu skoro svu angažovali za prenos ranjenika među kojima je bilo 27 nosila. Tokom prethprošle noći mi smo

¹ Treći krajiski NOP odred
* Ivan Milutinović

cijelu bolnicu uputili u pravcu Glamoča jer nijesmo bili obavijesteni o situaciji prema Mliništu. Dali smo potrebno obezbjeđenje.

Operativni štab pod čijom smo komandom stojali obavještavali smo o svim našim borbama koje smo vodili oko Jajca i na komunikaciji Jajce—Travnik i Jajce—D. Vakuf. No i pored toga mi smatrano za potrebno a i po zahtjevu druga Arsa da Vama pošaljemo direktni izvještaj o svim borbama koje je imala naša brigada.

Iste noći kada je napadano Jajce⁴ naš V i III bataljon vodio je borbu sa ustašama. V bataljon uspio je da likvidira selo Bravnicu, zarobi oko 20 domobranaca i zaplijeni 20 pušaka i oko 4000 metaka. Gubitaka nije imao. III bataljon napadao je na Vinac, vrlo utvrđeno mjesto i imao je teške gubitke: 8 mrtvih i 13 ranjenih. Svi su drugovi lakše ranjeni. Neprijatelj je tada imao oko 10 mrtvih i nešto ranjenih. Borci našeg III bataljona nijesu mirovali nego su drugoga dana ponovo napali pomenuto mjesto u zajednici sa ostalim bataljonima i nanijeli neprijatelju teške gubitke i došli do velikog plijena. Nijesmo imali nikakvih gubitaka. Na strani neprijatelja bilo je oko 30 mrtvih, među kojima se ubrajaju i 8 ustaša koje smo, mi strijeljali. Zarobili smo oko 90 domobrana i milicionera i cio komandni kadar jedne satnije, koje smo kasnije uputili u Jajce na dalji postupak. Zaplijenili smo 9 sanduka bačake municije i oko 10—12.000 puščane municije, oko 100 pušaka. Ovo nam je dobro došlo jer smo naoružali sve omladince koji su uključeni u našu brigadu.

I neprijatelj nije mirovao. On je poduzeo ofanzivu⁵ od pravca Vakufa i Oborka u pravcu našeg Drugog bataljona. Neprijateljske snage bile su sastavljene od Nijemaca, ustaša i crnolegijaša. Naš II bataljon u jednom herojskom kontrajurišu uspio je da razbijetu bandu nanoseći teške gubitke. Na samom bojištu neprijatelj je ostavio oko 50 mrtvih. Bilo je takođe i veliki broj ranjenih Nijemaca i ustaša i crnolegijaša. Po našem proračunu naš II bataljon izbacio je iz stroja oko 130 neprijateljskih vojnika. Mi smo imali teške gubitke: 4 mrtva i 8 ranjenih. Neprijatelj je u panici nom bještvu odbačen ka željezničkoj stanci Oborci poslije borbe koja je trajala oko 12 sati. Ova bitka odigravala se iza odlaska drugova Marka⁶, Arsa, Lole⁷ i ostalih drugova. Čitav bataljon bez izuzetka pokazao je divne primjere herojstva i ratne vještine. Naši gubici morali su doći jer se je borba vodila prsa u prsa. Nije bilo nikak-

⁴ Odnosi se na borbe za oslobođenje Jajca koje su vodene 24/25 septembra 1942 god. Opširnije o tome vidi dok. br. 54 (prim. br. 2) i dok. br. 72.

⁵ Poslije oslobođenja Jajca neprijatelj je prikupio snage i 1 oktobra ponovo ga napao. Poslije teških borbi neprijatelj je uspio, 6 oktobra, da uđe u Jajce.

* Aleksandar Ranković

' Ivo-Lola Ribar

vog nedostatka u vojnoj vještini. Istimemo kao naročiti primjer junaštva poginulog druga Dura Vukčevića, desetara 3. čete, i drugarice Ljubice Gracun koja je prilikom povlačenja našeg bataljona, koji je bio ugrožen od Babinog Sela, sa 34 metka omogućila otstupnicu mitraljeskom vodu. Sva 34 metka je ispalila na 10 metara, tukla je ustaške bande. U znak pažnje za njeno junačko držanje drug Milutin poklonio joj je jedan ručni sat. Komandant brigade i načelnik štaba koji su bili na terenu i pratili razvoj ove borbe konstativali su da štab bataljona vrlo vješto rukuje sa svojom jedinicom. I bataljon vodio je borbu sa Nijemcima i ustašama na prostoru kod sela Vukova. Borba je bila žestoka i krvava. Nijemci su ostavili na samom bojištu oko 30 mrtvih i nešto ranjenih. Imali su [Prvi bat.] toga dana 3 lakše ranjena druga. Borba je vodena na 30 metara a bilo je momenata kada se borba vodila prsa u prsa. U ovim borbama naš bataljon došao je do plijena nešto municije i odjeće. Isto tako imao je plijen i II bataljon u municiji i odjeći. U ovim borbama istakao se drug Danilo Šorović, komandir 1. čete, koji je udario direktno s leđa jednom četom. Da je bilo ikakve pripomoći od strane bataljona Šolaje⁸ neprijatelju bi bili naneseni daleko veći gubici.

III bataljon naše brigade 2 ov.mj. iako djelomično iznenaden vodio je uspješnu borbu sa tenkovima; ubio je dva tenkista i jednog ranio. V bataljon vodio je takođe istoga dana borbu sa Nijemcima i na samom bojištu našao je 3 mrtva Nijemca. Ni III ni V bataljon u toku te borbe nijesu imali nikakvih gubitaka sem što su ranjeni po jedan iz oba bataljona.

Istimemo kao važnu činjenicu za našu brigadu da su se štabovi bataljona kao i sami partizani vrlo vješto vojnički borili sa puno inicijative i smjelosti, ne mirujući ni jednog časa čim su osjetili prisustvo neprijatelja. Nedostatak je jedino u tome što su naše jedinice i suviše male. Neprijatelj nije mogao biti potučen i razbijen na ovome pravcu koji je štitila naša brigada. Uslijed malih snaga — malobrojnosti naših jedinica, one su se kroz šumu rasplinule i teško se održavala veza između pojedinih četa.

I u toku samog izvlačenja naš I bataljon vodio je borbu sa neprijateljem i nanosio mu gubitke.

Mi smatramo da je naša brigada sa puno volje i samoprijevara izvršila zadatak koji joj je postavljen. Nijesmo žalili ni truda ni ljudi samo da ispunimo zadatak koji nam je od Vas postavljen. Istimemo kao važnu činjenicu i to da su se i omladinci koji su se borili sa našim jedinicama vrlo dobro držali, uzimajući u obzir da su to njima prve borbe i da su te borbe bile vrlo teške i krvave. Oni su se slili sa našom brigadom i osjećaju se vrlo dobro i sa njima se pravilno politički i vojnički radi. Nijesmo ih uvlačili u

* Udarni bataljon Trećeg krajiškog NOP odreda

prve borbene linije zbog njihove neiskusnosti, a to čemoii ubuduće raditi sve dok se ne očeliće.

Prilikom izvlačenja naši bataljoni pokazali su puno discipline i organizovanosti. Ističemo u tom pogledu naročito III bataljon koji se je sa Ćusine povukao pored samog neprijatelja. Isto tako ističemo i prisebnost i smjelost I bataljona koji je logorovao na 300 metara od njemačkog logora, čuvajući našu bolnicu.

Izvukli smo i top i potreban broj granata. Na svojim leđima topovsko odjeljenje kroz klisuru od dužine jednog kilometra izvlačili su ga ravnih 11 sati. Sa municijom puščanom, minobacačkom i topovskom stojimo dosta dobro. Prosječno na pojedinog borca dolazi oko 50 metaka. Vjerovatno da neko ima i više ali to ljudi kriju kao zmija noge. U toku ovih borbi zaplijenili smo jedan teški bacac. Svi naši bataljoni sada imaju po jedan teški bacac sa po 30—40 granata.

III bataljon II proleterske brigade dao je takođe maksimum napora za izvlačenje ranjenika. On sjutra ide u sastav svoje brigade a na njegovo mjesto šaljemo naš II bataljon.

Naše snage raspoređene su na prostoru s. Đukići, s. Popuži. Sjutra II bataljon zaposjeda položaje III bataljona II proleterske brigade — s. Olići. Na prostoru s. Podosoje — Todorići nalaze se dva bataljona III odreda sa jednim našim bataljonom.

Mi na ovim položajima očekujemo Vaše dalje naređenje, ali to ne znači da ćemo mi mirovati nego ćemo tražiti pogodan momenat da se potučemo sa neprijateljem, a naročito želimo borbu sa Nijencima.

Mi održavamo stalni kontakt sa II proleterskom brigadom.

Imamo dosta teškoća u pogledu snabdijevanja vojske sa ishranom jer je teren vrlo pasivan a i politički vrlo osjetljiv. Ustaše i Nijemci popalili su nešto kuća u pojedinim selima a Glogovac izgleda da su cio popalili. Vrlo vještu taktiku vode u pogledu stanovništva jer idu za tim da razbiju politički III krajiški odred, pošto u nekim selima nijesu preduzimali nikakve represalije u pogledu stanovništva.

Kod nas se nalaze glumci zagrebačkog teatra⁹. Dali su dvije prirede, jednu pred našim bataljonom a drugu pred cijelim krajiškim odredom i naša dva bataljona. I jedna i druga priredba potpuno je uspjela. Naročito ističemo važnost ove zadnje priredbe jer je mnogo i politički značila za same krajišnike. Drugovi glumci pokazali su puno ljubavi u svome poslu, dali su sve od sebe u ovim mogućnostima da potpomognu borbu i kulturno podizanje kako naše brigade tako i drugova krajišnika. Između drugova glumaca i naših partizana stvorila se je prava ljubav. Mi smo učinili sa svoje strane sve što smo mogli da našim drugovima olakšamo

⁹ Odnosi se na Pozorište narodnog oslobođenja

njihov položaj i da ih potpomognemo u poslu. Program je bio isti kakav je bio u samom gradu Jajcu. Sjutra zajedno sa drugom Milutinom putuju u pravcu Vašeg štaba. Obezbijedićemo njihovo kretanje.

S drugarskim pozdravom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Mitar Načelnik štaba,
Ljubiša¹⁰ Komandant,
Peko

BR. 113

NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 9 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU ČETVRTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE O RASPOREDU JEDINICA U VEZI S PRESTOJECIM NAPADOM ITALIJANA U PRAVCU LIVANJSKOG POLJA¹

**OPERATIVNI STAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU**
Br. 572
OD 9. X. 1942

ŠTABU IV KRAJIŠKE NOP UDARNE BRIGADE

Preko Komande područja u Drvaru izvješteni smo da Talijani koncentrišu veće snage na prostoriji oko Bos. Grahova i da imaju namjeru da prodiru u pravcu Livanjskog Polja, jednom kolonom preko s. Peulje, a drugom preko s. Tičeva i s. Rora. Na tom terenu ostala je za sada samo II dalmatinska brigada, koja je novoformirana i ima boraca koji nisu bili u borbi, a pored toga i relativno malo poznaje teren.

Potrebno je da vaša brigada sa 3 bataljona odmah krene u pravcu Bos. Grahova i da zatvori pravac s. Tičovo — s. Rore i da se poveže sa II dalmatinskom brigadom, koja je ostala na tom terenu i koja treba da zatvori pravac prema Livanjskom Polju, naslanjajući se na Dinaru. Veza između vaše i dalmatinske brigade treba da bude stalna i što češća. Vaš raspored treba da bude takav da frontalno dočekujete neprijatelja sa što manjim snagama, a da

¹⁰ Ljubiša Urošević. Poginuo 1944 god. u Sloveniji, kao načelnik Glavnog štaba Slovenije.

¹ Redakcija posjeduje kopiju originala. Original nije pronađen.

imate na raspoloženju što veću rezervu kojom ćeete odmah u početku napada vršiti pokret i udariti neprijatelja u bok. I vaša i Dalmatinska brigada treba da organizuju stalno rušenje i zaprečavanje puteva kojima mogu da prolaze tenkovi i motorizacija.

Pokret od mjesta gdje se sada nalazite do s. Tičevu treba da izvršite preko s. Prekaja.

Vaš jedan bataljon treba da ostane sa snagama VI krajiškog NOP odreda na Klokočovcu i da zatvara pravce od Mrkonjić Grada i Sitnice prema Ključu.

Prema Bihaću kao pojačanje poslaćemo snage I krajiškog NOP odreda.

O svima novostima na ovom sektoru izvještavajte nas što češće i što brže.

Ostale jedinice za sada izvršavaće zadatke koje su do bile.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba,

(M. P.)

Za operativni štab

komandant,

BR. 114

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 9 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O BORBAMA NA KLJUČU I DRUGIM NEPRIJATELJSKIM UPORIŠTIMA

S T A B
III KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
— PARTIZANSKE —
UDARNE BRIGADE
BR. 18

DANA 9-X-1942 god.

OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. ZA BOS. KRAJINU

Prema Vašem naređenju br. 510 od 16-IX-1942 godine dostavljamo izvještaj o akciji na Ključu¹ i svima uporištima do Vrhopolja, izvedenoj noću 5/6 oktobra t.g.

1. — Po planu sastavljenom od strane članova štaba I proleterske i III krajiške udarne brigade i zamjenika komandanta VI

¹ O borbama oko Ključa govore i dokumenta br. 91, 107 i 116.

krajiškog odreda izvedena je akcija u noći između 5/6 oktobra t.g. na neprijateljska uporišta Ključ i sva ostala do Vrhopolja. U ovoj akciji imale su učestvovati jedinice I proleterske i III krajiške udarne brigade, jedan bataljon VI i jedan bataljon I krajiškog odreda. Napad je trebao otpočeti odmah uveče. Jedinice III krajiške udarne brigade i dva bataljona navedenih odreda napali su uporište od Ramića do Vrhopolja i borbu vodili do zore, dok jedinice I proleterske brigade nisu to učinile iz nama nepoznatih razloga. Pomenutog datuma do zore jedinice III krajiške brigade likvidirale su u brzom naletu sva uporišta sem 2 kuće u koje se neprijatelj bio zabarikadirao i u zoru pošto je neprijatelju stiglo pojačanje kako iz Ključa tako i iz Vrhopolja (provukle se dolinom rijeke Sane) naše jedinice morale su napustiti položaj blokiranih kuća. Neprijateljske snage u ovim uporištima nepoznate, ali se cijene 400—500 ljudi.

2. — Zarobljeno je 5 domobrana, 5 pušaka, 1.000 metaka, nekoliko šinjela, šatarskih krila i vojničkih torbica.

3. — Neprijatelj je imao veliki broj mrtvih i ranjenih, dok im se jedan dio vojnika razbjegao po pošumljenom terenu na tome položaju.

4. — Na našoj strani poginuo je drug Vladimir Keča — sahranjen u Vel. Stjenjanima, a ranjeno 10 drugova i to: Mićo Tanjiga, komandir II čete II bataljona, David Torbica, partizan, Mirko Rodić, Opačić Milan, Vaso Grubor, Pero Pećanac, Rađenović Dušan, Bokan Petar, Grbić Ilija, kasnije od rana umro i Grbić Ilija Ilin.

5. — Naknadno od rana umro je drug Grbić Ilija i to još za vrijeme vođenja borbe, odakle nije mogao biti iznesen.

6. — Palih smrću heroja, imena onih koje treba proglašiti narodnim herojima nema.

U ovoj akciji svojom umješnošću i ratnom vještinom naročito se je istakao komandant II bataljona III kraj. udarne brigade drug Pećanac Nikola, rođen 1912, po zanimanju radnik iz okoline Drvara. Pored toga što je svoje jedinice pravilno i hrabro vodio i sa istim savladao na otvorenom terenu neprijateljske bunkere, došao je sam lično u takvu situaciju da je u mraku, na pošumljenom dijelu između svojih jedinica upao među desetinu ustaša i legionara, ubio jednog pred sobom koji ga je pitao: ko si? a potom doviknuo ostalima: evo partizana pobjegoše, trčite za njima! i tako na vješt način izbjegao iz te klopke i produžio dalje borbu sa svojim jedinicama protiv neprijatelja. Predlažemo da se isti za pokazanu hrabrost i umješnost pohvali.

7. — Akcija nije izvedena po sastavljenom planu iz razloga jer I proleterska brigada nije učestvovala u toj borbi, a kasnije smo dobili izvještaj da je tu akciju odgodila i da je i nama o

tome poslala izvještaj koji mi u toku te noći niti kasnije nismo dobili. Pokazalo se je da naši borci čine greške za vrijeme akcije u tome što nedovoljno koriste zaklone, već otvoreno kreću se prema neprijatelju, zbog čega smo i imali ovolike žrtve. U ovome smislu održali smo i održavaćemo časove po jedinicama.

8. — U ovoj akciji utrošili smo 4.000 metaka za puške, 4 bačke bombe i 30 komada ručnih bombi a zarobili smo 1.000 metaka.

Uz drugarski i borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
S. Tadić

(M.P.)

Komandant,
Karanović

BR. 115

OBAVJEŠTENJE NARODNOOSLOBODILAČKOG ODBORA DONJE POLJE OD 9 OKTOBRA 1942 GOD. KOMANDANTU MJESTA GLAMOČ O PRODORU NEPRIJATELJA IZ PRAVCA GRAHOVA¹

**NAR. OSL. OPST. ODBOR
DONJE POLJE
-BR. 27/42**

HITNO

9. oktobra 1942 g.
16.45 čas.

K-TU MJESTA GLAMOČ

Od prolaznika sa strane s. Peulja saznali smo sljedeće:

1. — Da je neprijatelj na dan 9 ov. mjes. ujutru izvršio nek[akav] napad od pravca Grahova i stigao do pod Goru (kuće Trivunovića).

2. — Neke naše drugove, koji su tu bili na straži, da su navodno četnici i Talijani pohvatali, da su neke pobili i da su neke staje zapalili. Jačina neprijatelja i njegov momentalni rad nepoznati.

3. — Poslali smo još jutros, kad smo čuli pučnjavu, svoga jednog čovjeka kao kurira i on je stigao do s. Grkovaca, do kuće Nikolića. On se je ovdje sad povratio i izvještava da ga je predsjednik NOO obavijestio kako su četnici i Talijani stigli do Peulja,

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3732.

da su tamo neke djevojke odveli, da su zapalili jednu pojatu u kojoj je navodno naših devet drugova zapaljeno, da su seljake nagonili da zatravljaju puteve, koje su naše trupe još ranije prekopale kao prepreke protiv motorizacije.

4 — Neku vezu sa našom vojskom nismo do ovoga momenta dobili^s, »iti je kakav zvaničan izvještaj o tome stigao do nas.

5. — Preduzeli smo sve mjere opreze i mobilisali naše borce u koliko imamo oružja.

Uputili smo naše patrole u pravcu Crnog Luga i Peulja, te ćemo o svemu izvjestiti ukoliko bude potrebno.

5 drugarskim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Sekretar,
Boško M. Trkulja

Prezsjednik n.o.o.o.
Mrvić Marko

DOSTAVLJENO:

- Komandantu IV Oper. zone
- Komandantu mesta Glamoč

BR. 116

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 10 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O ZAUZIMANJU KLJUCA I BORBAMA OKO SANSKOG MOSTA, LJUBIJE I STAROG MAJDANA¹

**OPERATIVNI STAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU**
Br. si.
OD 10.X.1942

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

na položaju

Dana 7 oktobra o.g. snage I proleterske, III krajiske brigade i snage VI k. odreda zauzele su ponovno Ključ.²

' Narodnooslobodilački opštinski odbor

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2898.

* U ovim borbama govori i dok. br. 107. Njemačko-ustaške snage ponovo su zauzele Ključ 12 oktobra, a već sutradan, 13 oktobra, bile su prisiljene da ga napuste. Vidi dok. br. 130.

Tom prilikom ubijeno je osamdeset ustaških zlikovaca a isto tako zarobljeno je oko osamdeset ustaša, koji su poslije ispitivanja većim dijelom strijeljani. Zarobljen je jedan doktor i dva oficira.

Oružje zarobljenih i ubijenih prikupljeno je i dato omladin-cima koji su bili došli bez oružja u brigade.

Naše snage produžile su poslije zauzimanja Ključa sa prog-a-njanjem neprijatelja u pravcima: Klokotovac, Sitnica i prema San-skom Mostu.

Pristupili smo odmah skupljanju kukuruza oko Ključa. O daljnim planovima naših operacija izvijestit ćemo Vas ovih dana.

Na sektoru Ljubija, Št. Majdan, snage I k. odreda uništile su dva njemačka tenka i uništile jednu satniju koja je pošla iz San. Mosta u pravcu St. Majdana.

Drugih novosti na ovom sektoru nema.

Pošto smo izviješteni od Komande područja u Drvaru da se primećeće talijanska koncentracija u Grahovu, to smo mi uputili tri bataljona IV K. U. brigade na sektor Grahova.

Na sektoru Bihać pojačali smo naše snage sa snagama I k. odreda.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT F[ASIZMU] — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Načelnik štaba,
Branko Poljanac

Komandant,
Košta

BR. 117

**DOPIS OPERATIVNOG ŠTABA DRUGE PROLETERSKE, TREĆE
SANDŽAČKE I ČETVRTE PROLETERSKE (CRNOGORSCHE) BRI-
GADE OD 10 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU ČETVRTE OPERA-
TIVNE ZONE HRVATSKE O SARADNJI PRILIKOM NAPADA
NA MRKONJIĆ GRAD I OBAVJEŠTENJE O OSLOBOĐENJU
KLJUCA¹**

S T A B
II PROLETERSKE BRIGADE
III SANDZACKE BRIGADE i
IV CRNOGORSCHE BRIGADE
10-X-1942 g.

IV-OJ OPERATIVNOJ ZONI

Glamoč

Dobili smo izveštaj od I krajiške brigade da su jedinice I proleterske brigade i VI-og krajiškog odreda oslobodile Ključ² i da su nastavile svoje napredovanje prema Čadavici i Sitnici.

Mi smo 6 ovog meseca od Vrhovnog štaba dobili za zadatak da sa snagama naših brigada štitimo pravac Glamoč — Grahovo — Pribelja.

U vezi novostvorene situacije — zauzimanjem Ključa i verovatnog izbijanja naših snaga na Čadavicu, mi smo se složili da prvo: očistimo četnička uporišta oko Mrkonjić Grada, te da zajedničkim snagama napadnemo i likvidiramo Mrkonjić Grad.³ Još nemamo tačne podatke o neprijateljskim snagama u Mrkonjiću, no prepostavljamo da one nisu velike. U svakom slučaju zauzimanjem Mrkonjića rasteretio bi se banjalučki sektor, a i naše brigade kao i VI krajiški odred, izuzimajući jednu brigadu koja bi ostala prema Jajcu, mogli bi biti iskorisćeni za dalje prodore.

Nas jedino zabrinjava pravac Kupres — Glamoč ili eventualno Donji Vakuf — Pribelja — Glamoč. Zato, ako bi mi pošli na Mrkonjić Grad, vi bi morali sa izvesnim snagama i nekim našim snagama zatvarati pravac Kupres — Glamoč. Mi bi za zatvaranje toga pravca na prostoru Pribelja — Krbljina dali jedan bataljon IV crnogorske brigade i jedan bataljon III odreda. No, mi smatramo da bi neprijatelj u slučaju našeg napada na Mrkonjić, da bi osujetio naš

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3188.

² Ključ je oslobođen 7. oktobra 1942 god. (vidi dok. br. 107 i 116).

³ Mrkonjić Grad je oslobođen 12/13. oktobra 1942 god. (vidi dok. br. 123).

potpuni uspeh, napravio ispad od Kupresa. Zato, vi bi morali bar za vreme operacije oko Mrkonjića poslati na istom pravcu jedan ili dva vaša bataljona, koje bi mi posle likvidacije Mrkonjić Grada zamениli snagama III krajiškog odreda.

Odmah nas i hitno izvestite da li vi možete poslati snage koje od vas tražimo, da bi mi odmah izvršili potrebne pripreme za operacije na Mrkonjić Grad. Obavestite nas o situaciji kod vas, naročito o situaciji prema Imotskom i Kninu, kao i o tome da li se na vašem pravcu probila V crnogorska brigada.

ŠTABU I KRAJIŠKE BRIGADE

Položaj

Šaljemo vam prepis našeg izveštaja IV-oj operativnoj zoni u vezi sa našom odlukom o likvidaciji Mrkonjića.

Vi nas najhitnije obavestite o situaciji kod vas i o vašim namerama. Mi ćemo vas u slučaju napada na Mrkonjić blagovremeno izvestiti, da bi sa vaše strane mogli produbiti vaše uspehe i tako pomoći ovoj operaciji.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Za štab
Peko⁴
Ljubo'
M. Peruničić®

⁴ Peko Dapčević, komandant Četvrte proleterske (crnogorske) brigade
⁶ Ljubodrag Durić
* Mile Peruničić, zamjenik komandanta Treće sandžačke brigade

BR. 118

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE PROLETERSKE (CRNOGORSKE)
BRIGADE OD 10 OKTOBRA 1942 GOD. ČLANU VRHOVNOG ŠTA-
BA ALEKSANDRU RANKOVIĆU O FORMIRANJU UDARNE
GRUPE RADI OBEZBJEĐENJA PRAVCA KUPRES—GLAMOČ I
O RASPOREDU JEDINICA¹

**STAB
IV N.O.O. BRIGADE
10 oktobra 1942**

Druže Marko,

Danas u 4 sata stigla je patrola, koja nosi naređenje za V crnogorsku i I hercegovačku brigadu. Prema informacijama koje smo sinoć dobili od štaba Kupreškog bataljona, ove dvije brigade prebacile su se preko Vrbasa i kreću se u pravcu Planine Vlašić. U vezi s tim informacijama, mi smo pomenutu patrolu uputili III krajiskom odredu, s tim da ih on uputi ka Kupreškom bataljonu, koji će im dati jednu patrolu od 10 ljudi kao vodič i pojačanje ove patrole. Smatramo da je ovo najpovoljniji pravac kretanja ove patrole i najpouzdaniji jer pored toga u Kupreškom bataljonu ima partizana koji su rodom iz neposredne okoline Bugojna i Travnika, pa će se ovi drugovi lakše snalaziti na terenu i brže uhvatiti vezu sa našim brigadama. I krajiska brigada nalazi se na prostoru oko Čađavice i Sitnice. Tako smo obaviješteni od štaba II proleterske brigade. Poštu za tu brigadu zadržali smo i uputićemo je preko II proleterske.

Ja sam pismo otvorio da bih vidio zadatak i pravac tih brigada i da bih prema tome sa dejstvom naše Brigade eventualno olakšao i pomogao prebacivanje tih brigada. No prema naređenju i zadatku koji je dat tima brigadama mi nismo u stanju da im pomognemo.

Raspored naših snaga je slijedeći: IV brigada: selo Olići, selo Đukići. Na desnom krilu naše Brigade nalaze se 2 bataljona III krajiskog odreda, bataljon »Pelagić« i »Šolaja«. Na lijevom krilu, malo ispred nas, nalazi se Dobrovoljački bataljon plivski². III krajiski odred nalazi se pod našom komandom, šalje patrole u pravcu sela Jelovca. Sada sam saznao da su uputili jednu četu da prikupi neke stvari koje su ostale u tom selu, a koje neprijatelj nije našao. Čim se vrati ta četa izvijestićemo te šta su sve našli.

Prema naređenju druga Arsa, naša Brigada i II proleterska i III sandžačka sačinjavaju jednu udarnu grupu, radi obezbjeđenja

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3286.

^a Trećeg krajiskog NOP odreda

pravca Kupres — Glamoč, kao i kontrola komunikacije Mrkonjić Grad — Glamoč. Prema tome naređenju danas je drug Peko pošao u štab II proleterske brigade, radi sporazuma i efikasnije pomoći Glamoču.

Cim se izvrši nov raspored naših snaga, mi ćemo te obavijestiti. Sa III krajiškim odredom smo u stalnom kontaktu. Taj odred zahvatila je mala kriza, ali pravilnim radom Partije ta će se kriza prebroditi. Mi sa svoje strane činimo sve da drugovima olakšamo rješavanje ove krize, tj. da vojnički i politički učvrstimo njihova 2 bataljona.

Saznali smo danas po drugi put od II proleterske brigade da su drug Volođa,³ komandant III brigade i drug Trša,⁴ zamj. politkoma te brigade negdje zagubljeni i da po njihovom mišljenju postoji sigurna vjerovatnoća da su ubijeni od strane četnika. II brigada vodi istragu radi pronalaženja ovih drugova.

Drug Milutin⁵ sa pozorišnom grupom sigurno je stigao tamo i obavijestio vas o situaciji.

Ukoliko ostajete u Glamoču šaljite nam izvještaje o kretanju neprijatelja kao i o cijelokupnom kretanju na sektoru Dalmatinske zone⁶.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Mitar⁷

⁵ Narodni heroj Vladimir Knežević. Tih dana četnici su ubili i njega i Rifata Burđevića.

⁶ Narodni heroj Rifat Burđević

⁷ Narodni heroj Ivan Milutinović

⁸ Četvrta operativna zona Hrvatske

⁹ Mitar Bakić

BR. 119

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA »MLA-DEN STOJANOVIC« OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BO-SANSKU KRAJINU O BORBAMA SA NEPRIJATELJEM ZA VRI-JEME OD 23 SEPTEMBRA DO 9 OKTOBRA 1942 GODINE

**STAB II K.N.O.P. ODREDA
»MLADEN STOJANOVIC«
10 X 1942 god.
Broj: Službeno**

**DRUGARSKOM
OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU**

Položaj

Dragi drugovi,

Potvrđujemo prijem vaše pošte od 27. IX t. g.

Pošto su se kuriri sa poštom razminuli, naziv II K.N.O.P. odreda mi dalje zadržavamo, dok vi ne odgovorite na zadnji naš list u kojem smo obrazložili svoje mišljenje, i pri kojem ostajemo, da ostanemo odred.

U vezi vaše naredbe br. 510 od 16 IX t. g. nismo mogli do pisanja ovoga dopisa prikupiti sve podatke tražene tom naredbom. Ali već sada možemo drugarskom štabu skrenuti pažnju da pod tač. II traženi podaci — imena svih poginulih od formiranja odreda neće biti moguće sakupiti, pošto je odred raznim reorganizacijama (Proleterski bataljon, I krajiška udarna brigada i velika ofanziva na Kozaru) odvajao veliki dio svih snaga pa i čitave bataljone, odvajao i štabove koji bi mu jedini mogli dati tražene podatke.

Od zadnjeg pisma do danas naš je odred učestvovao u niz borbi sa neprijateljem sa široko postavljenim zasjedama, sa kombinovanim snagama sa 2 i više bataljona, ali sve snage nisu bile nikada istovremeno angažovane u borbi, pošto se neprijatelj kretao u borbenom poretku. U tim akcijama pokazalo se je da, iako se borbenost kod jedinica povećala, da je njihovo međusobno pomaganje u borbi bilo slabo, te je neprijatelj uvijek uspijevao brzim doturanjem pomoći osigurati svoje povlačenje i spriječiti da zasjede budu uspješnije u pogledu zarobljavanja oružja i spreme.

NAŠE AKCIJE: Od dana našeg zadnjeg dopisa do danas bile su sljedeće:

- 1) Na dan 23 IX t. g. patrola od dvojice partizana 1 čete III bataljona, u selu Kljevcima, zapalila je 3.000 kištara, koje je neprijatelj spremio za izvoz šljiva. Zatim se privukla do neprijateljske

predstraže u selu Pucarima, gdje je ubila jednog neprijateljskog stražara. Osim toga, uništili su 50 džakova krompira, sasjekavši ih sjekirom, koje je neprijatelj također bio pripremio za izvoz.

2) Na dan 27 na 28 septem. t. g. noću, 4 i 5 četa I bataljona zarobile su u selu Podoškoj 12 žandarma, u selu Petrinji 5 domobrana i u selu Bačvani jednog žandarskog narednika-vodnika. Tom prilikom zaplijenjeno je 15 pušaka, nešto municije, 18 pari odijela i 2 kola sa konjima. Naši bez gubitaka.

3) Na dan 28 IX t. g. u noći zasjeda 1 čete II bataljona zaplijenila je na Kruškovcu 2 kola i 2 para volova, vlasništvo ustaše Krvosa; uz kola je bilo i nekoliko muslimana, koji su pušteni.

4) Na dan 29 IX t. g. snage II i Udarnog bataljona postavile su zasjede na: Bubenu, Kruškovcu, Grabovcu, Komplencu, Dvorištu, sa osiguranjem na Stražini, Milanovića brdu i Pogleđevu. Sve su zasjede vodile borbu osim Kruškovačke. Na zasjedu na Bubenu naišli su pljačkaši sa isturenim patrolama ustaša i žandarma, gdje su ubijena 4 pljačkaša i zaplijenjeno 13 volova, 5 krava i 4 konja. Ostali su se razbježali i pobegli za Dubicu.

Zasjeda na Komplencu ubila je 9 ustaša, zaplijenila 2 karabina. 700 metaka, 4 bombe i druge spreme.

U Dvorištu ubijeno je 15 ustaša, nije ništa zaplijenjeno.

Naši nisu imali gubitaka.

5) Na dan 3 IX t. g. 3 četa II bataljona dočekala je iz zasjede neprijatelja u selu Kadin Jelovac, gdje je 25 ustaša i Nijemaca ubijeno, kao i 1 pljačkaš i bilo je dosta ranjenih. Zaplijenjeno je 8 pušaka, nešto municije i vojne spreme, 23 govečeta, 1 par konja sa kolima. Uništена su 4 neprijateljska kamiona. Zarobljen je jedan oficir-Srbin¹, 1 domobran-Hrvat i 18 civila radnog bataljona. Ovom borbom je spriječena pljačka ustaša na koju su poveli oko 1.000 civila. Naši bez gubitaka.

6) Na dan 6 X t. g. jače neprijateljske snage iz Bos. Novog krenule su na teren I bataljona, s namjerom pljačke i paljenja sela, na koje su snage našeg I bataljona pripucale i primorale ih da se povuku. Bilo je nešto mrtvih i ranjenih neprijateljskih vojnika, koje je neprijatelj uspio izvući.

7) Na dan 7 X t. g. zasjeda 3 čete II bataljona dočekala je jače neprijateljske snage iz Dubice prema Komplencu. Tom prilikom ubijeno je 15 neprijateljskih vojnika, većinom ustaša. Po pristiglom pojačanju neprijatelja iz Kostajnice naši su se povukli.

Tog istog dana zasjeda 2 čete II bataljona sačekala je i plotunskom vatrom uništila jedan od 5 kamiona kojima je kretala pomoc iz Kostajnice napadnutim ustašama na Komplencu. U kamionima bili su Nijemci.

¹ Od druge polovine 1942 god. ustaške vlasti su regrutovale za radne bataljone vojne obveznike Srbe koji su živjeli na teritoriji NDH.

Zasjeda 1 čete II bataljona u Dvoristu vodila je borbu sa Nijemcima i tom prilikom ubila jednog njemačkog oficira i 5 njemačkih vojnika. U svim ovim borbama neprijatelj je imao veći broj mrtvih i ranjenih, dok je plijen mali radi pristiglih pojačanja. Zabrobljena je 1 strojnica sa municijom, 1 pištolj i druga spremna.

U ovim borbama istakli su se svojom hrabrošću i požrtvovanosti drugovi Bakić Milan, Knežević Milinko i Jeličić Nikola, koji su sami ubili 5 njemačkih vojnika i njemačkog oficira. Kada su pristigla pojačanja, druga dvojica iznijeli su ranjenog Bakića. Štab odreda, na prijedlog štaba II bataljona, pohvalio je svu trojicu drugova radi ovog junačkog čina. U toku ovih borbi poginuli su drugovi: Toroman Jovo, partizan 3 čete i Vučićević Mihajlo, partizan 2 čete.

8) Na dan 8 X t. g. zasjede 1 i 3 čete III bataljona dočekale su 1 neprijateljsku satniju na cesti Mrakovica — Dubica i tom prilikom ubile jednog njemačkog podoficira i 5 vojnika. Zaplijenjena je 1 strojnica sa 90 metaka, 1 pištolj, oficirska kožna torba sa spissima i ostala spremna. Ovom prilikom neprijatelj je imao dosta ranjenih, koje je uspio izvući. Nemački podoficir koji je ubijen bio je odlikovan za vrijeme ofanzive na Kozaru od njemačkog generala Štala i poglavnika Pavelića.

Po našim obavještenjima, dijelovi IV odreda na čelu sa Vojom Stuparom i drugaricom Zagom², koji su bili iz Slavonije prebacili se u Motajicu, bili su prisiljeni da pod pritiskom četnika i ustaša prebace se nazad u Slavoniju, prije nego što su sačekali naš odgovor na pismo koje smo vam ranije poslali. Nezvanično smo obaviješteni da su se povukli pod vatrom preko Save³.

Uz drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,
Boško

Komandant,
Šoša

Zamj. pol. komesara,
nema

Zamj. komandanta,
Miloš

P. S. Arhiva Štaba II odreda za vrijeme posljednje ofanzive na Kozaru prenesena je na teren I K.P.O.P. odreda i vjerovatno se sada nalazi u Operativnom štabu, a za koju detaljnije znaju drugovi Obrad⁴, biv. komandant II odreda, i Misirača Dušan, zamj. pol. komesara.

² Zaga Umičević
³ Poslije razbijanja Četvrtog krajiškog odreda, polovinom juna 1942 godine, gruoa boraca ovog odreda prebacila se krajem juna u Slavoniju, gdje je ostala do druge polovine avgusta kada se ponovo vratila na svoj teren. Opširnije o tome vidi dok. br. 29.

⁴ Obrad Stišović

Kako nam je ova arhiva od velike potrebe, molimo da se po prvim kuririma dostavi ovome štabu.

Arhiva lična druga Šoše predana je po kuriru Kamenku drugu Obradu. Neka se i ova po mogućnosti dostavi. Šaljemo 2050 starih jugoslovenskih dinara, da nam se po mogućnosti razmijeni u kune na slobodnoj teritoriji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,
Boško⁵

Komandant,
Šoša⁶

Zamj. komandanta,
Miloš⁷

OPERATIVNI STAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 574
OD 15/X 194

Prepisi poslani
Vrhovnom štabu i drugu
Slavku Rodiću.

a. a

¹ Boško Siljegović
² Josip Mažar
³ Miloš Siljegović

BR. 120

IZVJEŠTAJ ŠTABA KUPREŠKOG BATALJONA TREĆEG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 10 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O SITUACIJI NA TERENU BATALJONA I O PRIPREMAMA ZA FORMIRANJE UDARNOG BATALJONA¹

STAB KUPR.
BATALJONA
br. službeno
10 okt. 1942 g.

KOMANDANTU VRHOVNOG ŠTABA NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE - JUGOSLAVIJE

Položaj

Stanje u ovom bataljonu je slijedeće:

Drugu četu ovog bataljona iz Vukovska povukli smo juče sa položaja Gornjeg Malovana. To smo učinili uslijed povlačenja 5 i 10 nar. oslob. ud. brigade² koje su evakuisale Prozor i G. Vakuf i pošli u pravcu Planine Vlašića. Za Dalmatinsku brigadu³ ne znamo još ništa iako smo poslali kurire još prekjuge. Kako su cio taj kraj ugrožavale četničko — italijanske snage koje nadiru od Neretve ka Prozoru⁴, uslijed čega su se imenovane snage povukle, to ni ova naša četa u Vukovsku nije smela tu ostati. Narodu toga kraja predočena je opasnost i preporučeno skrivanje u Paklini i oko Mračaja. Ukoliko Dalmatinci i dalje ostanu na položajima oko Duvna, mi bi 2 četu vratili na prve položaje.

Od bivše Malovanske čete vratilo se njih u jedinicu svega 10 boraca, ma da su skoro svi obećavali. Izvjesni se plaše vratiti, i pored ubjedivanja da im se ništa slabo neće desiti⁵. Djelatnost Babića⁶ se umanjuje i drukčije istupa nego prije — održući se naime četništva, u čemu se ne može vjerovati. Dušan Dumnjak⁷ je vrlo opasan, okuplja pojedince i bavi se kradama i podvalama. Prekjuge (8 o. mj.) jedna manja kolona od 50—60 ljudi bila je pošla iz Ku-

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 2676.

² Peta crnogorska NOU i Prva (Deseta) hercegovačka NOU brigada

³ Prva dalmatinska NOU brigada

⁴ Opširnije o tome vidi dok. br. 142.

⁵ O situaciji u Malovanskoj četi Kupreškog bataljona vidi dok. br. 42 (prim. br. 5) i dok. br. 46 i 78.

⁶* Vojin Babić. Ubijen kao četnik za vrijeme Četvrte neprijateljske ofanzive, 1943 godine.
⁷ Dušan Duvnjak, "četnički komandant

presa ka Duvnu, i ndši su je oružjem vratili. Naši nijesu imali gubitaka a možda ni neprijatelj. Uslijed opšte opasnosti za cio ovaj kraj, pripremali smo stanovništvo za evakuaciju stoke i namirnica. Uostalom stanje se razvedrava i ne izgleda da ćemo biti ugroženi i primorani povlačiti se sa ovoga terena. I vojska je pravilno razumjela situaciju i prihvaćala svaki naš stav u potpunosti.

Pripreme za formiranje udarnog bataljona vršimo i nailazimo na najveći odziv kod vojske, tako da možemo već računati na preko 200 boraca. Ukoliko bi imali oružja mogli bismo povećati taj broj još za 50 (iz Vukovska). U ove nijesmo računali na ljudstvo iz Ravna koje smo tražili da se vrati u sastav ovog bataljona.

Municije ovaj bataljon ima suviše malo, te prosječno vojnik nema 3—4 metka. Tražili smo od Odreda ali nijesmo dobili ništa. 8 ital. pušaka su i bez metka. Ljudi su prilično i goli i bosi. Franc, teški mitraljez, ital. puškomitraljez nemaju ni metka. 2 ital. teška mitraljeza imaju 400 m.

Narod Ravna, Rilića i Vukovska je u očajnom stanju — bez krova a i glad već uveliko.

U Kupresu vlada bijeda, nezadovoljstvo i očajanje u najvećoj mjeri. Rijetko ili nikako održavaju vezu sa Bugojnom.

Drugih nekih naročitosti na ovome sektoru nema.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Polit, komesar,
na položaju

Komandant,
Ned. Đ. Manojlović⁸

" Nedeljko Manojlović

BR. 121

**NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA GRUPE BRIGADA OD 11
OKTQ0RA 1942 GOD. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA RASPO-
RED JEDINICA U NAPADU NA MRKONJIC GRAD¹**

OPERATIVNI STAB GRUPE BRIGADA³

11-X-1942 g.
u 9 sati

ŠTABU . . .

Na osnovu izveštaja koji smo dobili od I kраjiške brigade, da su I proleterska brigada i VI odred likvidirali Ključ i da se naše jedinice kreću u pravcu Čadavice i Sitnice, kao i na osnovu izvještaja III udarne brigade da neprijatelj u pravcu naših jedinica, koje operišu na sektoru Ključ — Sitnica, koncentriše veće snage i motorizaciju, a time i ispraznjuje garnizon Mrkonjić Grada, mi smo rešili da izvršimo pripreme i koncentraciju naših snaga ka Mrkonjiću, da bi posle dobijanja podataka o neprijatelju preduzeli likvidaciju neprijateljskih snaga u Mrkonjiću i zauzimanje grada.

I. U tom cilju naređujemo: da III brigada preduzme daljna izviđanja na komunikaciji Mrkonjić Grad — Čadavica i da približi svoje bataljone dajući im sledeći raspored: Šibovi — jedan bataljon; jedan bataljon na komunikaciji Štrbina — Rogolje — Čadavica u cilju uznemiravanja neprijatelja i odvlačenja snaga sa pravca Sitnice; jedan bataljon — Štrbina i jedan bataljon u Jasenovim Potocima sa zadatkom koje je imao ranije.

II. Da II proleterska brigada prebaci svoje snage na sektor Trnovo — Gradina (Duge Njive).

III. Da IV udarna brigada uputi jedan bataljon u Stupnu, gde će ovaj štab uputiti dobrovoljački bataljon³ koji će se nalaziti pod komandom bataljona IV brigade. IV brigada i III odred uputiće po jedan bataljon na sektor Močioci — Grbavica — Kneževići. Jedan bataljon IV brigade uputiti u Bešnjevo, a jedan bataljon IV brigade i jedan bataljon III odreda uputiti u Pribelja, sa zadatkom zatvaranje pravca Kupres — Glamoč, za vreme operacija oko Mrkonjića.

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3293.

¹ Pod komandom Operativnog štaba grupe brigada bile su sljedeće jedinice: Druga proleterska, Treća sandžačka i četvrta proleterska (crnogorska) brigada.

³ Doboj-ovoliački bataljon Trećeg krajiškog NOP odreda

Bataljon IV brigade uhvatiće vezu sa snagama IV operativne zone u Glamoču, od koje smo mi tražili da nam upute jedan ili dva bataljona u cilju zatvaranja tog pravca⁴. Ti bataljoni će vršiti stalna patroliranja grebena Krbljina i održavaće uski kontakt sa štabom Kupreškog bataljona, koji će im redovno slati izvještaj o neprijateljskim namerama sa pravca Kupres.

Jedinice II, III, IV brigade i III odreda održavaće stalne veze i u slučaju potrebe sadejstvovati među sobom.

Jedinice koje se nalaze u Pribelju i uopšte na pravcu prema Glamoču obrazovaće zajednički štab i održavaće stalnu vezu preko štaba IV brigade sa Štabom grupe brigade.

Sve pokrete izvršiti danas iza ručka.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Za štab
Peko
Ljubo

• Vidi dok. br. 117.

BR. 122

IZVJEŠTAJ KOMANDE PODRUČJA PETOG KRAJIŠKOG NOP
ODREDA OD 12 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP
I DV JUGOSLAVIJE O BORBAMA DRUGE DALMATINSKE BRI-
GADE PROTIV ČETNIKA U PLAVNOM I U OKOLINI
GRAHOVA¹

**KOMANDA PODRUČJA
V KRAJIS. N.O.P. ODREDA
BR. _sL**

12 XJ942 G.

DRVAR

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V.J.

Položaj

Prema izvještaju Druge dalmatinske udarne brigade od 12-og ovog meseca, izveštavamo taj Štab o njihovim akcijama na sela u okolini Grahova, za vreme od 10 do 11-og ovog meseca.

10 na noć I četa našeg bataljona III izvršila je akciju na četnički položaj na Sedlu, i tom prilikom zarobili su 11 četnika i 9 pušaka.

11 u noći naš I bataljon izvršio je akciju na četničke položaje: Bobija, Konjska Glava i Gologlav te četnički štab u Plavnu. Zarobili su tom prilikom 19 četnika i 2 žene koje su učestvovalo sa četnicima, 15 komada pušaka, 106 metaka, 8 komada bombi i još nešto materijala.

Noćas ili sljedeću noć pripremamo akciju na četničke položaje s onu stranu Tiškovca, ukoliko nas situacija sa Grahova ne bi sprječila. Na našoj strani nije bilo nikakvih gubitaka. Jedan drug je samo lakše ranjen.

U toku jučerašnjeg dana nije se primjetilo nikakvih važnijih pokreta između Knina i Grahova.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Komandant područja
Gojko Latinović

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3625.

BR. 123

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA GRUPE BRIGADA OD 13
OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLA-
VIJE O OSLOBOĐENJU MRKONJIĆ GRADA I O RASPOREDU
BRIGADA¹**

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

Jfočas 12/13 ov. m. naše jedinice su ušle u Mrkonjić. U gradu je bilo oko 10 žandara i četnika. 2 žandara i jedan četnik su ubijeni, ostali su pobjegli. Ubijeni četnik je komandir čet.fničke] čete iz s. Gerzova.

Sve neprij. snage su otišle za Čadavici i Sitnicu. Imali smo vezu sa I krajiškom i VI kr. odredom koji su držali položaje na Klo-kotovcu i Kuku. Zadnja dva dana nemamo od njih izvještaja, te nam situacija na njihovom sektoru nije poznata.

Naše jedinice smo rasporedili sljedeće:

1) Jedinice III sandžačke brigade sa bataljonima u Jasenovim Potocima, Štrbinji, jedan ka Čadavici padinama Dimitora i jedan u Čelićima (Rajakovo Brdo). Na Rajakovom Brdu je jutros bilo oko 70 čet. bandita.

2) Bataljoni II proleterske brigade: Trijebovo, Rogolje, Mrko-njić, Previla.

3) Bataljoni IV crnogorske: Magaljdol' — Dunečlje² — (u Janju) — Pribelja.

S drugar, pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

13-X-42/9h

**Za štab
Peko—Ljubo³**

P. S. Neprij. vrši pritisak od Jajca.

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3294.

² Vjerovatno Đumezlige

³ Ljubo Vučković

BR. 124

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 13
OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BO-
SANSKU KRAJINU O BORBAMA SA NEPRIJATELJEM U SELU
PEĆIMA

STAB
III KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
—PARTIZANSKE—
UDARNE BRIGADE
Br. 21

Dana 13-X-1942 god.

OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. ZA BOS. KRAJINU

Prema Vašem naređenju br. 510 od 16-IX-1942 godine dostavljamo izvještaj o akciji koju je imao naš I bataljon i I četa II bataljona u s. Pećima ispred Vrhopolja 10-X-1942 godine.

1. — Jedinice naše brigade nalazile su se na položaju u selu Pećima ispred Vrhopolja. Neprijatelj je pokušao toga dana prodor od Vrhopolja prema Ključu uglavnom na naše desno krilo gdje je bio I bataljon. Osjetivši za naše položaje tukli su jakom artiljerijskom i minobacačkom vatrom naše položaje. Napad je počeo u 1 sat posle podne. Borci naših jedinica, pretrpivši jaku vatru teških oruđa, sačekali su neprijateljsku pješadiju na bliskom otstojanju i sa prvim plotunom nanijevši mu velike gubitke povratili neprijatelja natrag. Neprijatelj je prihvatio nove položaje i borba je trajala do kasno u noć, uglavnom male čarke u cilju sprečavanja neprijatelju da pokupi mrtve i ranjene. Naše snage iz strategijskih razloga nisu mogle nastupiti do neprijateljskih mrtvih i ranjenih, te je neprijatelj uspio ponovnim napadom otjerati sa kamionima mrtve i ranjene.

2. — Od neprijatelja nije zaplijenjeno ništa.

3. — Neprijatelj je imao veliki broj mrtvih i ranjenih, a što je zapaženo oko 35—40 mrtvih na prvim redovima i više ranjenih. Idućeg dana neprijatelju su stigla pojačanja i u toku noći naše snage su morale promijeniti položaje.

4. — Na našoj strani poginuo je drug Bašić Branko iz sela Šipovljana — Drvar i Zorić Mićo iz Boboljuska — Drvar, a sahranjeni su u selu Krasuljama, a ranjeni su drugovi i to: Vjekoslav Štambuk sa otoka Brača, Pero Karanović iz Boboljušaka, Rokvić Pero iz Drvara, Bokan Rade iz Osredaka, Tankosić Ilija iz Osredaka, Trikić Stevo iz Drvara, Pećanac Nikola iz Drvara i Milovan Samardžija iz Bukovače — Petrovac. Svi ranjeni i poginuli drugovi

su od topovske i minobacačke vatre, sem druga Samardžije koji je lakše iz puške ranjen. Ranjeni drugovi su upućeni u bolnicu.

5. — Do danas od rana nije ni jedan drug umro, tj. nismo obaviješteni od bolnice.

6. — Palih smrću heroja, imena onih koje treba proglašiti narodnim herojima nema.

7. — Grešaka u akciji nije bilo, starještine su se dobro snažile u toku borbe, a veza sa susjedima je bila dobra.

8. — U ovoj akciji utrošeno je 2.800 metaka. Pokvarenog niti izgubljenog oružja u ovoj akciji nije bilo.

Uz drugarski i borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Politkomesar:
otsutan

Zamj. komandanta:
Bajić¹

¹ Vlado Bajić

Statistički pregled III

J E D I N I C A		U ras- hodu		Na licu		Količina i vrsta naoružanja											
		muskih	čenskih	muskih	čenskih	Puške	T. m.	P. mitra- ljeza	To- pova	Ba- čaci							
		Majstorskih pušaka		Jugosloven. 7,9 mm													
Štab brigade	32	—	1 —	31	—	25	5				5						
Intend.	3			3	—						1						
Sanitet	3	2		3	2	—	1				2						
Pionirski vod																	
I bataljon	338	12	—	326	—	259	3	—	15	1	1						
Intend.	4	—	—	4	—	—	1	—			2						
Sanitet	3	2	—	3	2	—	1	—			1						
Pionirski vod																	
II batalj.	315	—	—	315	—	—	216	14	13	4	26						
Intend.	4	—	—	4	—	—	4										
Sanitet	4	2	—	4	2	—	4	—			2						
Pion. vod																	
Č. prat. ečada		—	2	—	210	—	—	61	3	6	7						
Intendant.	2	—	—	2	—	—	2										
Sanitet	1	—	—	1	—												
Pion. vod																	
Ukupno	813	6	15	—	798	6	603	25	6	128	1	5	1	1	2	2	70

K. Brigade 2MX-12 »od.

Količina municije																		
Za paluke			Za T. m.		Za L. mitraljeze			Za topove		Za bačale		Brojno stanje konja						
Za malinske puške	Jugoslov. m 24	Talij.	Talij.	Bečka	Jugoslov.	Talij.	Bečka	Jugoslov. z. R.	Sloška m 15/26	Talij.	Njemački	Tovarnih						
—	1.040	250	—		—	—	—	4.900	400	400	—	173	2	6	2			
—	150	—	—		—	—	—	—	—	—	—	16	—	—	—			
—	60											5			4			
—	13.050	160	—	—	—	—	—	—	—	—	—	212	2	4	4			
—	50											120	6.000	900	11			
—	50											80	3.10	40	1	2		
												—	3.340	3.050	6.000	4.900	400	400
												—	11	3.10	545	511	8.18	8.18

Ka/locvM»

'NikoU KM »nov to

BR. 126

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BATALJONA PRVOG KRAJIŠKOG
NOP ODREDA OD 13 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU ODREDA O
NADIRANJU NEPRIJATELJA OD VOJIĆA PREMA BILJANIMA¹

I. K.N.O.P.O. 13 X 1942

Telefonska depeša 18/1

ŠTABU I KRAJIŠKOG ODREDA

Prema izvještaju političkog komesara 3. čete I bataljona² sa Korjenova neprijatelj nadire od Vojića prema Biljanima. Izgleda da ima namjeru da prodre u Sanicu. Naše snage sa komandantom³ i ostalim članovima ovoga Štaba otišle su na Korjenovo.

Štab I bataljona

¹ Original je pisan rukom.

² Stojan Makić

³ Milančić Miljević

BR. 127

NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 14 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU PRVOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA ZA REORGANIZACIJU ODREDA U ŠESTU KRAJIŠKU NOU BRIGADU

OPERATIVNI STAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
BR. 574/42
OD 14. X. 1942

ŠTABU I K.N.O.P. ODREDA

na položaju

1) Po ukazanoj potrebi i u saglasnosti sa V.Š.N.O.P. i D.V.J. I K.N.O.P. Odred pretvara se u VI K.N.O.U. Brigadu. Poslove pozadine obavljaće novoformirana komanda područja u Benakovcu za čije formiranje će se izdati posebno naređenje.

2) Za komandanta VI Krajiške N.O.P.U. Brigade postavlja se drug Milorad Mijatović, dosadašnji komandant I K.N.O.P. Odreda.

Za zamjenika komandanta VI K.N.O.P.U. Brigade postavlja se drug Petar Vojnović, dosadašnji zamj. komandanta I K. Odreda.

Za političkog komesara VI K.N.O.P.U. Brigade postavlja se drug Dimitrije Bajalica, dosadašnji pol. komesar I K. Odreda.

Za zamjenika politič. komesara VI K.N.O.P.U. Brigade postavlja se drug Uroš Bogunović, dosadašnji zamj. pol. komesara I K. Odreda.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,

Načelnik štaba,

Komandant,
Košta

(M.P.)

P. S.

3) Starije i fizički slabe borce izdvojiti iz odreda i predati ih komandi područja za razne pozadinske službe i straže.

4) Za sanit. referenta VI Krajiške N.O.P.U. Brigade određuje se drug Dane Mažar.

BK. 128

NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 14 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU ČETVRTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE ZA ZATVARANJE PRAVCA BIHAĆ — VRTOCE I ZA VRŠENJE AKCIJA NA MANJE NEPRIJATELJSKE POSADE OKO BIHAĆA I BOSANSKE KRUPE¹

OPERATIVNI STAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 577/42
Od. 14.X.1942

ŠTABU IV. KRAJIŠKE N.O.P.U. BRIGADE

na položaju

Vaša brigada poslata je na prostorije oko Bihaća i Bos. Krupe. Jedan bataljon smjestiće te oko S. Ripač s tim, da u sporazumu sa jedinicama I. K. Odreda zatvara pravac Bihać — Vrtoče. Ostale bataljone smjestite na prostoriji Radić — Suvaja sa zadatkom, da vrše manje akcije na manje neprijateljske posade koje su uđaljenije od Bihaća i Bos. Krupe. U neposrednoj blizini Bihaća i Bos. Krupe ne vršiti akcije, da se ne bi pojačao sistem odbrane tih gradova. Zadatak vam je, da se što bolje upoznate sa terenom na označenoj prostoriji, i da u slučaju bilo kakvih neprijateljskih ofanzivnih akcija od Bihaća i Krupe intervenišete u sporazumu sa jedinicama I. K. Odreda.

Ifslhranu svojih jedinica treba da vršite na samome terenu.

Vaš bataljon koji je ostao oko Ključa biće ovih dana upućen u sastav vaše brigade.

O svim događajima i promjenama na vašem prostoru izvijestite nas odmah i hitno.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

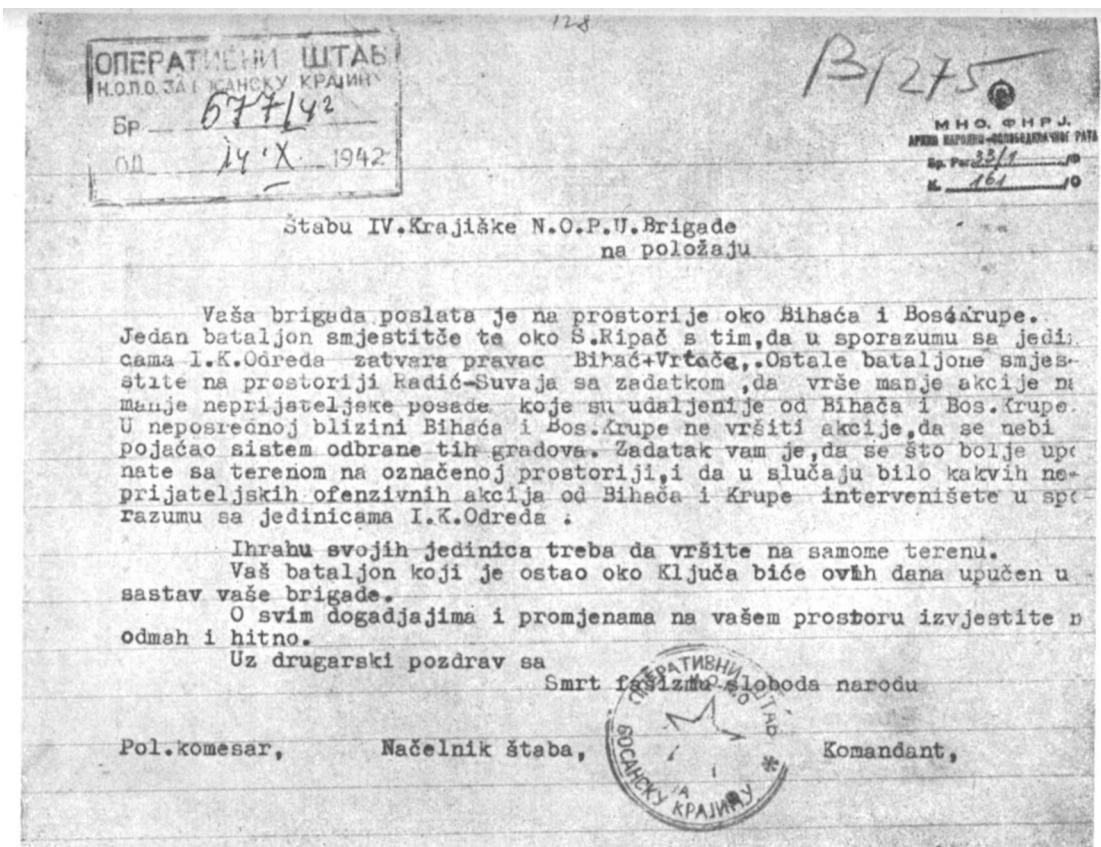
Pol. komesar,

Načelnik štaba,

Komandant,

(M.P.)

¹ Redakcija posjeduje kopiju originala. Original nije pronađen.

Fotokopija dokumenta br. 128

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD
14 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGO-
SLAVIJE O BORBAMA SA NEPRIJATELJEM KOD SELA PEĆI,
KAMICAK, SITNICE I ČAĐAVICE¹**

S T A B
IV KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILACKE
— PARTIZANSKE —
UDARNE BRIGADE
BR. 36
DNE 14-X-1942 god.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

Po dolasku na Ključ i sektor naša brigada učestvovala je na čišćenju terena između Ključa i Vrhopolja.

7-X. Naša dva bataljona štilili su od pravca Vrhopolja akciju I prol. brigade na Ključu. Sukoba sa neprijateljem nije bilo.

8-X. Pošto je pao Ključ² naš I i IV bataljon dobili su zadatok da očiste sela Peći i Kamičak i da zajedno sa I bat. III kr. brigade stegnu obruč oko Vrhopolja.

Borba je počela u 10.30 č. Bataljoni su protjerali neprijatelja iz pomenutih sela i njihove okoline. U tom čišćenju neprijatelj se povukao u Vrhopolje gdje je koristio gotove rovove i mitr. gnijezda. U borbi on je istjeran iz nekih prvih rovova ispred Vrhopolja.

Uveče su se bataljoni povukli sa položaja, jer je brigada dobila naredbu za pokret. O odlasku bataljona bile su obaviještene susjedne snage.

Tačan broj neprijateljskih snaga nije se mogao ustanoviti. Približno bilo ih je oko 800. Sa njihove strane dejstvovala je haubica, bacači i avion.

Zarobljen jedan ustaša i strijeljan. Zaplijenjena dva karabina, 750 m, 3 bombe, dva čebeta, dva šinjela. Neprijateljski gubici su nepoznati. U jednom rovu od našeg bacača bilo je dosta mrtvih i ranjenih.

Na našoj strani poginuli su partizani:

1. Kesić Mihajlo, I bat., sahranjen u s. Pećima
2. Ivetić Dušan, I bat.
3. Majstorović Dušan, IV bat., sahranjen u s. Kamičku.

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3325.

² Ključ je oslobođen 7. oktobra 1942 godine. Vidi dok. 107 i 116.

Teže ranjeni partizani:

1. Lukić Ilija, desetar iz I bat. (ranjen u pluća)
2. Vrakela Pero, iz IV bat. (ranjen u glavu).

Lakše ranjeni:

1. Gašić Nikola, iz I bataljona
2. Kuruc Milan, iz I bat.
3. Ajder Nedjeljko, iz I bat.
4. Vulić Krsta, iz IV bat.
5. Ljuboja Mijo, iz IV bat.
6. Vrakela Branko, iz IV bat.

Akcija je izvedena po planu. Nedostaci su: što se-prilikom prebacivanja veza nije pravilno održavala. Naime, borci su glasno vikali »veza«, time su otkrivali i stvarali galamu. Drugo, borci nisu pravilno i dovoljno koristili zaklone i radi toga bilo je i ovo-liko ranjenih.

Veza sa susjednim jedinicama održavala se pravilno.

U akciji je utrošeno 2775 metaka (od toga 600 bilo je neispravno). Utrošene su 2 bacačke granate.

Nije bilo gubitaka u oružju.

Poslije pokreta brigade prema B-ću³, naš II bat. ostao je u sastavu I kr. brigade, na sektoru Klokočevac.

10-X. II bataljon vodio je borbu na sektoru Sitnice i Čađavice sa bataljonima I krajinskog brigade i VI k. odreda. Borba je trajala do kasno uveče. U 16 č. bataljon se morao povući na nove položaje, uslijed jake neprijateljske vatre.

Neprijatelj je nastupao sa ustaško-njemačkim i četničkim jedinicama kojih je moglo biti do tri hiljade.

Ratnog plijena nije bilo. Gubici neprijatelja su nepoznati. Bio ih je velik broj.

Na našoj strani poginuli su drugovi:

1. Bucalo Mirko, II bat.
2. Milan Tica
3. Manojlo Jović
4. Lazo Lukajić

Drugovi su sahranjeni kod Čađavice.

Teže ranjeni:

1. Ilija Sobat, 2. Đuro Marčeta, 3. Ostoja Ćosić, 4. Miladin Bucalo.

Lakše ranjeni:

1. Jovan Marčeta, 2. Marko Krasoje.

Štab bataljona dao je ovako mišljenje o akciji: da je ona neplanski vođena, nije bilo jedinstvene komande, veza između

" Bihaću

bataljona bila je vrlo slaba, od šest bataljona koji su bili na toni sektoru učestvovao je manji dio dok su ostali bili slabo raspoređeni.

Bataljon je utrošio 965 jugosl., 370 talij. municije, 168 met. za t. mitr. Breda. Utrošeno je 7 krag, i 2 talij. bombe.

Izgubljene su 3 puške: jedna od njih je raznešena topovskom granatom.

Poslije ove akcije bataljon je dobio naređenje da krene u sastav brigade.

Brigada je 12-X po podne stigla na prostor Ripač—Tihotina. Veza sa četom III bat. I kraj. odreda je uhvaćena. Međutim od Štaba bataljona nismo još dobili nikakve podatke, premda smo im mi to odmah tražili,

13-X izviđali smo teren, što ćemo i danas učiniti. Ukoliko budemo raspolagali sa podacima, preći ćemo odmah na izvođenje akcija. Danas treba da podatke dobijemo.

Redovno ćemo slati izvještaje o radu i akcijama na ovome sektoru.

Ishrana bataljona je dobra.

Uz borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Politkom,
N. Kotle⁴

Komandant,
Mil. Morača⁵

⁴ Nikola Kotle •
¹ Milutin Morača

**IZVJEŠTAJ NAČELNIKA OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU OD OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIV-
NOM ŠTABU O SITUACIJI NA SEKTORU KLJUCA I ZAPA-
ŽANJA U POGLEDU KOMANDOVANJA NA BANJALUČKOM
SEKTORU¹**

OPERAT. ŠTABU ZA B.K.

Situacija odlaskom neprijat. snaga iz Ključa² i ponovnim oslobođavanjem Mrkonjić Grada³ korenito se izmenila.

Po mom mišljenju čačanje na banjalučkom sektoru, tj. oko Sitnice i uopšte blizu Manjače, moglo bi da oživi opet Manjaču kod neprijatelja koji je težio da tamo bude defanzivan i da ima izvesnu ravnotežu. Tamo je neprijatelj **najosetljiviji**. Zato ja ne bih tamo mnogo čačao i izazivao neprijatelja, no priznajem da nisam u stanju da to dovoljno sigurno procenim.

Kad sam video da se ima namera ići prema Prnjavoru i da I prolet. brigada verovatno neće moći prema Bihaću, spomenuo sam drugovima akciju na Bihać. Drug Arsa, koji stvari posmatra **statički-vojnički**, bez naročitih argumenata, isključuje tu akciju. Ja sam već navikao na takve njegove procene.

Stojim na gledištu da niko sa strane nije u stanju bolje da proceni situaciju od Oper, štaba za Bos. Krajinu. Taj štab vodio je najuspešnije operacije punu godinu dana i oslobođio veliku teritoriju i bez Arse i bez mene. Sada osećam da se na ovaj način potpuno oduzima inicijativa Oper, štabu, jer se Arsa direktno meša u poslove Oper, štaba i vrši poslove tog štaba.

Pre mog dolaska ovamo drug Arsa je postavio drugove Slavku⁴ i Koču⁵ da komanduju ovim sektorom. Štab III kraj. brig., a naročito drug Karanović⁶, vrlo nepovoljno je primio određivanje druga Koče u komandovanje sektorom i izjavio drugu Slavku i meni da će se žaliti. Dok smo ovde drug Slavko i ja, neprirodno je da tu neko drugi komanduje, ko nije u sastavu Oper, štaba.

¹ Original pisan rukom. Dokument je pisan vjerovatno 15 oktobra 1942 godine.

" Pod pritiskom Prve proleterske brigade, njemačko-ustaške snage napustile su Ključ 13 oktobra 1942 godine.

' Mrkonjić Grad je oslobođen 12/13 oktobra. Vidi dok. br. 123.

* Slavko Rodić, zamjenik komandanta Operativnog štaba za Bosansku Krajinu

⁵ Koča Popović

* Nikola Karanović, komandant Treće krajiške NOU brigade

Odmah ćemo drug Slavko i ja pristupiti pretvaranju VI odreda u polubrigadu. Forsira se branje i evakuacija kukuruza.
S drugar, pozdravom S.F. — S.N.,

Nač. Oper, štaba za B.K.
Branko Poljanac

Po mom mišljenju dobro bi bilo kad bi drug Košta otišao
u V.Š., pošto je, pored bihaćkog, interesantan i sektor prnjavorški.

BR. 131

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA GRUPE BRIGADA OD 15
OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGO-
SLAVIJE O ČIŠĆENJU SELA OKO MRKONJIĆ GRADA I
PRODOFcU NEPRIJATELJA PREMA KLJUČU I SANICI¹**

**STAB GRUPE
BRIGADA**
15-X-42 u 11h Medna " "

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D. VOJSKE JUGOSLAVIJE

Mi smo vas već obavijestili o našem upadu u Mrkonjić².

Odmah smo preduzeli mjere čišćenja sela na tom sektoru i prebacili jedan bat. II pr. brigade u Trijebovo i jedan bat. III br. desno od komunikacije Mrkonjić — Čađavica da bi se našli u leđa neprijatelju koji nadire prema Ključu. Jednovremeno smo postavili zastor prema Jajcu od jedinica IV br. i III odreda i preduzeli mjere prikupljanja podataka o Jajcu. Mi istina nijesmo imali namjeru napadati Jajce jer u njemu nema ničega i što bi se naše snage i suviše razvukle.

13 ov. mj. neprijatelji je napravio ispad iz Jajca sa dva tenka i nešto pješadije — većinom Nijemci. II bat. IV br. odbio je neprijatelja i povratio ga u Jajce uz gubitke na strani neprijatelja od 6 mrtvih i nešto ranjenih. Mi smo imali 1 mrtvog i 3 ranjena druga.

Poslije odlaska II pr. brigade naše snage su dosta razvučene, no mi ćemo ipak preduzeti sa nekoliko bataljona napad u leđa neprijatelju koji nadire ka Ključu i Sanici. U tom cilju smo bataljonu III br., koji se nalazi na padinama Dimitora poviše s. Peraći i s. Orahovljani, izdali naređenje da postavlja zasjede na putu Čađavica — Ključ i da ispituje neprijateljske snage. Taj bi nam bataljon poslužio, u slučaju da neprijatelj pokuša prodror na Mliništa, da udari neprijatelja u bok i leđa.

U svakom slučaju mi nećemo mirovati. III odredu smo izdali naređenje da presijeca komunikaciju Jajce — D. Vakuf i da prebaci svoje snage na komunikaciju Jajce — Travnik u cilju pravljenja zasjeda i uznemiravanja neprijatelja.

Sa IV zonom³ održavamo vezu, no nas mnogo zabrinjava pravac: Kupres — Hrbine⁴ — Glamoč. Mi na tom pravcu imamo

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3295.

² Vidi dok. br. 123.

* Cetvrtoperativna zona Hrvatske

⁴ Vjerovatno Krbljina Planina

onaj Kupreški bat., zato bi trebala IV zona poslati nešto snaga u s. Pribelja. Mi smo im i o tom pisali⁵ a oni su nam odgovorili da nemaju snaga. Sela u kojima su raspoređene naše jedinice dosta su četnički nastrojena, te nam i to pravi poteškoća. Mi istina politički radimo u ovim selima i čistimo ih, no izvjesnim bandama naša obavještajna služba ne može ući u trag, jer imaju podršku seljaka.

U Mrkonjiću nijesmo našli ništa. Ishrana jedinica sa terena ide dosta teško.

Molimo za dalje instrukcije. Primili smo vaše naređenje od 10-X-42 i postupili po njemu saobrazivši ga situaciji poslije pada Mrkonjića.

Sa I krajiškom br. održavamo vezu iako to ide dosta teško.

II pr. br. pošla je na novi zadatak 14-X-42 u zoru, jer smo naređenje primili 13-X-42 u 18h.

O Tršu⁶ i Volodi⁷ još nijesmo ništa utvrdili.

Drugarski vas pozdravljaju

S.F. — S.N.

Za Stab grupe brigada
Peko
V. Jakić⁸

P. S. Šaljemo vam jednu interesantnu »proputnicu«.

P. S. Šaljemo vam izjavu člana komisije koju je zarobila jedna jedinica IV br.

BR. 132

PREGLED BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE NA DAN 15 OKTOBRA 1942 GODINE

⁵ Vidi dok. br. 117.

⁶ Narodni heroj Rifat Burdžević, zamjenik političkog komesara Treće sandžačke brigade. Krajem 1942 god., u selu Trnovu kod Mrkonjić Grada, zajedno sa Vladimirom Kneževićem, mučki ubijen od četnika.

⁷ Narodni heroj Vladimir Knežević, komandant Treće sandžačke brigade

⁸ Narodni heroj Velimir Jakić. Umro 1949 godine.

Statistički pregled III Kraj. Udarne Brigade od 24-IX - 15-X-1942 god

Politkomesar,
S. Tadić N a p o m e n a: Topovi nisu uvedeni u ovaj pregled.

⁸ Simo Tadić

K o l i č i n a m u n i c i j e							Brojno st. kocja	
Za pakke	Za P. M.	Za P. mitra- ljeze	Za to- pove	Za ha- cate	Tovar- nih			
Jugoslov. M. 24	Talijan.	Jugoslov. (frede)	Jugoslov. Z. B.	Njemački	Polski 100 m/m 4/2 Jugoslov. 65 m/m Talijan. 75 m m Teške 81 m/m M. 31 Lake	Za revolvere Jahach Za kulinju Za komesu Za prat. oruđja	Tovar- nih	
850	150					79	5	
300	50					30		
50						16		
203	120		2.610 200	285		168	2 8 2	
50	40					12		
50						4		
272	620		3.900	1.200		215	2 8	
300						8		
250						8		
2.739	310	5.820	850			20	45 2	18
80						5		

polto vilje se prinađati ovaj Brizagli

Komandant
Karanovitch

⁸ Nikola Karanović

Сталинграда пройден в Третий фронт бригады № 34-й - 15-й - 1942 год.

Бо саласу		Количина көрнекіліктердегі										Количина мүнайдағы		Барлық саласу			
Аралық	Момент	Годын	Аралық	Аралық	Аралық	Годын	Годын	Годын	Годын	Годын							
Минимум	30	4	29	4	29	4	29	4	29	4	29	4	29	4	29	4	
Максимум	7	7	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	
Средний	4	2	4	2	4	2	4	2	4	2	4	2	4	2	4	2	
Изменение	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Годын	394	-64	-280	-2	-16	4	4	-1	-1	-2	-1	-1	-1	-1	-1	-1	
Минимум	5	5	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Средний	6	2	1	5	2	1	5	2	1	5	2	1	5	2	1	5	
Изменение	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Годын	59	136	262	11	13	14	13	14	13	14	13	14	13	14	13	14	
Минимум	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	
Средний	7	2	7	2	5	5	7	2	5	5	7	2	5	5	7	2	
Изменение	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Годын	40	6	10	-	67	4	6	1	+	+	2	8	110	110	110	110	
Минимум	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
Средний	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
Изменение	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Годын	21	0	23	736	6	594	6	6	1	22	1	5	2	600	1100	1100	1100
Максимум	21	0	23	736	6	594	6	6	1	22	1	5	2	600	1100	1100	1100
Средний	21	0	23	736	6	594	6	6	1	22	1	5	2	600	1100	1100	1100

Напоменде: Потоци и потоки у брдима су већ преостали, јер се више не припремају објекти бригади.

Розити монстера,
Сингапур

Königsdörfl

Fotokopija dokumenta br. 132

NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 16 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABOVIMA PRVE PROLETERSKE I TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE, GRUPI BRIGADA MRKONJIĆ GRAD I KRAJIŠKOJ POLUBRIGADI ZA ČIŠĆENJE PROSTORIJE SITNICA, ČAĐAVICA, PONOR

**OPERATIVNI STAB
ZA BOSANSKU KRAJINU**

ŠTABOVIMA:

I proleterske brigade
Grupi brigada Mrkonjić Grad
III krajiške NOPU brigade
Krajiške polubrigade

1) Poslije likvidacije nepr. snage u Mrkonjić Gradu i okolini i neprijateljskog odlaska (pukovnija) sa sektora Ključ, u pravcu Sanskog Mosta, prema izvještajima obaveštajnih organa, neprijatelj je ostavio sljedeće posade:

u Sitnici¹ 300 vojnika (ne zna se kakvih) sa njemačkom komandom, odakle se danju i noću šalju zasjede na prostoriju Klo-kotovac — s. Dukići, radi obezbjedenja od Ključa;

u s. Marčete (jugoistočno od Čađavice) nalazi se navodno Drenović sa 80 četnika, od kojih se 20 šalje na most kod Ponora u zasjedu;

između s. Donje Ratkovo i Sokolovo, u zaseoku Crljeni, u blizini kuće Toše Đukića 120 četnika koji raspolažu i sa jednim minobacačem 80 m/m.;

četnici su tražili pojačanje iz Banje Luke i navodno dobili su 700 Radićevih četnika — sa prostorije istočno od Vrbasa, za koje se ne zna gdje su raspoređeni.

Sela Ratkovo i Sokolovo djelimično su četnička.

Može se pretpostaviti da od Sitnice do Kadnih Voda nema nepr. zasjeda ni posada.

2) Jedan bataljon Mrkonjičke grupe brigada² nalazi se na Dimitoru, iznad sela Orahovljani; štab iste Grupe brigada izvije-

¹ Predviđeni napad na Sitnicu nije izvršen (vidi dok. br. 136). Sitnica je napadnuta noću 19/20 novembra. U napadu su učestvovali Prva proleterska i Treća sandžačka brigada. Poslije žestoke borbe Sitnica je zauzeta.

² U sastavu ove grupe bile su sljedeće brigade: Druga proleterska, Treća sandžačka i Četvrta proleterska (crnogorska).

stio je da ~je očistio od četnika svu prostoriju jugozapadno od dru-ma Mrkonjić Grad — Čađavica.

3) Stavljeno nam je u zadatak da očistimo prostoriju Sit-nica — Čađavica — Ponor od neprijateljskih posada, štiteći se pri likom akcije od Banje Luke i zaseoka Crljeni. Za ovu akciju dolaze u obzir snage I proleterske brigade, Krajiške polubrigade, jedan ba-taljon III krajiške brigade i jedan bataljon Grupe brigada Mrko-njić Grada.

4) Čišćenje Čađavice i Ponora kao i posjedanje kota južno od druma Čađavica — Ključ trebalo bi da izvrši jedan bataljon Polu-brigade (bataljon »Soko«) sa jednim bataljom Grupe brigada.

Likvidaciju Sitnice izvršiće I proleterska brigada, kao i za-štitu od Banje Luke.

Čišćenje zaseoka Crljeni od četničkih bandi izvršiće bata-ljoni »Zdravko Čelar« iz III krajiške brigade i Manjački iz Kra-jiške polubrigade.

5) Pokret treba izvršiti tako da sve jedinice budu na po-laznim položajima do 20 časova, sutra, 17. o. m. Bataljoni »Zdravko čelar« i Manjački treba da se sutra, 17. o. m. do 12 časova u podne, jave zamjeniku j načelniku Oper, štaba za B.H.³ od kojih će do-bititi zadatak.

6) Akcija treba da počne tačno u 22 časa.

7) Bataljon »Soko« treba da izvrši rušenje ili paljenje mosta kod Ponora sa mobilisanim ljudstvom iz s. Orahovljani.

8) III krajiška brigada treba da zaštitи berbu kukuruza od pravca Sanski Most — Vrhopolje i pravca r. Sane, sama, pošto odlaze jedinice I proleterske brigade u akciju na Sitnicu. Bata-ljon »Zdravko Čelar« za vrijeme akcije na zaselak Crljeni i za vrijeme pokreta do tog mjesta treba da održava vezu sa III kra-jiškom brigadom. III kr. brigada uputiće potrebne dijelove na pro-storiju Ramići — Vojići sa zadatkom da spriječe samovoljno od-vlačenje kukuruza od strane seljaka.

9) Za vrijeme akcije sve izvještaje slati štabu I proleterske brigade oko zaseoka Hercezi, oko 1,5 km zapadno od Sitnice, po-što ćemo sa njom stalno imati vezu.

10) Ranjenike slati preko Ključa za Petrovac.

11) Po izvršenoj akciji, jedinice I proleterske ostaće na pro-storiji Sitnica — D. Ratkovo. Bataljoni »Zdravko Čelar« i Manjački na pravcu Sokolovo — Crljeni, a bataljon »Soko« na prostoriji Dra-goraj — Orahovljani.

* Pogrešno napisano prilikom kucanja na mašini. Treba da stoji:
B.K. (Bosansku Krajinu).

12) Borbeni znaci ostaju isti koje je dao Operativni štab za
17. okt.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

16 X 1942 18.30 č.

Za Operativni štab
za Bosansku Krajinu
zamjenik
S. Rodić
Načelnik,
Branko Poljanac

13) Mi ćemo biti sa štabom I prolet. N.O.U. brigade.

BR. 134

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 16 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU
NOP I DV JUGOSLAVIJE O SITUACIJI NA OSLOBOĐENOJ
TERITORIJI BOSANSKE KRAJINE I POTREBI REORGANIZA-
CIJE JEDINICA¹**

**OPERATIVNI STAB
NAR. OSLOB. PART. I DOBR. VOJSKE**
16. oktobra 1942 god.
Na položaju

**VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE PART. I
DOBROVOLJAČKE VOJSKE ZA JUGOSLAVIJU — ZA DRUGA
STAROG**

Rasmotrili smo detaljno u našem štabu opštu situaciju na oslobođenoj teritoriji Krajine i oko nje i došli smo do zaključka da smo na toj teritoriji veoma pritiješnjeni, da su na njoj skupljene prevelike snage koje privlače neprijatelja, da se tolike vojne snage na ovako maloj teritoriji ne mogu ishraniti i da će sve rezerve koje su prikupljene biti potrošene za mjesec dana. Isto tako došli smo do sigurnog zaključka da ćemo najsigurnije izgubiti

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2899.

oslobođenu teritoriju ako je budemo branili sa snagama koje su sve sada skupljene na njoj, čime je olakšan rad neprijatelju zbog skupljenih jedinica.

Po našem mišljenju potrebno je što prije obrazovati jednu do dvije grupe (divizije) koje će nadirati van sadanje oslobođene teritorije. Po našem mišljenju jedna grupa (divizija jedna oko 3 brigade) mogla bi se obrazovati od: 2. proleterske, 3. sandžačke i 5. crnogorske brigade i ta bi grupa mogla ići preko Mrkonjić Grada — Crne Rijeke — Cemernice — Skender Vakuf — Maslovare — Borija pravac Prnjavor, na sektor Centralne Bosne. Prema svim dobivenim izvještajima sa te strane, uslovi su povoljni za dolazak naših jedinica i za djelovanje njihovo na tome terenu, a i za ishranu u sektoru Posavine Centralne Bosne². Ova bi grupa mogla uspostaviti vezu sa Istočnom Bosnom, a i njeno djelovanje u Centralnoj Bosni povoljno bi uticalo na razvoj prilika u Istočnoj Bosni. Toj grupi mi bi dodali izvjesnu grupu odgovornih drugova i partizana koji poznaju teren i prilike u Centralnoj Bosni i koji bi tu grupu povezali sa našim Proleterskim bataljonom, koji djeliće u okolini Prnjavora i u Posavini³. Za zaštitu oslobođene teritorije prema Jajcu i Vakufu, za vezu između nas i grupe koja bi išla u Centralnu Bosnu kao i zaštitu njenog zaleda, trebala bi da ostane 4-ta crnogorska brigada sa snagama 3 kraj. odreda.

Za privremenu zaštitu sektora oko Mrkonjić Grada i Ključa moglo bi privremeno ostati 1. proleterska i jedna krajiška brigada i novoformirana polubrigada od snaga 6 kraj. odreda. Djelatnošću grupe u Centralnoj Bosni brzo bi se obratila pažnja neprijatelja na taj kraj i rasteretila bi se teritorija Mrkonjić Grad — Ključ, tako da bi se jedna brigada mogla brzo oslobođiti. Po našem mišljenju pogrešno bi bilo sada aktivizirati sektor Manjače iz razloga što je to pust — pasivan kraj sa stanovništvom neprijateljski raspoloženim prema nama i što neprijatelj nikako nas ne bi trpio na tome sektoru s obzirom na Banju Luku.

Po našem mišljenju dolazi u obzir i likvidacija Bihaća⁴ sa neposrednom okolinom (Ličkim Petrovim Selom i Cazinom). Ovo iz razloga jer je stanovništvo u njemu veoma raspoloženo za nas, što su glavne snage grada domobrani Zagorci sa svega jednom ustaškom bojnom (oko 500), što grad takoreći ništa nije utvrđen

¹ U toku novembra Vrhovni štab uputio je Prvu proletersku diviziju u Centralnu Bosnu sa zadatkom da oživi NO pokret na tome terenu.

² U to vrijeme Proleterski bataljon Bosanske Krajine nalazio se u Slavoniji, u koju se prebacio u junu 1942 god. Krajem oktobra Bataljon se sa ukupno 87 boraca prebacio iz Slavonije na Kozaru a odatle u Podgrmeč, gdje je rasformiran a njegovi borci upućeni u razne krajiške jedinice, uglavnom na rukovodeće dužnosti.

³ Bihać je oslobođen 7 novembra 1942 godine.

sem par bunkera i nešto manje rovova, što je bihaćki kraj bogat u žitu i kukuruzu, što bi vojnički pljen u gradu bio veliki (oružje, municija, uniforme i obuća) i što je opšte raspoloženje kod svih krajiških i ličkih jedinica za napad na taj grad i što se taj grad može držati braneći uglavnom svega jedan pravac prema Krupi — koja bi odmah došla u obzir za likvidaciju. Likvidacijom Bihaća otvaraju nam se velike mogućnosti, a i stvara se solidna veza sa snagama Like, Banije i Korduna, što je od velike važnosti. Na taj bi se način stvorila mogućnost operacija sa kombinovanim snagama u slivu Kupe i njenih desnih pritoka sa naslonom na masiv Kapele i Plješevice u krajeve koji su bogati hranom.

Najvažniji razlog koji nas rukovodi da predložimo odlazak u Centralnu Bosnu i nadiranje ka Baniji i Kordunu jeste što bi na taj način preuzezeli inicijativu u svoje ruke, razvukli neprijatelja na više strana i što bi mu na taj način poremetili njegove ofanzivne namjere na našu oslobođenu teritoriju.

Sadanja situacija na sektoru oko Ključa sljedeća je: 3-ća krajiška brigada štiti od pravca Sanski Most — Vrhopolje i omogućava berbu kukuruza, Prva proleterska brigada sa snagama Krajiške polubrigade krenula je pravcem Klokočevac — Sitnica sa zadatkom zaštite ovog sektora od Banje Luke, čišćenja Sitnice i hvatanja veze sa našim snagama u Mrkonjić Gradu. Poljoprivredna udarna brigada već je u radu berbe kukuruza i ostale ljetine. Rušenje komunikacija nastavlja se, a pogotovu Klokočevca.

Neprijateljski gubici u borbama zadnjih dana oko Ključa,⁵ prema provjerjenim podacima, iznose oko 300 mrtvih — većinom Nijemaca i ustaša, među kojima je veliki broj oficira, a isto toliki broj i ranjenih. Uništen je jedan tenk od 32 tone i dva kamiona, zaplijenjen je jedan pun kamion sanitetskog materijala sa najmodernijim hirurškim instrumentima. Od oružja zaplijenjeno je 2 teška mitraljeza, 2 puškomitraljeza, oko 60 karabina, 10.000 metaka, uništen jedan neprijateljski top 75 mnj na tenku i dva teška mitraljeza. Naši gubici 10 mrtvih i 20 lakše ranjenih.

Po dobivenom izvještaju od Komande područja Bos. Petrovac vidi se da su ustanovljene i instalirane mnoge ustanove u tome gradu i to od V. Š. Mi smo mišljenja da ne bi trebala ni jedna ustanova da postoji u Petrovcu jer to privlači pažnju neprijatelja koji smatra da je Petrovac naš centar i naše glavno sjedište, te tako i na taj sektor i upravlja svoje jače ofanzive. Mi smo mišljenja da još nismo u mogućnosti da svoje centre stvaramo u oslobođenim gradovima. Naš štab je budno pratilo razvoj situacije oko Ključa i imao je sve vrijeme situaciju u svojoj ruci, dobivao redovno izvještaje i nije uopšte bilo razloga nekoj nervozni, jer su bile na raspoloženju čak i rezervne snage. Prva krajiška brigada

¹ O borbama oko Ključa govore i dokumenta br. 107 i 116.

povukla se po naređenju o. štaba,⁶ a nije se neodgovorno izvukla iz borbe kako je to drug Arso napisao nama. Ova brigada je naša najbolja jedinica koja je u neprekidnim borbama već dva i po mjeseca i pretrpjela je velike gubitke tako da je prepovoljena i mi smo smatrali da je neophodno potrebno da se ona povuče radi popune i reorganizacije pošto je veliki dio komandnog kadra izginuo.

Molimo da nam po svim gore navedenim pitanjima što prije odgovorite, a isto tako po svim pitanjima koje Vam je sigurno drug Arso izložio.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik kta	Načelnik štaba	Komandant
S. Rodić	Branko Poljanac	Košta

Za odgovorne na sektoru oko Ključa postavljeni su drugovi Slavko i Branko, članovi ovog Operativnog štaba.

BR. 135

IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA ŠESTOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 16 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O BROJNOM STANJU NEPRIJATELJA U GARNIZONU SANSKI MOST I OKOLNIM UPORIŠTIMA

**OBAVJEŠTAJNI OFICIR
PRI VI KRAJ. ODREDU**

ZAMJENIKU KOMANDANTA OPERATIVNOG ŠTABA ZA BOS. KRAJINU

(Drugu Slavku)

Na položaju

Prilažem vam podatke o stanju neprijatelja u Sanskom Mostu i ostalim okolnim uporištima u kome vam navodim sljedeće:

Na 10-X-1942 godine neprijatelj je dobio pojačanje u Vrhopolu od 900 do 1000 vojnika, koji su došli sa položaja Sasine, Prije-

" Operativnog štaba

dora i drugih okolnih mjesta. Neprijatelj se tajno koncentrisao i istoga dana krenuo za Vrhopolje i napao na naše položaje na Pećima gde je kako smo obaviješteni imao ogromne gubitke. Imali su 2 brzometna topa i jedan mali tenk. Moral ovih je jako slab.

Sanski Most ima 50 Nijemaca koji logoraju u Sokolskom domu i 100 domobrana koji logoraju u bolnici, 20 žandarma koji se nalaze u stanici i 8 žandarma na onoj strani preko mosta kod pošte; drugih snaga nisu imali, ukoliko sad ne budu pridošli kad su otstupili sa Sitnice. Municipije imaju veliku količinu. Slagalište municipije im je u bolnici i Sokolskom domu. Dva vagona municipije se nalaze u osnovnoj školi.

Položaj tj. rovovi i bunkerji su im od vode Sane prema kato- ličkoj crkvi, željezničkoj stanici, bolnici i do željezničke stanice duž pruge. Ispred rovova žičana prepreka visoka 120 cm jednostruka. Rov od rova udaljen je 20 do 30 metara. Imaju 4 talijanska brdska topa i jednu haubicu kod katoličke crkve. Automatsko oružje nije mi poznato.

Položaj od Grmeča je najviše utvrđen na Djedovači i Brajčevanu. Skicu od tih položaja posao sam I bataljonu I kr. odreda »Petar Skundrić«, taj. položaj drži oko 1000 vojnika. U skici se jasno vidi opis položaja.

Sasina ima oko 150 vojnika. Samo sam sad obaviješten da su se neki povratili koji su bili na Sitnici, nazad na svoje položaje.

U Čaplju 40 vojnika, 2 teška mitraljeza, na brini jedan bacač i 15 vojnika.

U Kijevu ima 40 vojnika i jedan teški mitraljez. Ovi su morala vrlo slabog.

U Palanci 80 vojnika, od ovih 40 na tominskom groblju. Na groblju jedan bacač i jedan teški mitraljez. U Palanci jedan teški mitraljez. U Tomini kod općine 20 vojnika i jedan teški mitraljez.

U Čaplju u Rešića magazi — puna magaza municipije.

U Vrhopolju nije mi poznato stanje neprijatelja, jer ne znam koliko ih je ostalo od ovih što su na 10-X krenuli se prema Ključu i povratili se nazad.¹ Skicu od ovih položaja ima 1 bataljon I kr. odreda »Petar Skundrić«, u njoj se jasno vidi opis ovih položaja.

Neprijateljske snage koje su prošle od Sitnice prema Ključu bile su oko 1500 vojnika, 3 topa i 4 minobacača. Tenkova koliko je bilo nije mi poznato.

Na Sitnici ih ima oko 900 vojnika. Od tih 600 četnika a 300 domobrana. Nad svim ovim snagama je njemačka komanda. Imaju jedan top kalibra 100 mm i jedan mali reflektor. Nemaju namjere za napad nego su u odbrani. Ove neprijateljske snage kontrolišu put Sitnica — Čađavica i prema Ključu do Medara. Četnici koji

¹ Pošto je Ključ ponovo oslobođen 7. oktobra, neprijatelj je 10. oktobra izvršio napad od pravca Sanskog Mosta i Sitnice prema Ključu.

se nalaze na Sitnici, prema dokazu su iz Srbije. Drenovića četnici se nalaze u selu Marčetama. Ostali su četnici prema Bronzanom Majdanu. Oko 60 četničkih bandita nalazi se više Crljeni.

Uz drugarski i borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

16 oktobra 1942 g.

Obaveštajni oficir,
(Potpis načelnika)

“ Naknadno dostavljamo nepr. snage koje su otišle u Sanski Most od Sitnice: ovih novodošlih 1500 otišli su na stare položaje u Ljubiju i ostale. Ovo su im zadnji napadi koje su spremili na Ključ.²

BR. 136

NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 17 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABOVIMA PRVE PROLETERSKE I TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE, OPERATIVNOM ŠTABU GRUPE BRIGADA, KRAJIŠKOJ POLUBRIGADI I BATALJONU »SOKO« ZA ODUSTAJANJE OD NAMJERAVANOG NAPADA NA SITNICU

OPERATIVNI STAB ZA B.K.
P o l o ž a j
17-X-42

ŠTABOVIMA:

, I proleterske brigade
III krajiške brigade
Grupe brigada oko Mrkonjića
Krajiške polubrigade
Bataljonu »Soko«

1) Poslije najnovije dobijenih podataka o stanju neprijateljskih snaga u Sitnici i njenoj okolini, i zbog opšteg rasporeda naših snaga do kojega će u toku ovih dana doći, odustali smo, za sada, od ugovorene akcije na Sitnicu.¹

* Posljednji pasus dopisan rukom.

¹ Vidi dok. br. 133.

2) Za sada će Prva proleterska brigada ostati u kantonmanima u okolini Ključa kao rezerva zaštite žetve na području Ključko-saničke doline.

3) III krajiška brigada ima za zadatak da obezbijedi žetu sa pravca Vrhopolje i pravca istočno od Krasulja. Za zaštitu ovih pravaca upotrijebiće svoja sva tri bataljona. Osim toga ova brigada po potrebi će sa manjim dijelovima zaštititi kukuruz od elemenata koji su skloni pljački.

4) Krajiška polubrigada sa svoja dva bataljona zatvorice pravac Čadavica — Klokočevac, s tim što će Štab polubrigade po svom nahođenju, i prema obavještenjima sa kojima raspolaže o četničkim bandama, držati izvjesne dijelove u zaštiti od Vrbljana.

Polubrigada ima zadatak da uhvati čvrstu vezu sa snagama Grupe brigade oko Mrkonjića, preko ljevokrilnog bataljona ove grupe koji se do sada nalazio na Dimitoru. Štab polubrigade pobrinuće se da se cesta u Klokočevcu totalno poruši.

Do novih ofanzivnih pokreta štabovi jedinica pobrinuće se da se jedinice odmore.

Uz drugarski borbeni pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik komandanta
S. Rodić

Bataljon »Z.C.«² povucite iz Ključa i dajte mu raspored.

S. R.

f

' »Zdravko Čelar«

BR. 137

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE PROLETERSKE (CRNOGORSKE)
BRIGADE OD 17 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU
NOP I DV JUGOSLAVIJE O BORBAMA KOD JEZERA I O
RASPOREDU JEDINICA¹

STAB IV N.O.U. CRNOGORSKE BRIGADE
17 oktobra 1942 god
u 6 sati

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

Naša brigada ima sada sljedeći raspored:

II bataljon iznad Jezera, V bataljon u s. Podgorje, III bataljon dvije čete na Previli i jedna u gradu² radi održavanja reda, I bataljon u s. Gerzovo i jedna četa u Štrbine koja privremeno ostaje za zatvaranje tog pravca.

Kod II bataljona naše brigade nalazi se dobrovoljački bataljon,³ čija je borbenost i politička sposobnost vrlo mala iako ima uslova da kvalitet svog ljudstva i u jednom i u drugom pogledu ojača. Bataljoni »Pelagić« i »Šolaja«⁴ nalaze se na prostoru Janj i budno osmatraju na pravce od Donjeg Vakufa i Kupresa.

Naš II bataljon imao je dva puta borbu sa njemačkim tenkovima na Jezeru kada su oni pokušali da se probiju za Mrkonjić poslije osvajanja istog od strane naših jedinica.⁵ I u prvom i u drugom pokušaju prodora Nijemci su imali gubitaka od 10 do 15 mrtvih. Bilo je i nešto ranjenih. Drugi put kada su Nijemci pokušali da se probiju za Mrkonjić, odmah na prve naše pucnje pobjegli su u panici. Tenkove smo gadali sa protukolskim topom. Drugi bataljon izvještava da su pogodili cilj, ali to nam izgleda sumnjivo jer su tenkovi uspjeli da se vrate natrag sa tog mjeseta. Imali smo u prvom sukobu sa Nijemcima 3 lakše ranjena i jednog mrtvog. — Ostali naši bataljoni nisu imali gubitaka.

Sinoć 16 uveče pristiglo nam je prema spisku 210 drugova iz Dalmacije⁶ od kojih su četiri do pet zadržani u Glamoču kao bolesni. Kvalitet ljudstva je dobar i hoće borbu. Među tim drugo-

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3296.

² Mrkonjić Grad

³ Dobrovoljački bataljon Trećeg krajiškog NOP odreda

⁴ Oba bataljona su pripadala Trećem krajiškom NOP odredu.

⁵ Mrkonjić Grad je oslobođen 12/13 oktobra 1942 god. (vidi dok. br. 123).

⁶ Prema naređenju Vrhovnog štaba, ovi drugovi su upućeni za popunu jedinica Četvrte proleterske (crnogorske) brigade.

vima ima ravno 50 drugarica, što je svakako vrlo veliki broj za našu brigadu kada se uzme u obzir da pored njih imamo još 163 drugarice. U jednoj boračkoj brigadi ovoliki broj žena otežava i slabim njenu borbenu sposobnost i otežava vojničko podizanje cje-lokupnog ljudstva. Mi smo obavezni prema ovim drugaricama i mi ćemo im ukazati svu **Dažnju** ali mi ih nećemo dijeliti po bataljonom sem njih 10—15. Ostale ćemo smjestiti u intendanturu, organizovati sa njima politički rad i ako budemo u mogućnosti da pri-bavimo vune, pa da im damo da pletu čarape itd. Unaprijed upozoravamo da su izgledi za nabavku vune vrlo minimalni ili skoro nikakvi, te mislimo da ove drugarice nećemo moći uposliti u neki efektivni posao. Ne bi rđavo bilo kada bi Vi usvojili naš predlog da ih uputimo Ekonomskom otsjeku koji bi ih upotrijebio na neki posao u pozadini.

Molimo Vas da po ovom pitanju doneSETe što prije odluku. Mi shvaćamo da je to pravi narodni ustanak i da je on kao takav zahvatio malo i veliko, muško i žensko, i staro i mlado, no Vas molimo da ubuduće kad nam budete slali — da nam ne šaljete za sada drugarice. Naša brigada politički i vojnički sposobna je da primi najmanje 300 boraca jer mi imamo dovoljan broj vojničkih i političkih kadrova koji mogu držati čvrsto u svojim rukama 1500 boraca.

Jedan vrlo težak problem koji se nalazi pred našom brigadom to je problem odjeće i obuće, koji naročito važi za omladince. Prosto ne znamo kako i na koji način da se borimo sa ovom teškoćom jer i danas imamo poboljevanja uslijed slabe odjeće i obuće.

U neposrednoj okolini Kupresa pojavio se je tifus od kojega su oboljela čitava sela i on se i dalje postepeno širi u okolnim selima pa i u našoj brigadi pojavljuju se često slučajevi oboljenja od tifusa. Mi smo slali našeg liječnika kod Kupreškog bataljona i u kupreška sela baš zbog te bolesti i on će Vrhovnom sanitetu podnijeti iscrpan izvještaj. Mi činimo sve od sebe da održavamo što bolju higijenu u brigadi ali to je skopčano sa teškoćama.

Ukoliko ima vojničkih uslova, dobro bi bilo da nas prebacite sa ovog terena, prvo zbog ove bolesti a drugo i zbog toga što nam trebaju puške i municije radi naoružanja novoprdošlih partizana. I treće: potrebne su nam borbe radi postepenog uvlačenja ovih boraca u akcije. Ovdje za to nema uslova, samo ako ćemo [izvršiti] napad na Jajce, koji bi bio inače nekoristan jer grad je potpuno pust, pa i sam napad iziskivao bi mnogo veće snage nego što ih mi ovdje imamo.

Sa ishranom vojske ne ide baš najbolje pošto smo jedino upućeni na Glamoč, tj. na naše glavne rezerve.

II. Stanje u III krajiškom odredu se popravlja.⁷ Mi smo sa svoje strane drugovima ukazivali pomoć, kako onima u štabu tako

⁷ O stanju u Trećem krajiškom odredu vidi dok. br. 118.

i samoj partiskoj organizaciji. Naša pomoć ne može biti efikasna i u punoj mjeri dovoljna, jer komandant i komesar tog odreda nijesu u dovoljnoj mjeri aktivni i ne odgovaraju funkcijama koje su im povjerene. Ovim komandnim kadrom treba se ozbiljnije pozabaviti jer ovako kako je sada ne može da ide. U bataljonu »Pelagić« razoružali su 26 boraca, kvalifikujući ih kao harangere. Ova je mjera po našoj ocjeni vrlo oštra jer razoružavati ljudе koji su učestvovali u borbama a prije toga ne izvršiti političku pripremu u bataljonima — smatramo da je nepravilno. U Dobrovoљačkom bataljonu do sada nije održana ni jedna politička konferencija, pa je potpuno prirodno [što] ne pretstavlja nikakvu vojničku formaciju (ne izvršuje naređenja, samovoljno se povlači sa položaja itd. itd.). Mi smo stavili u dužnost Drugom bataljonu da sa tim bataljonom politički radi, pošto se on nalazi na istom terenu.

Taj odred ne raspolaže ni sa jednim liječnikom. Pored toga nije ni sam sanitet organizovan niti se tome posvećuje dovoljna pažnja iako ih je na to naš brigadni sanitetski referent upozoravao. Mi ih u tome ne možemo pomoći jer nemamo dovoljno stručnog osoblja. Njima se mora dodijeliti liječnik, a pogotovo sada kada na terenu Kupreškog bataljona vlada epidemija tifusa.

S drugarskim pozdravom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Mitar Bakić

Komandant,
Peko

BR. 138

**PRIJEDLOG ŠTABA ČETVRTE PROLETERSKE (CRNOGORSKE)
BRIGADE OD 17 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP
I DV JUGOSLAVIJE ZA POPUNU ŠTABA TREĆE SANDZACKE
NOU BRIGADE¹**

• STAB IV N.O.U. CRNOGORSKE BRIGADE

17. oktobra 1942. g.
u 8 sati

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

Na zajedničkom sastanku drugova iz štaba III brigade i članova našega štaba u prisustvu druga Milentija² razgovarali smo

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2650.
² Milentije Popović

0 popuni štaba III sandžačke brigade. U vezi s tim mi smatramo da taj štab treba hitno popuniti jer nestankom drugova Volođe³ i Trše⁴ štab je okrnjen i sadašnje rukovodstvo nije u stanju da vrši sve poslove štaba. Pored toga popuna se nameće kao hitna i zbog same vojske kojoj je teško pao nestanak pomenutih drugova.

Stoga Vam predlažemo ovakav sastav štaba:

- 1) Komandant drug Velimir Jakić, zamjenik Mile Peruničić,
- 2) Politički komesar drug Boško Duričković, zamjenik Jezdimir Lović; i
- 3) Načelnik štaba drug Žarko Vidović.

Druga kombinacija:⁵

- 1) Komandant Danilo Lekić-Španac, zamjenik drug Mile Peruničić,
- 2) Politički komesar drug Velimir Jakić, zamjenik Jezdimir Lović.

Vi druga Jakića poznajete i kao komandanta dok je bio u Sandžaku i kao komesara brigade, te bi naša ocjena o njemu bila suvišna.

Boško Duričković ispunjava uslove za političkog komesara. Jedini njegov nedostatak je što nije dovoljno pažnje, u našem bataljonu, obraćao na kulturni i opšte politički rad. On je uz to poznat Sandžaklijama jer je bio zamjenik komesara u Glavnom štabu za Sandžak i na tom položaju bio je pola godine.

Drug Vidović je komandant jednog bataljona III brigade, član Partije i bivši jugoslovenski oficir. Po ocjeni štaba III brigade to je njihov najbolji komandant.

Jezdimir Lović, po zanimanju radnik, mlad je, ima uslova za razvitak partijskog rukovodioca, a sada važi kao najbolji zamjenik komesara u njihovim bataljonima. To po ocjeni Štaba brigade.

Njihov politodjel nije u stanju da samostalno obavlja svoj partijsko-politički rad jer nestankom druga Trše onemogućena je kontrola rada politodjela. Mi smo mišljenja da i tu treba izvršiti neku popunu.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Mitar Bakić
Peko Dapčević

³ Narodni heroj Vladimir Knežević

⁴ Narodni heroj Rifat Burđević

⁵ Vrhovni štab je usvojio prvi prijedlog.

BR. 139

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 17
OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O NAPADU NA NEPRIJATELJSKU KO-
MORU KOD IVANJSKE**

**STAB
I KRAJIS. NARODNO-OSLOBODILACKOG
PARTIZANSKOG ODREDA**
Br. si.
dne 17 X 1942 g.

OPERATIVNOM ŠTABU NOP i DV BK

Položaj

Juče 16 o.mj. oko 11 sati prije podne dočekao jedan vod 3 čete II bat. ove brigade¹ neprijateljska kola koja su sprovodila 3 ustaše. Ustaše su uspjeli pobjeći, a naš je vod zaplijenio slijedeći materijal: 145 šinjela, 130 koporana, 20 čakšira, 5 čebadi, 3 para cipela, 5 konja i još nekih sitnijih stvari.

U vatri koja je bila otvorena poginuo je jedan civil, jedan je zarobljen živ i dva ranjena. Jedan konj je zaglavio. Naši bez gubitaka. Zasjeda je bila postavljena na lijevoj obali Une kod Ivanjske.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. politkomesara
Roca²
(M.P.)

Zamj. komandanta
Petar³

OPERATIVNI STAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 582
Od 18/X 1942

Prepis dostavljen Vrhovnom štabu
a. a.

¹ Pogrešno napisano; treba: odreda.

² Uroš Bogunović-Roca

* Petar Vojnović

BR. 140

NAREDBA OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 18 OKTOBRA 1942 GOD. O FORMIRANJU KOMANDE PODGRMEČKOG PODRUČJA I POSTAVLJENJU KOMANDNOG KADRA¹

OPERATIVNI ŠTAB

N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU

Br 580/42

Od 18 X 1942

- 1) ŠTABU VI N.O.P.U. BRIGADE (BIVŠEG I K.N.O. ODREDA)
- 2) KOMANDI PODGRMEČKOG PODRUČJA — BENAKOVAC

Po ukazanoj potrebi na oslobođenoj teritoriji sjeverno od Grmeča osniva se: Podgrmečka komanda područja — sa sjedištem u Benakovcu.

U rejon Podgrmečke komalide područja spadaće sva sela na oslobođenoj teritoriji od San. Mosta do Bihaća, uključujući i opština Ripač i dio Bihaćke opštine koji je oslobođen.

Za komandanta područja postavlja se drug Škundrić Mihajlo, dosadašnji komandant bataljona I K.N.O. odreda.

Za zamjenika komandanta područja postavlja se drug Velimir Milutin, dosadanji sekretar štaba I K.N.O.P. odreda.

Za sekretara komande područja postavlja se drug Stojan Kovačević. Podgrmečka komanda područja imaće dve komande mjesta:

U Lušci Palanci i Sanici.

Komandni kadar komandi mjesta u L. Palanci i Sanici ostaje isti.

Komanda područja podijeliće rejone ovih dviju komandi mesta i izvršiće njihova razgraničenja, formiraće zaštitnicu i sreske, opštinske i seoske straže i držaće ih pod svojom kontrolom, odnosno pod kontrolom komande mjesta.

Za potrebno ljudstvo i oružje Komanda podgrmečkog područja obratiće se VI krajiškoj N.O.P.U. brigadi (bivšem I K.N.O. odredu).

Štab VI K.N.O.P.U. brigade (I K.N.O.P. odreda) i novoosnovana Komanda podgrmečkog područja izvršiće formiranje komande područja do 25. oktobra t.g. i podnijeće nam pismeni izvještaj.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. pol. komesara, Načelnik štaba, Komandant,

¹ Redakcija posjeduje kopiju originala. Original nije pronađen.

BR. 141

NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 18 OKTOBRA 1942 GOD. ZA REORGANIZACIJU KOMANDE PODRUČJA DRVAR I PRESELJENJE U BOSANSKI PETROVAC¹

OPERATIVNI STAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 580/42

Od 18 X 1942

KOMANDI PODRUČJA DRVAR

Po ukazanoj potrebi sjedište Komande područja preseljava se iz Drvara u Bos. Petrovac.

Granice rejona Komande područja u Bos. Petrovcu biće slijedeće:

s. Janjila, s. Smoljana, s. Skakavac do s. Risovca, isključujući opštinu Ripač, rijekom Unom na Kulen Vakuf, Martin Brod, s. Trubar, s. Tiškovac, s. Peći, s. Maleševci, s. Peulje, s. Crni Lug, s. Tičevo, s. Crni Vrh, s. Vrbljani, s. Ribnik, Ključ, s. Bravsko. Sva označena granična mjesta osim s. Ripač spadaju u rejon Komande područja Bos. Petrovac.

Komandno osoblje koje je dosada bilo u Komandi područja Drvara ostaje isto pri Komandi područja B. Petrovac.

Komanda područja u B. Petrovcu imaće slijedeće komande mjesta:

U Drvaru, Prekaji, Bos. Petrovcu i Ribniku. Rejone pojedinih mjesta odrediće Komanda područja i izvršiće njihovo razgraničenje.

Komanda područja u Bos. Petrovcu formiraće zaštitnicu i potrebne sreske, opštinske i seoske straže i držače ih pod svojom kontrolom, odnosno pod kontrolom Komande mjesta.

Komandu mjesta u Ribniku preuzeće osoblje bivše Komande mjesta u Ključu, stim što će se odrediti zamjenik komandanta od strane Komande područja. Ljudstvo i oružje za Komandu mjesta u Ribniku uzeti od fizički slabijeg ljudstva Krajiške polubrigade (bivšeg VI K. odreda).

Rad oko preseljavanja Komande područja i Komande mjesta izvršiti do 25. oktobra i podnijeti nam pismeni izvještaj.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. pol. komesara,	Načelnik štaba,	Komandant
Ilija Došen, s.r.	Branko Poljanac, s.r.	Košta, s.r.

¹ Redakcija posjeduje kopiju originala. Original nije pronaden.

BR. 142

IZVJEŠTAJ PETE CRNOGORSKE NOU I PRVE (DESETE) HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE OD 18 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O NAPADU NEPRIJATELJA IZ PRAVCA PROZORA — ŠCITA — DONJEG I GORNJEG VAKUFA¹

**OPERATIVNI STAB .
V CRNOGORSKE I X HERCEGOVAČKE
N.O.U. BRIGADE**
Položaj, 18 oktobra 1942 g.
U 8 časova

P.S. Sva naša dosadašnja pisma upućivana su preko Dal. operat. zone, pa nas čudi kako ih nijeste dobijali. Ako je tako, onda je to za svaku osudu za Dalm. operativnu.²

SK-Ć

VRHOVNOM ŠTABU
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE I DOBROVOLJACKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

(MP.)

Položaj

Vaš posljednji dopis — depeša od 2 ov. mj. upućena Hercegovačkoj brigadi preko Dalmatinske operativne zone — primili smo, na koje vam odgovaramo sledeće:

1 — Po ukazanoj potrebi, vašim naređenjima i naređenjima Krajiškog operativnog štaba od 27 i 29 pr. mj. naše jedinice u momentu kad smo primili pomenutu depešu nalazile su se na sledećim položajima: Tri bataljona Crnogorske brigade nalazili su se na položajima Bugojno — Komar — Travnik — Rastovo, koji su u zajednici za Zjamelskim mještanskim bataljonom vršili demonstrativni pritisak na Bugojno, Travnik i Komar, a naročito na Bugojno u momentu kad su krajiške brigade zajedno sa IV crnogorskim vršile napad na Donji Vakuf. Ovo je rađeno u sporazumu sa Krajiškim operativnim štabom u cilju zadržavanja neprijateljskih snaga iz Bugojna i Kupresa kako bi se olakšao položaj brigadama koje su napadale D. Vakuf. Ove su demonstracije vršene uzastopno od 28 pr. mj. do 4 ov. mj. prilikom kojih demonstracija su neprijatelju nanošeni djelimični gubici uz rušenje komunikacija Trav-

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2994.

² Gornji tekst je dopisan rukom narodnog heroja Save Kovačevića

nik — D. Vakuf i Bugojno — D. Vakuf. Prilikom ovih akcija imali smo svega jednu žrtvu.

2. — Jedan bataljon Crnogorske brigade zatvarao je pravac G. Vakuf — Bugojno vršeći demonstracije prema Bugojnu.

3. — Bataljon Hercegovačke brigade u zajednici sa mještanskim četom Kupreškog bataljona dobio je zadatku da na komunikaciji Kupres — Bugojno onemogući neprijatelju slobodan prolaz, da komunikaciju poruši i da u slučaju ispadu ustaša iz Kupresa iste suzbije nanoseći im žrtve, u čemu su i uspjeli noću između 2 i 3 ov. mj. kad su porušili komunikaciju i napravili zasjedu, uništili 1 neprijateljski kamion i u njemu nekih 16—17 mrtvih i ranjenih ustaških oružnika, među kojima je teže ranjen zloglasni ustaški pukovnik Šimić, biv. adutant kralja Petra II, a sadašnji komandant operativne zone ustaške države u Travniku, koji je rukovodio čitavim akcijama ustaša i domobrana na svim ovamošnjim položajima u borbi sa partizanima.

4. — Ostatak Hercegovačke brigade od tri bataljona nalazio se u tom momentu na položajima Sovići — Šeit — Prozor — Solakova Kula, zatvarajući pravac nadiranja četničko-talijanskih trupa koje su se dolinom Rame kao centrom i bočno prema Dugom Polju i Solakovoj Kuli kretali u pravcu Prozora uz veliki broj topova, tenkova, kamiona i velike komore u jačini od nekoliko hiljada (jedni izvori o minimalnim snagama 5—6 hiljada, dok su drugi izvori bili da su neprijateljske snage od 10—12 hiljada). Ova tri bataljona Hercegovačke brigade koji su bili na ovim položajima su najslabiji bataljoni brigade izuzevši I bataljon, među kojima se nalazi Mostarski i Prozorski bataljon koji i politički i vojnički stoje na vrlo niskom nivou, o čemu ste vi i ranije bili izvještavani od Hercegovačke brigade, te zbog toga nijesu odgovorili svom postavljenom zadatku, iz sasvim razumljivih i poznatih razloga, ni u momentu kad neprijatelj još nije bio pokušao sa ofanzivom prema Prozoru, a kamoli kad je sa ovolikim snagama navalio u pravcu njih.

5. — 6-og ov. mj. ujutru dva bataljona Crnogorske brigade uz sadejstvo jedne čete Zjametskog bataljona izvršili su koncentričan napad na utvrđene položaje ustaško-domobranske u selu Bistrom na putu Travnik — Rastovo, gdje su ih razbili, očistili na dužini čitave te pruge sve do Travnika i tom prilikom zarobili 47 domobrana, među kojima jednog nadporučnika i jednog podoficira, ubili oko 15, a više njih ranili zaplijenivši: oko 10.000 puščanih metaka, 1 laki bacac, 8 puškomitriljeza, 50 pušaka i druge ratne spreme. Na našoj strani su bili 2 poginula druga i jedan teže i 4 lakše ranjena. S obzirom na situaciju u kojoj smo se nalazili sve smo dombrane otpustili, sem 2 za koje se utvrdilo da su ustaše, koje smo strijeljali, i domobrana nadporučnika kojega smo kod sebe zadržali u cilju zamjene sa jednim mještanskim drugom, a koji se i sada nalazi kod nas.

6. — 4-og ov. mj. oko 300 Italijana sa nekoliko tenkova krenuli su uz Ramu u pravcu Prozora koji su dočekani na položajima ispod Prozora i uz prilične gubitke protjerani u pravcu Rame.

7. — 5-og ov. mj. otpočela je neprijateljska ofanziva iz 3 pravca: Jablanica preko Dugog Polja, Sovica, Trebiševa u pravcu Ljubuše i Šćita; od Ostrošca u pravcu Solakove Kule i Kruščice i centralna kolona dolinom Rame, a sve tri u pravcu Prozora i Šćita u jačini četničko-talijanskih snaga, kako smo prije naglasili, od 6—12 hiljada oružnika³ uz nekoliko lakih i teških topova, veliki broj tenkova i kamiona, sa mnogobrojnom komorom. Centralnu kolonu sačinjavali su pretežno Talijani, dok su bočne kolone pretežno sačinjavali četnici. Četnici su kroz obadva pravca vršili najveća zvjerstva i pljačku nad hrvatskim i muslimanskim narodom ubijajući hrvatski narod gotovo odreda, muslimanski djelimično, a pljačkajući sve i svakoga kuda su se kretali. Prilikom ove ofanzive neprijatelja naše jedinice Prozorski i Mostarski bataljon, koji su se nalazili na tim položajima, davali su djeljmične otpore, ali su u većini podbacili i nijesu izveli svoje postavljene zadatke, a ovo na prvo mjesto iz razloga koje smo gore naveli, što je omogućilo da zavlada panika kod ovih jedinica i da se povuku sa dobrih vojničkih položaja odakle su se neprijatelju uz povlačenje mogli zadati dosta veliki gubici. Velike neprijateljske snage a naročito snage četnika, od kojih ove dvije jedinice mnogo strahuju, unijele su paniku kod rukovodstva ovih bataljona, a poslije i kod samog ljudstva, zbog čega je nastalo otstupanje bez da se neprijatelju zadaju udarci onakvi kakvi su mu se mogli zadati.

Ovakvo držanje pomenutih jedinica, nesnalaženje štaba Hercegovačke brigade da razvije ofanzivni duh kod ljudstva i da ojača položaj bar sa jednom boljom jedinicom (mislimo bataljon iz Ravnog) i to što Operativni štab nije bio na određenom mjestu, već jedan dio prema Prozoru a drugi dio prema Travniku (misli se na komandanta V brigade), omogućilo je neprijatelju da gotovo nesmetano 9 ov. mj. uđe u Prozor nastupajući oprezno, a popravljajući dobro razrušeni drum Rama — Prozor. Ova naša nebudnost i nesnalažljivost koštala nas je i vojnički i politički, pa smo povodom toga održali zajedničko savjetovanje i po tim greškama i slabostima oštro udarili, osudili postupke cjeline i pojedinaca, o čemu ćete detaljnije biti drugim putem izviješteni.

8. — U momentu kad je neprijatelj vršio ofanzivu prema nama od Jablanice, Nijemci i ustaše su vršili ofanzivu od D. Vakufa prema Jajcu preturajući⁴ trupe od Sarajeva preko Travnika za D. Vakuf. Čim su Nijemci i ustaše zauzeli Jajce,⁵ dijelovi XV ustaško-domobranske pukovnije, koji su bili pošli iz Bugojna za D. Vakuf kao

³ Odnosi se na naoružane vojнике.

⁴ Prebacujući

⁵ Neprijatelj je zauzeo Jajce 6. oktobra 1942 godine.

pojačanje, 7 ov. mj. povratili su se nazad i 9 ov. mj. zorom izvršili napad na Gornji Vakuf, kojeg su sa motorizacijom, uz slabi otpor malobrojnih naših snaga, zauzeli. Ovo je urađeno u momentu kad su položaji Hercegovačke brigade bili ojačani sa jednim bataljanom Crnogorske brigade i u momentu kad su se dva bataljona Crnogorske brigade nalazili na akciji prema Travniku.

9. — Našli smo se u situaciji uklješćivanja sa neprijateljskim snagama od Prozora, G. Vakufa i Travnika, pa smo bili primorani da povučemo II bataljon Hercegovačke brigade iz Ravnog na položaje prema Komaru, a ostale snage Hercegovačke brigade djelimično povlačeći u pomenutom pravcu, a djelimično zadržavajući u masivu Vraniće. U Jagodićima smo održali savjetovanje i odlučili da zadržimo dva bataljona da u zajednici sa mještanskim Zjametskim bataljonima zadrže se na položajima Komar — Rastovo — Prozor — Konjic, a sa ostalim snagama da u dva pravca ispoljimo našu ofanzivnost, u pravcu Travnika kako bi ugrozili travnički garnizon, a sa tim i samu komunikaciju Sarajevo — Travnik — Jajce, kuda su se neprijateljske snage preturale u cilju ofanzive protiv naših brigada prema Mrkonjić Gradu i Ključu. Jedna naša kolona trebala je da prođe na putu Turbe — Komar uza samo Turbe napadajući ga, likvidirajući njegovu posadu i komunikacije prema istom, prolazeći u pravcu Vlašića, zadržavajući se na prostoru između rijeka Vrbasa i Bosne, čisteći tamošnje ustaške postaje i povezujući se sa tamošnjim divljim partizansko-četničkim oružanim grupama. Druga kolona trebala je da napada prugu Vitez — Travnik likvidirajući tamošnje postaje sve do Gučije Gore i prolazeći istočno od Vlašića, čisteći taj prostor od ustaških legla i četničkih grupica a vezujući se za Zenicu i radništvo koje se nalazi tamo, u cilju mobilizacije istog. Lijeva kolona koja je trebala prolaziti preko Turbeta, ona je kako izgleda (nemamo veze još sa njom) bez jačih smetnja prošla u određenom pravcu na čelu sa načelnikom štaba V brigade,⁶ a desna, istočna kolona koja je trebala napadati preko Viteza nije uspjela da izvrši svoi zadatok iz razloga što nam nije uspjelo da na vrijeme prikupimo sve jedinice u određenom momentu i tako se otkrili p'red neprijateljem, kojemu je brzo uspjelo da izvrši na nas koncentričan napad od G. Vakufa i D. Vakufa, Bugojna i Travnika. Uspjeli smo da njegov napad odbijemo, a naročito njegov uporni i sa velikim snagama pripremljeni napad u jačini od 1000 oružnika od G. Vakufa, Bugojna i D. Vakufa, nanijevši mu prične gubitke na položajima prema s. Jagodićima, Zjametu i Odžaku.

10. — Iz ove situacije našli smo momentalni izlaz odlučivši: da jedan naš bataljon zadržimo u s. Jagodićima da u zajednici sa polučetničkim mještanskim Zjametskim bataljonom drži prostoriju između Rastova, Komara i Bugojna, demonstrirajući prema Trav-

* Niko Martinović

niku i Bugojnu i ugrožavajući mu komunikacije na ovom prostoru, kao i to da održavaju veze sa naša dva bataljona koji su se preturili zapadnim padinama Vlašić planine. Jedan bataljon smo uputili 14 ov. mj. preko Vraniće u pravcu Fojnice, koju su na osvit 15 ov. mj. bez otpora zauzeli od šaćice ustaških žandarma koje su razoružali, sa zadatkom da se zadrže u Fojnici dok ispitaju situaciju prema Kiseljaku, kako bi i ovog što prije likvidirali i stvarali uporišta za naše bataljone na tom prostoru, kako bi imali mogućnost manevrovanja u slučaju jačeg neprijateljskog pritiska i u ovom pravcu rušeći mu komunikacije na putu Travnik — Sarajevo i zadržavajući njegove snage kako bi se olakšao položaj brigada u pravcu kojih se vrši neprijateljska ofanziva. Jedan bataljon — Mostarski — uputili smo preko Zeca da ispita situaciju kod neprijatelja prema Prozoru, Rami i Ostrošcu, napadajući ga i onemogućujući mu njegove pokrete, ugrožavajući komunikaciju Mostar — Sarajevo, a po mogućnosti da što prije očisti ustašku postaju u Kreševu, a na čitavom ovom prostoru jedan i drugi bataljon (II crnogorski i III hercegovački) da politički djeluju među okrvavljenim i preplašenim stanovništvom koje bježi ispod krvavog noža četnika i Talijana, tražeći partizane i njihovu zaštitu, a kako bi djelujući tako vojnički i politički omogućili hrvatskim i muslimanskim masama da vode krvavu borbu protiv onih koji ih ubijaju, zlostavljaju i pljačkaju. Mostarskom bataljonu su dati ovakvi zadaci poslije dosta korjenitih izmjena u njihovom vojnem i političkom rukovodstvu.

11. — Malobrojni IV prozorski bataljon Hercegovačke brigade, pošto su i u njemu napravljene izvjesne izmjene, naročito u njegovom rukovodstvu, a koji je nedorastao da samostalno kako vojnički tako i politički djeluje, zadržan je u blizini Operativnog štaba kako bi se omogućilo da se isti ne raspane u ovoj situaciji na ovoj teritoriji gdje se preliva zakulisna politika četnika i ustaša, gdje oni postavljaju neke granice između Prozorskog i Bugojskog sreza, što omogućava variranje u shvatanjima tih masa. Dva bataljona — I hercegovački i III crnogorski — zadržani su uz i na masiv Vraniće (Prokoško jezero) na tamošnjim katunima zajedno sa štabovima brigada, intendanturama, komorama i bolnicama za obezbjeđenje istih a kontrolišući položaje prema Travniku — Šebešić — Rastovo — Bistro, vezujući se sa našim prema s. Jagodićima i na drugo—južnoj strani kontrolišući položaje prema Prozoru gdje trebaju napadati talijanske snage i ustaške snage prema G. Vakufu.

Eto, u takvoj se situaciji sad nalazimo, sa takvim rasporedom snaga u momentu kad se njemačke snage povlače od Jajca u pravcu Sarajeva i Broda (jedna obavještenja govore da idu na Istočni front, dok druga govore da idu u pravcu Sarajeva jer se tamo vode borbe između njih i nekih partizanskih sitnih jedinica ili četničkih jedinica); u momentu kad se vrši četničko-talijanska

ofanziva iz pomenutih pravaca a zadržaje se na prostoru Šćita i Prozora već čitavih 5 dana; u momentu kad četničke bande uz sa-dejstvo Talijana kolju, pale, pljačkaju i zlostavlju na osvojenim položajima hrvatski i muslimanski narod; u momentu kad zbog takve situacije srpske mase na ovamošnjem teritoriju podlježu pod uticaj četnika i mijenjaju svoj stav prema partizanima i u mo-mentu kad hrvatske i muslimanske mase, naročito muslimanske, uviđaju opravdanost naše borbe i nas traže, a mi da bi razbijali koncentričnost okupatorskih snaga primorani smo da razvlačimo zbog toga i zbog teškoća same ishrane naše snage kako nas nepri-jatelj ne bi uništio, što onemogućava jaku našu udarnu snagu **bar privremeno** makar u kojem god bilo pravcu. Ovo će valjda biti kratko vrijeme pa čemo moći opet koncentrisati naše snage i usmje-riti ih u jednom određenom pravcu, a do tada, dok nam bude ja-snija situacija, shvatanja smo da ovakvom taktikom najbolje mo-žemo koristiti našem opštem frontu i nama lično.

12. — OBAVJEŠTENJA:

a) Prema dosadašnjim obavještenjima, u Prozoru i oko Prozora nalazi se oko 1500 četnika. U Šćitu se opet nalaze neke njihove snage, a kolike su te snage ne znamo, no svakako da četničke snage u Srežu prozorskog prevazilaze 2000. Govori se da se jedan dio sa pljačkom povratio nazad put Hercegovine. Četnici su iz Hercegovine, a govori se da ih ima nešto i od Kalinovika. Italijanske snage su tamo veće, ali broj još nam nije poznat. Opravljaju put Rama — Prozor i Prozor — G. Vakuf. Pitaju za pravac Bu-gojno i za Livno i Bosansko Grahovo. O njihovim stvarnim i da-ljim namjerama još nam ništa nije poznato, jer su naše veze sa Mostarom prekinute. Među četnicima se nalazi kao rukovodilac i neki musliman Popovac, ljekar iz Mostara, koji poziva musliman-ske mase odbjegle od svojih kuća da se vraćaju a da im četnici neće ništa učiniti. Kao što smo naprijed rekli, četnici gotovo od-reda ubijaju hrvatske mase, djelimično i muslimane, a što god nalaze pljačkaju, naročito novac i nakite, pale kuće i ostalo. Na području Prozorskog i Konjičkog sreza ima stotinama poklanih i po-ubijanih žena i djece kao i popaljenih kuća. U narodu su pričali da im je ovo desna kolona, a da je lijeva, mnogobrojnija, izvršila pokret preko Posušja, Rakitnog, Imotskog u pravcu Livna. Četnici su prisilno mobilisani, pljačkaški nastrojeni. Izgovaraju se da neće borbu sa partizanima, a gdje god nalaze tragove i veze mjesnog stanovništva sa partizanima, te hapse i zlostavljuju. Jedan susret je uslijedio sa njima od strane drugova iz Hercegovačke brigade, koji se ipak razotkrio kod ovamošnjeg stanovništva, a što je ne-povoljno djelovalo kod ovamošnjeg muslimanskog i hrvatskog sta-novništva. Na tom sastanku neki izraziti četnik je prijetio i govo-rio im da se predamo, da su oni velika sila, dok je drugi mašući glavom to odbijao govoreći da znaju da je pobeda Sovjetske Ru-

sije neminovna i da će i oni k nama kroz mjesec dana. Jedna obavještenja govore da će napustiti Prozor i krenuti se u pravcu Livna, a u tom slučaju da su pozvali ustaše da preuzmu vlast u Prozoru, dok druga obavještenja govore da će ustaše da napuste G. Vakuf. Jedno je stvarno, četnici drže položaje — straže iznad Prozora, a ustaše prema njima i već su se njihove patrole jedanput do sada prepucale. S obzirom da se Talijani u velikom broju nalaze tu i s obzirom na sporazum vodstva jedne i druge strane, pa iako je došlo do velikog poklanja hrvatsko-muslimanskih masa, ne vjerujemo u njihov sukob iako bi to mase i sa jedne i sa druge strane prihvatile. Govori se da ovom četničkom kolonom komanduje zloglasni četnički bandit iz Gacka Milorad Popović.

b) Već nekoliko dana njemačke trupe koje su bile prošle u pravcu Jajca vraćaju se nazad u pravcu Broda i Sarajeva. Jedni govore da idu preko Broda i Užica za Istočni front, dok drugi govore da se vraćaju u Sarajevo jer su tamo neke partizanske grupe zauzele Pale, a bombaška odjeljenja upadala u Sarajevo i bacala bombe u tamošnja državna nadleštva. Transporti još prolaze. Sad dobijamo neka obavještenja da se izvjesne snage zadrživaju u Travniku, ali nije tačno.

v) U Bugojnu imaju pretežni dijelovi XV domobranske pukovnije sa nešto ustaša. U G. Vakufu 2—3 satnije domobrana i ustaša. Na Komaru i Turbetu po jedna satnija domobrana i ustaša. U Travniku 500—600 domobrana. Na stanicama Vitez, Busovača, Kiseljak nalaze se male postaje, a na svim ovim stanicama i u svim ovim mjestima postoji hrvatska ustaška milicija naoružana, ali nemobilisana.

g) Iz Crne Gore i Hercegovine nemamo nikakvih obavještenja sem što su juče ovamo doprla dva bivša partizana iz Sreza šavničkog koji su 1 ov. mj. krenuli iz planine Vojnika probijajući se preko Kalinovika, Treskavice, Igmana, Bitovnje ka ovamu. Pričaju: da nemaju veze ni sa kim tamo, da je pretežan broj naših odgovornih drugova u Srezu šavničkom poginuo, da četnici tamo zlostavljaju i pljačkaju narod zajedno sa Talijanima, da je do prije kratkog vremena u Srezu šavničkom nalazila se čitava italijanska divizija, a da sad postoji u Šavniku jedan bataljon. Preko Crne Gore, kažu, da su prošle ogromne kolone od nekoliko stotina hiljada italijanskih vojnika za Sandžak. Ne znaju ništa za stanje u ostalim srezovima Crne Gore niti za tamošnji partizanski pokret. Na Igmanu su našli neku grupicu četnika od koje su se nekako izvukli. Narod u Srezu šavničkom od strane Italijana i četnika je opljačkan i upropasćen. Željno očekuju partizane. Tamo su čuli da držimo nekih 5—6 srezova i da vodimo borbu sa neprijateljem.

d) O prolazu i probijanju druga Blaža⁷ sa ostalim drugovima ništa još ne znamo. Interesuje nas otkud su vam obavještenja i da

⁷ Blažo Jovanović

li su vjerodostojna o partizanskom pokretu i partizanskim akcijama u Crnoj Gori, za koje je »Slobodna Jugoslavija« govorila.

NAPOMENA: Na postaji Bistrom bilo je oko 250 domobrana i ustaša, pa po njihovom zarobljavanju, ubijanju i razbijanju kasnije smo dobili obavještenja da im se od tog broja nije javilo oko 150 njih, što znači da je priličan broj koji nije zarobljen ili ubijen utekao kućama ili se krije negdje po šumama. Dalje, zanosili smo se mišlu da prilikom pomjeranja naših snaga izvršimo pokret i u pravcu Dalmatinske operativne zone, ali smo od tog odustali smatrajući da ćemo naći uporišta na ovoj prostoriji, a ako bi nam to bilo moguće smatrati smo korisnjim ostati na ovom položaju makar i uz veće žrtve, kako bi razvukli neprijateljske snage, nego da se krećemo u tom pravcu.

Od komandanta bataljona⁸ koji se nalazio u Fojnici sinoć smo dobili izvještaj da su se Nijemci koncentrisali u Kiseljaku i jednom kolonom od 300 njih krenuli u pravcu Fojnice. Bataljon im je napravio zasjedu. Novih izvještaja do sada nemamo.⁹

Od komandanta bataljona¹⁰ koji se nalazi u Jagodićima sinoć smo dobili izvještaj da su se naši bataljoni¹¹ preturili bez žrtava u svom određenom pravcu i da su u s. Koričanima zapadno od Vlašića razbili neku domobransku postaju i od njih zarobili njih petnaestak. Iz Zenice pucaju topovi u pravcu Vlašića. Njihova patrola za vezu pošla je u pravcu Vlašića. Nijemci su ponovo ojačali stanice sa svojim ljudstvom od D. Vakufa ka Kiseljaku i Zenici, a da li imaju kakve ofanzivne namjere ne znamo. Iz Travnika obavještavaju da su se neki srpski partizani preturili preko Romanijske i vode borbu u okolini Sarajeva.¹²

Javite za raspored tamošnjih snaga, izložite nam tamošnju situaciju. Dajte potrebna naredenja i direktive.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

18/X-42
u 9.20 ujutro

Za Oper, štab,
Sava B. Kovačević
Rad. M. Hamović
Rad. Babić

⁸ Dimitrije Bulajić, komandant Prvog bataljona Pete crnogorske NOU brigade

⁹ Neprijatelj (njemačko-ustaške snage) zauzeo Fojnicu 17. oktobra (vidi dok. br. 199).

¹⁰ Milovan Šaranović, komandant Četvrtog bataljona Pete crnogorske NOU brigade

¹¹ Prvi bataljon Pete crnogorske NOU brigade i Drugi bataljon Prve (desete) hercegovačke NOU brigade

¹² " U ovo vrijeme nikakve partizanske grupe nisu dolazile iz Srbije u Bosnu.

BR. 143

OPERATIVNI ŠTAB NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD
19 OKTOBRA 1942 GOD. DOSTAVLJA VRHOVNOM ŠTABU NOP
I DV JUGOSLAVIJE PLAN NAPADA NA BIHAC¹

OPERATIVNI STAB NOPO
ZA BOS. KRAJINU
Br. službeno
Dne 19. X. /42 u 8h

VRHOVNOM ŠTABU NOP i DVJ

Položaj

Vaš dopis od 18 X 42 primili smo. U prilogu dostavljamo vain dva plana Bihaća i okoline (plan uže odbrane i plan šire odbrane samoga grada) sa objašnjenjima pojedinih planova.

Naš plan napada na uporište Bihaća² sa naznakom glavnih pravaca kretanja bio bi slijedeći:

Jedna krajiška brigada imala bi zadatak da zauzme Ostrožac, Jezero i Spahiće i da brani nadiranje neprijateljskih snaga iz Bos. Krupe i Cazina prema Bihaću. Dvije krajiške brigade napadaće neprijateljsko uporište Bihać preko Pokoja, Založja, Čekrlije, Golubića. Jedna krajiška i jedna proleterska brigada napadaće na Bihać od Golubića preko Dobrenice, Skočaj, Zavalje — Bihać.

Jedna lička brigada treba da se niz obronke Plješivice spusti na komunikacije Ličko Petrovo Selo — Zavalje, sa pravcem nadiranja k Ličkom Petrovom Selu.

Druga lička brigada trebala bi od Plitvičkih Jezera da krene preko Prijeboja i da napadne na Ličko Petrovo Selo i da se spoji sa snagama Prve ličke brigade; poslije zauzimanja Petrova Sela nastavile bi ove brigade čišćenjem neprijateljskih sela od Petrova Sela do Bihaća.

Treća i Četvrta lička brigada trebale bi da vrše pritisak na neprijateljska uporišta između Kladuše i Petrova Sela i to na Gatu, Bugare i Vrnograč.

Banjske snage — ne veće od dva bataljona — vršile bi pritisak na Bužim.

Po likvidaciji Bihaća krajiške snage bi se uputile u dva pravca: jedni prema Cazinu, a drugi prema Bos. Krupi sa zadatkom da ista uporišta likvidiraju, koristeći paniku kod neprijatelja.

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2902.
² Bihać je oslobođen 4 novembra 1942 godine.

Ličke snage trebale bi da zatvore prostor od Ličkog Petrova Sela do Kladuše jednim dijelom, a drugim dijelom prema razvoju situacije.

Za akciju upotrijebili bi 4 haubice koje bi neposredno gđadale na sam grad i na neprijateljska uporišta Zavalje — Zegar, pošto se to smatraju kao najjača neprijateljska uporišta. Haubice bi bile raspoređene na položaju Grabež — od Pritočkog Grabeža do Kućista. Sa tih položaja može se direktno tući sva neprijateljska uporišta. Protivkolski topovi bili bi dodijeljeni štabovima brigada za likvidiranje tvrđih uporišta. Položaj za teške bacače odredili bi se prema potrebi.

Ovo je samo grubi plan napada, a detaljniji plan razradili bi na zajedničkom sastanku sa Štabom grupe ličkih odreda i sa štabovima brigada. Predlažemo da taj sastanak bude u Velikom Radiću, 25 o. mj.

U vezi sa predloženim sastankom dobro bi bilo kada bi vi izdali naređenje Štabu grupe ličkih odreda da pošalje članove svoga štaba u selo Veliki Radić koji se nalazi pokraj Ripča, a u kom bi se taj sastanak održao 25 o. mj.

Pošto sa Banijom mi' održavamo stalnu vezu, to se mi možemo s njima dogovoriti kako bi i oni pravovremeno dejstvovali.

Za evakuaciju odredićemo odgovorne drugove koji će to izvršiti.

Mišljenja smo da bi akcija mogla uslijediti 29 o. mj.

Molimo vas da nas izvijestite po kuririma, donosiocima ovoga pisma, vaše mišljenje. Javite nam također da li će na vrijeme biti obaviješten Štab ličke grupe odreda.

Bilo bi dobro da nam se stavi na raspoloženje hirurška ekipa za vrijeme akcije.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant:
Košta

BR. 144

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 19 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMAN-
DANTU NOP I DV JUGOSLAVIJE O ZAPAŽANJIMA U POGLE-
DU POSLOVANJA VOJNO-TEHNICKE RADIONICE¹**

OPERATIVNI STAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 586/42

Od 19. X. 1942

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE,
KOMANDANTU DRUGU TITU,

na položaju

Ovaj Operativni štab ima na svojoj oslobođenoj teritoriji organizovanu vojno-tehničku radionu i livnicu.

Da bi ta radionica i livnica mogla pravilno da funkcioniše i da im se iskoristi kapacitet do maksimuma potrebno je da evidenciju o radu istih ima samo ovaj Operativni štab, kao što je do sada imao.

U zadnje vrijeme postupcima pojedinih drugova iz Vrhovnog štaba, kao naprimjer druga Veljke², Arse i drugih, koji su izdavali livnici i radionici izravno razna kontradiktorna naređenja, a bez prethodnog konsultovanja ovoga Štaba, dovedena je radionica, a i livnica u nezgodan položaj jer same ne znaju čija naređenja da izvršuju. Tako naprimjer (a takvih primjera ima više) drug Veljko je u ime Vrhovnog štaba naredio livnici da od svojih slijedećih lijevanja dade Liki 2.000 ručnih bombi i 500 mina, a da o tome nije obavijestio ni upravu vojno-tehničke radionice ni ovaj štab. Tako je naše vojno-tehnička radionica ostala bez odlijevaka za ručne bombe i za duže vremena neće ih moći proizvoditi.

U vezi s tim, molimo da sva traženja drugih operativnih zona, koja idu preko Vrhovnog štaba, budu upućena ovome štabu, a ne direktno upravi radionice, razumije se osim popravaka oružja, koja se mogu upućivati direktno radionici. Mi ćemo nastojati sa naše strane da izademo u susret koliko god možemo tim traže-

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2900.

² Pavle Ilić, zamjenik načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije

njima, jer je nama jedinima poznat svakodnevni kapacitet radijnice i livnica.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT F. — SLOBODA NARODU!

I
(M.P.)

Zamj, pol. komesara,
Ilija Došen

Komandant,
Košta

BR. 145

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 19 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O POTREBI DODJELJIVANJA STRUČNIH MAJSTORA ZA TEHNIČKU I ORTOPEDSKU RADIONICU¹

OPERATIVNI STAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 584
od 19. X. 1942

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

na položaju

Za vojnu-tehničku radionicu ovog štaba, koja izrađuje ručne bombe, nagazne mine, granate za bacač, artiljerijska zrna i tromblonske bombe sa tromblonima, neophodno i hitno je potrebno odrediti oko 20 stručnih majstora-drejera, pošto ih na teritoriji oslobođene Krajine nema.

Za istu radionicu potreban je također i jedan električar.

Za izradu proteza i ortopedskih sprava za istu radionicu potrebno je dodijeliti sve ortopedske stručnjake sa kojima se raspolaže.

Molimo da nam se u pogledu dodjeljivanja potrebnih navedenih stručnih majstora što prije i u što većoj mjeri izade u susret. Navedeni majstori treba da budu zdravi i fizički sposobni za

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2901.

obavljanje svojih stručnih poslova. Do sada su nam slati i fizički
slabi-ograničeni ljudi, koji se nisu mogli upotrebiti.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Zamj. pol. komesara, Načelnik štaba, Komandant,
Došen² **Branko Poljanac** **Košta**

P. s. Sva naređenja i trebovanja za izdavanje bombi i granata iz
radionice potrebno je dostaviti preko ovog Operativnog štaba.

Ovako traženje dostavili smo neposredno i Glavnom štabu za
Hrvatsku i štabovima I i IV operativne zone.

BR. 146

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 19 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLA- VIJE O NAPADU NA NEPRIJATELJSKO UPORIŠTE GOLUBIĆ I DOBRENICU U BLIZINI BIHAĆA¹

S T A B
IV KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILACKE
— PARTIZANSKE —
UDARNE BRIGADE
BR. si

DNE 19-X-1942 GOD

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

Ova brigada je noću između 15 i 16-X izvršila akciju na istu-
rene neprijateljske položaje ispred Bihaća, i to na selo Golubić i
Dobrenicu, sa ciljem uništenja neprijateljskih snaga u tim selima,
zapljene oružja i municije, spaljivanja tih sela kao čisto ustaških
i zapljene stoke i ostalih nađenih potreba.

Plan ove akcije je sljedeći: jednim bataljonom likvidirati
selo Golubić a drugim s. Dobrenicu. Zaštita je izvršena sa jednom
četom od pravca s. Sokolca i Bihaća i jednom četom ličkom od
s. Skočaja. Radi razvlačenja neprijateljske pažnje predviđen je de-
monstrativni napad na s. Vinicu sa jednom četom bez jednog voda,
taj vod sa t. m. postavljen je kod s. Pritoke za potpomaganje akcije
kod s. Golubića.

¹ Ilija Došen

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3327.

Napad je predviđen za 15-X, u 22 č. Pravci glavnog napada na oba sela bili su iz pozadine neprijateljskih položaja.

Tok borbe: borba je otpočela u određeno vrijeme i po gornjem planu 3 bataljon koji je napadao s. Golubić prodrio je u selo od pravca Bihaća, likvidirajući manje neprijateljske snage po kućama i rovovima. Ova kolona zadržata je kod seoskog groblja u sredini sela od neprij. bunkera koje nije mogla likvidirati. Snage koje su napadale bočno i frontalno likvidirale su nekoliko bunkera gdje je davat manje žilavi otpor i zadržala se takođe kod bunkera na groblju koji nisu bili likvidirani. U to vrijeme stigla je neprijatelju pomoć od Bihaća, te su se naši morali povući.

U s. Golubić u vrijeme napada nalazilo se oko 150 nepr. boraca, od kojih 26 ustaša, 30 domobrana a ostalo naoružani mještani.

U ovoj akciji uniiteno je oko 40 mrtvih i ranjenih nepr. boraca, zarobljeno je 6 domobrana, 8 civila; zaplijenjeno je 6 pušaka, 410 met, 5 šinjela, 2 civ. kaputa, 4 para cipela, 2 čebeta, 8 fišeklija, 4 opasača, 1 šivača mašina, 4 konja, 4 goveda. Paljenje sela nije izvršeno potpuno u nadi da će se u selu duže ostati te da se paljenje izvrši poslije potpune evakuacije; zapaljeno je samo nekoliko kuća i veći broj stogova sijena.

Naši gubici su: 7 mrtvih, dva teže i 8 lakše ranjenih. Izgubljena je jedna puška.

I bataljon koji je vršio napad na s. Dobrenicu nije izvršio svoj zadatak. Jedna četa dospjela je do cilja i poslije prve nepr. vatre otstupila. U toj četi komandir i vodnici koji su bili na osmatranju nisu se povezali sa četom. Četu su vodili i povukli iz borbe politkom i njegov zamjenik i desetari. Druga četa, koja je napadala od pravca Skočaja. likvidirala je dva bunkera ispred sela, koja su bila slabo posjednuta, i ta četa se odmah povukla. Vodovi 3. čete koji su trebali da pređu potok i napadnu selo s leđa nisu ni pokušali izvršiti svoj zadatak. Štab bataljona nije bio postavljen na zgodnom mestu za rukovođenje jedinicama.

Nije se ustanovilo kakva je bila neprij. snaga u ovom selu. Prije napada dobijen je podatak da se u selu (17 kuća) sem naoružanih seljaka nalazi oko 100 nepr. vojnika iz neke lovačke satnije koja je tu na odmoru. Međutim u toku akcije, zbog slabe vatre i otpora, izgledalo je da se u selu nalazi samo mali broj naoružanih seljaka.

Nije se ustanovilo da li je neprijatelj imao gubitaka. Naši gubici su jedan mrtav.

Demonstrativni napad na s. Vinica je uspio. Neprijatelj je tamo otvorio jaku puščanu, mitraljesku i artiljerijsku vatru; izgleda da je tamo uputio i jača pojačanja iz Bihaća. Ovdje ni na jednoj strani nije bilo gubitaka.

Ukupno u cijeloj akciji bilo je:
 neprijateljskih gubitaka u mrtvim i ranjenim — — —' 40
 sopstveni gubici:

mrtvih	—• •	8
teže ranjenih		2
lakše ranjenih		8

Podaci o poginulim drugovima:

Iz I bat.: Štrbac Gojko, sahranjen u s. Lohovo.

Iz III bataljona: Skakić Dragan i Kljajić Mile, sahranjeni u s. V. Radić.

Krneta Nikola, Pilipović Duro, Šuljak Mihailo, Mihaljica Božo—ostali su neizvučeni u s. Golubiću.

Iz IV bataljona: Trivunović Stevo, bolničar, koji nije izvučen, već je ostao na mjestu gdje je poginuo, zajedno sa svojom spremom.

Od poginulih naročito se istakao Skakić Dragan, vodnik I čete III bataljona, seljak iz sela Isjeka (kod Grahova), koji je poginuo kada je na svoju inicijativu sa još dva druga pošao da spašava jednog borca koji je pao neprijatelju u ruke.

Ukupno utrošeno municije 3.041 metak. Kad se odbije dobivenih 410 metaka, brigada je poslije ove akcije u manjku za 2.631 metak.

Kritički osvrt na akciju:

Plan za akciju pokazao se uglavnom dobar, jedino obzirom na borbenost jedinica trebalo je postaviti jače osiguranje od pravca Bihaća ka Golubiću. Jedinicama nedostaje dovoljno umještosti u noćnim akcijama, naročito u likvidaciji neprijateljskih utvrđenja (bunkera, kuća i sl.). Za likvidaciju ovakvih utvrđenja beskorisno je trošena veća količina municije, dok prikrivenog i nečujnog prilaženja i likvidiranja bombama utvrđenja nije bilo ili je slabo izvedeno, tako da je bilo osjetnih gubitaka. Ovome je doprinijelo i slabo prikrivanje i prikriveno podilaženje boraca. Kod jedinica se osjeća nesigurnost ukoliko ne osjećaju stalnu čvrstu vezu sa susjednim jedinicama, koju glasno traže i time otkrivaju svoje položaje i svoje pravce kretanja. Prilikom otstupanja jedinice ovo ne izvode u redu. Ovo su uglavnom nedostaci, dok se za sve jedinice koje su u akciji učestvovali — sem za Prvi bataljon — može reći da su sa voljom i hrabro izvršavale svoje zadatke.

Ova akcija, mada djelimično uspjela, mnogo će koristiti kao iskustvo za noćne akcije.

Uz borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,
 N. Kotle²

Komandant,
 Mil. Morača³

² Nikola Kotle
 ' Milutin Morača

BR. 147

PISMO ŠTABA PETE KRAJIŠKE (KOZARSKE) NOU BRIGADE
OD 19 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU TREĆE OPERATIVNE ZONE
HRVATSKE O STANJU NA TERENU KOZARE I O POTREBI
USPOSTAVLJANJA REDOVNE KURIRSKE VEZE I SARADNJE
U AKCIJAMA

**STAB
V KR. KOZARSKE N.O.P. UDARNE
BRIGADE**

19. oktobra 1942 godine
Br. službeno

ŠTABU III OPERATIVNE ZONE N.O.P. ODREDA HRVATSKE

Potvrđujemo prijem vaše pošte br. 133/42, 468/42 od 29. IX t. g.— sa prilozima, koje je sve stiglo najedanput, kao i pisma drugarice Zage¹ i 3.900 dinara za promjenu u kune.

Mi smo naredbom Operativnog štaba za Bos. Krajinu u sa-glasnosti sa Vrhovnim štabom pretvoreni u V krajišku kozarsku narodno-oslobodilačku udarnu brigadu², te nas ubuduće i tako oslovljavajte.

Mi smo opet počeli sa akcijama koje imaju karakter zasjeda, kontrolisanje našeg terena i sprečavanje pljačke ustaša (berba kukuza, šljiva, stoke itd.).

Dosada smo zarobili oko 200 karabina i 6 puškomitrailjeza.

Naše borbe u Kozari za vrijeme ofanzive ocijenjene su od Vrhovnog štaba, nezavisno od naših obavještenja, kao najsajnije i najveće borbe koje je vodio jedan odred u cijeloj zemlji za vrijeme čitave narodno-oslobodilačke borbe do danas.

Radi toga, naša vojna aktivnost poslije ofanzive cijeni se kao neobično značajna, kako politički tako i vojnički.

Smatramo da je veza između našeg i vašeg štaba ne samo neredovna, nego i vremenski duga, te smo radi toga odlučili da uspostavimo čestu redovnu vezu preko zvaničnih kurira Milovana Gončina i Rade Brkovića³ ovog štaba, koji će poštu nositi direktno

¹ Zaga Umičević, član Okružnog komiteta KPJ za teren Četvrtog krajiškog odreda

² Drugi krajiški NOP odred »Mladen Stojanović« reorganizovan je u Petu krajišku (kozarsku) brigadu 22. septembra 1942. godine.

³ Milovan Gončin i Rade Brković, kuriri Drugog krajiškog NOP odreda, održavali su vezu sa partizanskim jedinicama na Papuku i Psunjiju. Oba ova kurira su poginula (Redakcija nije mogla ustanoviti vrijeme i mjesto njihove pogibije).

u vaš štab. S druge strane potrebno je da i vaši kuriri isto tako postupe, tj. ne predaju poštu nikome nego onome kome je upućena.

U raspisu Vrhovnog štaba — obavještajnoj službi daje se mnogo šire i odgovornije mjesto nego što je dosada imala u našoj praksi. Obavještajni oficir u ovome štabu postavljen je drug Čoče,⁴ koji vam prilaže svoj dopis za obostrano korišćenje obavještenja. S druge strane mi naglašavamo da nam vaša obavještajna služba može pružiti dragocjenu pomoć—daleko više nego naš Operativni štab.

U vezi sa našim usmenim razgovorima sa drugom Grgom⁵ i Ivom⁶ o zajedničkim akcijama, dosada se nije ni[^]ta ostvarilo. Naš geografsko-strateški položaj i njegova aktivnost u mnogome [je] naslonjena na vaše snage i postaje objektivni faktor za zajedničko djelovanje.

U tome pogledu mi smo činili pismene prijedloge, o čemu od vas nismo dobili pismene odgovore. Niste nas obavijestili ni o jačini neprijateljskih garnizona koji dolaze u obzir za zajedničke akcije.

Mi ponovno predlažemo napade na **Dubicu, Jasenovac i Gradišku**.

Politički bi najkorisnije za nas bilo likvidirati Jasenovac, a vojnički Dubicu. Najhitnije nam po ovomu odgovorite.

Mi bi sljedećom poštom poslali konkretno prijedloge, a tek poslije njih zajednički sastanak vaših i naših delegata.

Niste nam takoder potvrdili prijem naše šifre i ključa što smo vam zadnjom poštom uputili na vaš zahtjev, što je za nas vrlo nezgodno, jer ne znamo je li izgubljeno ili ste je u redu primili.

Zato nam na našu poštu odgovorite u cijelosti.

Što se tiče naše pozadine⁷ kod vas, mi vam se zahvaljujemo na velikoj pažnji koju ste ukazali našim izbjeglicama. Nešto je te pozadine već stiglo sa vaših terena k nama i u ogromnoj većini oni su neobično zahvalni i zadovoljni na prijemu na koji su naišli u vašim krajevima.

Ima slučajeva da se pozadina politički vratila iskovanija nego što je otišla, jer je vidila da ima i Hrvata partizana, što je za nas od neocjenjive važnosti.

Što se tiče vašeg prijedloga o načinu prebacivanja, mi stojimo na stanovištu da se ta pozadina uputi nama što **hitnije** dok je još jesen.

⁴ Ratko Vujović

⁵ Grga Jankes

⁶ Narodni heroj Ivo Marinković, član CK KP Hrvatske. Uhapšen u Zagrebu februara 1943 godine gdje je bio po partiskom zadatku. O njegovoj daljoj sudbini ništa se nije moglo doznati.

⁷ Narod iz pozadine koji je za vrijeme Kozarske ofanzive otjeran u logor.

U komisiju⁸ mi nemamo koga poslati, pošto određeni drug član OK Radoje Batoz, koji bi mogao nešto koristiti radu te komisije, razbolio se pred sam polazak u Slavoniju. Mirko Bašić, zamjenik komandanta bataljona, neka nam zamijeni naše članove komisije. Bez obzira da li su dobri ili rđavi, vi upućujte sve ljudе sa terena Kozare, a mi ćemo one koji su krivi kazniti prema veličini učinjene greške, a dobre uvrstiti u našu narodnu oslobodilačku borbu.

Prema naređenju Operativnog štaba za Bos. Krajinu, svi proletari, kao i ostaci IV odreda,⁹ imaju se preko nas da upute u Grmeč.

Naročito hitno uputite Zagу, koju drug Stari¹⁰ već par puta traži.

Pet drugova iz Ratkovog bataljona¹¹ za koje vi pišete da ih šaljete, nisu stigli. Interesujte se gdje su i odmah ih uputite ovamo.

Po pitanju slučaja druga Goge, odlučili smo da ga onim pisom smijenimo sa položaja kurira i da se dodijeli u neku jedinicu bataljona u kome je Bašić. Njegovo vraćanje na onaj teren ne bi bilo zgodno, pa vas molimo da usvojite ovaj naš prijedlog. Gogu nije bilo moguće saslušati po optužbi, pošto je imenovani već više puta izostao samovoljno na vašem terenu, gdje se i sada nalazi, ne dolazeći u naš štab.

Našom odlukom o kuririma da idu direktno do štabova, otpaće mogućnost samovolje i nediscipline.

Za pomenutih 8!000 kuna koje je Goga dao N.O.O. u Gređanima, nama nije ništa poznato, pošto smo sve račune isplaćivali ovdje u štabu u gotovu Gončinu i Gogi.

Vaših 3.900 dinara poslaćemo u Grmeč za promjenu i čim ih dobijemo vratićemo ih vama.

U našim četama nalazi se nešto vaše pozadine (žene i djevojke), ima ih oko 50, koja je iz partizanskih porodica oko Fruške Gore, a oslobođena iz ustaških radnih logora i bataljona na našim poljima—akcijama. Oni isto izražavaju želju da se vrate kućama, pa ćemo ih po grupama upućivati. To je neobično vrijedan i potuzdan elemenat, a kod nas su već preko mjesec dana, pa im osigurajte na vašem terenu put i vezu do kuća.

Po saslušanju drugova koji su nedavno utekli iz Jasenovca, a članova Partije, sva sela iz Slavonije koja su iseljena i послata

⁸ Trebalo je da ova komisija organizuje prebacivanje iz Slavonije u Bosnu, na Kozaru, onog naroda koji je bio zarobljen u Kozarskoj ofanzivi.

⁹ Odnosi se na Proleterski bataljon Bosanske Krajine i grupu boraca Četvrtog krajiškog odreda koji su se juna 1942 god. prebacili u Slavoniju. Vidi Zbornik tom IV, knj. 5, dok. br. 118.

¹⁰ Duro Pucar

¹¹ Prvi batalion Drugog krajiškog NOP odreda

u Jasenovac, bez i jedne iznimke, potpuno su uništena. Žrtve terora u Jasenovcu po iskazu ovih drugova, među kojima se nalazi i bivši sekretar C. K. Mađarske, iznosi -oko 250.000 ljudi, žena i djece. On je bio 1 godinu dana u Jasenovcu.

Prilažemo vam prepis pisma Operativnog štaba, kao i naš odgovor Operativnom štabu, koji sadrži naše prve akcije.

Od važnijih akcija bila je 12-X akcija kidanja pruge Prijedor — Bos. Novi na šest mjesta. Vozovi sada saobraćaju samo danju uz patroliranje pred vozom tenka.

Ako možete pošaljite nam jedan bolji — nov šapirograf, koverti, papira i jedan radioaparat, manji, ali dobar.

Mi bi vam bili za tu uslugu naročito zahvalni.

U boljim prilikama, mi bi vam za poslane stvari i novac dali.

Prilozi: jedan prepis pisma O. Š. za Bos. Krajinu, jedno pismo štaba II kr. N.O.P. odreda, jedno pismo za agit-prop i jedno pismo za obavještajnog oficira.

Uz naš drugarski i borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,
Boško¹²

Komandant,
Šoša¹³

Zamj. komandanta,
(otsutan)

¹¹ Boško **Siljegović**
¹³ Narodni heroj Josip Mažar

BR. 148

NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 20 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABOVIMA DRUGE I ŠESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE ZA NAPAD NA NEPRIJATELJSKA UPORIŠTA NA SEKTORU STARI MAJDAN — STARA RIJEKA¹

OPERATIVNI STAB NOP i DV
ZA BOS. KRAJINU
Br.
Dne 20 X 1942

- ŠTABOVIMA II i VI NOP UDARNE BRIGADE

Položaj

Štab II KNOPU brigade u sporazumu sa štabom VI KNOPU brigade proučiće situaciju na sektoru Stari Majdan — Stara Rijeka i izvršiće zajedničku akciju sa odgovarajućim snagama VI KNOPU brigade (IV bataljonom) na sva neprijateljska uporišta na označenom sektoru.

Cilj akcije jeste raščišćavanje neprijateljskih uporišta i zapljena oružja i stoke, kao i kidanje žičane željeznice Kozin — Ljubija.

Pripremi akcije pristupiti odmah po primitku ovoga dopisa u sporazumu sa štabom VI KNOPU brigade i izvršiti je zaključno do 23.X.1942.

Po izvršenom čišćenju povući se na oslobođenu teritoriju.

Štabu VI KNOPU brigade stavlja se u dužnost da pripremi mine za miniranje puteva i žičane željeznice i da iste minira.

O izvršenoj akciji podnijeti, nam izvještaj.²

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za operativni štab NOP i DVBK

Načelnik štaba:

Komandant:

¹ Sačuvana je kopija originala.

² O rezultatu napada na Staru Rijeku i Stari Majdan vidi dok. br. 157.

179
S T A B
V.Kr.Kozarske N.O.P.
UDARNE BRIGADE
Položaj, 20. oktobra 1942. g.

MNO. FNRD
B H H
1942. 10. 20.
K 11 16 10

Drugarskom

OPERATIVNOM STABU za Bos.Krajinu

P o l o ž a j

Danas je na teren naše Brigade otpočela neprijateljska ofanziva u jačini 35-40 hiljada vojnika, većinom njemačkih SS Trupa, ~~etnici~~ i ~~osetljenici~~ mi ne možemo privratiti nikakve frontalne borbe, nego čemo manevrirati po Kozari i terenima oko nje. Ovo naše manevriranje ne isključuje provijanje ~~naš~~ u pravcu Crneće linije kojom su obične kretali naši kuriri.

Nas položaj je vrije težak i zato bi morete snage sa toga terena direktno se probijati za Kozaru i nastojati da omoguće nama spajanje sa snagama koje nadiru u Kozaru i koje bi pored ovoga zadatka imale za dužnost privući na sebe što više neprijateljskih snaga.

Vašu poštiju smo primili. Predviđavamo vam mogućnost da bi neke naše snage /ibataljon/ moguće se probijati na liniji reke Sane/njuvijanska Glava-Suhaca/.

Iz drugarske pozdrave: Smrt fašizmu-Sloboda naroda!

Politkomesar,

Tomaš

Komandant,

Stojan

Zamjenik komandanta,

Milivoj

Fotokopija dokumenta br. 149

BR. 149

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE KRAJIŠKE (KOZARSKE) NOU BRI-GADE OD 20 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O POČETKU NEPRIJATELJSKE OFANZIVE NA KOZARU

STAB
V KR. KOZARSKE N.O.P.
UDARNE BRIGADE
Položaj, 20. oktobra 1942 g.

Drugarskom
OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU
Položaj

Danas je na teren naše Brigade otpočela neprijateljska ofanziva u jačini 35—40 hiljada vojnika, većinom njemačkih SS trupa, četnici i domobrani.¹

Mi ne možemo prihvati ni kakve frontalne borbe, nego ćemo manevrisati po Kozari i terenima oko nje. Ovo naše manevrisanje ne isključuje probijajne u pravcu Grmeča linijom kojom su se obično kretali naši kuriri.

Naš položaj je vrlo težak i zafo bi morale snage sa toga terena direktno se probijati za Kozaru i nastojati da omoguće nama spašanje sa snagama koje nadiru u Kozaru i koje bi pored ovoga zadatka imale za dužnost privući na sebe što više neprijateljskih snaga.

Vašu poštu smo primili. Predočavamo vam mogućnost da bi neke naše snage (I bataljon) mogle se probijati na liniju preko Sane (Ljubija — Miška Glava — Suhač).

Uz drugarske pozdrave:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!
Politkomesar, Komandant,
Boško² Šoša³

Zamjenik komandanta,
Milos⁴

¹ Jake neprijateljske snage pod komandom štaba 714 njemačke divizije otpočele su 19. oktobra ofanzivu na oslobođenu teritoriju Kozare. Pošto je neprijatelj opkolio Kozaru, Brigada je izvršila proboj (bez Prvog bataliona) pravcem: Kozara — Gornji Garevci — Donji Garevci — Čela — Milakovci — Oštra Luka — Brdari i stigla na oslobođenu teritoriju Podgrmeča. Prilikom proboja, Brigada je razbila 20/21. oktobra jedan ustaško-domobranski bataljon. Vidi dok. br. 153.

² Boško Siljegović

³ Josip Mažar

⁴ Miloš Siljegović

BR. 150

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA PETE CRNOGORSKE NOU
I PRVE (DESETE) HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE OD 21 OK-
TOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLA-
VIJE O RASPOREDU JEDINICA ZA VRIJEME NEPRIJATELJ-
SKOG NAPADA NA PROZOR, ŠCIT, DONJI I GORNJI VAKUF'

**OPERATIVNI STAB
V-CRNOGORSKE i 10-HERCEGOVACKE
N.O.U.P. BRIGADE
21 oktobra 42 godine
9 časova**

VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE
PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Vaša naređenja od 8 i 15 ovoga mjeseca primili smo.

Naš sadašnji raspored je približno onakav kakav bi i trebao da bude u vezi naređenja vašega od 15 ovoga mjeseca, što će vidjeti iz našeg pisma od 19 ovoga mjeseca.

Smatra se za našu grešku što se nije Hercegovačka brigada poslje jače ofanzive povukla ka Livnu i da smo se izgubili u nepoznatom pravcu iako smo imali naređenje da se 10 brigada povlači ka Ravnome. Takvo naređenje nije nama niko i^{da}o, a smatrali smo da bi bilo samo najlakše povući se ka Livnu, ali taj naš postupak ne bi bio vojnički, jer bi na taj način samo vršili koncentraciju naših snaga, što neprijatelj i želi. Smatramo da je bilo mnogo bolje što smo ostali ovdje i ispoljili dejstvo na neprijateljsku pozadinu, njegove komunikacije, sprečavali mu pokret prugom i drumovima, a samo naše prisustvo ovdje veže znatne snage za sebe, koje bi inače isle ka vama.

Prema posljednjim podacima svi četnici su se povukli vozovima ka Mostaru i izgleda preko Ljubinja otisli put Stoca dalje za Hercegovinu. Govorilo se je da su ih Talijani bili razoružali i plijen oduzeli, ali izgleda nije tačno. U Prozoru sada ima 5—600 Italijana sa nekoliko topova i bacača mina, a u G. Vakufu oko 300 crnolegijaša (domobrane su povukli sve iz Vakufa). Posljednjih dana se ponova vrši pojačavanje garnizona u Bugojnu, D. Vakufu (i Jajcu izgleda), kao i u Travniku, Turbetu i Komaru. Govori se da Jajce može ponova pasti i da se stoga ojačavaju ti garnizoni. Talijani popravljaju mostove na Rami, a privremeno se služe drvenim koji su skoro podigli. Preduzeli smo mjere da im se zapali i

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2992.

ovaj most i uništi osiguranje mosta, kao i da se ruši pruga Travnik — D. Vakuf.

Naša dva bataliona² koja su još na prostoru Vlašić Planine — r. Janje i r. Ugra povući ćemo na jug od pruge D. Vakuf — Travnik u pravcu Jagodića i Radovan planine, te da bi ponova stvorili jaču udarnu grupu i bili prikupljeniji za eventualni pokret sa ove prostorije. Ova dva bataljona su za ovo nekoliko dana bavljenja na toj prostoriji imali više borbi sa ustašama, žandarima i domobranima, ali bez žrtava po nas. Ovom prilikom zarobljen je jedan živ i zdrav oficir i 2 ranjena i 15 domobrana i nekoliko ranjenih domobrana.³ Na tome prostoru ima dosta četničkih grupa koje izgleda neće istupati oružjem protiv nas. Neki manji dijelovi su već pristali da sarađuju. Izgleda da se veći njihov dio bori protiv ustaša i Nijemaca. Komanda im je oko Zenice.

Uslijed četničkih pokolja (pa i pored naše slabe borbe sa njima) mase, a naročito muslimanske se otvoreno izjašnjavaju za nas. Naročito je vidljiv prelaz kod katoličkoga svijeta, koji se je do sada držao dosta rezervisano.

Nadamo se ovih dana izvještaju iz Mostara i Sarajeva pa ćemo onda imati tačniji pregled situacije, a naročito o kretanju četničkih hordi, kao i onoj verziji pojave partizana iz Srbije kod Pala (izgleda da je tačno zaista da voz ne radi iz Sarajeva dalje od Bistrika).

Na slučaj jačeg neprijateljskog pritiska mi bi se orijentisali u pravcu Rakitnice i Bjelimića, ako ovo bude nekorisno u danom momentu, onda bi se orijentisali na teritoriju sjevereno od Vlašić Planine, a samo na slučaj krajnje nužde u pravcu Ravnog i Livna.

Očekujemo dalje direktive od vas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Za Operativni štab,
Sava B. Kovačević
Vlado Šegrt
Rad. M. Hamović
Rad. Babić

P.S.⁴ Nama ne basta⁵ da zaplijenimo neki top ili bacač, a vi ni do danas ne htjeste nam »pozajmiti« jedan bacač.

S⁶

* Odnosi se na Prvi bataljon Pete crnogorske NOU brigade i Drugi bataljon Desete hercegovačke NOU brigade.

² Vidi dok. br. 142.

³ Sljedeći tekst dopisan je rukom.

⁵ Nismo u mogućnosti

* Sava Kovačević

BR. 151

**OBAVJEŠTENJE PETE KRAJIŠKE (KOZARSKE) NOU BRIGADE
OD 21 OKTOBRA 1942 GOD. PRVOM KRAJIŠKOM NOP ODREDU
O PRESTOJECEM PROBOJU JEDINICA BRIGADE NA TERI-
TORIJU ODREDA**

**STAB V KR. KOZARSKE
N.O.P. UDARNE BRIGADE**
Položaj, 21-X-42 g.

SNAGAMA I ODREDA
na položaju prema Brdarima

Snage Kozarske udarne brigade, radi neprijateljske ofanzive na Kozaru, probile su obruč i stižu oko 4 sata ujutro, tj. 22 ov. m

U vezi s time Dotrebno je da sa vašim raspoloživim snagama otvorite vatru na neprijatelja kako bi se mi mogli podvući neprijatelju s leđa i probiti neprijateljski front.

Mi ćemo pokušati da vas po kuriru obavijestimo tačno u koje smo vrijeme stigli u blizinu neprijateljskog fronta.

U svakom slučaju čekajte naš probor između 4 i 6 sati za sutra ujutro.¹

Kurir Ostoja . . . o svemu ovome usmeno obavijestiti. Drugovi, vaša saradnja u ovome proboru nam je neophodno potrebna.

Vodite računa o tome da ne tučete vašom vatrom naše snage. Naši uzvici su: **Naprijed Kozara!**
Uz drug. pozdrav S.F — S.N!

Politički komesar,
Boško

Komandant,
Šoša

Zamj. komandanta
Miloš

Primljeno 22.X.1942

¹ O rezultatima probora vidi dok. br. 149, primjedbu 1.

BR. 152

**IZVJEŠTAJ KOMANDE PODRUČJA PETOG KRAJIŠKOG NOP
ODREDA OD 21 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU
NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O PRODORU ITALIJANA
I ČETNIKA U SELO PEĆI**

**KOMANDA PODRUČJA
V KRAJIS. N.O.P. ODREDA
— POLITIČKI OTSJEK —
BR. si.
21 X 1942 G.
— DRVAR —**

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Izvještavamo vas o sljedećem:

Jutros rano Talijani zajedno sa četnicima krenuli su iz Grahova prema Pećima. Naše snage koje su bile na tome sektoru vodile su borbu i pod pritiskom artiljeriske vatre morali su se povući i to jedni prema selu Zebama, a drugi u šumu Ullicu. Tom prilikom su Talijani zajedno sa bandom ušli u selo Peć i kako smo obaviješteni da se i sada nalaze i vjerovatno će i zanoćiti. Da bi iskoristili svoje logorovanje u pomenutom selu, oni sijeku kupus tamošnjih seljaka i voze ga u Grahovo. Jačine tih snaga nama su nepoznate.

Seljaci iz toga sela povukli su se u šumu, te kako nam izgleda da niko nije ostao u selu Pećima.

Namjera Talijana zajedno sa bandom o dalnjem njihovom kretanju nama je nepoznata. Sve novosti ukoliko doznamo izvijestićemo vas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

za područje,
Br. Vidović¹

¹ Branko Vidović

i

BR. 153

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE KRAJIŠKE (KOZARSKE) NOU BRI-GADE OD 22 OKTOBRA 1942 GÖD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O DOLASKU BRIGADE I Z-BJEGLICA SA KOZARE NA TERRITORIJU PRVOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA¹

**STAB V K.K.N.O.
P.U. BRIGADE**

DRUGARSKOM V. Š.² ZA BOS. KRAJINU

Drugarski štab izvještavamo da smo stigli sa snagama našeg II., III i IV bataljona na teren I K.N.O.P. odreda, u selo Suhača. Sa nama je došlo i oko 150 ljudi, žena i djece čiji je život bio u opasnosti te smo ih, po gorkom iskustvu koje smo do sada imali, morali povući sa sobom. I bat. sa cjelokupnim svojim snagama ostao je na svojem terenu sa zadatkom da se isto tako probije na teren I odreda ili Banije. Snage I bataljona nisu mogle doći u sastav brigade, jer su bile od nas otsjećene.

Molimo drugarski Štab da nam odredi mjesto boravka, način opskrbe i zadatke.

Zbog premorenosti naše je ljudstvo danas nesposobno za pokret.

Proboj je bio bez žrtava osim nekoliko lakše ranjenih.

Detaljni izvještaj o putu i proboju slijediće.

Drugarski pozdrav, S.F. — S.N.

Polit, konjesar:

Boško

Komandant:

Šoša

Zam. komandanta:

Miloš

Suhača 22-X-42

¹ Original je pisano rukom.

¹ Misli se na Operativni štab NOP i DV za Bosansku Krajinu.

BR. 154

IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 22
OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O PROBIJANJU IZ KOZARE PETE KRA-
JIŠKE (KOZARSKE) NOU BRIGADE

STAB
VI KR NOPUB'
Na terenu, br. si.
Dana 22-X-1942 god.

DRUGARSKOM

OPERATIVNOM ŠTABU ZA B. KRAJINU

Negdje

Ovoga momenta dobili smo izvještaj od veze koja je na neprijateljskoj teritoriji da je naša V brigada pod pritiskom neprijatelja napustila Kozaru,² sa tri bataljona u toku noći prešla preko Sane i da će se u slučaju da ih dan zatekne zadržati u šumama Koprivne.

Mi smo preduzeli sve mjere da im omogućimo probijanje preko Brdara na slobodnu teritoriju. Isto tako izvjestili smo Drugu brigadu³ koja se nalazi u Gorici kod Fajtovca o svemu ovome, da bi i oni preduzeli potrebne mjere.

Štab ove brigade nalazi se kod IV bataljona u vezi sa akcijom.⁴

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Baja⁵

Komandant
Milorad⁵

¹ Šesta krajiska brigada je formirana 14 oktobra 1942 pod. reorganizacijom Prvog krajisko? odreda u brigadu.

² 19 oktobra neprijateljske snage pod komandom štaba 714 nje- mačke divizije otpočele su akciju čišćenja Kozare u kojoj se nalazila Peta krajiska (kozarska) NOU brigada. Ova se akcija završila neuspjehom jer se Brigada probila 21 oktobra na oslobođenu teritoriju Podgrmeča.

³ Druga krajiska NOU brigada

⁴ Misli se na potpomaganje Pete krajiske (kozarske) brigade pri- likom njenog probroja iz Kozare.

⁵ Dimitrije Bajalica

⁶ Milorad Mijatović

**KRITIČKI OSVRT OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BO-SANSKU KRAJINU NA RAD I ORGANIZACIJU VEZE U ŠTA-BOVIMA I JEDINICAMA UPUĆEN 23 OKTOBRA 1942 GOD.
ŠTABU TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE**

OPERATIVNI STAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 592
Od 23/X 1942

ŠTABU III KRAJIŠKE N.O.P. UDARNE BRIGADE

Položaj

Zasada problem veze kod nas u partizanskoj vojsci pretstavlja najveći problem, koji je još uvijek nedovoljno riješen i koji čak izgleda nerješljiv.

Dosadanji naši nedostaci u službi veze sljedeći su:

I. Nedostaci koji proističu iz rada samih štabova i komandi.

1) Šalju se izvještaji bez datuma.

2) Šalju se izvještaji bez oznake časa kada su pisani, odnosno od koga časa je stanje navedeno u izvještaju.

3) Šalju se nepotpuni izvještaji, bez oznake gdje je neprijatelj, o kojoj neprijateljskoj vojsci je riječ (Nijemci, Talijani, ustaše, četnici, kulturbundovci), u kojoj jačini, sa kakvim naoružanjem, sa kakvim vjerovatnim namjerama, kakve su mogućnosti neprijatelja itd.

4) Izvještaji se šalju kasno i sporo.

5) Ima primjera da se izvještaji uopšte ne šalju ili se ne šalju na vrijeme višim komandama, komandama sektora, komandama većih kolona, pa te više komande nisu u stanju da intervenišu gdje treba, da pošalju pomoći itd.

6) Često jedinice ne šalju uopšte izvještaje susjednim jedinicama, tako da ove ne poznavajući prilike na susjednim sektorima dolaze u tešku situaciju; ili zbog nemanja veze nisu mogle izvršiti svoj zadatak: ili nisu mogle pomoći susjeda u akciji.

7) Ponekad više jedinice ne obavještavaju niže o situaciji

8) Više jedinice ne forsiraju dovoljno slanje izvještaja od nižih jedinica, makar i ne bilo ničeg novog, radi održanja veze, radi osjećanja kontakta.

II. Nedostaci uslijed neiskorišćavanja izvjesnih sredstava za vezu.

1) Kuriri su često bez konja, a nose hitne izvještaje.

2) Ne iskorišćuju se dovoljno putovođe, pa kuriri i odjeljenja za uspostavljanje veze lutaju ili ne uspostave vezu.

3) Ne upotrebljavaju se releji.

4) Ne primjenjuju se relejne stanice, gdje bi se mijenjali kuriri i konji.

5) Ne primjenjuje se signalizacija (sa barjacima, rukama, fenerima i džepnim lampama).

6) Ne primjenjuju se ugovoreni znaci (vatrama, signalnim raketama, barjacima, brojevima). Primjenom ovog, mnogo bi se doprinijelo boljoj i bržoj vezi.

7) Ne primjenjuje se dovoljno slanje desetina i vodova za uspostavljanje veze, koji bi se probijali kroz nesiguran teren ili kroz teren koji je neprijatelj privremeno zaposjeo.

Istina je da su sredstva kojima raspolažemo veoma oskudna, da je održavanje veze veoma teško, ali je isto tako istina da nismo primijenili sva sredstva i sve metode koje smo mogli primijeniti, istina je da nismo iscrpli sve i da nismo utrošili dovoljno truda da otklonimo nedostatke.

Koliko je važna služba veze nije potrebno naglašavati. Dovoljno je da se osvrnemo na one akcije u kojima nismo uspjeli, pa ćemo vidjeti da 95% od njih nije uspjelo zbog slabe veze, zbog nepovezanosti.

Imamo namjeru da ovom pitanju posvetimo punu pažnju, želimo da učinimo sve da se služba veze poboljša.

Potrebno je da štabovi brigada i vojni stručnjaci, kao i svi ostali drugovi koji mogu, dobro prostudiraju ovo pitanje i da nam pošalju svoje sugestije i konkretne prijedloge bazirane na dosadanjem iskustvu.

Treba naročito posvetiti pažnju primjeni releja, relejnih stanica, signalizaciji i primjeni ugovorenih znakova. Za signalizaciju i ugovorene znake trebalo bi izraditi ključ, koji bi služio kao primjer za izradu konkretnih ključeva. Ovdje treba voditi računa, naročito kod primjene signalnih raket, da se ne bi izazvala zabuna, pošto i neprijatelj primjenjuje signalne rakete.

Treba proučiti mogućnosti i osnivanja specijalnih jedinica za vezu po brigadama, sa opredijeljenim zadacima i podnijeti nam konkretne prijedloge.

Konkretnе prijedloge dostavite nam što prije, pa ćemo po njima izraditi odmah uputstva.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Zamjenik pol. komesara Načelnik štaba
Ilija Došen

Komandant
Košta

BR. 156

**IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA ČETVRTOG KRAJIŠKOG
NOP ODREDA »NOVAK PIVAŠEVIC« OD 24 OKTOBRA 1942
GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRA-
JINU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI NA TERENU I O NA-
STOJANJU NEPRIJATELJA DA UNIŠTI OBNOVLJENI ČETVRTI
KRAJIŠKI NOP ODRED¹**

**STAB
IV KR. N.O.P. ODREDA
»NOVAK PIVASEVIC«
(politkomesar)**

OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. ZA B. KRAJINU

Položaj

Naš izvještaj za vas od 29 sept. t.g. niste primili² pošto se kurir nije mogao probiti preko Save. Šaljem vam zbog toga kopiju toga izvještaja a u produženju ovoga pisma izvijestiću vas o situaciji kod nas od 30 sept. do danas.

30/IX o. god. ujutro udružene četničko-ustaške bande u jačini od oko 1500 boraca sa artiljerijom i brojnim automatskim oružjima (Begića bojna Crne legije) blokirale su Motajicu i pošle u napad na nas. Pred pedesetostruko nadmoćnjim snagama mi smo bili prinudeni povući se u bunkere koje smo za slučaj krajnje nužde bili iskopali u Motajici. Znak za povlačenje u bunkere dat je poslije osmočasovne patrolne borbe sa neprijateljem u 3 sata po podne. Neprijateljski streljački stroj prelazio je preko nas pretražujući svaki grm. U 5 sati banditi su otkrili 1 naš bunker u kome su se nalazila naša 3 druga. Bombama i puškama probijajući se kroz neprijateljski obruč jedan od ovih drugova je poginuo a dvojica su teže ranjeni. Ova dvojica su se ipak probili u pozadinu neprijatelja gdje smo ih mi već čekali i ukazali im pomoći.

Ostali drugovi kada su osjetili da je jedan bunker otkriven izgubili su povjerenje u ovu vrstu skloništa, izašli su i razbili se po šumi i poljima, neki pokušavajući da se pošto poto prebace preko Save koja je bila gusto zaposjednuta. Tom prilikom pali su neprijatelju u ruke 3 naša druga od kojih samo 1 naoružan. Time je završen prvi dan ofanzive.

¹ Original je pisan rukom.
² Vidi dok. br. 77.

Drugi dan po ukazanoj pomoći ranjenicima pokušali smo na sve načine da saberemo razbijene drugove i da se zajednički probijemo kroz blokadni obruč u pravcu prema Derventi. Pošlo nam je za rukom da skupimo svega 16 drugova. Ostali su po manjim grupama krstarili i skrivali se po šumi ili poljima.

Predveče toga dana uputili smo dva ranjena druga sa 5 zdravih u pravcu jednog sela gde su se ranjenici trebali skloniti. Mi smo ostali sa ciljem da pronađemo ostale drugove pa da i sami nastavimo izvlačenje iz obruča. Kasno uveče dobijamo izvještaj da četnici namjeravaju ponovno da pretražuju šumu s ciljem da pronađu bunkere. Isto tako da naši drugovi grupama odlaze u razne strane s ciljem da se probiju za Slavoniju ili Kozaru.

Ja sam se potom zajedno sa drugaricom Malom³ i još 9 drugova uputio u pravcu u kome su krenuli i ranjenici, tj. prema Ukrini. U toku noći izlazimo iz Motajice i zadanjujemo u jednom šumarku u selu Miškovcima. Begića bojna pretresa šumarke i mitraljira po njima ali nas ne pronalazi. Patrola sa ranjenicima koja je zadanila u drugoj šumi bude otkrivena i ona vodi borbu gdje biva razbijena. Jedan ranjenik sa 2 naoružana druga probija se do sela a ostali se po svoj prilici vrate nazad u Motajicu. (Dalja sudbina ovih nepoznata — sigurno je samo da nisu uhvaćeni).

Naša grupa u toku naredne noći prelazi Ukrinu i zadanjuje u šumi kraj D. Detlaka. Ovdje saznajemo da je i ovaj kraj zapo-sjednut četnicima. Sutradan ponovo puškaranje u blizini i od jednoga druga iz patrole koja je pratila ranjenike saznajemo da su to četnici koji su tjerali njih. U toj borbi gine herojskom smrću omladinac drug Božo Tatarević kome je bila povjerena dužnost da spasi ranjene drugove. Drug Vidović Lazo koji je kao ranjenik sprovođen na tom mjestu bude zarobljen od četnika i oni ga sada navodno liječe.

Naš položaj i na tome mjestu izvanredno je težak. Većinom bez hrane, opkoljeni sa svih strana neprijateljem koji je ovih dana specijalno budan, neki naši drugovi demoraliju se. Najprije Drago Čajevac a zatim još jedan borac koji je došao iz četnika prije 5 dana odvoje se i izgube. Očigledno sa namjerom da se predaju neprijatelju. Procjenjujemo situaciju kao kritičnu i donosimo odluku da drugove uputimo pokraj Dervente i Broda u Slavoniju.

Sa drugaricom Malom i još 2 druga ja ostajem na ovome mjestu sa ciljem da se ponovo vratimo na Motajicu i provjerimo sve rezultate ofanzive a potom prebacimo preko Vrbasa i Kozare do vas. Usput do Motajice kroz ustaška sela vodimo borbu probijajući se kroz straže i zasjede. U selima koja su bila pod našim uticajem nalazimo potpunu pustoš i očaj. Četnički banditi su naj-

³ Zaga Umičević, član Okružnog komiteta KPJ na terenu Četvrtog krajiškog odreda

prije batinanjem izmrcvarili skoro sve stanovništvo. Neki ljudi su od mučenja umrli. Jednog starcu od 55 god. otsjekli su ruku i nazad ga strijeljali. Umro je neprestano vičući »živili drugovi partizani«! Potom su dopustili da legija opljačka sve što se je moglo odnijeti i potom što je htjela da zapali. Ovo je urađeno zbog toga da bi se srpski narod iz ovih sela prinudio da bježi opet pod zaštitu četnika u sela iza Motajice. Iza toga četnici i legija nastavili su neometano da pljačkaju i haraju.

U tako opustošenim selima i u šumi koja je još uvijek predmet pretresanja nije se moglo dugo ostati. Ali i izači sada opet bilo je vrlo teško. Terorom kakvog ne pamti niko četnici su prisilili cito narod da permanentno stražari i patrolira te da prijavljuje svakoga koga primijeti u šumi ili u selu. Nama je preostajalo jedino još da sakrijemo oružje i da se presvučemo u civ. odijela te tako pokušamo da se prokrademo. Pokušavamo i tako na više mjeseta ali ne ide. »Dva partizana i jedna žena s njima« to već znaju svi i samo se oni traže. Gdje god se zajedno pomolimo — uzbuna. U takvoj situaciji savjetujemo se i rješavamo da se spašava ono što se spasiti dade. Odlučujemo da se drugarica Mala presvučena u seljačke haljine prebac u Srpac do jedne drugarice i otud pokuša prokopati neku vezu kojom bi se mi prebacili preko Vrbasa. Njen put izgledao nam je svima sa 50% siguran. Rastali smo se. Još iste noći nas dvojica odlučujemo da se krenemo kroz četničku pozadinu u pravcu Vrbasa probijajući se na koji bilo način. I, mimo svakog očekivanja, već drugi dan uspijemo mi da se prebacimo u Lijevče (odakle vam se sada javljam). Odmah pošaljem jednu ženu (zajedno s njom smo i mi prešli) i pošaljemo protutnicu za Malu, ali mjesto nje dobijemo vijest da je ona uhapsena. Jedan čet. bandit prepoznao ju je baš kao Zagu i uhapsio je.

Šta nam je preostalo. I na ovoj i na onoj strani mobilisali smo sve što je iole pošteno i slobodoljubivo da ide i da je spasava. O njoj za sada znamo ovolikو: Postupak pri istrazi blag. Zauzimaju se za nju neki uticajni ljudi iz četničke sredine kao i mnogo naših simpatizera i saradnika. Na zahtjev najokorjelijih zločinaca među četnicima odvedena je na sud u Smrtić.

Činjenica je da se ona u Motajici nije eksponirala kao pol. radnik i tereti je samo to što je bila s nama. Opasnost za nju prijeti samo u tome slučaju da je izruče Banjaluci, u što ovdje ne može niko da vjeruje. Opšte je pak uvjerenje da će biti predana u neku privatnu kuću na čuvanje odakle ćemo je mi na svaki način nastojati ukrasti ili oteti.⁴ I baš zbog toga ja ostajem ovdje.

⁴ Pošto su je zarobili, četnici su je odveli u selo Branešci, na suđenje, a zatim je poslali u jedno selo u blizini Tešnja. Odavde je ona krajem 1942 god. pobegla u Teslić, koji je oslobođila Prva proleterska divizija.

Sve ostale detalje u vezi sa ovim saopštiće vam kurir drug Duško⁵ usmeno.

A sada opšta ocjena situacije i prijedlozi:

1) Na terenu oko Motajice, sve do Jošavke i Borja četnici su potpuno raskrinkani i razgoličeni kao izdajnici.

2) 95% naroda srpskog je na strani partizana.

3) Više od 50% četn. boraca (iako su najbolji razoružani) prešlo bi partizanima kad bi se naše jače snage pojavile na ovom terenu.

4) Najmanje dva bataljona dobrih boraca moglo bi se naoružati u ovome kraju. Ovi borci bili bi spremni da vode borbu i protiv četnika isto kao i protiv okupatora i ustaša.

5) Neprijateljske snage u ovome kraju sada su vrlo male.

6) Sav narod s nestrpljenjem očekuje pojavu većih naših sнaga i primio bi narod partizane ili proletere kao svoje spasioce i oslobođioce, jer je sadašnji teror četnički daleko nesnošljiviji od prošlogodišnjeg terora ustaškog u ovome kraju.

7) U vezi sa svim ovim moj prijedlog je:

a) Sa snagama od dvije udarne brigade nastupiti preko Vlašića i Borja u pravcu Jošavke. (U Borju se nalazi glavna četnička komanda za Bosnu). Tamo je i centrala Gestapoa. To razbiti znači uništiti četnike na ovome terenu.

b) Uporedo s njima jedan naš bataljon koji bi nadirao ili iz Slavonije (preko Save) ili iz Kozare (preko Vrbasa) očistio bi sav teren do Jošavke. Na ovome terenu našli bi velike rezerve kako ekonomске tako i oružja i ljudi koje bi mogli naoružati.

v) Ove akcije treba izvršiti čim prije, a svakako prije snijega, jer bi se četnici mogli učvrstiti, ne time što će oni uspjeti pridobiti mase za svoj program, već time što će krvavim terorom ugušivati svaku pojavu oslobođilačkih težnji, ovako isto kako su se krvavo okomili na nas sad u Motajici i na sve napredne elemente u svojoj pozadini i vojsci.

g) Potrebno je nastaviti nesmanjenom intenzivnošćу agitaciono-propagandni rad na ovome sektoru. Taj rad nastaviću uz pomoć drugova na Kozari a veza Kozare sa onim sektorom je vrlo laka.

d) O drugom dijelu mojih dužnosti na ovome terenu izvještice na nadležnom mjestu drug Duško usmeno.

Na kraju molim da mi Operat. štab dostavi kritiku o dosadašnjem našem radu kao i o prijedlozima učinjenim u ovome pismu. U slučaju da taj Štab ima drukčije stanovište po ovim prijedlozima, molim da mi se izda naredenje o daljoj mojoj dužnosti.

⁵ Duško Josipović

Poslije punih 6 mjeseci ovo je prva prilika da se neposredno stavim na raspoloženje tome Štabu kao svojoj komandi.
Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

24-X-42 god.
Na položaju

Politički komesar,
Vojoo^G

BR. 157

IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 25
OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O NAPADU NA STARU RIJEKU I STARI
MAJDAN

**STAB
VI KRAJIS. NARODNO-OSLOBODILACKE
PARTIZANSKE UDARNE BRIGADE**
Br. si.

DNE 25.X. 1942 G.

OPERATIVNOM ŠTABU NOP i DVBK

Položaj

IV bataljon naše brigade učestvovao je skupa sa II'KNOPU brigadom u akciji na Staru Rijeku i Stari Majdan u noći 23/24 o. mj. Dvije su čete imale zadatak da postave zasjedu neprijatelju ako bi pošao iz Ljubije i da miniraju cestu Ljubija — Stara Rijeka, kao i da onesposobe žičaru koja veže ta dva mjesta. Treća četa u zajednici s jednom četom II KNOPUB-e imala je zadatak likvidirati rudnik Kozin.

II i III četa našega IV bataljona neprimjetno su se provukle kroz neprijateljske linije, prekinule telefonsku vezu i minirale cestu. Osiguravši zasjedama i polaganjem mina zaleđe, pristupile su miniranju žičare. Dvije bombe od po 14 kg stavljene su na vrh stuba na same žice, a jedna od 12 kg pod stub. Uspjeh je polučen. Tri najdeblja konopca su istrgana (služe za vuču natovarenih korpi), ostao je samo prenosnik praznih korpi. Oko 300 korpi, što praznih što natovarenih rudom, skljokalo se je uz stra-

* Vojoo Stupar

hovitu lomnjavu konzola (potpornih stupova), kao i svega što se je nalazilo u neposrednoj blizini žičare. Prasak je dopirao čak i iž Ljubije.

I četa u zajednici sa snagama II KNOPUB bila je primijećena od neprijateljskih isturenih patrola prilikom pokreta, došla je s njima i u sukob, ali su se one zahvaljujući mraku povukle. Neprijatelj je bio od njih obaviješten o našem pokretu i čekao nas je spreman. Pokušali smo da se podvučemo bunkerima i oni su nas pustili na 30 metara otvorivši tada jaku puščanu i puškomitrailjesku vatru uz riječi i viku; »Hodite ovamo redenici su uvučeni, samo ste se prevarili za Kozin. Ovdje nisu kajkavci,¹ već ustaše iz Majdana.« U prvom našem jurišu pala su dva druga mrtva i četiri ranjena. U ponovljenim jurišima poginula su još dva a tri su teže ranjena.

Povukli smo se u uvjerenju da uslijed spremnosti neprijatelja, jake bunkerske utvrde, uslijed jake minobacačke i mitraljeske vatre, ne možemo likvidirati neprijatelja. Ometala nas je mnogo i mjesecina, koja je obasjavala poprište borbe kao dnevna svjetlost.

Borba je trajala od 9.45 pa do 3 sata ujutro, kada su se naše snage u potpunom redu povukle.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Politkomesar:

Komandant:
Milorad²

¹ Hrvati iz Zagorja.
¹ Milorad Mijatović

**PRIJEDLOG OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 26 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP
I DV JUGOSLAVIJE O RASPOREDU JEDINICA ZA NAPAD
NA BIHAĆ¹**

**OPERATIVNI STAB
N.O.P. i D.V. ZA
BOS. KRAJINU
Broj ____/42**

26-X-42 u 21 čas

**VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZAN-
SKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

Negdje

1. Dobili smo obavještenja od štaba III bataljona VI krajiške N.O.P.U. brigade da će danas biti prebačen jedan bataljon VIII hrvatske partizanske brigade u s. G. Dobretin sa zadatkom da sa III bataljonom VI krajiške brigade napada neprijatelja na komunikaciji Krupa — Bihać.

Ako je V. Š. predvidio ovu Hrvatsku brigadu za dejstvo pri napadu na Bihać,² onda smo mišljenja i predlažemo da se VIII hrvatska brigada odmah prebaci na teritoriju III bataljona VI krajiške brigade, tj. na desnu obalu Une i da se pogodnim pravcem koji bi joj mi dali prebaci na lijevu obalu Une južno od Bihaća, pred samu akciju, u blizini Ličkog Petra Sela. Za vrijeme akcije na Bihać ta bi brigada napadala Ličko Petrovo Selo. Ako VIII hrvatska brigada dolazi u obzir za ovu akciju, onda bi trebalo da joj V. Š. izda naređenje, što bi se moglo i preko nas pošto smo u vezi s njom.

2. Prema naređenju V.Š. koje smo dobili preko našeg načelnika štaba, izdali smo sljedeća naređenja za koncentraciju naših jedinica za napad na Bihać:

a) I krajiškoj N.O.P.U. brigadi, koja je bila u rezervi na sektoru Ključ, naredili smo da odmah krene i da se smjesti na prostoriju Teočak — Lipa.

b) IV krajiškoj N.O.P.U. brigadi, tj. dvama bataljonima, koji su na sektoru Bihać, naredili smo da odmah krenu na sektor Ključ,

¹ Sačuvana je kopija originala.

² Bihać je oslobođen 4 novembra 1942 godine.

da tamo sačekaju dolazak dvaju bataljona sa sektora B. Grahovo po završenoj akciji na B. Grahovo i da tada smijene III krajisku N.O.P.U. brigadu na sektor Ključ — Sanski Most. Na sektor Ključ — Sanski Most ostala bi za vrijeme akcije na Bihać cijela IV krajiska N.O.P.U. brigada i Krajiska N.O.P.U. polubrigada (dva bataljona bivšeg IV N.O.P. odreda).

v) V krajiska N.O.P.U. brigada, koja se uslijed neprijateljske ofanzive na Kozaru povukla na oslobođenu teritoriju, nalazi se na prostoriji Rujiška, dakle blizu Bihaća. I ova brigada dolazi u obzir za akciju na Bihać. Ovu brigadu kanimo vratiti u Kozaru čim se za to ukaže mogućnost. Patrole koje će ispitati situaciju na Kozari poslije neprijateljske ofanzive poslaćemo uskoro.

3. Od vas smo obaviješteni da se u Srbu nalazi jedna lička brigada, koja odmah poslije akcije na B. Grahovo dolazi u obzir za akciju na Bihać. Naše je mišljenje i predlog da treba da izdate naređenje toj brigadi da krene na prostoriju s. Prijeboj (jugozapadno od Ličkog Petrovog Sela — sekcija Gospić).

Ta bi brigada zajedno sa VIII hrvatskom brigadom (ako ova dolazi u obzir) napadala na Petrovo Ličko Selo.

4. Po našem mišljenju mi bi akciju na Bihać sa pet krajiskih brigada (I, II, III, V i VI krajiskom brigadom) i jednom hrvatskom i jednom ličkom brigadom mogli uspješno izvršiti i stoga to i predlažemo, naročito ako I i II proleterska brigada nisu slobodne ili ako bi se na njihov dolazak moralo dugo čekati. III sandžačka brigada nije potrebna za ovu akciju i mogla bi se upotrijebiti za druge zadatke ili pak ostati na sektoru na kome se sada nalazi, što bi takođe bilo važno.

Po našem mišljenju akciju na Bihać trebalo bi izvršiti što prije, iz razloga što su, kako izgleda, grupe koje su usput vršile ofanzivu na Kozaru, imale zadatak (glavni) ofanzivu u Slavoniji i Baniji, pa bi po našem mišljenju akciji na Bihać trebalo pružiti pomoć i olakšanje onim teritorijama na kojim se vrši ofanziva, pored razloga koje smo ranije navodili.

5. Za akciju na Bihać predlažemo jedinstvenu komandu nad svima jedinicama koje će učestvovati u akciji, za što je potrebno vaše naređenje.

6. Izdali smo naređenje da se dvije haubice koje se nalaze kod nas približe sektor Bihać. Poslije akcije na B. Grahovo potrebno je da se one haubice pošalju na ovaj sektor, za što je potrebno vaše naređenje.

7. Od obavještajnog oficira VI krajiske brigade dobili smo izvještaj u sljedećem:

Da je II udarna brigada hrvatske ovih dana napala jednu kolonu od 1000 Talijana negdje blizu r. Korane. Zarobljeno je 22, ubijeno 17 vojnika. Zaplijenjen je jedan tenk, pet kamiona, dva topa, preko 100.000 metaka i mnogo druge ratne spreme.

VII hrvatska i **I** lička udarna brigada izvršile su napad na Glinu koji uslijed nepovezanosti nije uspio. Zaplijenjeno 27 karabina i arhiva. Neprijatelj je imao preko 100 mrtvih. Naši gubici: 22 mrtva i oko 40 ranjenih.

8. II krajiška N.O.P.U. brigada sa IV bataljonom VI krajiške N.O.P.U. brigade izvršili su noću 23/24-X napad na neprijateljske položaje St. Majdan — Kozin — St. Rijeka. Neprijatelj je dao žestok otpor. Naše jedinice očistile su St. Rijeku, uništile žičanu željeznicu St. Majdan — Ljubija i zaplijenile mnogo stoke. St. Majdan i Kozin nisu mogli biti očišćeni.

9. I bataljon V krajiške N.O.P.U. brigade (Kozarske) prilikom probijanja sa Karana na teren bivšeg I krajiškog odreda (uslijed neprijateljske ofanzive na Kozari) uništio je neprijateljske tačke otpora koje su mu bile na putu. Zarobio je 20—30 domobrana i zaplijenio 3 (tri) puškomitrailjeza i nešto pušaka. Naši gubici: jedan mrtav i jedan ranjen.

10. Prilikom probijanja V krajiške brigade sa Kozare na oslobođenu teritoriju naši gubici bili su u II, III i IV bataljonu iste brigade: jedan mrtav i dva ranjena.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba:

Komandant:

BR. 159

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 27 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O SITUACIJI U BIHAĆKOM GARNIZONU¹

OPERATIVNI ŠTAB 27. 10. 42

Izvestite Vrhovni štab o sledećem: U vezi našeg izveštaja od 26-X-42 u 21 čas, izveštavamo da je Bihaćki garnizon oslabljen za jednu lovačku bojnu, koja je otisla da prati štab divizije od Bihaća do Hrvatske Kostajnice i sada se nalazi u Otoci i ne može dalje zbog dejstva 8-me hrvatske brigade. Sa lovačkom bojnom su i zarobljenici, među kojima ima i naših drugova, koji su na-

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3710.

menjeni za koncentracioni logor, i ovo ide u prilog požurivanju akcije. Moral naše Kozarske brigade je odličan.

Drugarski pozdrav!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Osman²

S. Poljanac³

Ova depeša je za Komandu mesta Bos. Petrovac i da se preda Vrhovnom štabu.

Primio telef. Oštrelj
N. Bak.
27-X-42 u 20.30 čas.

BR. 160

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE KRAJIŠKE (KOZARSKE) NOU BRI-GADE OD 27 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O RASPOREDU JEDINICA BRIGADE¹

**STAB
V KR. KOZARSKE N.O.P.
UDARNE BRIGADE
27. X. 1942**

DRUG.

OPERATIVNOM ŠTABU
ZA BOS. KRAJINU

Položaj

Izvještavamo drugarski štab da je naša brigada smještena ovako:

- 1) Štab brigade u s. Maloj Rujiškoj — Stupar — Kapetanovići,
- 2) I (prvi) bataljon u s. Velikoj Rujiškoj — Vojinovići,
- 3) II (drugi) bataljon u s. Maloj Rujiškoj — Drljača,
- 4) III (treći) bataljon u s. Maloj Rujiškoj — Rajlić,
- 5) IV (četvrti) — „ — — „ — Drljača.

Ishrana srednja, dok je kod IV bataljona prilično slaba. (Nastoji se pomoću odbora popraviti.)

² Osman Karabegović
³ Branko P-ljanac

¹ Original izvještaja pisan je rukom.

Mislimo da bi vi sa svoje strane trebali preko AF2-a nastojati da se ishrana popravi, kao i da nam se dodijeli 600 pari čarapa vunenih za partizane koji su bosi i isto toliki broj opanaka.

Molimo da se za potrebe naše Brigade dodijeli što veći broj sekacija, naročito za terene Grmeča i Kozare (Prijedor, Novi, Koštajnica, Bihać, Jajce, itd.), i to u više primjeraka, pošto su nam i štabovi bataljona poslije ofanzive sa istima slabo opskrbljeni.

Danas šaljemo patrolu od šest drugova za Kozaru, preko kojih ćemo saznati za tamošnje stanje, i koji će srediti neke poslove, izvaditi ranjenike² i sli.

Uz drugarske pozdrave,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,
(služb. otsutan)

Komandant,
Šoša

Zamj. polkoma,
(služb. otsutan)

Zamj. komandanta,
Miloš

Načelnik štaba,
Čoče³

² Za vrijeme ofanzive ranjenici su bili smješteni u specijalno pravljena skloništa — baze.
³ Ratko Vuiović

NAREDBA ŠTABA TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 28
OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA I CETI PRA-
TEĆIH ORUĐA O REORGANIZACIJI BRIGADE I NOVOM RA-
SPOREDU KOMANDNOG KADRA

STAB
**III KRAJIŠKE N/O.P. UDARNE
BRIGADE**
BROJ: 34

KONCEPT

dana 28-X-1942 god.
Položaj

Štabu I bataljona
- » - ii - " -
- " - III - " - III KNOPUB
- " - IV - " -
Kdi čete pratećih oruđa

NAREDBA:

Po stvarno ukazanoj potrebi, a da bi rad po jedinicama bio pravilniji i elastičniji, na šabškom sastanku riješeno je da se od sadanja tri bataljona i čete pratećih oruđa — ove Brigade — formiraju četiri bataljona sa pratećim vodovima.

Za komandanta I bataljona određen je drug Atlagić Milan,
za zamjenika komandanta određen je drug Kerkez Mihajlo,
za politkomesara određen je drug Gizdić Josip,
za zamj. politkomesara određen je drug Brkljač' Mile,¹ i
za intendanta određen je drug Pilipović Nikola.

Za komandira I čete I bat. određen je drug Miljević Jovo,
za zamj. komandira određen je drug Malbašić Vojin,²
za politkomesara određen je drug Zeljković Đuro, i
za zamj. politkomesara određen je drug Savo Trmnić.

Za komandira II čete određen je drug Pilipović Vaso²
za zamj. komandira određen je drug Lazo Atlagić³,
za politkomesara određen je drug Vukša Milan, i
za zamj. politkomesara određen je drug Hodžić Mahmut.⁴

¹ Poginuo krajem 1943 god. u borbi za Sujicu, kao zamjenik komandanta Prvog bataljona Treće brigade.

² Poginuo u Sloveniji 1944 god. kao komandant bataljona.

³ Poginuo 1945 god. kod Banove Jaruge kao komandant Drugog bataljona.

⁴ Nestao u Zelengori 1943 god., za vrijeme Pete neprijateljske ofanzive.

Za komandira III čete određen je drug Aćić Đuro,⁵
za zamjenika komandira određen je drug Bodiroža Milan,
za politkomesara određen je drug Trikić Nikola, i
za zamj. politkomesara određen je drug Šobot Aćim.

Za komandanta II bataljona određen je drug Pećanac Nikola,
za zamj. komandanta određen je drug Vojvodić Nikola,⁶
za politkomesara određen je drug Kecman Boro,
za zamjenika politkomesara određen je drug Kuzmanić Vojo,⁷ i
za intendanta određen je drug Kecman Jovan.

Za komandira I čete II bat. određen je drug Ciča Petar,⁸
za zamjenika komandira određen je drug Knežević Jovo,
za politkomesara određen je drug Boško Kerkez, i
za zamj. politkomesara određen je drug Božo Drobac.

Za komandira II čete određen je drug Dumić Dragija,⁹
za zamj. komandira određen je drug Grubor Dane,¹⁰
za politkomesara određen je drug Skakić Milan, i
za zamj. politkomesara određen je drug Rokvić Stevo.

Za komandira III čete određen je drug Pilipović Pero,
za zamj. komandira određen je drug Rodić Pero,
za politkomesara određen je drug Bojanović Milan,¹¹ i
za zamj. politkomesara određen je drug Tanjiga Tomo.

Za komandanta III bataljona određen je drug Bosnić Milan,
za zamj. komandanta određen je drug Vračar Nikola,
za politkomesara određen je drug Sava Trikić,
za zamj. politkomesara određen je drug Miljuš Stevo,¹² i
za intendanta određen je drug Knežević Mile.

Za komandira I čete III bat. određen je drug Jokić Marko,¹³
za zamj. komandira određen je drug Banović Stevo,¹⁴

⁵ Poginuo kod Teslića decembra 1942 god. kao komandir čete u Drugom bataljonu.

⁶ Poginuo krajem 1943 god. kod Prače (Istočna Bosna) kao zamjenik komandanta Drugog bataljona.

⁷ Poginuo krajem 1943 god. kod Prače (Istočna Bosna).
⁸ Poginuo 1943 god., za vrijeme Četvrte neprijateljske ofanzive, kao komandir Druge čete u Prvom bataljonu.

⁹ Poginuo aprila 1943 god., u borbi na Ifsaru, kao komandir Prve čete Drugog bataljona.

¹⁰ Poginuo aprila 1943 god., u borbi na Ifsaru, kao zamjenik komandira Druge čete Drugog bataljona.

¹¹ Poginuo novembra 1942 god., u borbi na Bihaću, kao komesar Treće čete Drugog bataljona.

¹² Poginuo 1943 god., prilikom borbi za Bugojno.

¹³ Poginuo 25 maja 1944 god., prilikom neprijateljskog vazdušnog desanta na Drvar, kao zamjenik komandanta bataljona.

¹⁴ Poginuo 1943 god., za vrijeme Četvrte neprijateljske ofanzive, na Raduši Planini, kao komandir čete u Trećem bataljonu Treće krajiske NOU brigade.

za politkomesara određen je drug Pećanac Milanko, i
za zamj. politkomesara određen je drug Kecman Branko.¹⁵

Za komandira II čete određen je drug Kerkez Milan,
za zamj. komandira određen je drug Vranješ Nikola,
za politkomesara određen je drug Kačar Petar,¹⁶ i
za zamj. politkomesara određen je drug Jević Mićo.

Za komandira III čete određen je drug Dušan Ožegović,¹⁷
za zamj. komandira određen je drug Radulović Ilija,
za politkomesara određen je drug Jeličić Božo, i
za zamj. politkomesara određen je drug Latinović Lazo.¹⁸

Za komandanta IV bataljona određen je drug **Cubrilo** Đorđe,
za zamj. komandanta određen je drug Pužić Jovo,¹⁹
za politkomesara određen je drug Materić Pero,
za zamj. politkomesara određen je drug Čurguz Ljubiša, i
za intendantu određen je drug Kecman Mirko.

Za komandira I čete IV bat. određen je drug Grbić Savo,
za zamj. komandira određen je drug Rodić Milan,
za politkomesara određen je drug Zrinić Milan, i
za zamj. politkomesara određen je drug Knežević Nikola.

Za komandira II čete određen je drug Kljajić Rade,
za zamj. komandira određen je drug Bosnić Savo,
za politkomesara određen je drug Trninić Rade, i
za zamj. politkomesara određen je drug Trninić Dušan.

Za komandira III čete određen je drug Vukša Jovo,²⁰
za zamj. komandira određen je drug Rodić Andelko,
za politkomesara određen je drug Adamović Dušan, i
za zamj. politkomesara određen je drug Kačar Drago.

Jedinice I, II i III bataljona ostaju iste one koje su i do sada bile, s tim što će svaka četa dati onoliko boraca (naoružanih) koliko je dolje navedeno, za formiranje jedinica novoosnovanog IV bataljona, i to tako da će se od jedinica I bataljona formirati I četa, od jedinica II bataljona II četa i od jedinica III bataljona formirati III četa IV bataljona.

¹⁵ Poginuo krajem 1943 god. kod Sinja, kao zamjenik komesara Prve čete u Trećem bataljonu Treće krajiške NOU brigade.

" Poginuo krajem 1943 god., u borbi za Travnik, kao komandir čete u Trećem bataljonu.

" Poginuo krajem 1942 god. u Centralnoj Bosni.

¹⁸ Poginuo krajem 1944 god. kod Travnika, kao zamjenik komandira čete.

¹⁹ Poginuo krajem 1943 god. u blizini Travnika, kao komandant Trećeg bataljona.

" Poginuo krajem 1944 god. u Sloveniji, kao zamjenik komandanta brigade.

Ljudstvo I čete IV bataljona sačinjavaće i to:

- a) 15 boraca iz I čete I bataljona,
- b) 22 boTca iz II čete I bataljona,**
- v) 12 boraca iz III čete I bataljona, i
- g) 11 boraca iz I čete II bataljona.

Ljudstvo II čete IV bataljona sačinjavaće i to:

- a) 22 boraca iz I čete II bataljona,
- b) 25 boraca iz II čete II bataljona,
- v) 13 boraca iz III čete II bataljona.

Ljudstvo III čete IV bataljona sačinjavaće i to:

- a) 9 boraca iz III čete II bataljona,
- b) 16 boraca iz I čete III bataljona,
- v) 20 boraca iz II čete III bataljona, i
- g) 19 boraca iz III čete II bataljona.

Dosadanja komanda čete pratećih oruđa uputiće svima bataljonima po 2 teška mitraljeza sa poslugom i konjima, a I i III bataljonom još po jedan bacač, takođe sa poslugom i konjima. Uz oruđa poslati sav pribor i municiju i to tako da na svako oruđe bude podjednak broj metaka, odnosno za bacače bombi. Dijelovi upućeni iz prateće čete bataljonima zvaće se prateći vodovi i stajaće pod komandom i na raspoloženju štabu bataljona. Po ovim vodovima štabovi bataljona odrediće političke delegate.

Formiranje jedinica i raspored ljudstva kao i rukovodećeg kadra ima se izvršiti u toku 29. oktobra t.g., čemu će prisustvovati kao i pomoći u radu, kod svakog bataljona, po jedan član štaba ove Brigade.

Neophodno je potrebno da se svi odgovorni drugovi založe u izvršenju ove naredbe te da bi pravilan i normalan rad u svim navedenim jedinicama otpočeo što prije, te kako bi svakog momenta bile jedinice sposobne da stupe i izvrše dodijeljeni im zadatak.

Što se tiče brdskih tovarnih kuhinja, ljudstva zaposlenog na dužnostima kuvara i pomoćnog ljudstva oko kuvanja, kao i stručnog sanitetskog osoblja (bolničara), potrebno je uputiti sa određenim ljudstvom za jedinice IV bataljona onoliko koliko je za to ljudstvo potrebno te da jedinice pomenutog bataljona otpočnu normalan život.

Štabu IV bataljona dostaviće se sve naredbe i naređenja do sada izdata ranijim bataljonima, a trajne su vrednosti i po istima ima se raditi ubuduće.

Mjesto i zadaci odrediće se odmah po formiranju za jedinice IV bataljona ove Brigade.

Štabovi bataljona u sporazumu sa članom štaba Brigade, koji bude prisutan sproveđenju ove naredbe u dijelu, odrediće potreban broj kurira za štab Brigade, imajući u vidu da će se sadanja za-

štitnica uputiti u svoju jedinicu, a tako isto odrediće iz četa svoga bataljona potreban broj kurira za štab bataljona.

Naredba stupa na snagu odmah po izlasku.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
S. Tadić

Komandant,
Karanović

Zamj. politkomesara,
Ljubičić Radoje

Zamj. komandanta,
Bajić

BR. 162

**IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA DRUGOG BATALJONA
KRAJIŠKE POLUBRIGADE OD 28 OKTOBRA 1942 GOD. OPE-
RATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O
STANJU U SANSKOM MOSTU I OKOLNIM NEPRIJATELJSKIM
UPORIŠTIMA**

**OBAVJEŠTAJNI OFICIR
II BATALJONA POLUBRIGADE**
Položaj 28-X-1942 god.

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Negdje

Dostavljam Vam podatke koje sam prikupio o stanju neprijatelja u Sanskom Mostu i okolini:

Brojno stanje neprijatelja u Sanskom Mostu 100 Nijemaca koji logoruju u sokolskom domu. U sokolskom domu nalazi se i predajna radio-stanica. Također u Sanskom Mostu nalazi se i 300 domobrana koji su većinom iz Slavonije i iz Srijema. Domobrani su vrlo slabog morala za borbu.

U Sanskom Mostu raspolažu sa slijedećim oružjem: 2 haubice, 6 protukolskih topova, i to: 2 kod sanskog groblja, 2 na stanicu i 2 u turskoj čaršiji. Treća haubica nalazi im se u Čaplju. Svega skupa imaju 9 topova.

Neprijateljski položaji oko Sanskog Mosta prema našim nalaze se: od rijeke Sane prema katoličkoj crkvi, željezničkoj stanci, bolnici do mašinske čuprije. Na pomenutim mjestima nalaze se jaki bunkerji i rovovi i ispred rovova žičana prepreka. Žica je jednostruka i udaljena od rova 40—50 m a visoka 1,20 m. Za

žicu su povezali zvonca na gušćem rastojanju. Rov od rova udaljen je 20—30 m. Pored pomenutih rovova neprijatelj pravi nova utvrđenja ispred njih na brdu Kruharima, od udaljenosti 400—500 metara. Rovovi se kopaju od ceste na Barudžine kuće, sansko groblje, koji vežu skroz do Sasine. Za uredaj ovih bunkera dobili su 80 ljudi iz pozadine koji kopaju po datom im planu nove bunkere.

U naprijed navedenim položajima i rovovima neprijatelj drži vrlo mali broj vojnika za svaki slučaj.

Glavni njihov logor nalazi se u bolnici i osnovnoj školi sa oko 300 vojnika. Od ovih je 70 regruta koji daju stražu u osnovnoj školi, 20 stražara drži stražu u općini. Pored ovih još ima 28 žandarma koji patroliraju i održavaju red u gradu.

Odbrana sa druge strane tj. od Grmeča je Djedovača i Brajčtavan. Na ova dva uporišta neprijatelj raspolaže sa 1000 vojnika. Glavni štab-komanda im je u Kljujića kući. Položaj im se nalazi po skici koja je ranije poslana u bataljon »Skundrić«.

Na toj skici se jasno vidi opis tih položaja. Od Dabarskog puta prema Djedovači nalazio se treći bunker sa 1 t. m. i 2 p. m., u kojem se nalazi i naš saradnik, koji tvrdi da se vatra neće otvarati na nas. U slučaju da bi se otvorila vatra neće pucati u nas nego radi forme u vis. Njegov bunker će se moći lako razaznati od drugih, što će saradnik od današnjeg dana svaki dan metati na svoj rov jedno čebe ili maramicu koji će se moći lako uočiti od strane naše izvidnice. Od njegova bunkera se može lako zauzeti i zarobiti njihova glavna komanda koja se nalazi u Kljujića kući ako ovi, kako on kaže, ne bi otvarali vatre. Na ovim položajima nema Nijemaca.

Stari Majdan raspolaže sa 3 satnije legije i domobrana. Sa sobom od težeg oružja imaju jedan bacač, dok je nepoznato ostalo vatreno oružje.

U Vrhopolju se nalaze 3 satnije. Neprijatelj drži stalno iste položaje koje su i ranije držali, a što se može vidjeti iz iste skice.

U Sasini se nalazi oko 80 vojnika. Cijela Sanska posada, tj. cijeli Sanski Most broji oko 3000 vojnika.

Sanski Most raspolaže sa oko 6 vagona municije.

Vojska koja se je vratila iz Sitnice, Ključa za Sanski Most nalazi se u Novom, Banjaluci i Prijedoru. Na Sanskom Mostu se nije ništa zaustavila.

Njihova namjera je čuvati gradove i položaje na kojima se sad nalaze. Oni ne namjeravaju nikud u ofanzivu.

Mišljenje saradnika iz Sanskog Mosta za najuspjeliji napad na ovaj način: Izazvati vatu na Brajčtavan, tako da misle da je na ovo mjesto napad, zatim provaliti na Djedovaču i zarobiti štab u Kljujića kući. U isto vrijeme napasti Čaplje i otsjeći Vrhopolje, a

sa Kruharu bez borbe upad u grad, između bunkera na juriš pravac bolnici, sokolskom domu i školi.

U svima selima koja bi koristila neprijatelju pri zauzeću ponutnih položaja nalazi se 200 četnika, a koji sad drže položaj na Crjenima. Četnička snaga od 200 vojnika sačinjava Marčetića puk, sa jednim bacačem. 2 čete logoruju u Dančićima, 2 čete u Lakićima i 1 četa u Vlajićima, Među četnicima se nalaze 2 dobra i vjerna saradnika koji su na silu otjerani u njihove redove. Oni izjavljuju da su svi stari četnici smijenjeni, tj. otišli na odmor kućama. Od svih starih četnika ima 30 koji obučavaju omladinu koja je došla na smjenu istih. U ovom slučaju bi se lako mogli rastjerati omladinci koji još nijesu iskusili ni jedne borbe niti su imali prilike da rukuju u pozadini sa oružjem. Pomoću ovih dvaju imali bi veći dio omladinaca koji bi prilikom napada okrenuli svoje oružje na vođe. Ovoj dvojici je dato u zadatak da potoku vođe prilikom napada na njih. Za namjeravajuću akciju ćemo dobiti od istih znake raspoznavanja i sporazum za prestojeću borbu. Sa kojima se ima svaki dan dobra veza, od kojih sam dobivao i municiju. Ova dvojica i omladinci koji su došli na smjenu starih četnika imaju ostati još od današnjeg datuma 20 dana.

Dobio sam tj. uhvatio sam vezu sa najvećim neprijateljskim uporištem Lalike. Dobio sam neku količinu od istih municije od kojih će i ubuduće dobivati, kao i razne podatke.

Uz drugarski i borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

28-X-942 god.

Obavještajni oficir
Jovo Vidović

Četnici koji su držali položaj oko Sitnice u jačini od 600 do 700 vojnika, koji su se pretstavljali kao da su iz Srbije, bili su iz Ozrena i vratili su se na svoje stare položaje.

J. Vidović

BR. 163

**DOPIS KOMANDE MJESTA SAJKOVICI OD 28 OKTOBRA 1942
GOD. JEDINICAMA U NAPADU NA GRAHOVO O POKUŠAJU
NEPRIJATELJA DA DEBLOKIRA SVOJ GARNIZON U GRA-
HOVU¹**

**KOMANDA MJESTA
SAJKOVIĆI**

Br. si.

28 oktobra 1942 g.
8 čas.

JEDINICAMA U NAPADU NA GRAHOVO²

Prema posljednjim izvještajima, neprijateljske manje snage su bile u nejasnim akcijama na pravcu Prolog—Lištani, te su navodno zauzimale položaje povrh sela. Po svemu zaključujemo da je neprijatelj htio iz pozadine ugroziti naše dalmatinske snage* u oblasti Vagnja i Čilaša. Pucanj je u tom pravcu bio i trajao jedan sat. Pucnja više nema.

Prema svemu, uzimamo i tu prepostavku, da bi neprijatelj imao namjeru, ukoliko mu uspije, da nekim manevrom i napadom na pravcu Livno — Grahovo olakša položaj svoga garnizona u Grahovu. Za ovo smo preduzeli sve mjere, da se neprijatelju one mogući lak prolaz dolinom Liv. Polja. Ali, svakako vam se ovo stavlja samo do znanja, i ako smo mi preduzeli sve da neprijatelja zadržimo i kod jačeg napada usporimo mu kretanje.

Ovoga momenta nas je izvjesito Centr. punkt V. [ještića] Gore da je uputio jednu četu u pravcu V. i Malog Sokolca, a mi smo naše snage također bacili u pravcu Rujani i jake straže u pravcu Čelebića, te se nadamo, da bi i najjači napad neprijatelja bio zaustavljen, a u najmanju ruku usporen. Kod stvarnog napada neprijatelja od pravca Rujani ili Čelebića izvijestićemo vas odmah, da bi se znali ravnati.

Izvijestite nas ukratko o situaciji kod vas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Štabu IV oper. zone: na znanje.

Komandant,

Jovo Rosić

(M.P.)

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3639.

² Za napad na Grahovo bile su angažovane Prva i Druga proleterska brigada.
³ Tri bataljona Druge dalmatinske brigade

BR. 164

DOPIS KOMANDE MJESTA SAJKOVIĆI OD 28 OKTOBRA 1942
GOD. KOMANDANTU DRUGOG BATALJONA ČETVRTE KRA-
JIŠKE NOU BRIGADE O RASPOREDU OBEZBJEĐENJA PREMA
LIVNU, VAGNU I GRAHOVU¹

**KOMANDA MJESTA
SAJKOVIC**
Br. si,

28 oktobra 1942 g.
17 čas.

KOMANDANTU II BATALJONA IV K.U. BRIGADE

Dostavljaju vam se sljedeći podaci o situaciji našeg sektora:

1. — Od pravca Livna: na ovom pravcu smo postavili naše straže i to u s. Caprazlige i u s. Celebiću. Te straže drže osmatranje i na slučaj napada neprijatelja sa toga pravca daće znak uzbune i stupiti u borbu. Pored toga na pravcu Rujani, u prostoru Vel. i Malog Sokolca nalazi se jedna dalmatinska četa² jačine 80 ljudi, koja ima zadatak da sa našom stražom u Čaprazlijama zadrži i dade otpor neprijatelju, ukoliko bi on napao ovim pravcem.

Za sada nemamo nikakvih podataka da neprijatelj sa ovoga pravca želi napadati na pravcu Livno — Grahovo, preko donjeg Liv. Polja.

2. — Sa pravca Vagnja: na tom prostoru se nalaze tri bataljona II dalm. brigade, kao i na prostoru Vještića Gore i Vrdova.

Danas su nam prolazeći drugovi iz te brigade, i to zamj. polit. komesara,³ saopštili da je neprijatelj tim pravcem prodro i da se našim snagama taj pravac ugrožava, tj. naše snage će taj pravac sjeći.

3. — Od pravca Grahova: nemamo nikakvih podataka o rezultatu napada naših na taj grad, te nam te podatke dostavite, ukoliko ih imate, jer mi dostavljamo dnevne izvještaje štabu IV oper. zone. —

S drug. pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Komandant,
Jovo Rosić

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3638.

² Druge dalmatinske brigade

* Jovo Kapičić

BR. 165

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 29 OKTOBRA 1942 GOD. VFCHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O NEPRIJATELJSKIM SNAGAMA U SITNICI I ČAĐAVICI I O BORBAMA SA DOMOBRANIMA KOD VRH POLJA¹

**OPERATIVNI STAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU**
Br. si.
Od 29-X-1942
Položaj Ključ

VRHOVNOM ŠTABU JUGOSLAVIJE
Drugu načelniku Arsi
Negdje

Sa snagama I krajiške brigade, dijelovima III krajiške brigade i Krajiške polubrigade pripremali smo akciju na Sitnicu i Čađavicu, koja je trebala da se izvede noću 29/30 ov. mj. Međutim I krajiška brigada dobila je naređenje za pokret prema B,² te je akcija odložena.

U Sitnici³ neprijatelj raspolaže sa dvije manje bojne domobrana, oko 800, a u Čađavici se nalaze četnici Drenovića i Marčetića oko 300—400. Kod Bunareva dvije čete četnika Mišića, a u Sokolovu 200 Azarevićevih četnika.

Od ovih neprijateljskih snaga izvjesni su dijelovi upućeni u pravcu Mrkonjića.

Po odlasku I krajiške i III krajiške brigade, sa snagama IV krajiške, koja treba zaštitići i pravac od Vrhpolja, i Krajiške polubrigade nećemo moći likvidirati Sitnicu i Čađavicu nego vršiti pritisak na ove tačke i pokušati likvidirati odvojene četničke grupe. Ovo i radi oslobođanja lijevog boka III sandžačkoj brigadi koja je morala pomjeriti svoje snage u desno zbog ustaške kolone koja je stigla do Pljevskih Podova.

Prema obavještenjima, četnici sa Ozrena koji su bili na manjačkom sektoru povratili su se nazad u svoje krajeve.

Neprijateljske snage u S. Mostu su nepromijenjene. U B. Luci, prema nekim obavještenjima, neprijatelj nema jake snage.

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 2904.
² Bihać

³ Napad na Sitnicu je izvršen noću 19/20 novembra. U napadu su učestvovale Prva proleterska i Treća sandžačka brigada, i one su, poslije žestokih borbi, uspjele da savladaju neprijateljsku posadu.

U Jajcu je pojačan garnizon i neki dijelovi upućeni prema Mrko-njiću (nezvanično obavještenje).

Sa III sandžačkom imamo vezu preko K. polubrigade.

III krajišku brigadu ne možemo uputiti na novi zadatak dok ne stignu dva bataljona IV krajiške sa Grahova, te vas molimo da naredite za brzo njihovo prebacivanje ukoliko to situacija dozvoljava.

Prije tri dana jedna domobremska satnija naišla je na položaje I bataljona K. polubrigade. Satnija je razbijena. Zarobljeno 8 domobrana, 1 narednik đak; od oružja: 8 karabina, jedan t. mitraljez i 1 strojnica, 1500 metaka. Neprijatelj ima nekoliko mrtvih i ranjenih. Kod nas gubitaka nije bilo. Takođe prije 4 dana neprijatelj je pokušao od Vrhopolja sa jednom bojnom da nastupa prema Krasuljama u berbu kukuruza. Bojnu su dočekali dijelovi III krajiške brigade otvorivši vatru sa bliskog otstojanja, te tako nanijeli neprijatelju gubitke u mrtvim i ranjenim. Među mrtvima je nadjen jedan oficir. Bojna se povratila nazad u Vrhopolje. Poslje nije bilo pokušaja nadiranja sa ovog pravca.

Ako bude kakvih promjena na ovome sektoru obavijestiću vas blagovremeno.

Drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

29-X-42
u 7^h

Z. Kta
Rodić⁴

⁴ Slavko Rodić

BR. 166

NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 29 OKTOBRA 1942 GOD. ZAMJENIKU KOMANDANTA OPERATIVNOG ŠTABA ZA POMJERANJE TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE U BLIZINU BIHAĆA¹

**OPERATIVNI STAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU**
Br.
od 29-X-1942
u 17 č.

DRUGU SLAVKU,

ZAMJENIKU KOMANDANTA OPER. ŠTABA

na položaju

1. III K.N.O.P.U. brigada predviđena je za akcije na B.² Potrebno je da joj izdaš naređenje da odmah krene preko L. Palanke za Srp. Jasenicu i da se tamo zadrži do daljeg naređenja.

2. Položaje kod Vrhopolja treba da preuzme I bataljon (»Skundrić«) VI K.N.O.P.U. brigade i jedan bataljon IV K.N.O.P.U. brigade, koji se sada nalazi na sektoru Ključ.

3. Krajiška polubrigada treba da ostane na položajima Dimitor — Klokočevac — Kobaš na kojima je dosad bila, s tim, da održava čvrstu vezu sa III sandžačkom brigadom.

4. Jedan bataljon IV K.N.O.P.U. brigade, koji je sada na sektoru Ključ, treba da bude tako postavljen, da može intervenisati u pravcu Klokočevca i u pravcu Vrhopolja.

5. V. Š. će izdati direktno naređenje ostalim dvama bataljonom IV K.N.O.P.U. brigade, koji se sada nalaze na sektoru B. Grahovo, da odmah dođu na sektor Ključ — San. Most. Po dolasku tih dvaju bataljona komandant IV K.N.O.P.U. brigade drug Mi-lutin Morača neka preuzme komandu nad cijelim sektorom Ključ — San. Most i prema Klokočevcu, tj. nad IV krajiškom brigadom, polubrigadom i bataljom »Skundrić«, a drug Slavko neka dođe

¹ Redakcija je pronašla kopiju originala. Original nije pronađen.

² Bihać je oslobođen 4 novembra 1942 godine.

po dolasku druga Morače u ovaj štab radi učestvovanja u predviđenoj akciji.

6. Smjenu i pokret III k. brigade treba držati u najvećoj tajnosti.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,

Načelnik štaba,

Komandant,

(M.P.)

RR li?

PREGLED BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA CETE PRATECIII OKI DA TRECK KRAJIŠKE SOI BRIGADE NA DAN 2 ^{*}
OKTOBARAIMS GODINE

Slatlstkkl pregled fete pratečih oruđa m k. N. O. P. brigade

Komanda

[čete pratečih] oruđa

Pol. komesar:

Adamović Duško

KOMANDA
ČETE PRATEĆIH ORUDA

N. O. P. U. 88

Br. sl.

due 29.v. 42

Z. komandira:

Mitul Radia

BR. 168

**PRIJEDLOG OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD OKTOBRA 1942 GOD. O RASPOREDU JEDINICA
ZA NAPAD NA BIHAĆ¹**

DRUGU

SLAVKU, ZAMJENIKU KOMANDANTA OPER. ŠTABA
na položaju

1) Poslali smo za V. Š. slijedeće predloge.

a) Da bi po našem mišljenju akciju na Bihać² trebalo izvršiti što prije i da bi se ta akcija mogla izvršiti uspješno sa 5 k[rajiških] brigada (I, II, III, V i VI krajiška brigada), jednom hrvatskom i jednom ličkom brigadom. I i II proleterska brigada su angažovane akcijom na B. Grahovo na koje je trebalo izvršiti napad noću 25/26 ov. mj. i ako ne budu slobodne akcija se može izvršiti i bez njih. III sandžačka brigada nije potrebna za ovu akciju i mogla bi se upotrijebiti za druge zadatke ili pak ostati na sektoru na kome se sad nalazi, što je također veoma važno pošto neprijatelj u jačini od 1.000—1.500 ustaša nadire od D. Vakufa u pravcu s. Podborci³ i Pljevskih Podova.

Ubrzanje akcije na Bihać predložili smo iz razloga što su, kako izgleda, trupe koje su usput vršile ofanzivu na Kozaru imale glavni zadatak ofanzivu u Slavoniji, Baniji i Kordunu, pa bi po našem mišljenju akcijom na Bihać trebalo pružiti pomoći i olakšanje onim teritorijama na kojima se vrši ofanziva, pored razloga koje smo ranije navodili u našim predlozima.

b) U vezi sa gornjim našim predlogom predložili smo da se VIII hrvatska brigada, koja se nalazi u s. G. Dobretin, prebaci preko Une na teren III bataljona VI k. brigade, da prođe desnom obalom Une do ispod Bihaća, da se tamo opet prebaci na lijevu obalu i da joj se izda naređenje da za vrijeme akcije na Bihać napada na Ličko Petrovo Selo.

Predložili smo da se Lička brigada koja se nalazi u Srbu u vezi sa akcijom na B. Grahovo odmah prebaci u s. Pfijeboj, južno od Ličkog Petrovog Sela i da za vrijeme akcije na Bihać zajedno sa VIII k. brigadom napada na L. Petrovo Selo.

¹ Dokumenat je pisan, vjerovatno, 30. oktobra 1942 god. Sačuvana je kopija originala.

² Bihać je oslobođen 4. novembra 1942 godine.

³ Vjerovatno Podgorci

I krajiškoj brigadi izdali smo naređenje da se odmah prebaci na prostoriju Lipa — Teočak.

Dvama bataljonima IV k. brigade naredili smo da krenu na sektor Ključ i da preuzmu zadatke koje je imala I k. brigada.

Predložili smo da V. S. izda naređenje da se ostala dva bataljona IV k. brigade poslike akcije na B. Grahovo odmah prebace na sektor San. Most — Ključ. Odmah po dolasku ovih dvaju bataljona sa sektora B. Grahovo treba poslati III k. brigadu na sektor Bihać.

Cio sektor Ključ — San. Most do Klokotovca preuzele bi tada na sebe cijela IV k. brigada i Krajiška polubrigada, s tim, što bi I bataljon VI k. brigade trebalo nešto približiti IV k. brigadi. I bataljon VI k. brigade izvijestite da je pod komandom sektora Ključ — San. Most, tj. da je pod vašom neposrednom komandom.

2) Potrebno je, kad dodu snage IV k. brigade, da izvršiš smjenu III brigade i da izvršiš raspored sviju snaga koje su ti stavljeni na raspoloženje. Rušenje drumova treba nastaviti.

3) Od obavještajnog oficira VT k. brigade⁴ dobili smo izvještaj da je II u. brigada Hrvatske napala ovih dana jednu kolonu od 1000 Talijana negdje blizu rijeke Korane. Zarobljeno je 22, ubijeno 17 vojnika. Zaplijenjen je jedan tenk, 5 kamiona, 2 topa i preko 100.000 metaka i mnogo druge ratne spreme.

VII hrvatska i I lička udarna brigada izvršile su napad na Glinu koji uslijed nepovezanosti nije uspio. Zaplijenjeno je 27 karabina i arhiva. Neprijatelj je imao preko 100 mrtvih. Naši gubici: 22 mrtva i oko 40 ranjenih.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar, - Načelnik štaba, Komandant,
(na položaju)

* Jovo Vidović

BR. 169

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA PETE CRNOGORSKE NOU
I PRVE (DESETE) HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE OD 30
OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLA-
VIJE O SITUACIJI NA TERENU ZA VRIJEME NEPRIJATELJ-
SKOG NAPADA IZ PRAVCA PROZORA, ŠCITA, DONJEG I
GORNJEG VAKUFA¹**

OPERATIVNI STAB
V CRNOGORSKE I X HERCEGOVAČKE
N.O.P.U. BRIGADE
30. oktobra 1942 god.
U časova

VRHOVNOM ŠTABU
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE I DOBROVOLJA-
ČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Na naše pismo koje smo vam uputili 20 ov. mj. po našim kuririma drugovima Pavlu Dakoviću i Matu Šarencu² i pismo koje smo uputili 20 ov. mj. t. g., po kuririma II krajiške brigade, koji su nam uručili vaša pisma od 8 i 15 ov. mj. — još nijesmo primili odgovor, niti su nam se pomenuti kuriri vraćali.

Ponovo smo primili pismo od IV operativne zone pisano 22 ov. mj. a primljeno 26 ov. mj., u kojem smo ponovno upoznati sa tamošnjom situacijom i sa kojim su nam prenesene vaše direktive upućene preko druga Milića,³ člana toga štaba. Dakle, kako vidite, za svega petnaestak dana primili smo od vas tri pisma, a svako novije pismo apsolutno se suprotstavlja u pogledu direktiva pravome, što nas mnogo iznenadjuje. Prvo pismo pisano 8 ov. mj., koje je potpisao drug Tito, još i sada u ovoj situaciji najviše je aktuelno i najbolje bi se složili sa njegovom sadržinom, jer nam se ostavlja u njemu široka mogućnost manevrovanja u nekoliko pravaca, dok druga dva pisma, pismo od 15 ov. mj. potpisano od strane druga Marka⁴ i pismo od 22 ov. mj. potpisano od Štaba dalmatinske operativne zone, odišu nepoznavanjem situacije i činjenica kod nas, a priklješćuju nas, prvo uz Radovan i Vraniću Planinu, a drugo uz Radušu, Ljubušu i Paklarsku Planinu,⁵ a to sve

¹ Original se nalazi u arhivi CK' SKJ, pod br. 2993.

* Poginuo kod Bileće 1943 godine, kao komandir čete u Desetoj hercegovačkoj NOU brigadi.

* Maks Baće

' Aleksandar Ranković

* Vjerovatno Paklina Planina

u momentu kad nas neprijatelj napada sa svih strana iako sa manjim snagama.

Kao dopuna naših izvještaja od prije 10 dana, izvještavamo vas u sljedećem:

1. — Naša dva bataljona⁶ koji su se nalazili sa onu stranu pruge, zapadno od Vlašića, prije 3 dana povukli su se na ovu teritoriju, a to su učinili po našem naređenju i po njihovom sopstvenom shvatanju, jer tamo nijesu usamljeni mogli dalje opstatи. Za 8 dana njihovog opstanka na toj teritoriji vodili su svakodnevno borbe sa ustašama i Nijemcima, a posljednjeg dana, prilikom njihovog povlačenja na njih se spremao koncentričan napad od Nijemaca, četnika i ustaša, pa su bili primorani da se povuku. U akcijama na pomenuutom terenu imali su prilično uspjeha, jer su odbili nekoliko napada od sebe, koji su se kretali od Travnika, a razbili su i razoružali nekoliko ustaških i domobranskih postaja u tamošnjim selima. Nijesu imali nikakvih žrtava, a neprijatelju su nanijeli gubitke u desetak mrtvih i ranjenih, zarobili su oko 15 ustaša i domobrana, jednog oficira ranili, a jednog zarobili, koje su kasnije pustili kućama. Mase su ih sa oduševljenjem tamo dočekale, a naročito srpske koje su pod četničkom vlašću. Desetak četničkih oružnika se priključio njima, u partizane. Među četnicima je nastala bila velika panika, odnosno među četničkim vodstvom, a među četničkim oružnicima nastalo komešanje i previranje, tako da su naše veće snage prešle na taj teren to bi omogućilo da priličan broj četničkih oružnika pride našim bataljonima. Četničko vodstvo sa Nijemcima i ustašama i sa najokorjelijim četnicima sa čitavog područja između Vrbasa i Bosne užurbanio su spremali napad na naše bataljone. Prema njihovim izvještajima i izvještajima drugova koji su se njima priključili, na tom prostoru između Vrbasa i Bosne nalazi se oko 1500 naoružanih četnika, od kojih jedna trećina, a eventualno jedna polovina bi dala otpora našim brigadama prilikom čišćenja toga terena. Prisustvo naših bataljona na tom terenu stalno je uzneniravalo njihove mnogobrojne okolne postaje, a i sami garnizon u Travniku, što ih je ometalo, uporedo sa našim dejstvom sa ovu stranu pruge, da koncentrišu sve raspoložive snage prema Jajcu. Prilažemo vam zaplijenjenu korespondenciju između četnika i ustaša.

2. — Sa ostalim našim snagama već 10 dana pravimo pritisak na italijanske postaje u Prozoru, Rami i Konjicu. Izuzev dva bataljona, jedan koji držimo prema Fojnici⁷ i Busovači gdje se nalaze njemačke snage, oko 300 oružnika i jedan bataljon⁸ koji se sa mještanskim Zjametskim bataljom nalazi u s. Jagodićima, pravi

⁶ "Prvi bataljon Pete crnogorske NOU brigade i Drugi bataljon Desete hercegovačke NOU brigade

⁷ "Prvi bataljon Desete hercegovačke brigade

⁸ "Četvrti bataljon Pete crnogorske NOU brigade

pritisak prema Travniku i Bugojnu, onemogućavajući slobodnu komunikaciju okupatoru na ovom prostoru. Ovakav raspored naših snaga zahtjevala je momentalna situacija na našem terenu i situacija kod vas, sa kojim smo onemogućavali koncentraciju neprijateljskih snaga od Travnika i Bugojna u pravcu Jajca i od Mostara preko Prozora u pravcu Livna. Ovih dana smo preturili jedan naš bataljon⁹ sa onu stranu Rame, na pruzi Rama — Mostar, u cilju uzneniravanja neprijatelja, rušeći mu željezničku prugu Mostar — Rama, kako bi se na taj način lakše onemogućila koncentracija italijanskih snaga u Jablanici, Rami i Prozoru, čije su snage ovoga momenta od oko 1500 italijansko-ustaških oružnika. U Prozoru nema ustaša, samo ima 5—6 stotina Italijana, koji su dobro naoružani mitraljezima, bacacima i topovima i koji se oko Prozora i duž druma Rama — Prozor sa rovovima utvrđuju. Neprijatelj se kod Prozora i Šćita nije dalje kretao, pa nas čudi kako je mogla »Slobodna Jugoslavija« donijeti obavještenje da neprijatelj vrši ofanzivu od Prozora u pravcu Livna. Imamo obavještenja, ali još neprovjerena, da se Italijani koncentrišu u Jablanici, pa ako to bude istina, to bi sigurno bila priprema za ponovnu ofanzivu prema nama. Ako nas to ne omete, nastojaćemo da prebacimo još jedan bataljon i to u pravcu Raduše ka Ravnom i Vukovskom, kako bi što jače zajahali ustašama prema G. Vakufu, Bugojnu i Kupresu, a Italijanima prema Prozoru.¹⁰ No treba imati u vidu i to, a naročito u slučaju ako im uspije ofanziva prema Jajcu i Mrkonjiću, da nas mogu Nijemci napadnuti od Travnika, Fojnice i Kreševa. U tom slučaju, po našem shvatanju, ako se ne bi probijali ka vama, što bi ipak i politički i vojnički bilo štetno, mi bismo se prebacili preko Bitovnje prema Orlovcu i Lovnici, a odatle prema situaciji ili ponovno ka Istočnoj Bosni da tražimo vezu sa VI-om brigadom,¹¹ ili, ako situacija bude dozvoljavala, a to bi najbolji pravac bio, prema Hercegovini.

3. — Nekoliko bataljona V i X brigade¹² momentalno se nalaze prema Prozoru i na drumu sve do Rame, gdje uzneniravaju neprijatelja u pogledu opravljanja mostova na pomenutom drumu, nastojeći da mu ponovno poruše popravljene mostove, da mu likvidiraju drumske postaje, a spremaju plan i za likvidaciju samog Prozora, što je vjerovatno da neće uspjeti, s obzirom da su Italijani naoružani topovima i teškim bacacima, a to naše snage ne posjeduju.

IV bataljon V brigade i Zjametski bataljon (koji se naziva V bataljon V brigade, sve dok budemo na ovom teritoriju) prekjuče

⁹ Treći (Mostarski) bataljon Desete hercegovačke NOU brigade

¹⁰ Ovaj bataljon nije prebacivan na Domenuti sektor.

¹¹ Sesta istočnobosanska NOU brigada

¹² Drugi bataljon Pete crnogorske NOU i Treći (Mostarski) bataljon Desete hercegovačke NOU brigade

su izveli akciju na željezničkoj pruzi Komar — Goleš, gdje su porušili prugu. Uništili jedan voz sa desetak vagona i 2 lokomotive, **uništili** tamošnji veliki gvozdeni most, zapalili 2 vagona žita, zabiljili jednog njemačkog vojnika, 2 mašinovode i 2 domobrana, a ubili nekoliko domobrana i ustaša. Uz to su zaplijenili nešto malo oružja, namirnica i vojničke spreme. Žrtava na našoj strani nije bilo. Na porušenoj pruzi napravili su zasjedu, pa sjutradan, kad su ustaše i Nijemci došli da opravljaju istu, naši su otvorili vatru na njih i nekolicinu im poubijali, dok su se ostali svi razbjezali.

4. — Zvjerstva četnika i Talijana, koja su napravili u ovome srezu, izazvala su veliko ogorčenje kod ovamošnjeg stanovništva, pa i kod domobranske vojske u obližnjim postajama, koji su htjeli sa oružjem da intervenišu protiv takvog zuluma; to jedno i drugo, što se među samim četnicima sve više stvaralo neraspoloženje i diferencijacija zbog takvih zvjerstava i zbog napada na partizane, iako se to u manjoj mjeri odrazilo, — te dvije okolnosti, a valjda i neke druge koje nama nijesu poznate, natjerale su Italijane da povuku četnike nazad. Obaviješteni smo iz Mostara da se zaoštrevaju odnosi između Jevđevića i Petra Samardžića¹³ u Hercegovini, tako da Samardžić traži vežu sa partizanima.

5. — Obaviješteni smo preko Mostara da su na pruzi Hum — Trebinje izvedene dvije akcije na voz i na poštu i da je u Srežu trebinjskom ubijen zloglasni špijun dr Novica Kraljević,¹⁴ a takođe da se drug Čile Kovačević nalazi sa 30 do 40 partizana u planini Bijeloj Gori, a to je prema Orjenu.

6. — Drug Tempo¹⁵ dolazi tamo pa će vam on izložiti naše poglede na situaciju i o zadacima uopšte i posebno kod nas u vezi sa tom situacijom, pa ćete nam povodom toga što prije odgovoriti da se znamo upravljati.

(M.P.)

¹³ "Ubijen 1949 god. kao odmetnik.

¹⁴ Ove akcije je izvršio bataljon »Sloboda«, koji je formiran na teritoriji Hercegovine, poslije povlačenja proleterskih brigada i Hercegovackog NOP odreda u Bosansku Krajinu.

¹⁵ Svetozar Vukmanović

BR. 170

ZAPOVIJEST OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 31 OKTOBRA 1942 GOD. ZA NAPAD NA BIHAĆ¹

**OPERATIVNI STAB N.O.P. i D.V.
ZA BOSANSKU KRAJINU**

Br. službeno
dne 31 oktobar 1942

**ZAPOVIJEST
(Sekcije Bihać i Gospic 1:100.000)**

1) Akcija i njen značaj

Vrhovni štab Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije stavio nam je zadatak da likvidiramo neprijateljsko uporište u Bihaću i da oslobođimo grad Bihać i njegovu okolinu.²

Pri izvršenju povjerenog nam zadatka vi, junački borci krajiskih i hrvatskih brigada, morate se osjetiti ponosnim i srećnim kada je došao čas da se osvetite za sva strašna zlodjela, za sva ubijstva i paljevine, koje izvršiše ustaški krvoloci nad našim narodom. Uništenjem ustaških zvjerova i razbijanjem Bihaćkog garnizona nestalo bi još jednog zločinačkog centra — ustaške Bihaćke županije, koja je bila, a i danas je glavni potstrelkač i organizator svih nasilja u čitavom ovom području. Vi treba da snagom svojih pušaka, mitraljeza i topova izrečete zaslужenu kaznu dželatima, koji još i danas pale, pljačkaju i ubijaju po Lici, Bosni i Baniji. Taj vaš junački podvig bio bi najveličanstveniji i najdostojniji pozdrav našem junačkom Vrhovnom štabu, bio bi najdičnije pružanje bratske ruke herojima Staljingrada i svim borcima junačke Crvene armije na veliki dan 25-godišnjice Oktobarske revolucije. Taj veliki dan slavlja Oktobarske revolucije, koji se podudara sa junačkim otporom staljingradskih heroja, neka prođe i u našoj Krajini i Hrvatskoj u znaku borbe sviju naših oružanih snaga i zajedničke borbe partizana Hrvatske i Krajine. Neka nas napad na Bihać — kosturnicu nebrojenih žrtava — napoji narodnim gnjevom prema tuđinu i njegovim ustaškim i četničkim slugama. Neka to bude još jedan snažan i gromoglasan odgovor, vas, hrabrih junaka Krajine i Hrvatske, lažljivcima u Londonu koji pokušavaju da vaša junačka djela na Prijedoru, Krupi, Glamoču, Mrkonjić Gradu, Jajcu vežu uz svoje izdajničko četničko ime i prisvoje sebi. Budite ponosni, da stojite u prvim redovima borbe za slobodu, da se zajednički sa velikom i junačkom Crvenom armijom borite za

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2580.
^{*} Bihać je oslobođen 4 novembra 1942 godine.

slobodu i bolji život, da čistite našu dragu domovinu od tuđina i njegovih slugu. Sav naš narod obgrlit će vas svojom velikom ljubavlju, istorija će zabilježiti vaša junačka djela, a naši mлади učiće se na svemu ovome kako se je branila i kako se oslobađala svaka stopa naše zemlje. (Ovo političko obrazloženje pročitati svima borcima pred strojem).

2) Podaci o neprijatelju

Bihać sa okolinom: XII pješ. domobranska pukovnija,
jedna lovačka bojna,
dvije bojne ustaša,
jedna satnija II pješ. domobr. puka iz Zagreba.

Raspored ovih neprijateljskih snaga vidi se iz dviju skica i dvaju spiskova, koje su dobili štabovi brigada.

Ličko Petrovo Selo: Jedna ustaška bojna i 20—30 domobrana, sa jednom haubicom, jednim protivtenkovskim topom i dva bacača.

Ostrožac: 150 domobrana sa dva teš. mitraljeza.

Cazin: 118 domobrana, 8 žandara, 5 policajaca i 3 financa, sa dva teš. mitraljeza od kojih je jedan na Kuli.

Bos Krupa: Jedna lička ustaška bojna,
30 legionara,

60 naoružanih civila,
58 žandara (10 stalnih, 48 pomoćnih).

Dvije haubice, jedan brdski top, dva bacača.

Kladuša, Bužim, Tržačka Raštelja, Gata i Vranograč

su također neprijateljski garnizoni sa snagama promjenljive jačine. Posade su mahom od ustaša i domorodaca koji su kod svojih kuća i koji se pozivaju u slučaju potrebe.

Ima i promjena u brojnim stanjima po neprijateljskim garnizonima. Iz Bihaća otišla je jedna lovačka bojna u pravnji štaba divizije i nije se vratila. Iz Ličkog Petrovog Sela bilo je došlo 200—300 ustaša u Bihać kao pojačanje. Prilikom napada hrvatskih partizana na s. Vaganac i okolinu otišlo je nešto ustaša u Ličko Petrovo Selo kao pojačanje.

3) Zadaci naših jedinica:

a) II lička u. brigada napašće i likvidirati neprijateljsko uporište Ličko Petrovo Selo

Veza lijevo sa III krajiskom, a desno sa VIII hrvatskom brigadom.

b) VIII hrvatska brigada izvršiće napad na neprijateljska uporišta od s. Pokoj do Cavkića i Založja, zaključno, likvidirati

usput uporišta Bakšaiš i Hatinac, napasti neprijateljska uporišta na staroj i novoj željezničkoj stanici i kod Batinjola i likvidirati ih sa II krajiskom brigadom, upasti u grad. Veza desno sa V i VI krajiskom brigadom, koje napadaju Ostrožac, Brkiće, Kurtovo [Selu], Jezero i Spahiće. Veza lijevo sa II krajiskom brigadom, čije je desno krilo kod škole u Založju, u početku napada.

- c) II krajiska brigada napada neprijateljska uporišta od škole u Založju (zaključno br. 31) do rijeke Une, likvidira ih i upada u grad. Veza desno sa VIII hrvatskom brigadom, a lijevo sa I krajiskom.
- d) I krajiska brigada napada na neprijateljska uporišta na lijevoj obali rijeke Une, ostavljući zasjedu prema s. Golubić, napadajući s. Sokolac po mogućnosti sa bihaćke strane, napada na neprijateljsko uporište na Somišlju (bunkeri), preko Debelače održava vezu sa III krajiskom brigadom i pomaže joj u likvidaciji neprijateljskog uporišta u Zegaru (logor). Održava vezu udesno sa II krajiskom brigadom, a ulijevu sa III krajiskom brigadom.
- e) III krajiska brigada napada na neprijateljska uporišta u Zegaru od groblja preko logora do spomenika, u čemu će joj pomoći i I k. brigada. Cisti neprijateljsko uporište prema Vedrom Polju i na krivinama na putu između Zegara i Zavalja (br. 43 i 44). Neprijateljska uporišta u Zavalju i Skoćaju obilazi obezbjeđujući se od njih. Jednom zasebnom grupom napada na neprijateljski aerodrom. Po likvidaciji neprijateljskog otpora upada u grad. Napominje se, da se, po mišljenju vojnih stručnjaka iz Bihaća, lako može upasti u grad pravcima između Zavalja i Baljevca. Održava vezu desno sa I krajiskom preko Debelače, a lijevo je II lička u. brigada kod Ličkog Petrovog Sela.
- f) V krajiska brigada sa III bataljonom VI krajiske brigade napada na neprijateljska uporišta u Ostrošcu, Brkićima, Kurtovu [Selu], Srbjanima, Jezeru i Spahićima i blokira ih ako ne može da ih očisti. Zaposjeda drveni most u Ostrošcu, drži ga i sprema ga za paljenje u slučaju potrebe. Pomaže III bataljonu VI k. brigade u presijecanju druma i postavljanju zasjede na drumu Bos. Krupa — Gnjllovac — Ostrožac. III bataljon VI k. brigade postavlja zasjedu i prekida drum Bos. Krupa — Gnjllovac — Ostrožac. Prekida telefonsku vezu Bihaća sa Cazinom i Krupom, što ranije.
- g) VI krajiska brigada postaviće zasjedu na pravcu Krupa — Radić — Bihać prema Krupi. II bataljon VI k. brigade postaviće zasjedu na pogodnom mjestu na drumu B. Novi — B. Krupa.

h) Zadaci haubica:

Dvije haubice postaviti na pogodan položaj na Grabežu. 2 novembra t. g. u 21.30 časova ispaliti svega dvije granate na bunkere u Somišlju. Odmah zatim ispaliti po 10 granata (svega 20) u sam grad i to sa obje strane rijeke Une. Prvu granatu opaliti tek onda kad se bude čula borba.

Ako dođu haubice sa sektora B. Grahovo, smjestiti ih na pogodne položaje na prostoriji Hrgar —, Tihotina. Zadatak će im dati štab I k. brigade.

4) Početak napada: biće u 21.30 časova, 2 novembra 1942 godine. Do toga vremena jedinice će se privlačiti polaznim položajima za napad, koji će tačno početi u 21.30 časova.

5) Komandno mjesto: nad svima jedinicama koje napađaju Bihać i okolinu biće između Grabeža i Bihaća. Izvještaje slati u logor III bataljona VI krajiške brigade na Grabežu, gdje će biti ostavljena veza.

6) Zasjede: Sve jedinice ostaviće minimalne zasjeđe u blizini polaznih položaja, na pravcima kuda bi neprijatelj mogao bježati iz Bihaća.

7) Putovode: III bataljon VI k. brigade daće po jednu desetinu za putovode II krajiš. i VIII hrvatskoj brigadi. Pitanje putovoda kod V krajiš. brigade riješiti također u sporazumu sa III bataljonom VI krajiške brigade.

Četa ličkih partizana, koja se nalazi oko Lohovskih Brda, sadejstvovaće sa I i III krajiš. brigadom i po potrebi daće im putovode.

8) Sanitet: — Brigadna previjališta postaviti na najpogodnijim mjestima.

Sve ranjenike kojima je potrebna hirurška pomoć (frakture, raskomadine, trbušne povrede) upućivati što hitnije u hirurške ekipe:

1. hirurška ekipa u s. Račić (pravac Bihać — Petrovac)

2. hirurška ekipa u s. V. Radić u popovoj kući (pravac Bihać — Krupa)

Prihvatile bolnice:

I. Teočak,

II. Gudavac (raskršće).

Sa ostalih pravaca slati ranjenike u najbliže ambulante.

9) Evakuacija plijena:

Plijen treba evakuisati preko Ripča za Hrgar i u pravcu D. Lapca za s. Nebljusi. Oružje, artiljeriju i municiju evakuisaće što prije same jedinice u označenim pravcima. Evakuaciju ostalog plijena izvršiće Operativni štab. Podjelu plijena vršiće Operativni štab u sporazumu sa V. Š. i Glavnim štabom Hrvatske, prema stvarnim potrebama.

10) Rezervna hrana: Štabovi svih brigada postaraće se da borci ponesu rezervnu suhu hranu za jedan dan (hljeb i meso).

11) Evakuacija zarobljenika: ... Zarobljene domobrane **slati** u logor III bataljona VI k. brigade na Grabežu.

12) Zadaci i raspored jedinica poslije oslobođenja Bihaća:

VIII hrvatska brigada odlazi cestom u pravcu Ličkog Petrovog Sela, hvata vezu sa II ličkom u. brigadom i sporazumno sa njom kontroliše pravce koji vode u Bihać, ostavljajući potrebne zasjede.

I krajiška sa dijelovima VI krajiške brigade odlazi prema Cazinu, čisti ga i postavlja potrebne zasjede prema neprijateljskim uporištima.

II krajiška brigada po izvršenom zadatku odlazi k V krajiškoj brigadi k Ostrošcu i pomaže joj ako treba. Odlazi sa V krajiš. brigadom i obje sporazumno napadaju Bos. Krupu.

III krajiška brigada po likvidaciji neprijateljskih uporišta u Bihaću preuzima na sebe gradsku službu i neposredno obezbjeđenje grada. Odmah potpuno blokira sve ulaze i izlaze iz grada i ne pušta nikoga bez obzira. Postavlja straže pred bivše državne zgrade i dućane, koji će se konfiskovati. Za slučaj evakuisanja naših snaga iz Bihaća po nuždi, pali sve javne zgrade i druge koje bile ma od kakve koristi za neprijatelja.

13) Za predviđenu akciju oko Ostrošca II k. brigada pozajmiće V k. brigadi jedan teš. bacač sa granatama i poslugom.

14) Borbeni znaci za ovu akciju jesu: DRVAR — GOSPIĆ.

Da bi se za vrijeme borbe vidjelo dokle je koja jedinica stigla palice se vatre.

15) Znaci za spuštanje aviona: Po zarobljavanju vojnika na aerodromu III krajiška brigada tražiće od njih propisane znake za spuštanje aviona i davaće ih neprijateljskim avionima.

16) Prije izvršenja napada brigade će hvatati sve civile na koje nađe i držati ih do kraja akcije.

17) Jedinice VI krajiške brigade neka ponesu u akciju i sva sredstva za borbu protiv tenkova sa kojima raspolazu, kao na primjer: nagazne mine, flaše sa benzinom i svežnjeve bombe. Upotrijebiti ih gdje bude trebalo.

18) Sve jedinice neka ponesu i sva sredstva za sječenje prepreke od žica.

19) Komore i intendanture ne smještati u grad.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar,
Osman

Načelnik štaba,
Branko Poljanac

Komandant,
Košta

(M.P.)

BR. 171

**IZVJEŠTAJ ŠTABA KRAJIŠKE NOU POLUBRIGADE OD 31
OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O BROJNOM STANJU I NAORUŽANJU
POLUBRIGADE**

**ŠTAB
KRAJIŠKE N.O.P.U.
POLUBRIGADE
Br. 77/42 g.**

31 oktobra 1942 g.

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Izvještaj o stanju polubrigade

I. Brojno stanje ljudstva:

1) I bataljon	— — — — — —	332	partizana
2) II bataljon	— — — — — —	211	
3) Zaštitnica, kuriri i pratioci kod št. p. brigade	— — — — — —	50	
4) Zaštitnica bolnice i magacina	— — — — — —	20	
5) Osoblje kod pekare	— — — — — —	<u>12</u>	
		Ukupno:	625

Rashod: Ranjenih i bolesnih, ukupno u polubrigadi 50 partizana.

II. Naoružanje:

1) I bataljon	— — — — — —	285	karabina
2) II bataljon	— — — — — —	190	
3) Zaštitnica, kuriri i pratioci	— — — — — —	50	"
4) Zaštitnica bolnice i magacina	— — — — — —	20	"
5) Neispravnih karabina	— — — — — —	<u>30</u>	"
		Ukupno:	575 karabina

Automatsko oružje:

- 1) I bataljon: 7 p. mitraljeza, 2 t. mitraljeza, 1 m. bacač,
 - 2) II bataljon: 4 p. mitraljeza, 1 t. mitraljez
- Ukupno: 11 p. mitraljeza, 3 t. mitraljeza, 1 m. bacač

Brojno stanje municije:

1) I bataljon	— — — — — —	10.050	metaka-
2) II bataljon	— — — — — —	<u>3.357</u>	metaka
		Ukupno:	13.407 metaka

Pištolja: * jj

1) I bataljon	— — — — — — — —	25
2) II bataljon	— — — — — — — —	11
		Ukupno: 36

Bombi:

1) I bataljon	— — — — — — — —	63 komada
2) II bataljon	— — — — — — — —	<u>54</u>
		Ukupno: 117

Broj konja:

1) I bataljon	— — — — — — — —	9 tovarnih
2) II bataljon	— — — — — — — —	4 tovarna
3) Kod štaba polubrigade	— — — — — — — —	<u>3 jahaća</u>
		Ukupno: 16

Sa drugarskim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Ljubo¹

Komandant,
otsutan

(M.P.)

BR. 172

IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJNIH SARADNIKA IZ BIHAĆA OD 31
OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O STANJU U BIHAĆU I OKOLNIM NE-
PRIJATELJSKIM UPORIŠTIMA¹

Bihać 31-X-42

Drugovi!

Već smo vam nekoliko puta javili brojno stanje vojnika u Bihaću i okolicu, ali se taj broj stalno mijenja te vam sada šaljemo podatke iz sela sjeverno i sj.-ist. od grada.

¹ Ljubo Babić

¹ Original je pisan rukom.

Miostra — 38 puš., 2 luke srtojnice.
Majetići 10 „
Ostrožac — 16 „ — 1 teš. str.
Prošići 10 „
Brekovica 40 „ 2 laka, 1 teški mitr. i 1 top.
Pokoj 19 „
Mujadžići 24 „ 2 „ —
Ostrožački most — 25—30 ustaša
Kastelo 25 ustaša. —

Drugovi, toliko o ovim selima, a javiće vam čim prije i za druga sela i za svaku promjenu.

— Ust. pukovnik je u svom užem krugu pričao kako su ustaše zarobile jednog partizana-narednika, koji je navodno prije otišao odavde, te da ovaj priča kako se vi spremate u Bihać te da vježbate gore udarnu brigadu, oko 1.500 vojnika. Ukoliko je stvarno vama nestao takav jedan čovjek, onda budite oprezniji na onim mjestima za koja je on znao. Mi tačno ne znamo ali ćemo ispitati. —

— Bihaćki logornik i još nekolicina bandita-muslimana osnivaju »Krajišku legiju« u koju će ući seljaci muslimani iz Bos. Krajine i biti upotrijebljeni za čuvanje ovih krajeva. U Zgbu su im odobrene puške, mitraljezi i bacači mina te će ih uskoro donijeti ovamo i to sve organizovati. Jedan drug oficir je trebao ići na Istok, te da bi i sebe spasio a pomogao zajedničkoj stvari prijavio se je u tu legiju. Mi smatramo da nije pogriješio jer će nam tu moći samo koristiti izvještajima i obavještenjima.

— Jedan čovjek siromah prodaje jedan durbin koji vrijedi 5.—6.000 din. za 3000 din., te ako vama treba pošaljite nam novac, pošto mi još svog nemamo. Partija je opet postavljena na noge, pa ćemo imati nešto novaca, a vi nam pošaljite promičbenog (**propagandnog**) materijala.

Vašu zadnju poštu primili 30-X-42.

Povjerljivu poštu možete pisati vodenim pismom.

Uz drugarski pozdrav.

S. F. — S. N

Drugovi
Srp²

* Redakcija nije mogla ustanoviti imena obavještajnih saradnika.